

josé mármol

ISBN 973-21-0175-X

ISBN 973-21-0174-1

25 lei
2 lei T-L
27 lei total

editura minerva

«Adevărată cronică a tiraniei lui Rosas, *Amalia* de-abia de poate fi considerat un roman istoric – din moment ce faptele narate se află doar la o distanță de un deceniu de momentul în care sînt oferite curiozității cititorului. Totuși, Mármol știe să le dea perspectivă, să creeze ambianță, pînă într-atît încît *Amalia* ne apare drept un tip intermediar între romanul istoric și cel politic, fiind, în orice caz, un excelent roman [...]

Fără îndoială, redactînd acest roman, Mármol s-a inspirat din Walter Scott și Chateaubriand. Dar influențele sînt fără importanță, din moment ce cititorul, în construcția romanească, descoperă documentul de epocă. Și din acest punct de vedere, *Amalia* are o valoare inegalabilă. Fapte și personaje sînt reale; Mármol ni le prezintă fără să le daghizeze, în autenticitatea lor, spunîndu-le pe nume, ceea ce dă operei o amprentă realistă arareori atinsă de vreun scriitor.»

EMILIANO DíEZ-ECHARRI
JOSÉ MARÍA ROCA FRANQUESA

1359

josé mármol

amalia

★★

josé mármol

Ilustrația copertei de *Kalab Francisc*

José mármol

amalia

ROMAN

★ ★

TRADUCERE DE MARIA ILIE

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI ● 1990

EDITURA MINERVA ● BUCUREȘTI

ISBN 973 21-0175-X

ISBN 973 21-0174-1

PARTEA A DOUA

(continuare)

CAPITOLUL VIII — DANIEL BELLO

Tinărul Daniel ajungea la bal la douăsprezece și jumătate noaptea; dar, înainte de a-l urma acolo, să vedem ce făcea cu trei ore mai devreme, în misterioasa casă din strada Cochabamba, de a cărei poartă am văzut apropiindu-se mai mulți indivizi, care au dat o parolă, au intrat în casă iar ușa de la stradă s-a închis după ei.

Să între cititorul cu noi în această casă, la nouă și jumătate seara, și vom găsi o adunare bărbătească, interesantă dar și foarte primejdioasă în același timp.

Salonul *doței* Marcelina, ale cărui ferestre dădeau spre stradă, se transformase în seara aceea în cartier general. Patul matrimonial și paturile de campanie ale distinselor ei nepoate fuseseră aduse din dormitoare în salon, iar toate scaunele din salon, din sufragerie, trei cufere și o bancă ce părea să fi avut într-o vreme onoarea de a fi stat la poarta vreunei înmânări erau așezate cu grijă în camera strîmtă, transformată improvizat, în sală de ședințe pentru seara respectivă, într-unul din capetele ei fiind așezată o masă de pin, cu două lumînări de seu și, în spatele ei, un scaun ce părea să fie al președintelui acelei reuniuni.

În picioare unii, alții așezați iar alții culcați comod pe lavițe și pe pat, o adunare de bărbați ce sporea ocupa salonul *doței* Marcelina, fără altă lumină decît slaba licărire a steluțelor ce intra pe geamurile mici și aburite ale ferestrelor.

Vorbele se spuneau în șoaptă, și, din când în când, câte unul dintre cei de acolo se apropia de ferestre și, cu aceeași atenție, își plimba privirile pe întunecoasa și pustia stradă Cochabamba.

Ceasul Primăriei trimise pînă la această misterioasă adunare vibrația metalică a clopotului său.

— E nouă și jumătate seara, domnilor, și nimeni nu se poate înșela cu o oră atunci când are o întâlnire importantă. Cei care n-au venit nu vor mai veni. Să ne adunăm.

După ce se stinse ultima din aceste vorbe, spuse de o voce bine cunoscută de noi, jaluzelele ferestrelor se închiseră, iar lumina din camera alăturată pătrunse în salon prin ușa deschisă.

Un minut mai apoi, *don* Daniel Bello ocupa scaunul de la masa de pin, avîndu-l în dreapta pe domnul Eduardo Belgrano; celelalte locuri erau ocupate de douăzeci și unu de bărbați, dintre care cel mai în vîrstă să fi avut douăzeci și șase ori douăzeci și șapte de ani, și ale căror chipuri și veșminte dezvăluiau clasa inteligentă și cultivată căreia îi aparțineau.

— Prieteni, — spuse Daniel, trecînd cu privirea peste adunare — trebuia să ne adunăm în seara asta treizeci și patru de tineri; totuși, nu sîntem aici decît douăzeci și trei. Oricare ar fi însă motivele pentru care prietenii noștri ne părăsesc, nu-i vom aduce nici unuia jignirea de a-l socoti trădător și nu vom nutri nici cea mai mică bănuială asupra loialității lor. Treizeci și două de nume au fost alese de mine. Fiecare a primit veste din vreme să vină în această casă în seara asta, iar eu știu bine, domnilor, cine sînt oamenii pe a căror onoare se poate conta la Buenos Aires. Încă două vorbe pentru a vă inspira cea mai mare încredere în ce privește această casă. Dacă ne-ar surprinde în ea asasinii tiranului, sentința noastră ar fi pronunțată pe loc. Dar dacă el are forța, eu am viclenia și prevederea. Această casă dă spre faleza rîului. Apa este la o *cuadra* de ea, iar la malul ei se află în această clipă două baleniere gata să ne pri-

mească. Dacă vom fi surprinși, vom ieși pe faleză prin fereastra unei camere ce dă spre ea, iar dacă chiar și acolo am fi atacați, mi se pare că douăzeci și trei de oameni mai mult sau mai puțin înarmați pot ajunge fără dificultăți la malul râului. Odată ajunși la bordul balenierelor, cei ce doresc să se întoarcă în oraș mai au câteva leghe de coastă unde pot debarca, iar cei ce ar dori să emigreze au malul uruguayan doar la câteva ore de drum. La ușa dinspre stradă este credinciosul meu Fermín. La fereastra dinspre faleză e servitorul lui Eduardo, de a cărui credință avem cu toții repetate dovezi; și, în sfârșit, pe terasă este o persoană în care am cea mai mare încredere, și a cărei lipsă de curaj este cea mai bună garanție pentru noi, căci dacă frica l-ar împiedica să vorbească, nu l-ar împiedica să facă să tremure acoperișul cu fuga lui; este un vechi învățător al aproape tuturor dintre noi, care nu știe cine e aici, dar știe că sînt eu și asta îi ajunge. Sînteți satisfăcuți?

— Introducerea a fost puțin cam lungă, dar, în sfârșit, s-a terminat, și cred că nu e nimeni aici care, după ce-a auzit-o, să nu se simtă la fel de sigur ca și cum s-ar afla la Paris — spuse un tînăr cu ochii negri, cu chipul vesel și nevinovat, care, în timp ce vorbea Daniel, se amuzase jucîndu-se cu un colier de păr împletit ce-l avea la gît.

— Cunosc terenul pe care-l ar, iubite prietene; știu că nici unul dintre voi nu e liniștit; știu, în plus, că sînt răspunzător de tot ce s-ar putea întîmpla. Acum, să trecem la scopul sedinței noastre.

„Iată, domnilor — urmă Daniel, deschizînd o servietă plină de hîrtii — primul document de care vreau să vă vorbesc; este o listă a persoanelor care în cursul lunii aprilie și în primele două săptămîni din luna mai au emigrat din țara noastră în Republica Orientală¹. Sînt o sută șaiszeci de bărbați, toți tineri, patrioți și entuziaști. Contăm deci pe o sută șaiszeci de oameni în minus la Buenos Aires. Am

¹ Uruguay.

motive să vă asigur că cei care fac astăzi negoțul de a duce emigranți pe malul oriental au solicitări pentru peste trei sute de treceri, după așasinatele din 4 mai.

Rezultă deci că pentru luna iulie, vom avea patru sau cinci sute de patrioți mai puțin la Buenos Aires, iar aceasta după ce în anii anteriori, '38 și '39, au plecat din țară două treimi din tineret.

Între timp, ascultați situația armatei eliberatoare și a provinciilor interioare pentru a putea înțelege mai bine ceea ce am spus.

După acțiunea de la Don Cristobal, în care s-a câștigat bătălia și s-a pierdut victoria, armata eliberatoare se găsește la Arroyo Grande, asediind armata lui Echagüe, încolțită în Las Piedras; toate acestea, la câteva leghe de Bajada, iar sortii par să fie în favoarea generalului Lavalle în cazul unei noi bătălii. Dacă el va fi victorios, trecerea râului Paraná ar fi urmarea imediată, iar campania va fi întreprinsă atunci asupra orașului Buenos Aires. Dacă el va fi înfrânt, resturile armatei sale vor veni să se reorganizeze în nordul provinciei noastre, întrucât dispune pentru trecerea râurilor de ambarcațiunile care-l blochează; vedeți deci că, și într-un caz și în altul, provincia Buenos Aires îl așteaptă pe generalul Lavalle.

În provincii, liga s-a întins ca un incendiu. Tucumán și Salta, La Rioja, Catamarca și Jujuy nu mai aparțin tiranului; s-au pronunțat împotriva lui și-și pregătesc armatele. Fratele Aldao nu e suficient pentru a înăbuși revoluția, iar Córdoba se va inclina în fața primului caș-o amenință. Rosas își puneă speranța în Lamadrid. Lamadrid nu mai e omul lui.

— Cum? întrebare deodată toți tinerii ridicându-se de pe scaune, în afară de Eduardo, ce părea afundat în tainele inimii lui.

— Veți afla, domnilor; dar mai încet, nu ridicați glasul, încă nu e vremea să strigăm în Buenos Aires. Am spus adevărul: generalul Lamadrid, împuternicit de Rosas pentru

a lua în stăpînire parcul Tucumán, a lăsat revoluția să-l ia în stăpînire, iar la 7 aprilie și-a pus în piept panglica albastră și albă a libertății, călcînd în picioare josnicul semn al Federației lui Rosas.

— Bravo! Bravo!

— Liniște, liniște, domnilor! iată documentul. Ascultați-l.

„Libertate sau moarte!”

Ordin general din 9 aprilie 1840.

Din ordinul excelentisimului guvern se recunoaște drept general comandant al tuturor trupelor de linie și miliție ale provinciei domnul general colonel *don* Gregorio Araoz de Lamadrid și drept șef al statului major pe colonelul *don* Lorenzo Lugones, iar șef al cuirasierilor ordinului colonelul *don* Mariano Acha“.

Explozia entuziasmului fu spontană. Nu se strigă, nu fură urale, însă chipurile vorbeau iar îmbrățișările rosteau discursuri și jurăminte, Daniel măsură scena cu privirea lui de vultur; era entuziasmat, studia în complicata carte a naturii morale.

— Vedeți, domnilor — continuă cu imperturbabilul lui sînge rece — în toate părțile revoluția se ridică, uriașă, dar această revoluție are un scop; de ce să nu credem că revoluția este logică și că va veni să caute acest scop acolo unde se ascunde el? Acest scop este un cap, iar acest cap se află la Buenos Aires. Dacă toate eforturile trebuie îndreptate spre acest punct, nu este clar, domnilor, că trebuie să contribuim la succes atunci cînd acesta se apropie?

— Da, da — exclamă toți tinerii.

— Încet, domnilor, încet. Mai întîi logică, apoi entuziasm. Spuneți că *da*; dar iată că modul în care vreți să contribuiți este tocmai cel cu care eu mă aflu într-o continuă opoziție.

„Am început prin a vă arăta numărul crescînd al oamenilor noştri care au emigrat din ţară şi acest număr îl veţi vedea sporit chiar cu voi. Ascultaţi-mă, domnilor.

Cînd trebuie învins un principiu difuz în conştiinţa unei clase sau a unui popor, este necesar să se înarmeze acea clasă sau acel popor cu uneltele raţiunii sau cu ale războiului.

Cînd trebuie învins un guvern a cărui existenţă se bazează pe puterea sa morală, e necesar atunci să se submineze bazele acestei puteri, smulgîndu-i popularitatea de la tribună, prin presă sau prin armată. Dar, domnilor, cînd ceea ce trebuie să combatem nu este un principiu, ci un sistem încarnat într-un om, nu o influenţă morală ci o putere materială care se mişcă, asemenea unui vîrtej de pumnale, după resortul voinţei acelui om e necesar atunci să anihilăm, odată cu omul, gîndirea, organizarea şi voinţa.

Număraţi-i pe bărbaţii patrioţi care au plecat din Buenos Aires; calculaţi cîţi vor mai pleca de acum înainte dacă nu vom pune stavilă acestui torent de emigrări şi spuneţi-mi apoi dacă acest număr de oameni nu e suficient pentru a coopera, în oraş, cu revoluţia pe care o aduc din provincie armatele generalului Lavalle sau cele ale coaliţiei lui Cuyo.

Emigrarea lasă în puterea femeilor, a laşilor şi a celor din *Mazorca* oraşul Buenos Aires, adică, domnilor, punctul central de unde pleacă fulgerele puterii lui Rosas.

Trei sau patru sute de oameni intraţi în rîndurile armatei sale asigură oare victoria generalului Lavalle? Ei bine, domnilor, trei patru sute de oameni curajoşi sînt suficienţi pentru a ridica oraşul şi a-i agăţa de felinare pe Rosas şi *Mazorca* lui, în ziua cînd ne va sosi vestea apropierii oricăreia dintre armatele eliberatoare.

Nu-i putem readuce pe cei ce au plecat; dar, cel puţin să oprim cursul acestei uriaşe emigrări; bărbaţii pleacă departe să caute o libertate pe care-o pot găsi aici, cînd îşi vor ridica braţul înarmat asupra capului tiranului.

E primejdios să rămînem la Buenos Aires? Vom avea de înfruntat primejdii şi de vărsat sînge în ziua cînd vom

scoate primul strigăt de libertate? Dar, domnilor, nu se înfruntă primejdii și nu se varsă sînge în armată? Nu e atîta mizerie și umilință în exil?

Credeți-mă, prieteni, sînt mai aproape de Rosas decît oricare dintre voi, îmi expun mai mult decît viața, căci îmi expun onoarea bănuielilor compatrioților mei. Credeți-mă, deci, că cea mai rea cale pe care tineretul din Buenos Aires o poate adopta în dorința ce-l animă, de a-și elibera patria, este să plece din ea. Să fiu oare atît de nefericit încît să nu existe nici unul din voi care să gîndească la fel ca mine?

— Asta mi-e părerea, asta mi-e credința, voi muri de pumnalul celor din *Mazorca* mai degrabă decît să părăsesc orașul. Rosas este aici și pe Rosas trebuie să-l încolțim în ziua cînd una dintre armatele noastre va păși pe pămîntul provinciei. Odată mort Rosas, ne vom întoarce peste tot privirile și nu vom mai găsi nici un dușman — spuse unul din tinerii ce se aflau la adunare.

— Sînteți și voi de aceeași părere, prieteni? — întrebă Daniel.

— Da, da, e nevoie să rămînem — răspunseră cu entuziasm toți tinerii.

— Domnilor — spuse Eduardo Belgrano, după ce se restabili liniștea. Nu există un singur cuvînt din cele spuse de domnul Bello care să nu fie în perfectă armonie cu păreriile mele; totuși, am fost unul din cei care au vrut să emigreze din țară și încă nu știu dacă într-un moment sau altul nu-mi voi schimba hotărîrea. Voi dezvălui deci o contradicție între opiniile mele și acțiuni și, în acest caz, vă datorez o explicație pe care-o voi da.

Este sigur că trebuie să rămînem. Este sigur că, departe de a abandona, trebuie să strîngem tot mai mult un cerc de fier în jurul lui Rosas pentru a-l sufoca în ziua victoriei libertății argentinienne. Această teorie este rațională, de bun simț și, în general, aplicabilă oricărui popor de pe pămînt aflat în împrejurări asemănătoare cu al nostru. Dar noi,

argentinienii, domnilor, reprezentăm o excepție practică de la ceea ce ne preocupă. Să vedem.

Domnul Bello a spus că trei-patru sute de oameni ar fi suficienți pentru a termina cu Rosas în oraș. Eu vreau să cred că acest număr e suficient. Vreau mai mult; doresc să cred că se mai află încă în Buenos Aires toți oamenii generației noastre care au plecat, mai mult, toți emigrații unioniști din anii '29 și '30 și că sîntem două, trei, patru mii de dușmani ai lui Rosas. Dar știți, domnilor, ce reprezintă această cifră în Buenos Aires? Echivalentul unui singur om.

Un partid nu este puternic prin numărul membrilor săi ci prin asocierea lor, care-l transformă într-un tot. Un milion de oameni individualizați nu valorează, domnilor, cît doi sau trei oameni uniți prin idei, voință și acțiune.

Să se studieze cum se va dori filosofia dictaturii lui Rosas și se va vedea că aceasta are drept cauză individualizarea cetățenilor. Rosas nu este dictatorul unui popor; acesta este prea vulgar pentru a-și avea locul printre oameni ca noi; Rosas tiranizează fiecare familie în casa ei, pe fiecare individ în camera lui, și pentru o asemenea minune nu are nevoie, desigur, decît de cîteva duzini de asasini.

Societăți mici, fără clase, fără ierarhii, fără ca în ele să se bucure de prestigiu virtutea, știința și patriotismul; ignorante și în același timp îngîmfate, susceptibile pe cît de geloase, societățile americane nu au, între ele și pentru ele însele, alte principii de asociere decît catolicismul și independența politică.

Fără a înțelege încă avantajele unității de orice fel, în rîndul partidelor politice aceasta există cel mai puțin.

Un spirit de indolență organică al rasei vine să completeze opera dezorganizării noastre morale, iar noi, oamenii, ne adunăm, vorbim, stabilim azi, iar mâine ne despărțim, ne trădăm sau cel puțin uităm să ne adunăm din nou.

Fără asociere, fără spiritul acesteia, fără speranța de a putea organiza pe moment această pîrghie a puterii și pro-

gresului european care se numește asociere, pe ce putem conta în opera pe care ne-am propus-o? Pe sentimentele tuturor? Ah, domnilor, aceste sentimente există de mulți ani la poporul nostru, și totuși, *Mazorca*, adică o sută de mizerabili, ne ia unul câte unul și face din noi ce vrea! Asta se petrece în practică: prefer să mă duc să mor pe câmpul de luptă decât să mor acasă așteptând o revoluție pe care noi, toți cetățenii din Buenos Aires, n-o vom putea realiza niciodată, căci nu reprezentăm cu toții decât valoarea unui singur om.

Între altele, este un adevăr indiscutabil cel spus de prietenul meu: adică, ar fi mai oportun și eficient să se încerce lichidarea tiraniei prin însăși persoana lui Rosas. Spuneți-mi dacă este posibilă realizarea asocierii și voi fi primul ce va renunța la ideea de a-mi părăsi țara.

O tăcere generală urmă acestui discurs.

Toți tinerii aveau privirile pironite în pământ. Doar Daniel ținea capul sus, iar privirile lui scrutau, unul câte unul, chipurile tinerilor.

— Domnilor — spuse, într-un sfârșit — scumpul meu Belgrano a vorbit ca și cum aș fi făcut-o eu despre spiritul individualist care, din nefericire pentru țara noastră, i-a caracterizat dintotdeauna pe argentinieni. Dar relele pe care le-a adus această eroare a vechii noastre educații constituie cea mai bună speranță că ne vom vindeca de ele, iar dorința de a vă determina la asociere, după cea de a vă convinge de necesitatea de a rămâne la Buenos Aires, a fost a doua parte a gândului care m-a adus aici, în acest loc. Ați fost de acord cu mine că trebuie să așteptăm evenimentele la Buenos Aires; este drept să fiți de asemenea de acord că, dacă aceste evenimente ne găsesc dezbinați, mult prea puțin le vom putea fi utili.

În plus, azi ne aflăm pe craterul unui vulcan care clocește, care urlă și a cărui explozie nu e departe.

Asasinatele comise pînă acum nu constituie un sfârșit, ele sînt începutul unui lanț de crime care, asemeni inelelor

unui șarpe, își va strînge verigile în jurul tuturor capetelor noastre.

Rosas, prin intermediul *Gazetei* și al reprezentanților săi, de multe luni încoace își ațîță ogarii.

Betia crimei a tulburat deja mințile asasinilor noștri și a dat sîngelui lor iritarea înfierbîntată necesară dezlănțuirii crimelor în masă.

Pumnalele se ascut; brațele se ridică, victimele sînt arătate cu degetul, clipa cea groaznică se apropie.

Nu e vorba de o răzbunare spontană; este o combinație bine gîndită pentru a anihila, prin intermediul terorii, eforturile spiritului public.

Ei bine, deci: dacă această clipă îngrozitoare ne va găsi pe toți izolați, să nu vă îndoiiți de aceasta, vom fi victimele lui Rosas.

Uniți, cu o apărare organizată, solidari cu toții pentru a-l răzbuna pe primul căzut, ori vom opri în aer brațul asasinilor, ori vom provoca revoluția, ori vom putea emigra în masă atunci cînd vom fi pierdut cu toții ultima speranță de a lichida tirania, ori, în sfîrșit, vom muri pe drumurile patriei, nu înainte de a da o lecție de onoare generațiilor viitoare.

Asociați, în momentul în care vom avea în provincie vreuna din armatele eliberatoare ce acționează în Entre Ríos ori se organizează în Cordilieri, eu însumi voi face tot ce depinde de mine pentru a precipita ceasul Sfîntului Bartolomeu ce se pregătește. Nu vă alarmați, prieteni, în revoluții orice combinație eșuată dă mereu un rezultat opus. Ei se gîndesc să ne taie beregata după ce ne vor fi terorizat spiritul prin intermediul acestei susținute campanii de amenințări cu care sîntem salutați în fiecare zi de la tribune și în presă, iar dacă eu voi reuși ca aceste pumnale să se ridice prea devreme, și în loc de un popor de indivizi terorizați să găsească un popor unit și puternic, atunci voi fi pregătit teroarea

pentru a-și exercita influența asupra sufletelor asasinilor, în loc să ametească așa cum ar fi vrut ei, mințile victimelor.

Sînt anumite momente în care cel mai sigur, cel mai infailibil mijloc de a face să eșueze un plan politic constă în a-i oferi imediat spațiul în care vrea să se dezvolte. Prin sistemul lui de economii, ministrul Necker¹ ar fi reușit să oprească succesul Revoluției franceze, care se apropia pe tăcute; dar ministrul Calonne², succesorul lui Necker, care dorea revoluția poporului împotriva aristocrației și clerului, oferea vistieria plăcerilor Curtii, ațîțînd astfel și mai mult spiritul revoluționar al poporului sărăcit și asuprit și facilitînd calea revoluției.

Eu, care cumpăr cu liniștea și cu numele meu toate secretele dușmanilor mei, eu care, cu inima fremătînd de turbare, îmi dau mîna cu mîinile însîngerate ale asasinilor patriei noastre, eu voi ațîța prin cuvinte inimile lor înveninate și-i voi îndemna la crimă atunci cînd voi crede că însăși această crimă va stîrni împotriva lor răzbunarea celor asupriți. Căci în ziua, în clipa în care mîna unui om de inimă va înfige, la lumina zilei, pumnalul în pieptul unuia din asasini, acea clipă domnilor va fi cea din urmă a tiranului căci popoarele asuprite nu au nevoie decît de un om, de un strigăt, de o clipă, pentru a trece cu un tunet de la sclavie la libertate, de la marasm la acțiune!

Chipul lui Daniel era strălucitor, ochii îi sclipeau, buzele, groase și trandafirii, erau acum aprinse precum carminul. Privirile tuturor erau ațintite asupra lui. Doar Eduardo, gîndire profundă și filosofică și suflet mîndru, sincer și curajos, își ținea cotul rezemat pe masă iar fruntea îi odihnea în mînă.

— Da, să ne unim — spuse unul din tineri — să ne unim cît mai repede pentru a ne apăra de *Mazorca*, pentru a aștepta revoluția, pentru a-l spînzura pe Rosas.

^{1,2} Miniștri de finanțe din timpul regelui Ludovic al XVI-lea al Franței.

— Să ne unim pentru ca mline — spuse Daniel, ridicînd pentru prima oară glasul și scuturîndu-și capul mîndru, fin și inteligent — să organizăm societatea patriei noastre.

Asociația în politică, pentru a-i da libertate și legi.
Asociația în comerț, în industrie, în literatură și în știință pentru a-i da renume și progres.

Asociația în toate doctrinele creștinismului, pentru a cuceri morala și virtuțile ce ne lipsesc.

Asociația în totul și pentru totdeauna, pentru a fi tari, pentru a fi puternici, pentru a fi europenii Americii.

Asociația indivizilor și a popoarelor pentru a studia, filosofic și practic, dacă această Republică pe care a instaurat-o Revoluția din Mai a fost o improvizație politică, rod al necesităților de moment, ori dacă trebuie să fie un fapt definitiv și durabil.

Asociația pentru a examina elementele din constituția țării, pentru a afla cu exactitate dacă nu a fost o greșeală a Revoluției din Mai aceea de a excomunica principiul monarhic, cînd această revoluție a scos popoarele noastre de sub jugul de fier impus de un rege străin; pentru a studia, în sfîrșit, efectele prin care au trecut prin cauzele generale ce le-au determinat.

Doriți patrie, doriți instituții și libertate, voi, care vă considerați moștenitorii regeneraților unei lumi? Ei bine, amintiți-vă că ei și întreaga Americă au fost o asociație de frați în îndelungatul război al independenței noastre pentru a lupta cu dușmanul comun și asociați-vă pentru a lupta împotriva dușmanului general al reformei noastre sociale, ignoranța; împotriva instigatorului patimilor noastre sălbatice, fanatismul politic; împotriva a ceea ce generează dezbinarea noastră, viciile noastre, invidiile noastre, spiritul nostru vanitos și încăpățînat: scepticismul religios. Căci, credeți-mă, ne lipsește religia, virtutea și cultura și nu avem de la civilizație decît viciile acesteia.

Daniel se ridicase treptat de pe scaun și, ca împinși de energia cuvintelor lui, toți tinerii făcuseră la fel. Ultimul

cuvînt ieși de pe buzele tînărului orator, iar brațele lui Eduardo îl strînseseră la piept.

— Priviți, domnilor — spuse Belgrano trecîndu-și privirea peste adunarea prietenilor săi și lăsîndu-și brațul stîng pe umărul drept al lui Daniel — priviți: chipul meu e scîldat în lacrimi, iar ochii care le varsă își pierduseră, din copilărie, obiceiul de a plînge. Ghiciți oare? Nu. Sensibilitatea voastră a tuturor e mișcată de cuvintele prietenului meu iar a mea de viitorul patriei noastre. Eu cred în renașterea ei, cred în măreția ei, în gloria ei viitoare, dar această unire ce trebuie să facă să rodească libertatea la Plata nu va fi, nu, opera generației noastre, și nici a fiilor noștri, iar lacrimile mele izvorăsc din cumplita credință care mă stăpînește că nici eu nici voi nu vom vedea, în Rio de la Plata, strălucitoarea auroră a libertății noastre civilizate, căci ne lipsesc firca, obiceiurile și educația trebuincioase pentru a forma acea asociere frățească pe care doar măreția sfintei lucrări a independenței noastre a putut-o inspira generației părinților noștri.

— Da, da, ne vom uni! — strigară mulți dintre tineri.

— Taci, Eduardo, taci pentru Dumnezeu! — îi spuse Daniel la ureche lui Eduardo. — Da, prieteni, ne vom uni — continuă Daniel — și, sub imperiul entuziasmului acestei idei, trebuie acum să ne despărțim. Voi redacta statutul nostru. Va fi simplu, expresie a unei necesități simple; să ne putem aduna într-un sfert de oră atunci cînd apărarea sau declanșarea revoluției va face necesar acest lucru.

Azi este 24 mai. Să ne despărțim înaintea ca zorii lui 25 mai să surprindă atîția argentinieni reu niți care totuși nu pot saluta liberi noua zi.

La 15 iunie ne vom aduna din nou în aceeași casă și la aceeași oră.

Încă un singur cuvînt: fiecare dintre voi să folosească toate mijloacele, toată influența lui pentru a evita ca prietenii noștri să emigreze. Dar dacă vor cu tot dinadinsul, să mă caute pe mine. Eu răspund de siguranța înmărcării lor.

Numai în acest caz să mă căutați. Altfel, evitați-mă, condamnați-mi atitudinea dintre cele mai indiferente, copleșiți-mi numele cu indignarea voastră, căci va sosi clipa când îl voi purifica în creuzetul libertății patriei. Sînteți satisfăcuți, aveți deplină încredere în mine?

Tinerii se precipitară asupra lui Daniel, o îmbrățișare puternică fiind răspunsul pe care-l primi de la fiecare.

Imediat se deschise ușa ce dădea în salon, apoi obloanele dinspre stradă, și după zece minute nu rămăseseră dintre tinerii de la adunare decît Daniel și Eduardo.

Ei se întoarseră din salon în camera în care avusese loc ședința și acolo, în picioare lângă masă, cu pălăria pe cap și o pelerină de culoarea stafidei pe umeri, Daniel și Eduardo găsiră un personaj ce în timpul scenei anterioare auzise totul din camera alăturată adunării, a cărei ușă rămăsese întredeschisă în acest scop.

— Ei bine, domnule?

— Ei bine, Daniel?

— Sînteți satisfăcut?

— Nu.

Eduardo zîmbi și începu să umble prin cameră.

— Dar ce părere v-ați format, domnule? — îl întrebă Daniel pe noul personaj.

— Că toți au plecat mișcați de sfînta virtute a entuziasmului patriotic, că toți ar fi capabili în această clipă de cel mai mare și mai eroic sacrificiu, dar că pînă la 15 iunie nici jumătate din ei nu vor mai fi la Buenos Aires, iar cealaltă jumătate va fi uitat de asociație.

— Atunci ce-i de făcut, domnule, ce-i de făcut? — exclamă Daniel lovind puternic cu pumnul în masă, uitînd pentru o clipă de respectul ce părea să-l acorde acestui personaj, pe al cărui chip deschis și nobil se citeau superioritatea și inteligența.

— Ce-i de făcut? Insistă, insistă mereu și lasă începută o operă pe care-o vor desăvîrși nepoții noștri.

— Dar Rosas? — întrebă Daniel.

— Rosas este expresia directă a situației noastre sociale și tocmai această situație ni se opune nouă și-l susține pe el.

— Totuși, dacă am reuși să-l ucidem...

— Cine? — întrebă zîbind interlocutorul lui Daniel.

— Orice om curajos, domnule.

— Nu, Daniel, nu; pentru a ucide un tiran e nevoie sau de o mare venalitate a sufletului pentru a-ți vinde pumnalul, iar oameni din aceștia nu sînt de partea noastră, sau de un mare fanatism republican, iar acesta din urmă nu există în secolul nostru.

— Și atunci, ce-i de făcut?

— Să muncim, să muncim mereu? un om pe care reușim să-l cîștigăm de partea libertății și civilizației este, în cele din urmă, o victorie, oricît de mică ar 'fi ea. Nu-i așa, Belgrano?

— Așa e, domnule.

— Atunci, pentru seara asta am făcut destul. Să mergem prieteni, copiii mei. Dumnezeu, cel puțin, vă va răsplăti după cum merită sănătatea conștiinței voastre.

— Să mergem, domnule! — spuseră cei doi tineri, trecînd în salon împreună cu acel om ce părea să aibă asupra lor o influență morală îndelung exercitată.

El însuși îi dădu brațul lui Eduardo, care-și mișca piciorul stîng cu vizibilă greutate.

Credinciosul Fermín stătea în poarta dinspre stradă să vadă dacă nu se apropia cineva.

— A venit trăsura? îl întrebă Daniel.

— De vreo jumătate de oră e în capul străzii.

Străjerul tocmai dăduse ora unsprezece.

La un cuvînt al lui Daniel, Fermín merse în interiorul casei și se întoarse cu servitorul lui Eduardo, care fusese sentinier al avangardei, iar Eduardo, noul personaj și servitorul se îndreptară spre capătul străzii pentru a lua trăsura.

Rămas în casă singur cu servitorul său, Daniel ieși în curte și fluieră ușor, iar o voce dulceagă, răcită și tremurătoare îi răspunse de pe terasă:

— Aici sînt. Să cobor din această înălțime rece, sumbră și îngrozitoare, iubite și stimate Daniel?

— Da, coboară, iubite și stimate maestru — spuse Daniel imitînd glasul și stilul bunului nostru prieten *don Cândido Rodriguez*.

— Daniel, îmi nenorocеști sănătatea și sufletul!

— Să mergem, domnule, ne așteaptă cineva în trăsura.

Și Daniel, trăgîndu-l după el pe *don Cândido*, ieși din casa *doînei* Marcelina, a cărei ușa o încuie Fermín, păstrînd cheia. *Don Cândido* și Daniel urcară în trăsura care, după ce urcară în spate Fermín și Manuel, se afundă în întunecoasa stradă Cochabamba. Opri după cincisprezece minute în strada Restauratorului, în spatele bisericii San Juan, unde coborî personajul despre care am amintit, apoi își urmă drumul pînă la casa lui Daniel unde coborîră cu toții aproape de ora unsprezece și jumătate noaptea.

CAPITOLUL IX — PROMISIUNI ALE ÎNCHIPUIRII

— La Piața Nouă — îi spuse Daniel vizitiului său englez care porni caii la trap, îndreptîndu-se către locul indicat pentru a-l lăsa acolo pe *don Cândido* care, după cum se știe, locuia la cîțiva pași. Apoi cei doi tineri, urmați de servitorii lor, intrară în casa lui Daniel.

Daniel trecea prin salon, cu haina deja descheiată și nodul de la cravată desfăcut, pentru a nu pierde decît timpul strict necesar spre a-și schimba costumul obișnuit cu unul de bal; căci pentru acea ființă agitată, pentru acea ~~stentă~~ stentă furtunoasă nu exista nici un minut inutil, toate fiind consacrate activității inteligenței și inimii lui.

— Gîndește-te că nu pot ține pasul cu tine — îi spuse Eduardo, care mergea cu mare greutate.

— Gîndește-te că e aproape douăsprezece și că la ora asta Amalia și Florencia mea trebuie să ajungă la bal; că eu trebuie să fiu acolo pentru a veghea asupra lor și pentru unele prezentări foarte necesare astăzi — îi răspunse Daniel, intrînd în dormitor și dezbrăcîndu-se, în timp ce Fermin, ghicindu-i gîndurile, punea lumini în fața unei oglinzi și-i prezenta un costum.

— A, ce fericit ești, Daniel! — spuse Eduardo, așezîndu-se într-un fotoliu și întinzîndu-și piciorul slăbit care-l durea, în timp ce-și descheia redingota, căci în clipa aceea rana de la umăr îl chinuia prea mult.

— Ce spuneai, scumpe Eduardo?

— Spuneam că Natura a făcut din tine ființa cea mai originală și cea mai fericită în același timp.

— Crezi ce spui?

— Pot să jur! Ai o ușurință nemaivăzută în a-ți lua gîndul de la întîmplările pe care le lași în urma ta și de a-l atînti, după dorință, asupra noilor întîmplări prin care treci. Îți joci viața, te dăruiești trup și suflet intrigii politice, periculoaselor evenimente ale zilei, spiritul tău se înalță, inteligența ta e măreață, mîndră, dominatoare și, la două minute după ce ai fost primul prin puterea voinței tale, prin măreția ideilor, treci cu o copilărie, cu o veselie surprinzătoare, de la culmile vieții la vulgaritățile ei. Știi de unde venim, ce am pus la cale și totuși, uită-te la tine: în fața oglinzii, precum cel mai frivol dintre tinerii noștri, pregătindu-ți frizura pentru a străluci la un bal, ca și cum doar asta ți-ar place, ca și cum un astfel de om ai fi. Asta se numește, prietene, să fii fericit în viață.

— E bine așa? — întrebă Daniel, întorcîndu-se, adresîndu-se lui Eduardo și arătîndu-i nodul unei cravate de batist pe care și-o pusese.

— Du-te dracului! — îi răspunse Eduardo, făcînd un gest de cea mai proastă dispoziție la auzul glumețului răspuns al prietenului său, însoțit de o gravitate ironică,

— Chiar acolo mă duc: la dracu' — spuse Daniel, întorcându-se spre oglindă și continuându-și toaleta.

— Continuă, iubite Eduardo — urmă el — studiile psihologice sînt îndeobște punctul tău forte; dar cred că după ce-ți vei termina discursul am să-ți dau abia un calificativ de *mediocru*. A, nu răspunzi. Am să continui eu în locul tău.

Și Daniel, care-și termina toaleta, veni să se așeze lîngă prietenul său, sprijinindu-și mîna de unul din brațele fotoliului pe care stătea.

— Nu-i nimic, iubite Eduardo, mai ușor de explicat decît caracterul meu, căci el nu e altceva decît expresia nevino-vată a legilor eterne ale Naturii. Totul, în ordinea fizică, la fel ca și în cea morală, este inconstant, tranzitoriu, fugar; contrastele alcătuiesc frumosul și armonicul în tot ce a ieșit din mîna lui Dumnezeu și nicăieri nu se arată mai mult această infinită varietate ce domnește în Univers decît în sufletul omenesc. Într-o zi, într-o oră, într-un minut, Eduardo, inima lui, inteligența și spiritul său se modifică, se schimbă într-un mod la fel de neprevăzut precum culorile pe suprafața opalului. Alături de o idee măreață, pana cu care o scriem, focul sau cartea pe care ne așintim ochii meditănd, rîsul unui copil, aripa unei insecte, cel mai mărunț lucru face să apară, lîngă acel gînd mareț, o idee mică de tot, care pune stăpînire pe minte ca oricare alta, mai importantă. În plină fericire ne trece prin minte, fugară, o idee; cristalul fericirii noastre se aburește o clipă, iar o lacrimă cade în inimă în chiar culmea norocului. De la ocupația cea mai serioasă se coboară din instinct la bucuriile sau distracțiile celei mai frivole; în mijlocul mărețiilor sufletului ce divinizează viața unui muritor, vulgaritatea vine deodată și-și pune pecetea pe mărețul și luminosul tablou al acestei vieți. Oamenii ce se tem de spontaneitatea naturii lor se acoperă cu vîlul ipocriziei, dens pentru cei mai mulți, transparent însă pentru privirea pătrunzătoare a inteligenței. Oamenii mereu gravi în expresia chipului, în discursuri și maniere, aceia ori mint, ori gravitatea lor nu e un efect

al importanței filosofice a sufletului, ci al unei rigidități a spiritului, care-i face înapabili să se confrunte cu cele mai multe din situațiile vieții și le hărăzește un loc modest în societate. Cei ce nu sînt ipocriți sînt ca mine: urmează cursul diferitelor impresii ce-i înconjoară. În plus, Eduardo, eu sînt din Buenos Aires, fiu al acestui oraș al cărui popor este, prin caracter, cel mai nestatornic și mai ușuratic din America; unde oamenii sînt, de cînd se nasc și pînă mor, pe jumătate copii și pe jumătate oameni mari: din cauza asta, au căutat despotismul, din plăcerea de a fi necredincioși libertății. Chiar așa gîndești și tu, Eduardo. Vrei însă să te înveți să cunoști inima omului dintr-o singură privire sau s-o interpretezi printr-o singură vorbă spusă de buze? Vrei să-ți dovedesc cum inteligențele cele mai înalte coboară de la ideile sociale la un sentiment al individualității și egoismului? Ei bine, am un exemplu chiar în persoana ta.

— În mine? — întrebă Eduardo, întorcîndu-și privirea spre Daniel.

— În tine, Eduardo, în tine. Pe tine nu te-a deranjat că m-ai văzut trecînd de la o ocupație politică gravă și dificilă la alcătuirea unei ținute de bal, nu; ceea ce te-a atins a fost propria ta nefericire, adică imposibilitatea de a veni și tu cu mine.

— Eu, Daniel?

— Tu, Eduardo. Tu, care ai vorbit ca un mare filosof la adunarea noastră, și doar după cîteva clipe nu faci decît să te simți, asemeni oricărui amărît, îndrăgostit de o femeie. Ai gîndit la patrie și acum te gîndești la Amalia. Ai gîndit cum să cucerești libertatea și-ți lipsesc preafrumoșii ochi ai iubitei. Acesta-i adevărul, Eduardo. Asta-i omul, asta-i firea lui.

Eduardo își înclină capul și-și trecu mîna prin păr.

— Și crezi că-ți fac cel mai mic reproș, prietene? — urmă Daniel. — Nu. Rareori am simțit o mulțumire mai mare decît cînd am aflat că o iubești pe verișoara mea. Femeia asta atît de delicată, de poetică, de frumoasă, se

potrivește cel mai bine cu inima și caracterul tău. Ea te iubește, ce-ți poți dori mai mult?

— Nu, Daniel, nu se poate. Îi e doar milă de mine.

— Nu, te iubește. Chiar situația ta dramatică a fost un imbold pentru inima ei.

— Crezi tu? Repetă-mi, crezi că sînt iubit de Amalia? Întrebă Eduardo cu acea neliniște a inimilor îndrăgostite nebunește care niciodată nu se satură să audă repetate asigurările fericirii lor.

— O cred, ba cred chiar mai mult; cred că pînă într-un an vor exista patru persoane cu adevărat fericite la Buenos Aires. Amalia și tu, Florencia și eu.

— Da, Daniel, o iubesc. Tu-mi cunoști viața, știi existența seacă în care mi-a vegetat inima; această inimă, atît de răzvrătită față de vulgaritățile vieții; această inimă, ce părea să-și păstreze întreaga sevă, întreaga virginitate a sentimentelor pentru vreo femeie deosebită care, credeam, exista doar în visele închipuirii mele; această inimă a aflat-o și-o iubește, Daniel, cu entuziasmul cu care se iubește gloria, cu sensibilitatea cu care se iubește o soră, cu ardoarea cu care se iubește un Dumnezeu. Natura mea tristă, amorțită de deziluziile epocii, a reînviat în toată splendoarea tinereții, iar viața îmi pare că se extinde în spațiul ceresc al fericirii. Visul meu e să fie a mea; să trăiesc alături de ea; s-o acopăr cu mîinile mele pentru ca lumina zilei să nu-i ofilească delicata floare a frumuseții; să-i descopăr în lumina ochilor dorințele ascunse ale sufletului pentru a-i face plăcere. Ca muritor, voi ajunge pentru ea pînă la limita unde inteligența omenească nu poate pătrunde mai departe, voi căuta glorie și renume pentru a face să strălucească destinul ei în lume, iar de-aș fi zeu, aș alege cea mai strălucitoare dintre stelele mele și i-aș spune: Amalia, domnește aici...

— Bine, Eduardo — exclamă Daniel, trecînd cu mîna peste fruntea palidă și nobilă a prietenului său — unde nu e

exaltare poetică a inimii nu există o adevărată dragoste la douăzeci și șapte de ani.

— O iubesc, Daniel — continuă Eduardo, aproape fără a auzi cuvintele prietenului său — o iubesc și vreau să fiu soțul ei; inima mea, viața, averea, totul îi aparține. Vom trăi mereu la țară, mereu în aceeași casă în care am schimbat prima privire. Nu-i așa că această fericire mă așteaptă, Daniel?

— Da, Eduardo, ba încă și mai mult; ascultă; nu peste multă vreme vom dobândi libertatea și odată cu ea un teren imens pentru muncile inteligenței. Fericirea ne-o vom căuta în familie, gloria o vom căuta în țară. Vom locui împreună. Vom ridica la Barracas o casă magnifică; într-o parte vei locui tu și Amalia, în cealaltă Florenția mea și cu mine; și când vom avea nevoie de ochi străini care să ne admire fericirea, îi vom căuta reciproc printre noi patru.

— Perfect, perfect plan, Daniel! Noi înșine ne vom crește copiii, nu-i așa? Vom uita aceste zile palide ale tinereții noastre, epoca îngrozitoare în care am trăit cu pumnalul în piept, văzînd cum rămîn fără frunze cele mai frumoase ramuri ale existenței patriei și...

— Vezi? Ce ți-am spus eu? Eram fericiți, mai adineauri, cu promisiunile imaginației noastre și, fără să știi cum, arunci chiar tu în cupa noastră de nectar picătura amară a amintirilor despre patrie. Hai, să lăsăm asta! — spuse Daniel, ridicîndu-se și privindu-și ceasul. — O să bată de douăsprezece, Eduardo.

— Bine, du-te.

— Amalia n-o să vrea să stea decît o oră și jumătate sau două ore la bal.

— De-ce să stea mai mult? Uite ce e: ai grijă, să n-o lași să danseze cu canaliile acelea mizerabile, pentru că nici unul să n-o poată păta cu răsufllarea lui, ai auzit?

— Bine, altceva?

— Când pleacă, dă-i tu brațul pînă la trăsură.

— Aşa, iar Florencia să plece cu primul pe care l-o găsi.

— Ai două braţe.

— Tot e bine! Altceva?

— După bal o duci pe Florencia acasă, nu-i aşa?

— Afară doar dacă vrei ca ea să rheargă singură.

— Bine, la două dimineaţa eu voi fi în trăsura ta, în apropiere de casa Florenciei; când o lasă pe ea, vom schimba locurile, tu treci în trăsura ta, iar eu mă urc în a Amaliei s-o conduc pînă la Barracas.

— A, mă gîndeam, domnule, că-mi veţi face onoarea să cinaţi cu mine.

— Daniel, de zece ore n-am văzut-o! Mîine vom petrece toată ziua împreună la Barracas. Mă ierţi?

— Cu o condiţie.

— Care vrei tu!

— Ca mîine să stai în pat toată ziua.

— Drace, şi ce vrei să fac în pat, după ce-am petrecut în el douăzeci de zile fără sfîrşit?

— Să linişteşti iritarea produsă azi în rănile tale. Nici nu poţi să te ţii pe picioare, nebunule; de douăsprezece ore mergi într-un picior, iar un astfel de îndrăgostit e cum nu se poate mai ridicol — spuse Daniel zîbind.

— Da, dar... nu se cunoaşte — răspunse Eduardo roşind pînă în vîrfurile urechilor şi încercînd să-şi îndrepte piciorul stîng.

— Ce lume! Ce lume! — exclamă Daniel dîndu-i prin aer o binecuvîntare.

— Du-te dracului! — spuse Eduardo, tolănindu-se în fotoliu.

— Ba nu! mă duc la bal; şi primul lucru pe care-l voi face va fi să dansez în numele tău cu... vrei să fie cu *doña* Maria Josefa?

— Ai un umor insuportabil, Daniel.

— A! Atunci cu Amalia. Aşa e bine?

Eduardo întinse mîna și, strîngînd-o tare pe cea a prietenului său, spuse:

— Pentru Amalia.

Cei doi tineri își luară rămas bun. Eduardo rămase medîtînd în fotoliu iar Daniel urcă în trăsură, ai cărei cai scoaseră scînteii din pietrele străzii Victoriei, plecînd în direcția pieței cu același nume.

CAPITOLUL X — UNDE CONTINUĂ SCENELE CE LA BAL

Daniel intra în saloanele balului la douăsprezece noaptea, după cum s-a văzut la sfîrșitul capitolului VII.

Florencia se plimba prin saloane iar Daniel se îndreptă către verișoara lui, așezată alături de „intransigenta” doamnă ce părea să știe pe derost biografiile tuturor celor ce se aflau acolo.

Doamna de N... răspunse oarecum rece salutului lui Daniel, iar acesta luă mîna Amaliei, îi dădu brațul și-i spuse, conducînd-o prin salon:

- Ai discutat mult cu doamna aceasta?
- Nu, dar ea a vorbit peste măsură de mult.
- Știi cine e?
- Este doamna de N...
- Nu; este soțul doamnei de N...
- Cum așa?
- Fiindcă în acest menaj sexele sînt inversate, ea e el iar el e ea.
- Pentru una din jumătăți n-am nici o îndoială.
- E unionista cea mai intransigentă, cea mai mîndră femeie ce cred că a existat vreodată în Buenos Aires. Îți spunea ceva foarte ironic cînd am intrat eu, fiindcă rîdea tare.

— Da, îmi povestea că doamna de Rolón invită la serată anunțind că se va începe cu cafea cu lapte.

— O!

— Nu-i așa?

— Nu, nu, Amalia, sînt invenții ale unionistelor, a căror imaginație e înfuriată. Nu au alte arme decît ridicolul și se folosesc de el de minune. Doamna de Rolón este una dintre cele mai bune femei ale cercului federalist, are o inimă mereu sensibilă, iar mîna nu i se închide niciodată în fața nenorociților. Dar, altceva? ai sosit de mult?

— Abia de douăzeci de minute.

— Te-au prezentat Manuelei?

— Nu.

— Agustinei?

— Nici. Nu cunosc pe nimeni — spuse Amalia cu toată naivitatea.

— Doamne fereștel Și Florencia ce-a făcut?

— A dansat.

— A, a dansat!

— Încă nu s-a așezat, pînă adineauri a fost un dans și acum...

— Da, da, acum uite-o, merge într-acolo.

— Cine e cel ce-o însoțește?

— E un prieten de-al meu, dar vino, uite-o pe Manuela, am să te prezint eu.

— Spune-mi, trebuie să strig „Trăiască Federația!” cînd o salut? — întrebă Amalia privindu-și vărul cu un zîmbet cum nu se poate mai ironic.

— Manuela e singurul lucru bun din întreaga familie Rosas; poate vor reuși s-o înrăiască, dar Natura a făcut-o excelentă — îi spuse Daniel la ureche verișoarei sale, pe cînd se aflau doar la patru pași de fiica dictatorului argentinian.

— Verișoara mea, doamna Saënz de Ollabarieta, doarește să aibă satisfacția de a vă prezenta respectele sale, domnișoară — îi spuse Daniel Manuelei dîndu-i mîna și făcîndu-i o elegantă reverență.

Manuela se ridică de pe scaun, schimbă cu Amalia complimentele de rigoare în cel mai elegant ton posibil, și-i oferi ea însăși un loc alături de ea.

Daniel ceru permisiunea Amaliei să o părăsească o clipă și se duse s-o caute pe Florenția lui, pierdută prin mulțimea perechilor ce înțesau saloanele.

— Știți cumva, domnișoară, unde-o pot găsi pe domnișoara Florenția Dupasquier? — o întrebă Daniel pe Florenția însăși, reușind să ajungă pînă la ea.

— Acolo — răspunse Florenția, arătîndu-i o oglindă mare în care se reflecta în acea clipă frumosul ei chip.

— A, mii de mulțumiri, dar e atît de departe încît mă vîd lipsit, cu mare regret, de posibilitatea de a o invita la primul dans.

— Ce bine, domnule, căci domnișoara respectivă e ocupată. Nu-i așa, domnule? — întrebă Florenția adresîndu-se tovarășului ei, care nu era altul decît unul din prieteni intimi ai lui Daniel.

— Aș putea ști cine e fericitul domn care vă însoțește?

— Vă însoțește?

— Pe domnișoara Florenția.

— Un servitor al dumneavoastră — spuse alt tînăr ce se apropia în acea clipă de interlocutori și care era unul din cei ce asistaseră la adunarea secretă în urmă cu cîteva ore.

— A, e clar, e o adevărată conspirație împotriva mea — spuse Daniel, plimbîndu-și încîntat privirea pe chipul și talia logodnicei lui.

— Dumneavoastră ați spus-o — zise Florenția.

— Ei bine, voi căuta ceva care să se asemene cu domnișoara Florenția — îi răspunse Daniel, făcîndu-i un salut grațios, și schimbînd cu ea un zîmbet ce voia să spună „sînt mulțumit”; apoi se întoarse la locul unde se afla Amalia, într-o susținută conversație cu domnișoara Manuelita Rosas.

Oricît de pornită ar fi fost împotriva numelui tinerei, amabilitatea și simplitatea acesteia îi plăcură Amaliei fire bună și generoasă. La rîndul ei, Manuela, impresionată de frumusețea Amaliei, de blîndețea tonului ei și de eleganța deloc forțată ce se descoperea la ea, se lăsă cu ușurință atrasă de frumoasa verișoară a lui Daniel, a cărei inteligență știuse să pună stăpînire pe simpatia tuturor celor ce-l înconjurau pe Rosas, trecînd în ochii femeilor doar drept frivol și îndrăgostit, lucruri de mare valoare pentru ele, iar în ochii bărbaților drept un tînăr ce-și pregătea inteligența pentru a fi într-o bună zi util sfintei cauze a Federației.

Amîndouă, deci, discutau, cu interes dacă nu cu prietenie, cînd Daniel reveni lîngă verișoara lui, iar colonelul don Mariano Maza lîngă domnișoara Manuela, tocmai în clipa în care se oprea în fața tinerelor redactorul *Gazetei* și comandantul străjerilor, don Nicolás Mariño.

Începea un vals.

Colonelul Maza îi oferi brațul fiicei guvernatorului, iar acesta îl acceptă și se ridică imediat: acordase dinainte acest vals.

Redactorul *Gazetei* dori să imite pantomima lui Maza, întinse mîna spre Amalia, bilbîind cîteva cuvinte.

Daniel, fără a scoate o vorbă, o luă de mîină pe verișoara lui, o ridică și întorcîndu-se către Mariño, care rămăsese cu mîna întinsă, îi spuse cu cel mai diplomatic zîmbet:

— E ocupată, domnule Mariño.

Cum anunțul nu lăsa loc de răspuns, redactorul rămase pironit, pe cînd cei doi veri intrară între perechile valsului.

Două dintre acestea rămaseră stăpîne pe cîmpul de luptă: Florencia și tovarășul ei, Amalia și Daniel.

Florencia și Amalia erau mai mult decît femei, erau doi îngeri ce zburau, atingînd pămîntul cu aripile.

Florencia radioasă, vioaie.

Amalia liniștită, împinsă de voluptatea muzicii și a mișcării.

Una și cealaltă, susținute de brațul tovarășilor lor, nu atingeau covorul, ci alunecau pe el ca două umbre, ca două plăsmuiri ale spiritului.

Privirile tuturor le urmăreau, se pierdeau cu ele în fuga-
rele rotiri ale valsului și se străduiau în zadar să descopere
sub norii de mătase și dantelă piciorul delicat și flexibil
pe care se sprijineau acei zefiri ai dragostei ce treceau pe
lingă toți ca suspine ale muzicii, ca emanații ale luminii.

Deodată muzica încetă, și tot deodată, ca oprite de o
voință superioară, cele două tinere își încetară mișcarea
rapidă; amîndouă, la brațul tovarășilor lor, dădură roată
salonului la fel de liniștite ca și cînd atunci s-ar fi sculat
de pe scaun.

Florenția avea obrații roz.

Amalia era scăldată în paloarea sidefului.

Florenția era foarte frumoasă.

Amalia divină.

Cele două prietene se așezară una lîngă alta într-un colț
al salonului și, după cîteva clipe, Manuela, la braț cu Agus-
tina, se apropie de Amalia.

Daniel rămase în picioare în fața iubitei și a verișoarei
lui.

Manuela o prezentă pe Agustina, care din buze se adresa
Amaliei, iar din ochi frumoasei perle ce ținea splendidele
plete, ale tucumanei.

Cele patru tinere se așezară una lîngă alta și, în timp ce
Manuela discuta cu Florenția, Agustina era ocupată să-i
pună întrebări peste întrebări Amaliei despre rochie, pan-
glici și dantele.

Amalia era uimită de naivitatea frumoasei din Buenos
Aires și, din cînd în cînd, îl întreba din ochi pe Daniel
despre soiul de doamnă pe care-l avea alături. Agustina,
totuși, nici nu vedea aceste priviri. Ale ei inspectau pînă
și cusăturile rochiei Amaliei.

— Vreau să fim bune prietene — îi spuse Agustina după ce o întrebaseră de unde ar putea găsi de cumpărat perla asemănătoare cu cea pe care o avea în păr.

— Ar fi pentru mine o mare onoare, doamnă, să mă bucur de prietenia dumneavoastră — îi răspunse Amalia.

— De multă vreme doream această ocazie — urmează Agustina și mă gândisem să vin la dumneavoastră acasă chiar dacă nu m-ar fi prezentat nimeni; căci eu așa sînt foarte sinceră cu prietenele mele. O să-mi arătați tot ce aveți, nu-i așa?

— Că cea mai mare plăcere.

— Aici nu-i nimic în ziua de azi, magazinele sînt goale și dacă n-ar fi fost Florencia, n-aș fi avut nici rochia cu care să vin la bal. Acum ajung aici doar rochiile de comandă din Franța. Dar trebuie să aibă cine să ți le trimită de acolo, nu-i așa?

— Da, fără îndoială.

— Păi eu ce-i spun lui Mansilla în fiecare zi, dar ți-a găsit! Ca și cum aș vorbi cu pereții. Ce fericită ați fost cu soțul dumneavoastră! Se spune că tot ce aveți v-a fost trimis din Franța, e adevărat?

— Da, doamnă, e adevărat.

— Vai, ce fericire!

Conversația urmă, mai mult sau mai puțin, asupra subiectelor ce compunau în acea vreme lumea, paradisul Agustinei. Daniel se pregătea să ia parte la discuție pentru a-i da altă direcție, cînd se interpuseră între el și Agustina un bărbat oacheș, gras și scund și o doamnă înaltă, grasă și palidă, care erau nici mai mult nici mai puțin decît domnul Rivera, doctor în medicină și chirurgie, și soția lui doamna Mercedes Rosas, și ea soră a Excelenței Sale guvernatorului.

Nu străluceau atît la această doamnă rochia de atlas de culoarea singelui cu garnituri de catifea neagră, nici cerceii mari de topaz, nici șiragurile de coral pe care le avea la gît, așa cum străluceau pe pielea foarte albă a fetei ei.

cîtiva negi roșii, a căror exuberanță se etala cu cea mai mare splendoare în barba rotundă și protuberantă.

Această doamnă, a cărei vocație erau muzele și ale cărei instincte tindeau spre democrație, se opri între Agustina și Amalia ca și cum tocmai ar fi băut nu un pahar cu apă din fîntîna Hipocrene, ci patru căni din punciul lui Hoffmann; buna soție a medicului Rivera avea fața stacojie și nu îmbujorată, iar pe obrajii care ar fi stîrnit invidia celui mai bun paznic al bunului economist, Sfîntul Francisc, curgeau în șiroaie perle lichide, care, ieșind prin porii deschîși ai timplorelor, cădeau ca roua, umezindu-i umerii rotunzi și foarte albi.

— Păi bine, te-am căutat în toate părțile — îi spuse surorii ei Agustina.

— Acum m-ai găsit, ce vrei?

— Asud toată, femeie; hai la masă.

— Așa repede?

— Da, așa. Ce mai faceți, domnule Bello?

— Doamnă, sînt la picioarele dumneavoastră.

— Și cum se face că nu vă mai vedem pe nicăieri? Le-ați dat gata pe toate. E verișoara dumneavoastră?

— Da, doamnă. Doamna Amalia Saënz de Ollabarieta și am onoarea să v-o prezint.

— Mă bucur mult să vă cunosc — spuse *doña Mercedes* dînd mîna Amaliei, care se ridicase în picioare la prezentarea lui Daniel. Mi-ar face mare plăcere să mă vizitați — continuă. — Nu așteptați să vă aducă Bello la mine acasă, veniți la masă cînd vă face plăcere. Dacă doriți, soțul meu va veni să vă ia, căci eu nu sînt atît de geloasă ca el; acesta e soțul meu, Rivera, medicul Rivera, nu-l cunoașteți?

— N-am avut această onoare, doamnă.

— Da, și ce onoare! Dacă ați ști ce-i de capul lui! Nu mă lasă nici să respir; drept în față i-o spun, să-l fac să se rușineze. Ai auzit?

— Am auzit, Mercedes, dar glumești.

— Nerusînatul! Aşa că ştiţi, cînd doriţi, veniţi ca la dumneavoastră acasă.

Amalia nu ştia ce să răspundă. Era uimită, pierdută. Nici nu-şi închipuise că ar fi existat asemenea persoane pe lume şi cu atît mai puţin că va trebui să se înţeleagă cu ele. Şi totuşi, această soră a lui Rosas, atît de original de naivă era cea mai bună şi mai inofensivă din familie.

Din fericire, comandantul Maza, ce părea a fi cavalerul Manuelei în seara aceea, se prezentă s-o invite pentru a conduce la masă iar scena se schimbă deodată.

Doamnele federaliste se precipitau să servească drept sateliţi astrului strălucitor al Federaţiei anului 1840. Fiecare dorea să se apropie de ea, să meargă împreună pentru a i se așeza alături la masă.

Doamnele unioniste, dimpotrivă, fie rămîneau pe loc, fie se îndepărtau cît mai mult de celelalte, schimbînd între ele priviri grăitoare şi semnificative.

Daniel, în clipa cînd se ridicară Manuela şi Agustina, făcu un semn unuia din prietenii săi; se apropie de el, îi spuse două vorbe la ureche şi tînărul îi oferî braţul Amaliei, în timp ce Florencia îl luă pe-al lui Daniel.

Cei patru se îndreptau către marea sufragerie a palatului, traversînd saloanele şi galeriile, cînd doamna de N... condusă de un cavaler tînăr, se apropie de Amalia şi-i spuse la ureche.

— Vă felicit pentru noile prietenii...

Amalia îi răspunse, cu un zîmbet.

— Vă înţeleg zîmbetul. Sîntem de acord. Dar s-a întîmplat ceva grav.

— Ceva grav? — spuse Amalia oprindu-se şi simţînd o puternică bătaie a inimii, căci acolo tot ce nu o înspăimînta o îngrijora.

— Da.

— Ce anume?

— Mariño e pe urmele dvs.

— Omul cu ochii?...

— Omul cu ochii!...

— Ei, și ce-i cu el?

— Ce-i cu el?

— Da.

— E că vă urmărește cu privirea peste tot, că vă devo-
rează din ochi și că i-a spus unui prieten de-al meu că ori
veți fi a lui, ori o să-l ia dracul.

— A, atunci să ne felicităm, doamnă și să mergem la
masă — spuse Amalia, luând din nou brațul însoțitorului ei.

— Nu, nu, mai încet — spuse doamna de N... — dum-
neavoastră nu știți, scumpa mea, ce om e acesta.

— Acesta! Este un nebun și nimic mai mult, doamnă
— răspunse Amalia, făcând o ușoară mișcare din umeri și
salutând-o cu un grațios suris pe doamna de N...

Daniel stătea ca pe ghimpi din cauza întârzierii Amaliei,
căci îi ținuse un loc la masă lângă Florenția, și se temea ca
acel loc să nu fie ocupat de alta.

Din fericire, Amalia intră în sufragerie înainte ca acel
loc să fi fost ocupat și se așeză pe scaun; Daniel și prietenul
său rămaseră în spatele scaunelor celor două tinere.

Veșnicul maestru de ceremonii, colonelul Erézcano, fi-
xase anumite locuri la masă în funcție de rangul unora din
persoanele ce se aflau acolo. Celelalte locuri fură ocupate
de către doamne fără deosebire.

CAPITOLUL XI — SCENE DE LA MASĂ

Domnișoara Rosas ocupa unul dintre capetele mesei;
la stînga ei stătea ministrul al locuințelor, *don* Manuel In-
siarte; iar la dreapta ei domnul ministru al Maiestății Sale
britanice, cavalerul Mandeville, care cu puțin timp înainte
și lăsase acasă pe domnul guvernator, după ce avușese plă-
cerea să-l vadă la masa diplomatică pe care o dăduse în
onoarea zilei de naștere a Maiestății Sale regina Victoria,

ca și pe domnul ministru Arana, care, după banchet, trebuise să meargă acasă din cauza unor necazuri cu stomacul.

Alături de domnul Mandeville era *doña Mercedes Rosas de Rivera*, iar în fața ei sora ei Agustina, avându-l la stînga pe domnul Picolet de Hermillón, consulul Sardiniei; urmau apoi principalele doamne de la acea reuniune federalistă, printre ele fiind așezate unele personalități notabile ale epocii, ceilalți domni rămînînd, unii, în picioare, în spatele scaunelor doamnelor, alții formînd grupuri în colțurile sufrageriei.

În fața domnișoarei Manuela, în celălalt capăt al mesei, era așezat generalul Mansilla.

O tăcere abia întreruptă de zgomotul porțelanului și al tacîmurilor, dădea impresia unui nu știu ce străin locului și scopului acelei petreceri, descumpănînd cea mai mare parte a asistenței în mijlocul acestei tăceri de mormînt. Să fi văzut pantomima acelor doamne, soții ale eroicilor apărători ai sfînteii cauze, ducînd fiecare îmbucătură la gură.

Furculița se ridica de pe farfurie cu atîta grijă, încît părea, între degete, acul unei sensibile balanțe, gata să se încline la cel mai mic accident. Bucățița de pasăre sau de prăjitură era dusă la buze cu aceeași delicatețe cu care o persoană elegantă duce la nări o șuavă „floare a văzduhului”, iar buzele nehotărîte o luau cu blîndețe, după ce ochii se întorseseră în dreapta și în stînga pentru a vedea dacă cineva remarcă păcatul capital de a mîncea atunci cînd pentru asta se stătea la masă.

Toate preceptele lui Caton erau respectate cu scrupulozitate: tacîmurile mereu pe farfurie, iar în farfurie mereu ceea ce se servise, cu toții așteptînd ca cineva să întrebe pentru a-i răspunde; și cum nimeni nu întreba nimic, nici unul dintre invitați nu scotea o vorbă.

Era totuși acolo o doamnă care mîncea mai liber decît ceilalți; aceasta era soția lui *don Antonio Díaz*, persona

! Plantă argentiniană din familia bromeliaceelor.

celebru al emigrației din Uruguay, ce-l însoțise la Buenos Aires pe președintele Oribe¹. Această doamnă, mama unor fete foarte frumoase ce se aflau acolo, se străduia să mănânce o jumătate de budincă drept desert după un picioruș de curcan și un piept moale de găină, pe care le savurase pentru a-i trece de pe buze gustul sărat pe care-l lăsaseră câteva felii de șuncă cu care doamna dorise să neutralizeze gustul de grăsime pe care îl lăsase în gură o maioneză cu care începuse să-și facă poftă de mâncare.

Coloneii Salomón, Santa Coloma, Crespo, comandantul Mariño, doctorii Torres, García, González Peño; deputații Garrigós și Beláustegui erau printre cele mai remarcabile personaje ce serveau drept cavaleri federaliști doamnelor de la masă. Dar coloneii și comandantul, mai ales, îl blestemau din toată inima pe maestrul de ceremonii Erézcano care-i pusese pe acele locuri, unde fiecare îmbucătură le stătea în gît ca o nucă. Salomón asuda; Santa Coloma își răsucea mustața, iar Crespo tușea.

Generalul Mansilla, care-și dădea seama ca nimeni altul de ridicolul acestei tăceri și tensiuni necioplite, își luă deodată inima în dinți și se întoarse înspre partea unde erau prietenii săi federaliști.

— Un toast, domnilor — spuse, ridicîndu-se cu un pahar în mînă, cu acea grație și îndrăzneală caracteristice acestui entuziașt unionist din Congres.

Doamne și cavaleri se ridicară în picioare.

— Închin, domnilor — spuse Mansilla — pentru primul bărbat al veacului nostru; pentru cel ce va lichida pentru totdeauna banda sălbaticilor unioniști, pentru cel ce va face ca Franța să ingenucheze în fața guvernului Confederației Argentinienne; pentru faimosul erou al deșertului; pentru Ilustrul Restaurator al Legilor, generalul de brigadă don Juan Manuel de Rosas; și mai închin, domnilor, pentru

¹ Manuel Oribe (1792 - 1857) general și politician uruguyan, președinte al republicii între 1835 - 1838. A fost sprijinit de Rosas împotriva generalului Rivera și a asediat Montevideo între 1842 și 1851.

demna lui fiică, ce a venit pe lume într-o zi ca asta spre onoarea și gloria Americii.

Cuvintele generalului Mansilla fură fitilul, iar plămîni iluștrilor comesceni tunul ce slobozi explozia culminantului lor entuziasm.

Se sfîrși cu tăcerea, cu încordarea, cu stînjeneala țărînească; începură zarva, forfota, petrecerea.

— Un toast, domnilor — spuse deputatul Garrigós, ridicîndu-se cu paharul în mînă — Să bem — spuse — pentru eroul american ce învață Europa că n-avem deloc nevoie de ea, așa cum foarte bine a spus acum cîteva zile la adunarea reprezentanților domnul federalist Anchorena; să bem pentru ca Europa să învețe să ne cunoască, să afle cine e acela care a învins în întreaga Americă armatele și liga sălbaticilor uniuniști vînduți aurului necurat al francezilor poate, de aici, să facă să tremure tronurile vechi și mîncă de cari ale Europei. Să bem totodată pentru ilustra lui fiică a doua eroină a Confederației, *doña* Manuelita Rosas Ezcurrea...

Dacă toastul generalului Mansilla deșteptă entuziasm din sufletul federaliștilor, deputatul Garrigós deșteptă numai buni adormiți o clipă în mințile lor. Cupele se goliră, nădărmînd nici o picătură de alcool, nici măcar în cea mai cavalerului Mandeville, după acest nobil și elogios sal către Europa și tronuri.

— Un toast, domnilor — spuse președintele Asociației Populare după ce văzu semnele ce i le făcea consultantul său Daniel Bello care se găsea în fața lui, în spatele scaunelor Florenciei și Amaliei. Închin, domnilor — spuse Solomón — pentru ca Ilustrul nostru Restaurator al Legilor să trăiască toată viața, ca Federația să nu moară niciodată și nici America și pentru ca — pentru ca... în sfîrșit, domnilor, trăiască Ilustrul Restaurator al Legilor, ilustra lui fiică născută azi, moarte sălbaticilor uniuniști și tuturor veneticilor și străinilor din lume.

Toți aplaudară ca niște buni federaliști acea improvi-
zație a demnului sprijitor al sfintei cauze. Chiar ministrul
britanic, ca de altfel și Consulul sard nu putură să nu admire
spontaneitatea acelui discurs, golindu-și cupele de spumoasă
șampanie.

Doar o singură persoană nu înțelegea nimic din tot ce se
întimplă sau, altfel spus, nu înțelegea că undeva în lume
se poate întâmpla așa ceva; această persoană era Amalia.

Amalia era zăpăcită. Ochii i se întorceau în fiecare clipă
spre Daniel, iar privirile Amaliei, ce păreau să atingă obiec-
tele și să se odihnească pe ele, îl întrebau grăitor: „Unde
mă aflu, ce fel de oameni sînt aceștia? Acesta e Buenos Ai-
res-ul, acesta e orașul cultivat al Argentiniei?” Daniel îi
răspundea în limbajul chipului și al ochilor ce-i erau atât
de obișnuit: „Vorbim mai tirziu”!

Uneori Amalia se întorcea către Florenția, văzînd doar
pe isteața figură a tinerei expresia unei batjocuri extrem de
fine, fără ca asta să dea un răspuns mai lămurit întrebări-
lor ei.

Nici una nici cealaltă nu pusese ră pe buze măcar o pică-
tură de vin.

Daniel, care era peste tot, îi făcea semne lui Salomón,
tocmai îi făcuse semn și lui Santa Coloma, îl aplauda din
priviri pe Garrigós, îi zîmbea Manuelei, îi trimitea o floare
Agustinei, o prăjitură lui Mercedes. Daniel, spuneam, turnă
vin în paharele Amaliei și Florenței lui, aplecîndu-se între
cele două scaune și spunînd în șoaptă:

— Trebuie să bei.

— Eu? — întrebă Amalia cu o promptitudine și o mîn-
drie, cu o demnitate și ofensă ce-ar fi putut stîrni gelozia
Caterinei de Medicis dacă aceasta întrebare ar fi fost pusă
într-un salon al Luvrului, sub domnia vreunuia din fiii ei
sau mai bine zis sub domnia ei.

Daniel nu răspunse.

Florenția își asumă această sarcină.

— Da doamnă, dumneavoastră; veți bea, și veți bea împreună cu mine — îi spuse Florencia. Numai că, în timp ce acești domni vor bea pentru cine doresc ei, noi două vom bea, încetisor, pentru prietenii noștri. Dar uite, Amalia! Manuela îți face semn.

Într-adevăr, Manuela îi făcu Amaliei un semn elegant cu cupa, căreia frumoasa tucumană îi răspunse numaidecît cu aceeași eleganță.

— Domnilor — spuse comandantul și redactorul Mariño, care din cînd în cînd își arunca privirile pieziș spre Amalia — pentru marele erou al Americii, pentru nemuritorul lui fiică, pentru moartea tuturor sălbaticilor unioniști, fie ei străini sau naționali, și pentru frumoasele Republicii Argentine! — și ochii lui Mariño se întoarseră pe jumătate înspre Amalia.

Deja era nevoie să se strige tare pentru a se face cineva auzit. Generalii Rolón și Pinedo reușiră, cu mari eforturi, să-și facă ascultate toasturile. Colonelul Crespo trebui să se ridice în picioare pe scaun pentru a atrage atenția la cuvintele lui. Dar vocea puternică a colonelului Salomón domină deodată gălăgia spunînd:

— Domnilor, ilustra soră a Excelenței Sale, părintele nostru, *doña Mercedes*, îmi trimite vorbă să cer o clipă de liniște entuziasmului federalist căci va citi niște versuri pe care le-a cîmpus.

Tăcerea se lăsă numaidecît. Toate privirile se întoarseră spre poetesă.

Sapho a Federației îi dădea o hîrtie soțului ei, aflat în spatele ei, ca de obicei.

Soțul ezita să citească misteriosul cînt și o ceartă în șoaptă, dar care părea a fi teribilă, furibundă, înspăimîntătoare cum ar spune *don Cándido Rodríguez*, avea loc între cei doi soți, model de nepotrivire.

Hîrtia, lăsată în părăsire, trecu în sfîrșit în mîinile unui servitor și din acestea în cele ale generalului Mansilla, cu un mesaj din partea autoarei.

Generalul despături hîrtia; o citi mai întîi pentru sine,
apoi, cu toată şiretenia atît de naturală spiritului său glu-
meţ şi neastîmpărat, se ridică cu un aer grav şi cu tonul
cel mai profesoral din lume citi, într-o tăcere profundă:

SONET

Strălucitorul soare, pe drum de cer şi vînt
Luminează cu raza-i al nostru pămînt
Iar pămîntul, scoţîndu-şi giulgiul iernatic
Strigă soarelui; moarte unionistului sălbatic!

Plină de-oroare şi groaznică teamă
Tremur-o lume între cei doi poli
Dar, bun federalist, tu singur te scoli
Iar patria blindă să te-aline te cheamă.

Europa cea plină de venetici şi regi
Nu ne va subjugă cu-ale ei grele legi
Şi oriunde vor fi bunii federalişti

Vor tremura-n morminte singuri şi trişti
Toţi duşmanii sfintei noastre cauze
Ce nu va cunoaşte odihnă, nici pauze.

MERCEDES ROSAS DE RIVERA

Lectura acestor versuri le provoacă ascultătorilor o
senzaţie puţin obişnuită la banchete, iscînd un freamăt
general; unii, cum erau Salomón şi consoarta lui, Garrigós
şi a lui, vibrau de entuziasm; alţii, ca Mansilla, Torres, ca
Daniel şi alţii, se cutremurau de rîs.

Pentru doamnele federaliste versurile erau pindarice;
dar toate unionistele avură în acea clipă nefericirea de a fi

prada unor accese de tuse, ce le obligară să-și ducă batistele la gură.

Urmară apoi, unul după altul, toasturile, toate egale ca fond și aproape surori ca formă.

Domnii Mandeville și Picolet băură și ei în sănătatea Excelenței Sale guvernatorul și a tinerei lui fiice.

Și, după cum toate lucrurile acestei lumi au un sfârșit, ajunse la capăt și somptuoasa cină din 24 mai 1840.

Doamnele se întoarseră în saloanele de dans și, în timp ce muzica și tinerii le primeau veseli, în timp ce Amalia, Florenția, Agustina, Manuela și celelalte fură invitate pe loc la cadriluri, rămaseră veseli în sufragerie, continuând entuziasmele lor toasturi federaliste eroicii apărători ai sfintei cauze „ce nu va cunoaște nici odihnă nici pauze”, cum spunea ultimul vers al sonetului *doței* Mercedes Rosas de Rivera.

Atunci entuziasmul ajunse la nouăzeci de grade, căci nimic nu dă mai multă energie expresiei anumitor pasiuni la unii oameni decât vinul bun, zgomotul paharelor și toasturile.

Chiar în acele clipe fu avansată o idee a cărei exprimare, simplă și redusă la termenii cei mai preciși, făcu să-i iasă în evidență esența, întipăririndu-se cu litere de oțel în înaginația participanților; ideea era a lui Daniel.

După ce le conduse pe Amalia și Florenția în salon și le lăsă să danseze cu doi dintre prietenii lui, tânărul se întoarse în sufragerie și calm, impunător am putea spune, se așeză în capul mesei între generalul Mansilla și colonelul Salomón, luă un pahar și spuse:

— Domnilor, beau pentru primul federalist ce va avea gloria să-și scalde pumnalul în sângele sclavilor lui Ludovic Filip care se află printre noi, unii ca spioni, alții ca trădători și toți ca sălbatici unioniști, așteptând clipa să-și satisfacă crudele pasiuni vărsând sângele nobililor apărători ai eroului Americii, Ilustrul Restaurator al Legilor.

Nimeni nu avusese curajul să definească și să exprime atât de clar sentimentul majorității celor aflați acolo? și, cum se întâmplă mereu cînd cineva reușește să interpreteze dorințele difuze ale mulțimii, a cărei gură nu le poate da viață și culoare din cauza puținelor resurse ale limbajului, acele cuvinte atraseră admirația tuturor, iar aprobarea lor se manifestă spontan, prin corul zgomotoaselor aplauze ce urmară toastului tînărului care arunca blestemul de moarte asupra capului celor vinovați față de sfînta dar bănuitoare Federație, adică cetățenilor unei țări cu al cărei guvern se afla în dispută eroul luminat al acelei epoci de subversiune și sînge, de sălbăticie și vandalism.

Însuși generalul Mansilla nu crezu nici o clipă să fi fost și o altă idee în toastul acelui tînăr, iar în taina gîndului său admiră rătăcirea acelui suflet pe care doctrinele epocii îl abătuseră atât de tare și atât de devreme.

Providență divină! Daniel, care ațîța sălbăticele patimi ale acelor oameni, Daniel, care de fapt și-ar fi dat cei mai buni ani din viață pentru ca dorința sa sîngeroasă să fie împlinită asupra vreunuia din nevinovații străini ce locuiau la Buenos Aires; Daniel, spuneam, era omul cel mai pur din acea adunare, cel mai european de acolo.

El căuta însă în aceste picături de sînge ocazia ca Franța, întreaga Europă, să dea o lovitură de moarte în creștetul puternicului bandit al Federației, pentru a stăvili astfel fluviul de lacrimi și sînge pe care-l vedea gata să se reverse asupra unei întregi societăți creștine și nevinovate; era aplicarea cumplitei, dar în multe cazuri inevitabilei legi a filosofiei și moralei care autorizează sacrificiul cîtorva pentru salvarea celor mai mulți; un holocaust al intereselor individuale în slujba salvării generale căuta acel tînăr, consacrat cu întreaga-i conștiință eliberării patriei sale, cauzei uniounismului atât de insultat în ea; căuta acest lucru cu prețul numelui său, poate chiar al viitorului său, atrăgîndu-și ura oamenilor onorabili și admirația celor înrăiți, ceea ce întotdeauna este foarte rău pentru oamenii curajoși și plini de

virtute. Și, ca orice om care împlinește o mare dar grea datorie, Daniel plecă din sufragerie liniștit și trist, se duse în salon și-i spuse verișoarei lui:

— Să mergem.

Amalia observă că fața lui Daniel era oarecum descompusă și nu ezită să-l întrebe din ce cauză:

— Nu-i nimic, răspunse tânărul — tocmai mi-am înjosit numele în schimbul salvării patriei. Să mergem, Florencia — urmă Daniel, adresându-se iubitei lui care în acea clipă se apropiase de Amalia.

CAPITOLUL XII — DUPĂ BAL

În timp ce Daniel era la masă, *doña Agustina Rosas de Mansilla* își pusese din nou ochii pe rochiile, bijuteriile și celelalte găтели ale noii ei prietene, cum o numea deja, și nu se despărțise de ea fără a-i promite multe vizite, sperînd — spunea — că și prietena ei intimă, domnișoara Dupasquier, o va însoți.

Manuela Rosas nu pusese nici întrebări și nu oferise nici vizite, dar era cuprinsă de o afecțiune sinceră față de Amalia și dorea ca întîmplarea să-i ofere momentul de a strînge relațiile cu ea.

La cîteva minute după ce Amalia, Florencia și Daniel plecaseră de la bal, trăsura se oprea la ușa casei doamnei Dupasquier din strada Reconquista.

După ce o lăsă pe Florencia, la cincizeci de pași de casa ei trăsura se opri lîngă o altă casă, pe aceeași stradă Reconquista. Din aceasta din urmă coborî Eduardo Belgrano, în timp ce Daniel cobora din cea a Amaliei. Cei doi tineri schimbă cîteva cuvinte și imediat apoi Daniel se urcă în trăsura lui, care era cea în care așteptase Eduardo, iar acesta se duse să ocupe locul prietenului său alături de frumoasa Amalia.

Trăsura acesteia, al cărei vizitiu nu era altul decât bătrînul Pedro, drept lacheu avîndu-l pe servitorul lui Belgrano, străbătu la trap strada pavată Reconquista îndreptîndu-se spre Barracas.

În timp ce trăsura cobora încet faleză înaltă ce poartă numele bravului amiral care dusese războiul maritim al Republicii cu imperiul Braziliei, căci în apropierea falezei era casa ce-i servea drept reședință, Amalia îi povestea lui Eduardo toate întîmplările de la bal; toate lucrurile de neînțeles ce i se arătaseră în fața ochilor, ezitățile de care-i fusese cuprins spiritul și efortul de voință pe care-l făcuse pentru a rezista celor două lungi ore în care, pentru prima dată în viață, se aflase între oameni și în împrejurări atît de străine gustului și educației ei.

Acesta era subiectul discuției tinerilor, iar trăsura se apropia de biserica Santa Lucia pentru a intra pe strada Lungă, cînd, aproape de colțul pe care-l formau acolo două drumuri, fu ajunsă de trei călăreți care, în fuga cailor, coborîseră faleză generalului Brown și urmaseră același drum ca și trăsura.

Intenția acestor oameni se arată din prima clipă: doi dintre ei se alăturară de caii trăsurii și-i puseră pe-ai lor de-a curmezișul atît de iute, încît Pedro trebui să-i strunească pe cei pe care-i mîna.

Ultimul își apropie calul de scara trăsurii, și cu o voce blîndă, însă un pic întretăiată de agitația cursei, spuse:

— Sîntem oameni pașnici, doamnă; știu că sînteți însoțită cum nu se poate mai bine de domnul Bello; dar drumurile sînt singuratică și m-am grăbit să vin în urma trăsurii pentru a avea onoarea să vă ofer compania mea pînă acasă la dumneavoastră.

Trăsura se opri.

Bătrînul Pedro se apleca peste capră pe cît putea, măsurînd bine capul unuia dintre cei doi călăreți de lîngă caii trăsurii, pentru a-i face favorul să introducă în el o uncie de plumb perfect sferică pe care o păstra cu grijă în țeva

unui pistol de cavalerist ce-și făcuse bine datoria în vreo jumătate de duzină din dramele ce avuseseră loc cu douăzeci de ani în urmă.

Servitorul lui Eduardo era și el gata să sară din spatele trăsurii și să ia măsura primului care i-ar fi ajuns la îndemână, cu un baston gros pentru defrișat pe care-l pusese mai dinainte între treptele scării și care trecuse dintre ele în mâinile lui imediat ce se opri se trăsura.

Eduardo nu avea alte arme decât un pumnal în bastonul pe care se sprijinea la mers.

Indivîdul care vorbise era acoperit cu un *poncho* negru și, cu spatele la felinarele trăsurii, nici o lumină nu cădea pe chipul lui.

Nici Amalia nici Eduardo nu cunoșteau glasul celui ce le vorbea. Dar există la toate femeile acestei lumi un admirabil dar al ghicitului care le face să-l distingă dintr-un milion de oameni pe cel pe care l-au impresionat cu frumusețea lor; în împrejurările cele mai grele și mai ciudate o femeie știe să ghicească pe loc dacă este sau nu implicată și de unde ori de la cine provine taina pe care ceilalți n-o înțeleg.

Necunoscutul nu apucă să-și sfârșească ultimul cuvînt că Amalia se aplecă la urechea lui Eduardo și-i spuse:

— E Mariño.

— Mariño! — exclamă Eduardo.

— Da, Mariño... un nebun!

— Nu, un ticălos... Domnule — spuse Eduardo, ridicînd glasul — doamna este foarte bine apărută și vă rog să aveți bunătatea de a vă retrage și de a porunci celor care au oprit caii să facă la fel.

— Nu cu dumneavoastră am vorbit, domnule Bello.

— Aici nu e nimeni cu numele acesta; aici nu e decât...

— Taci, pentru Dumnezeu! Domnule — continuă Amalia adresîndu-se lui Mariño, — vă mulțumesc pentru atenție, dar repet vorbele acestui domn, și vă rog să aveți bună-tatea de a vă retrage.

— E prea mult. S-a folosit de două ori cuvîntul rog — spuse Eduardo, scoţînd mîna prin una din ferestruicile trăsorii pentru a deschide portiera; însă Amalia se agăţa de braţul lui şi, cu o supremă sforţare, îl readuse la locul său.

— Mi se pare că domnul nū prea e obişnuit să aibă de-a face cu gentilomi — spuse Mariño.

— Gentilomii care opresc trăsurile noaptea ar putea fi foarte bine trataţi ca hoţii! Dar, înainte! — strigă Eduardo cu un glas atît de dur şi energic, încît cei doi oameni ce se aflau lîngă cai nu îndrăzniră să-i oprească fără o nouă poruncă a celui ce părea să-i comande, cînd Pedro dădu un bici cailor, foarte doritor să-şi folosească pistolul dacă cineva ar fi continuat să împiedice drumul trăsorii stăpînei lui.

Comandantul Mariño, căci nu era altul decît el, dădu pîteni calului, ca şi cum ar fi vrut să sfărîme trăsura şi, continuîndu-şi drumul alături de aceasta, la galop, putu adresa Amaliei aceste cuvinte:

— Aflaţi, doamnă, că n-am vrut să vă fac nici un rău, dar am fost tratat în mod nedemn, iar asta nu va uita uşor cel ce a primit o astfel de insultă.

Acestea fiind zise, Mariño îşi struni calul şi se întoarse în oraş pe faleză Balcarce, în timp ce Amalia, după cinci minute, intra în salon la braţul lui Eduardo, puţin cam palidă şi descumpănită din cauza recente scene.

În cabinetul alăturat salonului, şi care dădea în alcovul Amaliei, dormea pe o canapea blînda tovarăşă a tinerei, legănată de căldura dulce a căminului, în noaptea aceea friguroasă a ultimelor zile din mai, cînd iarna lui 1840 se precipitase.

Alături de cămin era pregătit ceaiul în bogatul serviciu de porţelan indian pe care l-am înfăţişat în camera Amaliei, pe măsuta de nuc.

Eduardo însuşi luă de pe umerii trandafirii ai tinerei pelerina de catifea a bastră ce-i acoperea, şi rămase mult timp în extaz contemplînd acea frumuseţe aproape ideală,

ale cărei încântări fuseseră admirate și rîvnite de atîția oameni și pentru a cărei posesie avea în suflet o dulce speranță din dimineața aceleiași zile.

Ce femeie nu se simte încântată descoperind admirația pe care o provoacă grațiile ei în ochii ființei alese de inima ei?

Amalia uită de scena de pe drum, mulțumită și fericită să descopere în contemplarea lui Eduardo extazul tainic pe care îl provoacă frumusețea ei.

Servi ea însăși ceaiul, povestindu-i lui Eduardo scenele mai deosebite de la cină, încercînd să-l amuze și să repare o imprudență pe care o comisese: îi vorbise despre privirile lui Mariño și despre vorbele lui pe care i le transmisese doamna de N... Eduardo dădu atunci o altă importanță incidentului de pe strada Lungă și nu-și iertă că-l lăsase pe Mariño să plece fără a primi din mîinile lui pedeapsa pe care-o merita.

Amalia, chiar dacă era divină prin frumusețe și spirit, trecuse însă și prin școala naturii feminine și stăpînea, asemenea tuturor celor de sexul ei, întregul repertoriu de gesturi și secrete ce le fac să readucă extrem de ușor mulțumirea în sufletul bărbaților, avînd virtutea rîului Lethe pentru a-i face să uite incidentele și ideile dorite de ele; după numai zece minute, Eduardo nu-și mai amintea de Mariño. Trecutul și viitorul, Buenos Aires și Universul îi dispăruseră din memorie, întreaga sensibilitate a sufletului său fiind doritoare să vadă, să asculte, să soarbă respirația și zîmbetele iubitei lui.

Dacă cineva ar fi avut puterea sibilelor și, asemenea răsufării ființei ce dormea liniștită la doi pași de Amalia și Eduardo, s-ar fi putut răspîndi în atmosfera căldută și parfumată de dragoste a aceluia cabinet, ar fi înțeles întreaga frumusețe, emoția și divinitatea acelei iubiri de suflet pe care-o simt doar inimile nobile și cumplita luptă a lumii și a cerurilor ce izbucnește între simțuri și spirit, între dorințele naturii și datoriile religiei și moralei, între senzațiile organismului și sentimentul de respect față de ființa iubită

și față de sine, atunci cînd doi tineri, îndrăgostiți unul de celălalt, se află împreună în culmea entuziasmului, atrași de toate chemările singurătății și tainei și cînd, totuși, omul se învinge pe sine, lăsînd pe fruntea castă a femeii vâlul pur al îngerului cu care a coborît din ceruri.

— Da, sînt fericită! exclamă Amalia, după o clipă de extaz în care ochii ei sorbiseră dragostea și fericirea din privirea lui Eduardo.

— Amalia! Dacă mi-aș fi pierdut pentru dumneata cei mai frumoși ani din viață, dacă mi-aș fi vărsat tot sîngele, dacă aș fi în mormînt, aceste singure cuvinte mi-ar încorona fericirea și gloria! — exclamă Eduardo, strîngînd în mîini mîna delicată a Amaliei lui.

— Da, sînt fericită! De ce-aș tăgădui? — urmă Amalia.

— O soartă crudă pare să-mi fi așteptat nașterea pentru a mă purta în lume. Tot ce poate face nenorocirea unei femei a pecetluit Natura în viața mea. Intoleranța caracterului meu față de frivolitățile societății, instinctele sufletești către libertatea și independența acțiunilor mele, o voință incapabilă să se lase încovoiată de umilință sau calcule, o sensibilitate ce mă face să iubesc tot ce e frumos, mare sau nobil în Natură, toate acestea, Eduardo, toate acestea sînt îndeobște un rău pentru femei; în societatea noastră însă, atît de înapoiată, vulgară, sătească, aș putea spune, este mai mult decît un rău, este o adevărată nenorocire. Am avut norocul să înțeleg asta și am dorit să mă izolez de țara mea. Pentru a trăi mai puțin nenorocită, am trăit singură de cînd am rămas liberă; și, împreună cu cărțile, cu pianul, cu florile, cu toate aceste lucruri pe care alții le numesc copilării, dar care pentru mine sînt necesare ca aerul și lumina, am trăit liniștită și... numai liniștită. Îmi lipsea ceva... da, ceva.

— Ei bine?

— Azi nu-i mai cer' lui Dumnezeu în rugăciunile mele decât să-mi păstreze inima fără alte ambiții decât cea pe care-o simt acum.

— Amalia, idol îngeresc al sufletului meu! Da, e nevoie să vorbim de Dumnezeu în această clipă, căci din răsuflarea lui divină au ieșit despărțite sufletele noastre pentru a se căuta și a se găsi pe această lume. Ele au avut aceeași origine; s-au găsit, s-au cunoscut și s-au legat pentru totdeauna, rapid și spontan ca într-o operă inspirată de Dumnezeu. Amândoi am trecut prin nenorociri pentru a ajunge la fericirea supremă. Amalia, vei fi a mea, a mea pentru totdeauna, nu-i așa?

— Da, da, cu sufletul, cu gândul, în toate clipele vieții mele... dar nimic mai mult, pentru Dumnezeu! — exclamă Amalia acoperindu-și fața cu mâinile.

— Amalia!

— Nu, nu, niciodată... iertare Eduardo, nu-mi smulge o promisiune pentru care tremur... nu există nici o ființă care să mă fi iubit, să-mi fi aparținut și care să nu fi căzut pradă nenorocirii. Geniul răului pare să stea deasupra capului celor ce-și unesc soarta cu a mea... i-am pierdut pe toți cîți m-au iubit... în visele mele este un soi de glas profetic, un strigăt de groază, de predestinare care mi-a zdruncinat inima ori de câte ori am ajuns să-mi închipui o viitoare fericire a vieții. Din compasiune, Eduardo... eu accept astăzi această dragoste care constituie întreaga fericire a vieții mele. Am fost iubită așa cum dorise sufletul meu; dar nu trebuie mai mult... să ne despărțim, să iei cu dumneata darul primei iubiri pe care am simțit-o în viață și apoi... apoi să mă uiți. Eu voi păstra amintirea acestor ceasuri, a tuturor vorbelor dumitale, ca pe un portret al unei fericiri al cărei original l-am aflat pe pământ, și voi trăi fericită cu siguranța că voi ajunge să-l contemplos în ceruri. Dar nu mai mult, Eduardo. Eu știu, mi-am întipărit și pectluit în viață ideea că dragostea mea se va transforma în lacrimi și

nenorociri și tocmai fiindcă iubesc, vreau să evit nefericirea
sfinței alese de inima mea.

Ochii Amaliei erau umezi, strălucitori; era în privirea ei
o inspirație cerească, fruntea și obrajii îi erau palizi; bu-
zele roșii de coral iar mâinile, strânse de cele ale lui Eduardo,
tremurau ca frunzele unui mac căzut.

— Amalia — îi răspunse Eduardo — în inima mea nu
mai e dragoste, este adorația pe care-o au muritorii față de
operele lui Dumnezeu pe pământ; adorația pe care-o are o
inimă ca a mea față de tot ce este mare și sublim în Natură.
Femeii pe care o credeam fericită i-aș fi oferit cu timidi-
tate inima; femeii ce se teme de nenorocire, îi dăruiesc și
inima și destinul, brațul și viitorul meu. Știu că moartea
îmi atârână de mult deasupra capului; voi muri alături de
tine, ultima ta privire mă va împăca cu lumea, iar în ceruri
voi primi, ca o adiere a dragostei tale, suspinele pe care le
va avea inima ta în amintirea mea. Acum o clipă îți vorbea
îndrăgostitul; acum îți vorbește bărbatul: o inimă să te iu-
bească, un braț să te apere, o viață pentru încununarea
norocului tău, iată Amalia, ceea ce-ți ofer în genunchi.

— Nu, niciodată.

Eduardo făcu, într-adevăr, gestul de a îngenunchea, dar
brațele Amaliei îl împiedică, și în aceeași clipă, de entu-
ziasm și uitare de sine, fruntea tinerei simți căldura buze-
lor arzătoare ale iubitului ei.

Nu făcu niciuna din mișcările violente și în general min-
cinoase ale persoanelor de sexul său în asemenea cazuri;
primi pe frunte prima sărutare a lui Eduardo, îi strânse mîna
cu putere în ale ei, îl privi cu blîndețe și se duse, liniștită în
aparență, s-o trezească pe mica Luisa.

Dragostea primise sărutul, datoria trebuia să pună ca-
păt acelei scene.

Eduardo înțelese întreaga delicatețe a purtării Amaliei
și simți în suflet marea mîndrie a alegerii sale unice.

Cînd copila se trezi, înveselită de prezența stăpînei sale, Eduardo îi dădu mîna în semn de rămas bun Amaliei. Atunci ea își scoase din păr trandafirul alb pe care-l purtase la baș și i-l oferi lui Eduardo.

O clipă mai tîrziu, privirea îi era încă ațintită asupra ușii pe care ieșise primul om ce bătuse la poarta ce închide iubirile secrete în inima femeii, care răspund mereu, dar care rareori o deschid.

Imediat, Luisa încuie ușile, iar Amalia intră în dormitor pentru a-și veghea amintirile acelei seri la lumina blîndă și poetică a sufletului ei îndrăgostit.

PARTEA A TREIA

CAPITOLUL I — LA MONTEVIDEO

Cititorul va trebui să ne însoțească de data aceasta într-o plimbare de câteva ore în partea septentrională a fluviului La Plata, urmîndu-l împreună cu noi, pe unul dintre principalii actori ai povestirii noastre, iar după aceea vom relua firul întâmplărilor istorice.

Era o noapte din ultimele zile ale lunii iulie.

Cerul estuarului La Plata era argintat cu întreaga lui zestre de nestemate, iar luna, ca o perlă într-un cerc de diamante, lumina cu raza ei argintie valurile răscolite ale marelui fluviu, scuturat, cu câteva ore în urmă, de puternicele aripi ale vîntului de pampas.

Două sute de corăbii se legănau în interiorul largului port Montevideo, asemenea unei uriașe și dese păduri de palmier scuturate într-o noapte de toamnă de vînturi ce-o biciuiesc și-o despoaie.

Colina, acest ciclop ce veghează pe cea mai tînăra dintre fiicele Americii, părea, în acea noapte, la lumina lunii, să-și ridice mai sus ca niciodată fruntea, jucîndu-se cu sclipirile uriașului său far.

Ca ieșind de la picioarele acestui munte infinit, de la șapte seara se zărea la orizont ceva asemănător acelor porumbel ai mărilor Sudului care, smulși de vîntul de pe coastele Patagoniei, zboară pe valurile acestor mări, cele mai mari din lume, atingînd unda cu aripile, aplecîndu-se cînd

pe unul cînd pe altul, ivindu-se și pierzîndu-se pe rînd printre munții de apă, pînă cînd găsesc catargul vreunui vas din stîncile ascuțite ale Malvinelor.

Ca o pană albă din aripa vîntului de pampas, micul vas care avea îndrăzneala să brăzdeze apele acestui fluviu cîsfidează marea atunci cînd dă frîu liber mîinii lui alunecîute pe ele și se apropia treptat de port. Navele de război observară repede că era o balenieră din Buenos Aires, din acele corăbii ce făceau zilnic contrabandă în timpul blocajului franceze asupra aceluiași port.

Mica ambarcațiune descoperită ducea doar patru oameni. Doi dintre ei erau în mijloc, gața să întindă vela mare, ce-o făcea să zboare pe unde; din ceilalți doi, unul se afla la timonă, acoperit cu o pelerină de dimie și cu o pălărie mare de mușama; celălalt, aplecat peste bordul jos, era înfășurat într-o pelerină cauciucată, avînd pe cap o căciulă de postav cu cozoroc. Primul își trecea doar privirea de la velă la apă și de la apă la velă; al doilea nu și-o lua dintr-un singur punct; de jumătate de oră contempla orașul argintat de luminoasele raze ale lunii, ce-i apărea în fața ochilor, în formă de amfiteatru, clădirile lui coborînd de pe o mică colină, precum se văd de pe malurile Pacificului stîncile cristalizate de gheață ale Anzilor Cordilieri.

Nu numai frumoasa perspectivă a orașului atrăgea însă atenția acestui bărbat, ci și impresiile pe care în 1840 le deștepta în orice suflet argentinian Montevideo, viu și fre-mătător contrast cu orașul Buenos Aires, prin libertatea și progresul său; mai mult încă, Montevideo trezea în fiecare suflet argentinian ce sosea pe plajele sale, amintirea unei emigrații refugiate în oraș pe parcursul a unsprezece ani și perspectiva tuturor speranțelor libertății argentinienne provenite de acolo, speranțe izvorîte din activitatea neobosită a emigranților și de evenimentele ce clocoteau mereu în acel laborator vast și prolix al opoziției față de Rosas; în acest Montevideo unde, numai prin tolerarea unei astfel de situații, populația se triplase în cîțiva ani și se dezvoltase un uimitor

spirit al producției și comerțului; acolo păreau să se fi adunat atunci suficiente elemente pentru a da de pământ cu dictatura vecină.

Închipuirea omenească sporește însă întotdeauna dimensiunile lucrurilor și ale oamenilor văzuți de la distanță, faptele reale fiind astfel hiperbolizate în fantezia omului ce contempla orașul de la pupa micii corăbii.

„Au devenit puternici, căci s-au unit” — își spunea — „Un nou Tyr; aici omul nu e întrebat de unde e, ci ce știe să facă oameni din orice parte a lumii vin aici; instituțiile-i apară, iar comerțul ori industria le deschid imediat bogățiile lor căi; așa au ajuns puternici și bogați. Dictatura argentiniană e fatală pentru liniștea, libertatea, comerțurilor, iar ei s-au unit și se îndreaptă împreună împotriva obstacolului comun; astfel vor reuși în curînd să dărîme acest colos, alcătuit din noroiul și sîngele trecutelor noastre discordii”.

Gîndind astfel, privirea vie a omului, al cărui chip tînar și inteligent era luminat în acea clipă de raza argintie a lumii, părea a dori să pătrundă prin clădirile orașului, acum apropiat, pentru a confirma, prin cercetarea oamenilor, că aveau virtuțile cu care în clipa aceea îi împodobeia imaginația lui, foarte îndepărtată, totuși, de trista realitate a lucrurilor.

— Mai e mult, Douglas, pînă la intrarea în port? — îl întreabă pe omul cu pelerina de aba, uitîndu-se la ceasul ce arăta nouă și jumătate seara.

— Nu, *don* Daniel — îi răspunse cu un puternic accent englez omul pe care-l numise Douglas — o să debarcăm puțin mai în dreapta de fortăreața aceea.

— Ce fortăreață e?

— Forul San José.

— E pe lîngă el vreun chei?

— Nu, domnule; dar e un debarcader numit Baia Părinților, unde acostează vasele pe timp de război și unde vom putea debarca fără să ne udăm, căci marea e foarte înaltă.

După cinci minute, Daniel Bello călca pe pietrele Băii Părinților și, scuturîndu-și pelerina de cauciuc, abia ume-

zită de apele fluviului, îl urma pe *mister* Douglas, care, după ce dădu cîteva ordine marinarilor, îi spuse:

— Pe aici, domnule! — luînd-o înspre sud, apoi dînd colțul pe strada San Francisco și imediat pe strada San Benito.

După două minute de mers, în al doilea grup de case de pe strada aceea, *mister* Douglas se opri la prima ușa pe dreapta și-i spuse lui Daniel:

— Asta e casa.

— Bine, mergi să mă aștepți la hotelul... cum i-ai spus?

— Hotelul „Vaporul”.

— Bine, așteaptă-mă la hotelul „Vaporul”. Ia-mi o cameră și mie, dacă va fi nevoie să stăm peste noapte.

— Dar cum veți veni singur? Nu cunoașteți străzile.

— Mă va conduce cineva de aici.

— N-ar fi mai bine să întrebați dacă este aici persoana pe care ați venit s-o vedeți înainte să plec eu?

— Nu-i nevoie: dacă nu-i aici, aștept. Poți pleca.

Mister Douglas plecă, într-adevăr. Daniel bătu tare de două ori în poartă și întrebă servitorul care-ieși să deschidă.

— E acasă domnul Buchet de Martigny?

— Da, domnule — îi răspunse servitorul, privindu-l pe Daniel din cap pînă în picioare.

— Atunci dă-i asta, chiar acum — spuse, dîndu-i jumătate dintr-o carte de vizită, pe care servitorul o luă cu o oarecare fereală, neștiind dacă să închidă sau să lase deschisă poarta de la stradă, căci Daniel, deschizîndu-și haina și scoțînd din vestă cartonașul ce avea să-i slujească drept parolă, dezvăluise ochilor servitorului o pereche de frumoase pistoale cu două țevi ce le avea la brîu, pașaport cu care se imbarcase, cu cincisprezece ore mai înainte, din Buenos Aires.

Servitorul totuși nu avu obrăznicia să închidă poarta, iar după cîteva clipe se întoarse cu multă grijă, și-i spuse lui Daniel să intre.

CAPITOLUL II — DISCUȚII

Daniel își lăasă pelerina; paltonul și pistoalele într-un mic vestibul, își aranjă puțin părul și trecu în salon, unde domnul de Martigny, lângă cămin, citea niște ziare.

Ochii reprezentantului francez, încă tânăr și cu un chip distins, studiară câteva clipe figura inteligentă și expresivă a lui Daniel, palid și încercănat în acel moment, și nu putu să-și ascundă o oarecare surpriză ce nu-i scăpă acestuia; el dori să dea o primă lovitură domnului Martigny și, schimbînd cu el o strîngere de mînă, îi spuse într-o franceză perfectă, zîmbind și arătînd sub buzele groase și trandafirii frumoșii lui dinți albi și strălucitori.

— Vă surprinde, domnule, să-l găsiți atît de tânăr pe bătrînul dumneavoastră corespondent; nu-i așa?

— Această surpriză cedează însă întîietatea celei ce mi-o provoacă pătrunderea dumneavoastră aici, domnule... mă scuzați că nu vă spun pe nume, dar pentru mine rămîne încă o taină.

— Ce va înceta să mai fie peste o clipă, domnule. Scrierile m-ar fi putut compromite; cuvintele, încredințate precauției dumneavoastră, în niciun fel; mă numesc Daniel Bello.

Domnul Martigny îl salută cu eleganță și merse, cu Daniel, să se așeze lângă cămin.

— Vă așteptam cu nerăbdare, domnule Bello, după scrisoarea din 20 pe care am primit-o pe 21.

— În 20 vă solicităm o discuție pentru 23, iar azi sîntem în 23 iulie, domnule Martigny.

— Aveți în toate o admirabilă exactitate.

— Ceasurile politice trebuie să fie mereu reglate perfect, domnule, căci, dacă nu, se pierde cele mai bune ocazii pe care le marchează timpul, atît de fugar în evenimentele publice.

paseră cu viață au luat-o la fugă din fața baionetelor, părăsindu-și armele. Mi-au fost deja prezentate peste o sută de puști capturate.

Pierderile noastre sînt mici. Cred că nu depășesc șazeci de oameni scoși din luptă, morți și răniți. Îmi rămîne doar s-o asigur pe E.V. că domnii generali, șefii, ofițerii și soldații s-au purtat vitejește și sper să desăvîrșim în scurtă vreme distrugerea a ceea ce a rămas din trupele dușmanului, pentru ca astfel el să capete ceea ce merită din partea compatrioților și tuturor prietenilor independenței americane.

Dumnezeu să binecuvînteze ani mulți pe E.V.

Pascual Echagüe.

Post-scriptum: În cursul bătăliei, inamicului i s-a alăturat și o trupă de străini care i-a însoțit pe trădătorii din Corrientes în rușinoasa lor fugă — Echagüe. José Francisco Benítez, secretar militar“.

— În acest raport — spuse Danîel după ce domnul Martigny își sfîrși lectura — sînt cuprinse toate exagerările și întreaga obrăznicie ce caracterizează documentele guvernului lui Rosas; însă el exprimă un adevăr: că bătălia a fost pierdută de generalul Lavalle.

— Totuși, scrisorile primite...

— Iertare, domnule Martigny; eu n-am făcut drumul de la Buenos Aires la Montevideo pentru a discuta veridicitatea acestor date, căci sînt perfect informat de înfrîngerea suferită de armatele eliberatoare: am venit cu convingerea că voi găsi aici aceeași certitudine și că, pe baza acestui fapt bine stabilit, se va putea discuta și elabora un nou plan de acțiune.

— Ei bine, ce s-ar mai putea face, domnule Bello? răspunse domnul Martigny, neavînd nici o dificultate în a admite că bătălia a fost într-adevăr pierdută.

— Ce s-ar putea face? Vă voi spune, domnule, dar țineți seama că nu biata mințe a unui tânăr a gândit ideile ce le veți auzi, ci ele provin din însăși situația, din înseși faptele ce vorbesc întotdeauna mai grăitor decât oamenii.

— Vorbiți, domnule, vorbiți — spuse agentul francez, cucerit de glasul hotărît și chipul său tânăr, strălucind de inteligentă.

— E cunoscută aici situația provinciilor interioare; cele mai puternice dintre ele sînt de partea revoluției. Pe litoral, Corrientes și Entre Ríos au luat și ele partea libertății. Statul Oriental a luat și el armele împotriva guvernului lui Rosas. Franța a trimis o puternică escadră către porturile și coastele Buenos Aires-ului. De la primul eveniment, domnule Martigny, au trecut doi ani, de la al doilea un an, iar de la ultimul șase luni. Ei bine: în tot acest timp s-a progresat ori s-a dat înapoi pe calea victoriei asupra lui Rosas, țel comun al Republicii, al Statului Oriental și al Franței? În porturile și pe coastele provinciilor, blocada franceză s-a limitat la ceea ce rămîne din Rio de la Plata la ieșirea lui în Ocean. În provinciile din interior, revoluția nu a avansat și orice revoluție care se oprește brusc din mersul său are toate șansele împotriva ei. Armele orientale ruginesc pe teritoriul republicii și se pierde un timp de care profită Rosas. Aveam de partea noastră provinciile Corrientes și Entre Ríos. Azi n-o mai avem decât pe prima și ea fiind în primejdie de a fi dominată mai tirziu de armata acum victorioasă în cea de-a doua. Deci se dă înapoi în loc să se înainteze. Cauza acestui rău este foarte simplă: eforturile adversarilor lui Rosas n-au fost îndreptate încă spre Buenos Aires. Acolo, domnule Martigny, se află rezistența. Acolo trebuie dată lovitura. S-a pierdut o bătălie, nu însă și armata. În starea de entuziasm a eliberatorilor o retragere nu este o înfrîngere. Iar dacă generalul Lavalle ar trece riul Paraná, ar avansa imediat asupra Buenos Aires-ului, iar în ziua și la ceasul stabilit ar ataca orașul dinspre cîmpie, dacă în același timp o divizie orientală, în care ar fi inclusă întreaga emigrație

argentiniană din acest oraș, ar debarca și ar ataca orașul prin Retiró, Rosas ar trebui fie să se îmbarce, fie să se predea atacatorilor, căci orașul n-ar putea opune decît o minimă rezistență în situația actuală. O dată cucerit orașul, nu mai trebuie să ne gîndim la Echagüe, López ori Aldao; puterea lui Rosas este el însuși, republica este Buenos Aires; să scăpăm de Rosas; să cucerim orașul și nu va mai fi război, domnule Martigny, ori dacă va fi, va fi scurt și nesemnificativ.

— Bine, domnule; raționați admirabil și-mi face plăcere să vă anunț că generalul Lavalle este de aceeași părere privind invadarea Buenos Aires-ului.

— Deja?

— Încă dinainte de bătălie.

Ochii lui Daniel străfulgerară de bucurie.

Domnul Martigny se apropie de o masă și luînd o hîrtie dintr-o mapă de marochin verde, reveni lângă Daniel și spuse:

— Iată, domnule, un extras din scrisoarea generalului Lavalle trimisă domnului Pétion, comandantul forțelor franceze din Paraná, prin domnul Carril.

„Pozitia poate deveni foarte critică. Soldații dușmani au o fidelitate de necrezut față de Rosas; voi rezista situației; dar nu trebuie contat pe o întoarcere a armelor. Drept urmare, armata lui Echagüe, la fel de puternică numerică ca și a mea, este suficientă pentru a mă izgoni; dacă în ariergardă se formează o altă armată, mă tem să nu rămîn, dintr-un moment în altul, între cele două trupe. De aceea solicit să aflu de la domnul Pétion dacă vasele sale mă pot transporta cu două mii de oameni pe malul celălalt”.

— Ei bine — spuse Daniel — dacă aceasta era părerea generalului Lavalle înainte de bătălie, cu atît mai convins va fi după bătălie. Credeți că ar fi ușoară organizarea operațiunii simultane de care am vorbit?

— Nu numai că nu e ușoară; este de-a dreptul imposibilă.

— Imposibilă?

— Da, domnule. Ceea ce ați citit, părerea generalului, a fost dată publicității, iar uruguayenii, prieteni cu Rivera, care îi este mai dușman lui Lavallo decât însuși Rosas, interpretează aceasta ca o trădare a lui Lavallo față de niște angajamente inventate de ei, căci adevăratul angajament al tuturor este să acționeze pentru distrugerea lui Rosas. Generalul Rivera, care nu dorește să se sfârșească proasta guvernare a Republicii Argentina, nu numai că nu va aproba ca forțe uruguayene să acționeze împotriva Buenos Aires-ului împreună cu Lavallo, dar ar ridica obstacole chiar și împotriva planului de invazie, dacă ar depinde de el.

— Dar sînt nebuni!

Domnul Martigny dădu din umeri.

— Da, sînt nebuni! — continuă Daniel — Generalul Rivera nu știe că în această problemă e în joc soarta țării sale mai mult decât a Republicii Argentina?

— Da, știe.

— Și atunci?

— Atunci! Asta e mai puțin grav pentru Rivera decât o victorie a generalului Lavallo asupra lui Rosas. Există o sciziune înspăimîntătoare, domnule, aceea între un anumit cerc uruguayan prieten lui Rivera și emigrația argentiniană. Chiar prietenii exploatează susceptibilitățile acestui general, îl irită și-l exasperează; ascultați acest fragment dintr-o scrisoare a unui tînăr inteligent, însă foarte pătimaș în această problemă, către generalul Rivera:

„Aici sîntem coplesiiți și într-o oarecare măsură tiraniizați de un grup de oameni, printre care se află și unii orientali, care tolerează și autorizează discreditarea patriei, proslăvindu-i în schimb pe „onorabili domni” care calcă în picioare cuvîntul tratatelor și se ocupă de seducții infame și manevre neloiale. Nu este o exagerare, generale; noi vedem că aici cel ce poate acționa se ocupă de tot, mai puțin de prestigiul și interesele țării.

Vedem aici că agenții francezi nu-i mai ascultă decât pe argentinienii turbulenți ca..., iar din partea noastră nu există

oameni care să încerce măcar să vă apere. În sfârșit, generale, vedem totul, mai puțin ceea ce am vrea. Cei ce „vor merge să locuiască la Buenos Aires” sînt cei care dau „tonul și direcția”.

— Vedeți — continuă domnul de Martigny — interesele generale, departe de a fi asociate în cele două țări, sînt în permanentă anarhie și nu se poate conta decît pe efortul parțial al fiecărei fracțiuni. Franța, la rîndul ei, este pe cale de a-și pierde interesul în această problemă; instrucțiunile ce-mi folosesc drept reguli au limite; și toată încrederea pe care mi-o inspiră inteligența domnului Thiers¹ mi-o risipește situația Franței, care acordă întreaga atenție problemei Orientului, fiind din nou atrasă și de războiul din Africa.

— Cine comandă la Montevideo, domnule? — întreabă tînărul.

— Rivera.

— Da, Rivera e președinte, dar el e în campanie. Există un guvern împuternicit, nu acesta conduce țara?

— Nu, conduce Rivera.

— Și Adunarea?

— Nu există Adunare.

— Dar există popor?

— Nu există popor; popoarele nu au încă glas în America; există Rivera și numai Rivera. Mai sînt cîțiva oameni talentați, ca Vázquez, Muñoz și alții, dar mai sînt și multe mediocrități în anturajul lui Rivera, care-l fac să-i dușmănească pe ceilalți fiindcă sînt prieteni cu cei din Buenos Aires.

O lume nouă i se dezvăluia lui Daniel. Prin mintea lui nu trecuse nici măcar bănuiala realităților pe care i le înfățișa domnul Martigny. El, a cărui vis de aur era asocierea

¹ Adolphe Thiers (1797-1877), politician francez, prim ministru și ulterior primu¹ președinte (1871-1873) al celei de-a treia Republici.

politică, asocierea în toate; el, care, pînă cu puțin timp în urmă, credea că Montevideo, cu toți oamenii ce locuiau acolo, nu avea decît un singur trup și o singură inimă politică, în război cu Rosas; el, care credea că sosește într-un oraș unde interesele poporului aveau un glas mai puternic decît interesele vreunui *caudillo* sau ale vreunui cerc, vedea deodată că toate iluziile se spulberau și că nu trebuia să-și mai pună altă speranță pentru lichidarea lui Rosas decît în ultimele eforturi făcute de armata generalului Lavalle, destinată să se transforme într-o cruciadă de eroi sau de martiri.

— Bine, domnule — spuse Daniel — sînt un om care nu pierde niciodată timpul discutînd în contradicție cu faptele. Să recapitulăm: generalul Rivera nu vrea să meargă împreună cu generalul Lavalle; nu se va putea reuși o acțiune combinată împotriva Buenos Aires-ului; o bătălie s-a pierdut; opinia generalului Lavalle este de a invadea provincia Buenos Aires; sînt acestea faptele?

— Într-adevăr.

— Atunci eu vă spun că este necesar ca generalul Lavalle să fie sfătuit și convins să invadeze Buenos Aires-ul prin punctul cel mai apropiat de oraș; să se îndrepte imediat asupra capitalei; să nu se abată prin provincie decît timpul necesar pentru a învinge puținele trupe pe care le are Rosas acolo; să atace orașul și să lupte acolo pentru viața sau moartea patriei; reacția va fi pe măsura îndrăzneții acțiunii, iar eu mă angajez, cu o sută de prieteni, să fim primii care ieșim în stradă să deschidem drum trupelor eliberatoare ori să cucerim parcul, fortăreața sau piața ce ni se indică.

— Sînteți un om curajos, domnule Bello — spuse domnul Martigny strîngîndu-i mîna lui Daniel — dar știți că poziția mea oficială îmi impune o asemenea prudență în aceste momente confuze, încît pentru o astfel de acțiune mi-aș putea

exprima doar o părere personală față de generalul Lavalle. Pot, totuși, să fac mai mult decît atît; voi vorbi cu unele persoane din comisiya argentiniană și dacă, așa cum cred, bătălia a fost pierdută, iar generalul Lavalle hotărăște să invadeze provincia Buenos Aires, voi susține la fel ca dumneavoastră avantajele probabile ale unui atac rapid asupra capitalei.

— Asta înseamnă totul, domnule, totul! Acolo e Rosas, acolo sînt toate problemele nerezolvate ale actualității, să nu ne înșelăm. Buenos Aires este Republica Argentina, pentru libertate ca și pentru tiranie, pentru victorie ca și pentru înfrîngere; să ajungem într-o zi să conducem Buenos Aires-ul și vom fi dat de pămînt cu puterea lui Rosas pentru totdeauna.

Domnul Martigny se pregătea să răspundă, cînd un servitor intră în salon și spuse:

— Domnii Agüero și Varela¹.

— Să intre. — spuse domnul Martigny.

— Mă retrag, domnule — spuse Daniel.

— Nu, dimpotrivă, rămîneți.

— O vorbă mai înainte.

— Spuneți.

— Eu nu-i cunosc pe acești domni decît după reputație; le cunoașteți prudența?

— Răspund de ea.

— Atunci nu e nici un inconvenient să mă numiți, căci eu sînt mulțumit cu asigurările dumneavoastră — spuse Daniel, ridicîndu-se în picioare lîngă cămin și sfîrșind prin a-l cîștiga pe agentul francez prin ultimul său compliment.

¹ Florencio Varela (1807—1848), scriitor și poet-argentinian, care a fost asasinat la Montevideo.

CAPITOLUL III — CONTINUAREA CELUI ANTERIOR

Pentru prima oară în viață, Daniel simți o oarecare timiditate, o anumită neîncredere în sine, văzându-i întrînd în salonul domnului Martigny pe cei doi oameni ale căror nume erau legate, unul, de toate marile evenimente petrecute în Republică între 1821 și 1829, iar celălalt, de întîmplările atît de importante ale actualității; unul ca om de stat, celălalt ca literat; unul, întrupare vie a partidului unionist; celălalt, termen de mijloc între partidul unionist și noua generație, ce nu era nici federalistă, nici unionistă și căreia Daniel îi aparținea prin vîrstă și principii.

Tradiția populară pe de-o parte, care sporește dimensiunile oamenilor și lucrurilor pe măsură ce trec anii, spiritul de partid, pe de altă parte, nefericirea, în sfîrșit, care copleșise, după ce luptase atîția ani împotriva acestui orgolios partid înființat în guvernul lui Las Heras¹, organizat în perioada președinției, ilustru și mîndru în Congres, și răsturnat fără a fi înfrînt, prin dărîmarea templului constituțional pe care el știuse să-l construiască dar nu și să-l susțină; toate acestea făceau ca numele celebre ale partidului unionist să circule în rîndul generației tinere căreia îi aparținea Daniel, cu o abundență de exagerări ce stîrnea risul bătrînilor federaliști și rănea imaginația tinerilor, mereu dispuși să creadă în epopeile și istoriile poporului dacă acestea preaslăvesc patria și glorifică pe cei ce au murit pentru ea pe eșafod sau în bătălii, ori au îndurat sfînta nenorocire a proscrierii, invidiată ca o glorie de orice bărbat la vîrsta cînd fiecare nenorocire se transformă într-un nimb poetic.

¹ Juan Gregorio Las Heras (1780 — 1866) general și politician argentinian, guvernator al Buenos Aires-ului între 1824 — 1826.

Astfel, bătrînii emigrați din 1829, printre care figurau în primul rînd Varela și Agüero, erau foarte admirați și respectați de toți tinerii din Buenos Aires, nu atît pentru ceea ce făcuseră, cît pentru ceea ce, după părerea populară, erau capabili să facă în clipa renașterii argentinienne.

Legislația, literatura, politica, toate aveau reprezentanți legitimi printre emigranții unioniști și, cu candoarea caracteristică vîrstei, tinerii credeau că din gura acestora nu ieșea nici o vorbă care să nu fie o sentință, o lege politică, literară sau științifică; toți doreau să-i cunoască îndeaproape pe acești mari bărbați ai renumelui argentinian și toți se temeau, totuși, de eventualitatea unei confruntări cu ei în orice subiect ce avea legătură cu interesele țării sau, mai bine zis, toți se temeau să scoată vreun cuvînt în fața lor, atît de convingși erau de indiscutabila lor superioritate. Acestea erau credințele populare ale tineretului argentinian din epoca povestirii noastre.

Daniel, spirit puternic și inteligență mîndră, făcea parte dintre puținii care nu se lăsau ușor duși de acest curent de opinie; cu toate acestea, mai mult sau mai puțin, era și el cucerit, asemeni celorlalți, și nu putu să nu resimtă o emoție nouă, copleșitoare, s-ar putea spune, găsindu-se față în față pentru prima oară în viața cu *don* Julian Agüero, ministru al domnului Rivadavia¹ și cu *don* Florencio Varela, frate al poetului clasic cu același nume² și primul literat al numerosului și cultivatului partid denumit unionist.

Daniel aruncă iute o privire spre cele două personaje ce-i erau prezentate.

Domnul Agüero era un bărbat la vreo șazeci de ani, de statură mijlocie, nu gras, ci solid și musculos. Tenul, alb la tinerețe, devenise oacheș cu-anii. Pe chipul său, dur

¹ Bernardino Rivadavia (1780 — 1845) politician argentinian progresist, prim ministru și primul președinte al Argentinei în 1826.

² Juan Cruz Varela (1794 — 1839) poet neoclasic și politician argentinian.

și cernit, ochii se ascundeau sub sprâncenele proeminente, bogate și cărunte. Printr-un defect din naștere, unul din ochi era mai ascuns decât celălalt sub acest des paravan. Chiar umbriți, ochii aruncau totuși priviri ferme și pătrunzătoare, vioaie. Fruntea era remarcabil de înaltă, fără nici un rid; iar din partea posterioară a capului veneau spre frunte câteva şuvițe albe ca zăpada, ce-i acopereau oarecum creștetul complet pleșuv.

Aceasta era tot ce putea descoperi o primă privire a lui Daniel la persoana domnului Agüero, care intră în salonul domnului Martigny mergînd puțin aplecat înspre dreapta, cum îi era obiceiul, îmbrăcat într-o haină de culoarea stafidei, încheiată, cu cravată și mănuși negre și în mîna stîngă, cu un mic baston ce nu-i servea drept sprijin, ci drept jucărie.

Celălalt personaj, domnul Varela, se arătă privirii lui Daniel ca fiind tipul opus domnului Agüero: înalt, slab, cu un chip palid, vioi și deschis, o gură al cărei permanent zîmbet vădea blîndețea temperamentului, în timp ce ingenuitatea feței confirma sinceritatea zîmbetului; ochi mici, însă vioi și inteligenți, o frunte puțin înaltă, dar bine rotunjită, acoperită cu un păr negru, lins, care cădea pe niște tîmple osoase ce vădeau mai degrabă înclinațiile poetului decât ale politicianului. Acestea fură primele impresii ale lui Daniel privind chipul domnului Varela. El intră în salon îmbrăcat complet în negru. Costumul bine croit nu făcea totuși mai elegant trupul înalt și prea puțin grațios pe care i-l dăruise Natura.

— Domnilor — le spuse domnul Martigny după ce-i salută cordial — voi avea onoarea să vă prezint un vechi prieten al nostru al tuturor, pe care totuși pînă acum nu l-am văzut niciodată.

Domnii Agüero și Varela îl priviră pe Daniel.

— E un compatriot al nostru — spuse domnul Martigny.

Daniel și noii sosiți se salutară. Chipul domnului Agüero nu-și pierdu gravitatea. Dimpotrivă, domnul Varela părea bucuros de sosirea lui Daniel, zimbînd expresiv și spunînd:

— Am putea cunoaște numele acestui domn?

— N-ați fi mai luminați cunoscîndu-l — continuă domnul Martigny — dar vă voi lămuri pe deplin întrebîndu-vă dacă n-ați mai văzut niciodată acest scris.

Domnul Martigny luă o scrisoare din mapă și o arătă domnului Varela.

— A! exclamă acesta, trecîndu-și privirea iute de la scrisoare la chipul lui Daniel.

— Domnul este prietenul nostru Daniel Bello — urmă domnul Martigny — corespondentul pe care de atîta timp îl admiram și doream să-l cunoaștem.

Domnul Varela lăsă scrisoarea și, fără un cuvînt, se duse la Daniel și-l strînse îndelung la piept. Cînd cei doi tineri se despărțiră, (căci Varela avea abia treizeci și trei de ani), ochii lor erau umezi iar chipurile mai palide ca de obicei; fiecare crezuse că-și strînge patria la piept.

Domnul Agüero strînse cu putere mîna lui Daniel și se duse să se așeze, cu liniștea și seriozitatea obișnuită, alături de cămin, unde luara loc și celelalte personaje.

— Ați fost urmărit? — îl întrebă domnul Varela pe Daniel.

— Din fericire nu, și, mai mult ca niciodată, în prezent sînt apărat de orice persecuție la Buenos Aires.

— Dar ați emigrat? — continuă Varela privindu-l surprins pe Daniel, în timp ce domnul Agüero privea focul și-și lovea cizma cu bastonașul pe care-l avea în mînă.

— Nu, domnule, n-am emigrat; am venit la Montevideo numai pentru cîteva ore.

— Și vă întoarceți?

— Mîine, neapărat.

Domnul Varela îl privi pe *monsieur* Martigny, care îi pricepu privirea și spuse:

— Nu înțelegeți, domnule Varela, și este firesc. Vă voi explica; acum trei zile am primit o scrisoare de la acest domn, care mă anunța că va fi azi la Montevideo pentru a avea o discuție cu mine și că apoi se va întoarce; mi-a cerut un semn pentru a se face recunoscut; i-am trimis o jumătate de carte de vizită; și-a ținut cu exactitate cuvântul; de o oră sîntem împreună, iar mîine pleacă; asta e tot. Cînd ați sosit, n-am socotit că trebuie să vă ascund această întîmplare, căci vă cunosc prudența. După această seară, cu toții va trebui să uităm numele lui pentru o vreme.

— Domnule Bello — spuse Varela — e multă vreme de cînd vă admirăm, ați făcut mari servicii patriei prin legătura continuă și sigură pe care-o păstrați cu cei ce luptă pentru libertatea ei; dar interesul pe care mi-l inspirați mă îndeamnă să vă spun că sînteți în mare primejdie reîntorcîndu-vă la Buenos Aires după ce ați plecat de acolo chiar și numai pentru cîteva ore.

Daniel făcu unul din acele gesturi de nedefinit ce egalează uneori un grăitor discurs. Privirea atentă a domnului Varela înțelese că tînarul îi spunea:

„Nu-mi pasă de mine; să nu vorbim despre mine“.

— Ei bine, ce mai e? Ce e? Continuă persecuțiile? Au căzut noi victime? — întrebă Varela.

— Da, domnule, răspunse Daniel.

Domnul Agüero își aținti privirea către Daniel, timp de o clipă, apoi și-o reîntoarse asupra focului din cămin.

— Și cine sînt, domnule Bello?

— Aveți bunătatea să citiți această listă — spuse Daniel întinzînd o hîrtie domnului Varela.

Acesta citi:

Numele persoanelor ce au fost luate prizoniere în săptămîna anterioară.

„P. Bennal, M. Sarratea, L. Martinez, S. Molina, S. Maza, Galazada, C. Codorac, Cornet, doctor Tagle, F. Elias, S.M.

Achabal, F. Pico, R. Lista, C. Raya, M. Pineda, D. Pita, S. Alvarez, Viedma, S. Borches, S.M. Pizarro, C. Grimaco, S. Hesse (englez), Chapeaurouge (din Hamburg). Doi nepoți ai defunctului Villafaña. Un călugăr dominican a fost adus legat la închisoare pentru că a spus că starețul mănăstirii sale era un tiran ca și Rosas“.

— Se spune ceva despre motivul acestor condamnări? întrebă domnul Agüero după ce domnul Varela isprăvi de citit lista.

— S-a vorbit ceva despre speculă — răspunse Daniel —. Dar domnul Viñales nu era speculant — continuă.

— Viñales?

— Da, domnule Varela, bătrînul *don* Martín Viñalès, fost primar al comunei Lolos, a fost împușcat la Buenos Aires la 15 ale acestei luni fără a se preciza pentru ce anume; însă cauzele trimerilor la închisoare și ale acestei noi crime le aveți cuprins în întreaga mea corespondență încă din luna mai, căci de la acea dată, domnilor, să nu vă îndoiiți, a început pentru țara noastră o epocă ce mai târziu se va numi a Terorii. Ea își urmează cursul pe măsură ce evenimentele politice și-l urmează pe-al lor; și va da ultimele și cele mai groaznice rezultate atunci cînd împrejurările îl vor sfătui astfel pe Rosas.

— Asta înseamnă că Rosas e în primejdie? — întrebă Varela.

Domnul Agüero dădu afirmativ din cap fără a-și lua ochii de la foc, făcînd prin aer cerulețe cu bastonul.

Acest semn afirmativ nu-i scăpă lui Daniel, care spuse:

— Nu, domnilor; trupul politic al guvernului său se simte mai lejer în mișcări și de aceea acționează în acest sens. Am înțeles din ziarele dumneavoastră că sînteți convingși că Rosas își va spori numărul victimelor pe măsură ce va crește pericolul ce-l amenință, și trebuie să vă spun că greșiți.

Domnul Agüero îl privi pe Daniel; cuvîntul „greșiți“ îi sunase prost. Domnul Martigny admira tot mai mult la Daniel tonul de fermă convingere cu care-și exprima ideile.

— Dar nu-i de conceput ca victoria să înfurie un om — spuse domnul Varela.

— Exact; dar dacă pe Rosas nu-l mînic victoriile, nu-l înfurie nici ghinioanele; el nu-și pierde niciodată cumpătul, domnule Varela; Dictatura sa este bine gîndită, toate loviturile lui sînt bine calculate; nu hotărăște să omoare pe unul sau pe altul, dar calculează cînd e nevoie să curgă sînge și atunci îi este indiferent numele sau starea socială a victimei. Reamintiți-vă conduita lui de trei ani încoace și veți descoperi acest sistem prin care, în clipe de primejdie, Rosas nu-i exasperează niciodată pe cei asupriți, ci se folosește de ei ca de niște elemente de sprijin, iar după ce a scăpat de primejdie îi lovește ca să nu li se urce la cap ajutorul pe care i l-au dat. Așa a făcut Rosas înainte și după revoluția din Sud, înainte și după momentul critic al chestiunii franceze și tot așa face și azi cînd, amenințat de o primejdie, urzește deja lovitura cumplită ce-o va da, dacă norocul îl va scăpa, năpăstuind din cînd în cînd cîte un om, anulînd cîte un drept, pe măsură ce cîștigă cîte un avantaj în situația sa.

Trebuie să spunem că, în timp ce vorbea, Daniel al nostru, temperament viu, asemenea colonelului Dorrego, fire de cremene pentru care dialogul constituia oțelul care-i provoca scînteile, își pierdea timiditatea ce-l descumpănise cu cîteva clipe înainte oarecum, și-și recăpăta iute energia spiritului și luciditatea ideilor.

— Dar se întîmplă exact contrariul a ceea ce spuneți, domnule Bello — spuse Varela, cu zîmbetul amabil cu care făcea să se uite adesea rănile lăsate altui amor propriu de ideile lui victorioase.

— Contrariul?

— Mi se pare că da; Rosas a dat o lovitură drastică acestor cetățeni respectabili care au fost închiși și a vărsat chiar

singele unui bătrîn; a făcut toate acestea; după cum vedeți, în clipele în care armata lui a suferit o înfrîngere.

Domnul Agüero dădu afirmativ din cap și începu să atingă grilajul căminului cu vîrfurile bastonului. Varela, unul din oamenii pe care-i iubea cel mai mult, reușise, după el, să reteze din rădăcina vorba acestui tînăr ce îndrăznește să gîndească altfel de cum gîndeau domnul Agüero și domnul Varela, căci, uniونيștii și federaliștii bătrîni se asemanau în privința superiorității ridicole pe care doreau dintotdeauna s-o arate față de tineri.

— Deci dumneavoastră spuneți că Rosas a făcut ceea ce a făcut într-o clipă de înfrîngere?

— Sigur că da, răspunse Varela.

— Ei bine, Rosas a făcut ceea ce ați aflat, adică luările de prizonieri, în seara zilei de 19, la șase ore după ce a aflat vestea bună a victoriei armatelor lui la Sauce Grande.

— Dar vă înșelați; Rosas a pierdut bătălia!

— Cunoașteți raportul, domnule Varela? — întrebă domnul Martigny.

— Comunicatul publicat de Rosas?

— Da.

— Tocmai am vorbit despre el. Acum trei ore l-am primit.

— Și aveți vreun document care să-l dezmințe?

— Citește, citește dumneata — spuse domnul Agüero întorcîndu-și capul și făcînd un semn spre Varela.

Acesta scoase imediat din buzunarul redingotei o hîrtie și spuse, adresîndu-se domnului Martigny:

— Cunoașteți raportul?

— Tocmai l-am citit.

— Ascultați atunci dacă poate exista o dovadă mai completă a falsității acestui document, în acest articol ce se va publica mîine și pe care l-am primit la Comisie.

Daniel și monsieur Martigny își încordară cît mai mult atenția.

Domnul Varela citi:

„Stăpîn pe cîmpul de luptă; aceasta se spune doar atunci cînd bătălia este la loc deschis și nu atunci cînd unul din combatanți este atacat în propria tabără, așa cum mărturișește Echagüe. N-ar fi ridicol ca șeful unei tabere atacate să spună că a rămas stăpîn pe cîmpul unei lupte date în chiar acel loc? Pentru a doua oară aceasta evocă prima luptă, de la Don Cristobal. Atunci Echagüe a spus că a învins și că se duce în urmărirea adversarului. Acum, după nouăzeci și cinci de zile, aflăm că este la Sauce, adică la trei leghe de capitală, deci că a dat înapoi față de Don Cristobal; adică înfrîntul și urmăritul Lavalles s-a dus și l-a încolțit în propriile sale poziții. Deci Echagüe a mințit cînd a vorbit de Don Cristobal. Și, dacă a mințit atunci, de ce nu și acum?

A învins și totuși nu iese din pozițiile lui nici după victorie. Într-adevăr, să remarcăm că el nu spune că-și urmărește adversarul, așa cum ar fi firesc. Spune doar că *speră* să lichideze și restul trupelor dușmane. Cum adică? Îl vrea și mai lichidat? Dacă spune adevărul, atunci au murit șase sute de oameni, iar restul fug, unii prin nord și ceilalți către Montiel; adică înfrîngerea și risipirea sînt depline. Și totuși, Echagüe nu îndrăznește să asigure că-i va urmări, și nici să spună că este complet victorios.

Conform acestui raport, infanteria lui Echagüe nu a atacat și nu a făcut decît s-o lase să se apropie pe cea a lui Lavalles pentru a trage asupra ei, *asa cum a făcut*. Și adaugă că atunci infanteria lui Lavalles a fugit. De aici se deduce: 1) că infanteria noastră a fost cea care a atacat; 2) că nici după ce aceasta s-a retras, cea dușmană nu a atacat și nici nu a îndrăznit să iasă din pozițiile ei; 3) că nu a avut loc o confruntare de la om la om între cele două infanterii și, în consecință, nu au putut exista victime din acest motiv.

Mai mult: dacă cei șase sute de morți sînt din cavalerie, apar noi dificultăți. Dacă șase sute de oameni au murit luptînd, de la dușman trebuie să fi murit tot atîția și nu numărul pe care-l spune Echagüe, căci într-o luptă corp la corp nu e nici cel mai mic motiv să cadă mai mulți de o parte

decît din alta. Mortalitatea, în astfel de cazuri, provine din fugă și împrăștiere; în plus, aici n-a fost nici o urmărire; cel puțin așa spune Echagüe. Deci, cînd și cum au murit cei șase sute? Iar dacă au murit în atacuri și lupte corp la corp, cum au putut muri atît de puțini de-ai lui Echagüe? De altfel, el mărturisește că lupta dintre cavalerii s-a dat în ariergarda lui. Avînd în vedere pozițiile lui, ripile, colinele, infanteria lui și tunurile ce apără trecătorile, ajungerea cavaleriei noastre în ariergarda lui este o manevră dificilă, înțelcătă și îndrăzneată ce onorează armata unionistă și pe generalul ei.

Dacă Echagüe a învins pe deplin prin față, cu infanteria și artileria, asta înseamnă că trupele noastre de cavalerie au rămas izolate în ariergarda lui, închise, deci, între infanteria lui Echagüe și malul râului Paraná și, trecută prin sabie de cavaleria dușmăna, trebuia să nu fi scăpat nici măcar unul; atunci cum fug către Montiel? Au trecut prin aer?

A luat o sută de puști. Cum le-a putut lua cînd, conform raportului lui, infanteriile nu s-au înfruntat corp la corp și nici a lui nu s-a mișcat de pe poziție? Conform acestuia, ar fi trebuit să ia lănci de cavalerie cu miile; cel puțin ar fi trebuit să le ia armele celor șase sute de morți. Deci, cum de nu spune că a luat arme de cavalerie?

Nu spune nici că ar fi luat măcar un singur tun cînd a distrus infanteria; ar fi trebuit ca tunurile să fi rămas fără apărare; nu a capturat nici cai, nici căruțe, nimic. Se deduce deci, din aceasta, că Echagüe nu s-a mișcat de pe poziție după luptă. Și dacă nu s-a mișcat, dacă n-a urmărit, cum se împacă toate acestea cu victoria?

De nedescris fu surpriza lui Daniel vîzînd cum cele două remarcabile personaje se încapățîneau să se convingă și să-i convingă și pe alții că generalul Lavallé nu pierduse bătălia de la Sauce Grande cînd el știa, fără putință de îndoială, că lucrul era din nefericire sigur și mai ales, era surprins vîzîndu-i cum încercau să facă să dispară un fapt doar prin

puterca argumentației. Totuși, nimic din toate acestea nu era nefiresc: Daniel nu era emigrant, el nu cunoștea această viață de iluzii, de speranțe, de plăsmuiri fantastice ce pun stăpânire pe cele mai mari inteligențe când febra libertății îi ațîță pe oameni și când trăiesc în delir pentru victoria unei cauze în slujba căreia și-au pus, cu toată credința din suflet, fericirea, liniștea, prezentul și viitorul vieții. Daniel, în plus, nu era unionist, dacă folosim acest termen pentru a defini partidul lui Rivadavia, și nu putea înțelege întregul orgoliu al membrilor acestui partid care nu a făcut decît să-i ducă la pierzanie. Dar mai avea încă de ascultat.

— Asta încă e puțin! — continuă domnul Varela. — Ascultați, domnule Martigny, ascultați, domnule Bello, un fragment dintr-un jurnal ținut în amănunt în armată și pe care l-am primit acum cîteva ore.

Domnul Varela citi:

„Ziua de 14. Hărțuiele puternice. Dușmanul s-a mișcat la o distanță de o jumătate de leghe și de la patru după amiază îl urmărim în scopul de a-l bate. Generalul comandant, statul major și toate diviziile de cavalerie își țin caii înșeuati, căci totul ne face să credem că mîine trebuie să se dea lupta. Am avut șaptesprezece dezertori de la dușman.

Ziua de 15. La 3 dimineață a pornit întreaga noastră infanterie și artilerie, aflîndu-se la mai puțin de o bătaie de tun de coloanele inamicului; înainte de ivirea soarelui, artileria noastră a deschis focul asupra bateriilor dușmane și, după ce au murit cîteva, dușmanii au fost obligați să-și abandoneze prima poziție, întorcîndu-se spre ariergarda lor. Linia noastră de bătălie era deja formată, dar această mișcare a inamicului a făcut ca lupta să fie amînată pentru mîine, căci se mențin închisi între rîpi inaccesibile. Am crezut că azi va fi o zi de victorie. Va fi mîine.

Ziua de 16. Focul artileriei noastre a durat mîi bine de jumătate din după-amiază. A fost un consiliu de război și s-a hotărît că va trebui să-i batem chiar azi în lăcașurile lor.

Azi noapte armata a stat în linia de bătaie formată, așteptînd zorii ce soseau cu întîrziere.

În sfîrșit s-au ivit zorii, dar cerul era înnorat, nu se vedea la distanță de o sută de pași. Cînd se mai luminea puțin, se întîlî focul trupelor de recunoaștere și pe la 9 și jumătate dimineața, se repleie fiecare în linia lui. Se anunță bătălia printr-o canonadă a artileriei noastre; cea dușmană răspundea cu energie susținută: cîte douăzeci de piese de artilerie de fiecare parte se confruntau fără întrerupere.

Sosi momentul în care cavaleria noastră dădu atacul, cu cea mai mare cutezanță, dar inamicul era apărat de rîpi de netrecut. Escadronul Yenuá, Cuyen, Maza și altele au umplut trei rîpi de unde caii au fost nevoiți să iasă aproape unul cîte unul, și l-au atacat pe dușman lovindu-l din spate, așa cum făcură bravul comandant Saavedra și Baltar, care comandă escadronul Cuyen.

Maiorul *don* Zacarias Álvarez, ce comanda escadronul Maza, căzu mort în acest cumplit atac, iar cavaleria noastră trebui să se retragă în fața obstacolelor terenului și în fața susținutului foc de artilerie și infanterie ce o întîmpina din spatele rîpilor.

Artileria noastră își continua cu succes focul, însă nu se înainta deloc, iar curajosul ofițer de artilerie *don* Jacinto Peña avu nefericirea să i se defecteze una dintre cele două piese cu bătaia cea mai lungă.

Infanteria noastră avansă cu baioneta la armă, dar trebui de asemenea să se retragă, întrucît n-a putut depăși obstacolul marilor rîpi de care era înconjurat dușmanul.

În sfîrșit, focul dură de la 9 și jumătate dimineața pînă pe la 4 după-amiază, oră la care s-a ordonat să mărșăluim spre Punta Gorda, atît pentru a remedia stricăciunile artileriei cît și pentru a ni se alătura cîteva care se despărțiseră de noi în diferitele atacuri ce se dăduseră. Armata noastră e completă și plină de entuziasm, iar inamicul rămîne mereu în ascunzătoarea lui, unde nu a făcut decît să stea apărat de rîpi, iar cavaleria i-a dezertat în cea mai mare parte!

Avem impresia că Echagüe va raporta că a câștigat o bătălie, după cum îi e obiceiul, dar nu vor trece multe zile până când va fi dezmințit pe deplin.

Curajul tuturor militarilor armatei nici nu se poate exprima: pentru a-l vedea trebuia să fi fost de față la această luptă“...

— Urmează niște detalii personale — spuse domnul Varela, după ce termină, de citit jurnalul.

Un moment, tăcerea domni în salon. Daniel o rupse zicînd:

— Ei bine, domnule Varela?

— Ei bine ce? — spuse imediat domnul Agüero, făcînd o mișcare din umeri ce vădea neplăcere și un pic de obrăznicie.

— Am vrut să spun, domnule — răspunse Daniel, stăpînindu-și expresia cu puternica lui voință, pentru a nu lăsa să se vadă impresia pe care i-o produsese întrebarea subită a doctorului Agüero și pentru a-și păstra prestanța necesară cînd vorbea cu personaje atît de distinse prin inteligență și cînd totul îi dădea de înțeles tînarului că va intra într-o polemică riscantă — am vrut să spun, domnule, că nu înțeleg concluzia care se trage din cele două documente citite.

— E totuși clară — răspunse domnul Agüero.

— Se prea poate, domnule, dar repet că n-o înțeleg.

— Toate acestea, iubite Bello — spuse domnul Varela, grăbindu-se să ia parte la discuție — ne fac să credem, aproape cu certitudine, că bătălia n-a fost câștigată nici de unul nici de celălalt; aceasta în cel mai rău caz.

Daniel își mușcă buzele.

— Domnilor — spuse, ridicîndu-se în picioare, cu spatele la cămin și mîinile la spate și ațintindu-și spre ei privirea liniștită dar strălucitoare — domnilor, bătălia a fost pierdută de generalul Lavalle. Eu nu înțeleg cum poate conta altfel decît ca victorie pentru generalul Echagüe retragerea trupelor noastre de pe pozițiile pe care le-au ocupat atîta timp, chiar în ziua bătăliei. Nu trebuie să distru-

gem faptele prin argumentații; să evităm măsurarea întâmplărilor după dorințele ce ne însușesc. Din nefericire, eu sînt convins de contrariul a ce spuneiți, dar voi conveni, dacă doriți, că armata noastră a ieșit învingătoare; cu atît mai bine. Dar, credeți, ca și mine, că situația actuală necesită o invazie rapidă a generalului Lavalle asupra provinciei Buenos Aires? Dacă credeți așa, domnilor, încă de azi, în fiecare oră, în fiecare clipă, acesta să fie mobilul unio, principal, al gîndirii tuturor: modul în care armata noastră ar putea obține o viitoare victorie în această invazie, fie că ea intră pe teritoriul provinciei victorioasă ori învinsă. Dacă nu dumneavoastră, nu știu cine poate avea azi influență asupra hotărîrilor generalului Lavalle și, întrucît de această campanie depinde soarta patriei noastre, eu cred că nu veți pierde nici o clipă și vă veți pune în mișcare marea inteligență în sensul necesitat de actuala situație. Iertați-mă, domnilor, că vă vorbesc astfel, însă trebuie să credeți că numai dragostea de patrie îmi dă curajul de a-mi formula o părere în fața dumneavoastră.

Domnul Varela era încîntat; ochii și figura sa blîndă și expresivă vedeau mulțumirea și admirația mai mult pentru voiciunea și elocvența tînărului său compatriot decît pentru noutatea ideilor sale.

Domnul Martigny își freca mîinile, mulțumit în adîncul său.

Domnul Agüero își ridicase de două ori fruntea mîndră pentru a-l privi pe acest tînăr care nu era unionist și care îndrăznea să-și exprime atît de liber părerile, hotărînd, după cît se părea, linia de conduită ce-i convenea s-o urmeze.

— Domnule Bello — spuse Varela — generalul Lavalle acționează în campanie după ideile, după planurile lui militare. Ce-ați vrea să-i spunem noi de aici?

— O, domnule, războaiele cele mai complicate din lume, campaniile cele mai dificile și periculoase au fost concepute și conduse de multe ori, din întunericul unor birouri, de către oameni care n-au ținut niciodată în mînă decît pana — răș-

punse Daniel, bănuind că răspunsul domnului Varela ar fi cuprins vreo rezervă pe care o ignora și ar fi fost bine s-o afle; și nu greși.

Domnul Varela, în al cărui suflet nu fusese decît sinceritate și franchețe, spuse cu o expresie de completă ingenuitate:

— Desigur, scumpule, desigur, dar generalul Lavalle acționează singur, complet pe cont propriu.

Daniel își duse mina dreaptă la frunte și, închizînd ochii, își apăsă de două-trei ori tîmplele.

Varela înțeles perfect ce se petrecea în acele clipe în mîntea tînărului, și se grăbi să-i spună:

— Oricare ar fi planul de campanie al generalului Lavalle în provincia Buenos Aires, victoria lui e asigurată; nu va întîmpina rezistență, căci toată lumea îi va zbură în întîmpinare. Victoria e a noastră, să nu vă îndoiiți. E de conceput oare ca toată lumea să nu se ridice împotriva lui Rosas, în provincie și în oraș, în prima clipă cînd va avea sprijinul armatei noastre? Dumneavoastră, care sosiți de la Buenos Aires, nu credeți oare că întregul popor va strivi în mîini puterea lui Rosas cînd nici nu se va fi aflat bine de apropierea generalului Lavalle?

— Nu, domnule, nu cred — spuse Daniel cu admirabilă siguranță.

Domnul Agüero ridică capul și-l privi pe Daniel.

Domnul Martigny îl privi pe Varela ca și cum i-ar fi spus:

„Răspundeți, domnule.”

— Dar cece ce spuneți, domnule Bello — răspunse Varela cu seriozitate — este incompatibil cu patriotismul compatrioților noștri și mai ales cu îngrozitoarea situație ce apasă asupra lor și de care doresc să se elibereze.

— Domnule Varela, cred că voi avea regretul să vă las despre mine o amintire neplăcută, dar prefer acest lucru ușurinței de a vorbi despre ce nu e sigur. Într-o chestiune atît de gravă îmi veți permite să vă spun adevărul, chiar dacă acesta vă strică cele mai frumoase speranțe?

— Vorbiți, domnule Bello.

— Ei bine, domnule, în Buenos Aires-ul nostru oamenii nu se vor mișca decât cînd vor auzi, concret vorbind, zgomotul armelor eliberatoare la porțile caselor lor, sau cînd o sută de oameni hotărîți, care s-ar putea să mai fi rămas încă acolo, vor merge din casă în casă scoțîndu-i cu forța pe cetățeni pentru a contribui la eliberarea lor și a patriei.

— O, dar e de necrezut, domnule! — răspunse Varela, în timp ce domnul Agüero făcea violente cercuri cu bastonul, nerăbdarea fiind mai puternică decât sîngele lui rece.

— E de necrezut, dar totuși așa este! — urmă Daniel. Însă explicația acestui fenomen moral să n-o căutați, domnule Varela, și oricine ar vrea s-o găsească, să n-o caute în gradul mai mic sau mai mare de patriotism, în curajul mai mare sau mai mic. Nu. Nici firea compatrioților noștri nu s-a schimbat și nici n-a degenerat încă spiritul lor, dar există altă cauză ce-i face să rabde dictatura și să tînjească neputincioși după libertate. Știți care e, domnule Varela?

— Continuați, domnule.

— Individualismul; aceasta este cauza de care vă vorbesc. Văd că domnul Agüero zîmbește, însă convingerea mea în această privință este atît de profundă, încît îndur în liniște reproșul acestui zîmbet.

— Greșiți, domnule; nu e un reproș — spuse fostul ministru la președinție.

— Mă bucur de asta, domnule doctor Agüero.

— Continuați, continuați — spuse repede nervosul Varela.

— Individualismul, nu ezit s-o repet, aceasta este cauza lipsei de acțiune a compatrioților noștri. Rosas nu a găsit clase, nu a găsit decât indivizi, atunci cînd și-a instaurat guvernul; a profitat de acest fapt și a folosit drept instrumente de exploatare corupția individuală, trădarea particulară, delațiunea servitorului, a celui slab și a celui venal împotriva stăpînului, a celui puternic și a celui bun. A instaurat astfel teama și neîncrederea în rîndul claselor presupuse a fi solidare, mer-

gînd chiar pînă în cercul familiei. Un om din Buenos Aires se teme de toți pentru că nu are încredere în nimeni; dat fiind cursul pe care l-au luat evenimentele în acest an, nu peste multă vreme vom vedea slăbind chiar legăturile Naturii, pe frate temîndu-se de frate iar pe soț păzindu-se să-i facă pînă și soției confidențe; chiar de s-ar trage o salvă de tun în fortăreață, de s-ar trage clopotele de alarmă, de se va striga „Moarte lui Rosas“ în piața Victoriei, fiecare cetățean tot va rămîne în casă, așteptînd ca vecinul lui să iasă primul, pentru a vedea dacă vestea e sigură.

Domnul Varela își duse mîinile la ochi.

— Vă mîhnește, domnule? — urmă Daniel după o clipă de liniște — e firesc, fiindcă aveți o inimă nobilă și patriotică, dar să lăsăm inima și să facem doar apel la inteligență; ea ne va spune, domnule, că tot ceea ce v-am povestit nu este altceva decît o consecință a unor cauze cu mult anterioare lui Rosas, înrădăcinate în societatea în care ne-am născut, și cărora primii noștri medici politici nu le-au dat atenție. Totuși, să trecem peste asta și spuneți-mi dacă, după toate cîte le-ați ascultat, putem avea speranțe în cooperarea subită a poporului din Buenos Aires cînd generalul Lavalle va fi debarcat în provincie. Eu am avut deja onoarea să-i împărtășesc ideile mele în acest sens domnului Martigny.

— Vă rog să le repetați, prietene — spuse domnul Varela.

— În cîteva cuvinte, domnule: dacă generalul Lavalle zăbovește în interiorul provinciei, acțiunea sa ar fi în mare primejdie; dacă vine imediat asupra orașului, dacă-l atacă, dacă va căuta lupta pe viață și pe moarte cu Rosas chiar pe străzile Buenos Aires-ului, are toate șansele unei victorii, mai întîi fiindcă Rosas nu are o armată pregătită de luptă în oraș, iar în al doilea rînd pentru că surpriza și prezența eliberatorilor va provoca reacția publică atunci cînd fiecare va vedea fără putință de îndoială că Lavalle e acolo și că i se poate alătura fără a risca pericolul delațiunii și al izolării.

Iar dacă această operațiune se poate combina cu o debarcare simultană de trupe uruguayene și de argentinieni emigrați, probabilitatea victoriei atinge aproape nivelul certitudinii. Iată ideile mele, domnule, acesta este principalul scop al călătoriei mele; să vă înfățișez situația țării noastre, să vă spulber niște speranțe frumoase, dându-vă, în schimb, importante informații și garanții. Mă voi întoarce la Buenos Aires, unde evenimentele vor determina conduita pe care eu și puținii mei prieteni va trebui s-o avem acolo. Poate nu ne vom mai vedea. Cine știe! Patria noastră trece printr-un moment de criză; dacă armatele noastre vor fi victorioase, voi fi primul, domnule Varela, să vă îmbrățișez; dacă le va lovi nenorocirea, ne vom vedea, poate, în ceruri — spuse Daniel, cu un zîmbet plin de candoare care nu putu totuși acoperi melancolia ce i se așternuse în clipa aceea pe chip.

Domnul Varela era emoționat.

Domnul Agüero gînditor.

Domnul Martigny se ridică și, atingînd blind umărul lui Daniel, îi spuse:

— Dacă Providența nu vrea să-și întoarcă privirea de la frumoasa dumneavoastră țară, veți trăi multă vreme, domnule, căci mintea vă va ajuta.

— Totuși mă tem tare mult că Rosas va da cu mine de pămînt — spuse Daniel, strîngînd mîna lui *monsieur* Martigny și pregătindu-se să se retragă.

— Ne vom vedea mîine, la orice oră? — spuse domnul Varela, luînd mîna lui Daniel.

— Nu, nu e bine să ne întîlnim; cred că mai pot fi util și nu vreau să fiu prea mult văzut. Dar ne vom vedea la Buenos Aires.

— Da, da, la Buenos Aires — spuse domnul Varela îmbrățișîndu-l, cu putere pe Daniel.

Varela îl înțelesese, și el gîndea la fel, iar cele două suflete mari și generoase păreau să se iubească pentru totdeauna în îmbrățișarea lor, în mijlocul vieții, al nenorocirilor și speranțelor.

— Adio, deci — spuse Varela. Corespondența noastră, în același fel?

— Tot timpul. Adio, domnule doctor Agüero. Ne vedem la Buenos Aires!

— Adio, domnule Bello, pînă la Buenos Aires! — repetă severul bătrîn, strîngînd cu putere mîna lui Daniel ce trecu imediat în anticameră, însoțit de *monsieur* Martigny.

— Dar noi ne vom mai vedea? — îi spuse acesta lui Daniel, care-și lua paltonul, pelerina de mușama și pistoalele.

— Nici noi, scumpe domn. Știți acum tot ce e de știut despre Buenos Aires în acest moment. Cunoașteți terenul; elaborați-vă deci politica după cum vă recomandă poziția și nobilele dumneavoastră dorințe. Corespondența mea va fi de acum mai bogată decît înainte.

— Da, zilnic, dacă e posibil.

— Nu voi pierde nici o ocazie. Aș vrea acum să vă cer un serviciu.

— Tot ce doriți, prietene — spuse imediat domnul Martigny.

— Mîine, să-mi dați o scrisoare de prezentare pentru domnul Santiago Vázquez¹.

— O veți avea negreșit. Unde ați tras pentru noapte?

— La hotelul „Vaporul“, unde veți avea bunătatea să-mi dați pe cîineva să mă conducă.

— Imediat.

— Dar e necesar să-l preveniți pe domnul Vázquez să mă aștepte singur, la 8 seara.

— Așa voi face și așa va face și el. Mai cereți-mi ceva.

¹ Politician uruguayean, (1787—1847), unul din autorii Constituției de la 1830.

— O îmbrățișare, domnule Martigny, căci, să nu rîdeți de ce vă spun, dar mi se pare că-i văd pentru ultima dată pe oamenii cu care am vorbit la Montevideo.

— Oh!

— Superstiții, poezia celor douăzeci și șapte de ani, cine știe.. Adio, domnule Martigny.

Daniel trecu prin curte, unde distinsul și generosul agent al Franței din 1840 dădu poruncă unui servitor să-l conducă pînă la hotelul „Vaporul” pe domnul care pleca, întorcîndu-se apoi în salon unde-l așteptau domnii Agüero și Varela, frămîntați de emoții diferite, însă la fel de puternice, după discuția cu acel tînăr ce părea a înțelege, a stăpîni și a risca totul.

CAPITOLUL IV — INDISCREȚII

Cafeneaua lui *don Antonio* era în 1840 bursa politică din Montevideo, de la șapte pînă la unsprezece noaptea, ore între care se succedau două soiuri de participanți: unii care veneau, între șase și opt seara, să discute politică și să-și bea cafeaua: alții, de la opt la unsprezece, să discute politică, să joace cărți și să cîneze.

În acea epocă, epoca de aur a orașului Montevideo, se părea că prețiosul metal atîrna foarte greu în buzunarele locuitorilor capitalei orientale, care căutau cîte un loc unde să-l risipească din belșug, rămînînd la fel de liniștiți la pierdere ca și la cîștig, căci toți știau că punga care se golea azi, mîine se umplea fără prea mare străduință, în acele zile de agitație și bogăție la Montevideo.

La șapte, în seara zilei următoare celei ce a trecut deja pe sub pana noastră, cafeneaua lui *don Antonio* era înțesată de mușterii, majoritatea tineri argentinieni și uruguayeni care veniseră să-și bea cafeaua, să discute politică și apoi să

plece de acolo, în vizitele lor zilnice, la teatru, la bal, primii mulțumiți cu speranța că luna următoare vor fi la Buenos Aires; ceilalți, mai mulțumiți că sînt în țara lor și convingși că din ea -nu-i va smulge niciodată vijelia revoluțiilor ce biciuia cu aripile ei puternice norii ce se adunau pe fruntea Platei, gata să-și precipite, mai devreme sau mai târziu, bogatele lor ploi de lacrimi și sînge.

Dar toate acestea nu se puteau observa pe atunci. Orașul oriental avea abia vîrsta de 15 ani; frumoasă, radioasă, amețitoare, viața lui era un perpetuu vîrtej amețitor, o joacă în grădina speranțelor copleșită de luxoasele podoabe ale prezentului. Călcînd pe aur, orbit de marea de grîne în care i se arăta aurora deasupra magnificului orizont ce-l înconjura, auzul parcă nu căuta altceva decît cîntecul poezilor și laudele sincere ale încîntaților fii ai orașului, căci adevărul filosofic, acest trist adevăr ce despoaie viața socială pentru a găsi, în seva existenței, principiile vieții viitoare, era prea sever, prea aspru pentru orașul tînăr și frumos, care cînta, plin de nobila înfumurare a copilăriei popoarelor:

De-i dușman, lancea lui Marte,

De-i tiran, mîna lui Brutus.

Într-un colț din salonul principal al cafenelei doi oameni stăteau la o masă mică.

Unul, acoperit cu o pelerină de mușama al cărei guler înalt îi venea pînă la urechi și a cărui pălărie îi atîngea sprîncenele, bea o ceașcă de ceai cu spatele la perete și fața spre centrul salonului.

Celălalt, cu căciulă și palton de dimie albastră, avea în față o cană mare de punci, străduindu-se să stoarcă feliile de jămîie cu lingurița mică de metal.

Nici unul din cele două personaje nu scotea un cuvînt.

La dreapta și la stînga lor erau mai multe mese, toate ocupate de oameni care jucau domino, beau cafea sau numai fumau și stăteau de vorbă.

Dintre aceştia din urmă, cinci indivizi se aflau doar la doi paşi de primii pe care i-am înfăţişat.

Deodată uşa se deschise şi în salon intrară patru persoane.

Ochii personajului cu pelerina de muşama străluciră de bucurie.

— Alberdi, Gutierrez, Irigoyen, Echeverria — spuse acesta, urmărindu-i din ochi pe cei patru pe care-i numise, fără a se mai satura să-i privească.

— Îi cunoaşteţi, domnule Daniel? — îl întreabă omul cu căciula.

— O, da, da, şi vă rog să credeţi, *mister Douglas*, că puţine eforturi mai mari am făcut în viaţă decât cel pe care-l fac acum pentru a-mi stăpîni dorinţa de a-i îmbrăţişa.

— La dracu'! Faceţi-vă pofta inimii, gândiţi-vă că în noaptea asta plecăm şi...

— Stai liniştit — spuse Daniel, ridicîndu-şi gulerul pelerinei pentru a-şi acoperi mai bine faţa.

Mister Douglas voi să spună ceva, cînd Daniel îi făcu semn să tacă. Unul din cei cinci care fumau la masa din dreapta lui spuse:

— Ăştia sînt din Buenos Aires.

Daniel continua să-şi bea ceaiul, nedînd, aparent, nici cea mai mică atenţie la ce se vorbea.

— Ce trebuie să ne mai spui că sînt din Buenos Aires? Ce, mai vezi şi altceva decât oameni din Buenos Aires peste tot undă de întorci? — spuse un altul dintre indivizi.

— Din cauza lor trăim cum trăim.

— Chiar aşa.

— Că nu ne mai înţelegem.

— Las' că vine el bătrînul — spuse un militar cu mustaţa cărunţă.

— Ştii cumva cui îi spune el *bătrînul*, *mister Douglas*?

— Lui Rivera.

— Ce-avem noi de-a face cu Rosas? — spuse altul. Dacă n-ar fi ei, n-am fi nici noi în război, căci nu după noi umblă Rosas.

— Chiar așa.

— Ei, și numai ei, împreună cu francezii, fac tot tãmbã-lãul. Și după aceea au să se ducă în țara lor, iar pe noi ne lasă baltă. Ce să-i zici, Buenos Aires! Dacă nu i-ar fi lăsat niciodată să intre în țară trăiam mult mai bine. Dar bătrînul e de vină pentru toate astea.

— Și cum l-au răsplătit! Uite-i acum: sînt furioși pe el că nu vrea Uruguayul să se lase ucis pentru ei.

— Asta ar mai lipsi!

— Acum se zice că francezii îi cer înapoi cei 100.000 *pesos* pe care ni i-au dat ca să trecem dincolo.

— Le-aș arăta eu 100.000 *pesos*!

— N-am trecut și, vezi dumneata, bine am făcut că n-am trecut, căci nimeni nu se înțelege cu ăștia din Buenos Aires, iar bătrînul nu era să se pună sub ordinea lui Laval!

— Păi sigur că nu!

— Abia acum au văzut cît le lipsește! Că i-a luat dracul la Sauce Grande.

— Da, dar toți ăștia de-aici spun că-i minciună.

— Chiar așa! Doar s-au făcut stăpîni pe presă!

— Să fiu eu în guvern și să vină ei aici să scrie ziare!

— Las' că are și cine să-i protejeze...

— Vázquez, de exemplu.

— San Muñoz, sau mulți alții.

— Sigur, uruguayeni doar cu numele!

— Și-au făcut ditamai gașca!

Dialogul celor cinci personaje continuă, mai mult sau mai puțin în același spirit.

Daniel era absorbit. Din cînd în cînd îl privea pe *mister Douglas* care înțelegea și vorbea perfect spaniola, iar bunul scoțian, contrabandist de emigranți care locuia și la Buenos Aires și la Montevideo, rîdea de uimirea lui Daniel și-și bea punciul.

— Doar Vázquez mai poate îndrepta toate astea — spuse altcuiva un individ ce bea cafea la o masă din stînga lui Daniel.

— Nu, nici Vázquez nici nimeni, deoarece cauza răului e Rivera — îi răspunse interlocutorul său.

— Dar cel puțin adunarea...

— Poate nu știți că înșiși partizanii lui Rivera se opun alegerilor sub pretext că nu trebuie să se țină fără să fie și el de față?

— Știu, dar guvernul îi va înfringe iar alegerile vor avea loc.

— Asta ar fi și mai rău, că abia după aceea vin certurile: alte disidențe, alte necazuri în partid, iar partidul Alb¹ se distrează, în timp ce noi facem anarhie în propriul nostru partid; ne batem cu argentinienii, a căror cauză e aceeași cu a noastră; ne supărăm cu francezii și, după toate astea, pierdem timp, bani și prieteni, în vreme ce Rosas câștigă teren iar „albii” asta așteaptă.

— Mulțumesc lui Dumnezeu că aud și eu un om rezonabil — spuse Daniel.

„Aici e însă mai mult decât un spirit de partid” — își spuse sieși tinărul — „e un spirit de rivalitate națională. Și de ce? Probabil fără motiv” — își răspunse Daniel care, ca toți fiii Buenos Aires-ului, nu auzise niciodată vorbindu-se de Montevideo altfel decât ca de o provincie sau o republică soră; mereu cu cele mai bune dorințe pentru fericirea fiilor săi și fără cel mai mic spirit de invidie sau de necaz. — „Dar în ce momente se petrec aceste lucruri!” — își spunea Daniel — „În toată această dramă e cineva care n-o înțelege și probabil că acel cineva sînt eu, fiindcă nu îndrăznesc să spun că ceilalți nu pricep.”

— Să mergem, *mister* Douglăș, se face ora opt — spuse, privind pendula din cafenea.

Însă, înainte de a pleca din acel loc, unde, conform sistemului său de a socoti, mai câștigase citeva deziluzii, îi

¹ În Uruguay principalele partide politice se numeau „Blanco,” (Alb) și „Colorado” (Roșu).

privi unul câte unul, cu ochii împlinziți și inima mîhnită, pe cei patru prieteni care rămîneau să discute despre patrie, fără a bănuî că acolo se afla cineva care mergea, pentru ei și pentru toți ceilalți, pe marginea alunecoasei prăpăstii unde se luptau corp la corp în acea clipă libertatea și tirania, prosperitatea și ruina a două popoare adormite, unul de somnul nenorocirii, celălalt sub amețeala unei trecătoare dar atrăgătoare fericiri, popoare adormite de cîntecul de leagăn al undelor sălbatice ale marelui fluviu, al cărui zgomot avea să mai treacă neauzit și în deceniul următor, cînd puternica lui voce avea să fie acoperită de bubuitul pulberii, de groaznicul strîgăt al bătăliei și de plînsul jalnic al unei societăți în agonie.

CAPITOLUL V — MONOLOG PE MARE

La zece noaptea, baleniera lui *mister* Douglas pleca precum săgeata sau, mai bine zis, luneca precum o pasăre acvatică pe valurile frumosului golf Montevideo, iar la unsprezece ieșise din raza vizuală a vaselor celor mai îndepărtate de port, ascunsă departe, sub linia orizontului îndepărtat al marelui fluviu, luminat de razele de argint ce le revărsa din chipul ei liniștit orfana călătoare a nopții.

Înfășurat în pelerină, aplecat peste pupa balenierei, Daniel nu-și mai ațintea ochii nerăbdători către tinărul oraș de pe malul septentrional al Platei, așa cum făcuse cu douăzeci și patru de ore înainte; îi ținea ațintiți spre bolta albastră a firmamentului, fără a vedea totuși sclipitoarele diamante presărate pe ea; spiritul îi era absorbit de amintirile scurtei dar folositoare lui șederi la Montevideo.

„Să facem o socoteală, căci politica are și ea socotelile ei — își spunea.

Să tragem concluziile. Am crezut că voi găsi asociate la Montevideo toate interesele politice ale actualității, și le-am găsit în anarhie: câștig o deziluzie.

M-am gândit că aici poporul este mai puternic decât elementele care-l conduc, și găsesc că aici poporul are și el un *caudillo*, nu unul singeros ca Rosas, dar, oricum, care face ce vrea el și nu ce e bine pentru popor; câștig o altă deziluzie, cu care fac două.

Am socotit că bătrânii unioniști sînt oameni practici, cărora știința faptelor și punctele de vedere superioare le domină spiritul și găsesc că și ei sînt oameni cu iluzii, ca oricare alții, sau, mai bine zis, cu mai multe iluzii decât alții: câștig altă deziluzie, cu care fac trei.

Am crezut că ei mă vor învăța să-mi cunosc patria, și văd că eu o cunosc mai bine ca ei; altă deziluzie, și cu trei, patru.

Am presupus că generalul Lavalle și comisia argentiniană acționează de comun acord, și văd că fiecare merge pe unde poate: mai câștig o deziluzie și cu patru, cinci.

Rău! Cam multe câștiguri ca să nu înnebunesc sau să nu mă ia dracul!

Să clasificăm. Domnul Martigny, persoană inteligentă, suflet francez; este plin de entuziasm față de cauza noastră, dar se mișcă în cercul strîmt al instrucțiunilor sale și nu are încredere în guvernul său.

Domnul Agüero n-a vorbit deloc, dar mi-a spus multe: e prea rigid pentru a înțelege democrația și prea serios pentru a visa la libertate. Anii de exil vor fi trecut prea încet pentru inima lui, dar istoria a trecut ca un fulger prin mintea lui, iar el n-a văzut că o altă generație s-a ridicat în cei paisprezece ani cîți au trecut de la căderea ultimului președinte.

Domnul Varela, spirit fecund, activ, inteligență scăpărătoare, suflet candid și pasionat, se află între două generații total diferite ca tendințe, putîndu-se alătura, într-o zi, vederilor uneia sau celeilalte. Dacă nu va fi atras de ideile

generației noi, va fi necesar să-l cucerim, căci cucerirea lui ar fi o victorie.

Să privim lucrurile altfel: *don* Santiago Vázquez... n-am să uit niciodată discuția noastră din seara asta... este o minte mare. Dacă Republica Orientală ar ajunge vreodată să aibă vreo șase oameni ca ăsta, aş putea zice atunci că ar avea ce-i trebuie pentru a deveni o țară cu adevărat mare, cu cîte i-a dat Natura și revoluția, lucruri de care încă nu a profitat.

Ce pot deduce din întâlnirea noastră? Că Vázquez nu ocupă o poziție centrală, că vederile lui sînt prea ample pentru a încăpea în cercul strîmt al micilor partide ce s-au străduit să ridice obstacole de care mai tîrziu se va împiedica progresul acestei frumoase țări. Că el acționează pentru unitatea de interese politice între republicile Orientală și Argentina, iar adversarii lui îl dușmănesc și-l înlătură de la negocieri, sub pretext că e prieten cu cei din Buenos Aires.

Modul său de a-l defini pe generalul Lavalle este nou pentru mine, luminîndu-mă mai bine asupra unor lucruri pe care nu puteam să mi le explic; Lavalle este viteaz, cavaler, dezinteresat, dar nu are calitățile necesare, zice el, pentru a se situa în fruntea evenimentelor zilei. Îi lipsește perseverența în acțiune și este prea susceptibil cînd prietenii vor să-l sfătuiască și să-i recomande o anumită linie de conduită; atunci spiritul său mîndru se împotrivește ideii de a se lăsa dominat și acționează de capul lui, după inspirația proprie; obstacolele îl enervează, iar cînd nu le poate învinge pe loc, cu o lovitură a puternicei lui săbii, își schimbă ideea și planul, evitînd repede obstacolul, fără a se gîndi la consecințele unei astfel de atitudini.

Acum îmi explic multe lucruri, în special vorbele lui Varela: Lavalle lucrează de capul lui.

Bine; socotelile le-am făcut. Am cîștigat sau am pierdut? Am cîștigat, căci în politică omul pierde atunci cînd își face iluzii; eu m-am lăsat de multe greșeli și am aflat multe

adevăruri, le-am zugrăvit situația lui Rosas, iar ei mi-au conturat-o pe cea a dușmanilor lui. Acum, Dumnezeu să ne apere, fiindcă de la oameni mă aștept la foarte puțin!”

— Da, Dumnezeu să ne apere — spuse, după câteva clipe de tăcere, în care privirea lui plutise în extaz pe firmamentul țesut cu stele; se părea că ideile luaseră un alt curs în acea ființă spontană, impetuoasă și în același timp blândă și sensibilă; după această exclamație își continuă, în tăcere, gândul, cu capul dat spre pupa balenierei și cu ochii ațintiți pe splendida boltă cerească. „Dumnezeu, care e Înțelepciunea și Unitatea universului; Dumnezeu, care ține atârinate de firele impalpabile ale voinței lui suverane aceste splendide lumi ce se rotesc, asemeni scînteilor inteligenței lui, pe bolta infinită și diafană ce pare a fi formată din răsufierea îngerilor.

Astrele, eterne ca privirea ce le iluminează, vor vedea odată, pe aceste maluri, realizarea frumoaselor vise ale minții mele. Da! Viitorul Americii este înscris în însăși lucrarea lui Dumnezeu. O magnifică și splendidă alegorie, prin care Marele Poet al creației universale a relevat destinele Lumii Noi.

Cîmpii imense, unde răsare cîte o floare din fiecă picătură de rouă.

Fluvii uriașe ca marea, ce se întretaie ca niște artere ale trupului gigantic al Americii și-i răcoresc măruntaiele aprinse de focul metalelor.

Păduri dese, unde orchestra sălbatică a Naturii îndeamnă la armonia artei și a vocii omenești.

Briza, dulce și parfumată, ce trece pe fruntea acestor regiuni ca suspinul iubitor al geniului protector ce le veghează.

Acești nori, mereu pictați în cele mai zîmbitoare și suave culori ale Naturii.

Da, toate aceste mărețe spectacole sînt grăitoare cuvinte ale limbajului alegoric, prin care Dumnezeu dezvăluie viitorul acestor regiuni.

Generațiile omenirii se succed precum valurile acestui fluviu uriaș ca marea.

Fiecare veac cade pe fruntea omenirii ca un torent mîmîcitor ce se desprinde din mîinile timpului; între limitele de început și sfîrșit ale veșniciei; se desprinde, nivelează, atrage în albia lui generațiile, ideile, viciile, mărețiile și virtuțile oamenilor și coboară cu toate în haosul etern al neantului. Dar creația, această altă putere care trăiește și luptă cu timpul, vine să împrăstie viața acolo unde timpul a semănat moartea. Acest nestăvilit torent va smulge de pe malurile fluviului generația aceasta împreună cu pulberea, sîngele și lacrimile ei. Vor veni altele și altele, ca valurile ce-și urmează și dispăr sub ochii mei.

Vor veni!...

Fiecare popor își are veacul lui, destinul și domnia lui pe pămînt. Iar popoarele din Rio de la Plata vor avea și ele, în sfîrșit, veacul lor, destinul și domnia lor, atunci cînd promisiunile lui Dumnezeu, imuabile și înscrise în Natura ce ne înconjoară, vor străluci pe fruntea generațiilor viitoare, ce vor vărsa o lacrimă de compasiune pentru greșelile și nenorocirile celor de azi. Da, am încredere în viitorul țării mele. Dar trebuie ca mîna timpului să fi amestecat pulberea din care a ieșit fruntea celor ce trăiesc azi.

Da, cred, dar cred în timpuri mult depărtate de vremurile noastre. Patrie, patrie! Generația de acum nu are decît numele de la părinții noștri! Iar tu, Florenția, idol iubit al inimii mele, tu, undă de lumină ce mă pune în legătură cu Dumnezeu, venită din cer spre lutul pămîntesc în care mă sufoc; tu, tu ești unica ființă dintre toate cîte le-am văzut pe pămînt pe care aș vrea s-o aflu din nou în ceruri, pentru ca sufletele noastre să se întoarcă din cînd în cînd, printre palidele raze ale lunii, să contemple pămîntul ce a fost martorul iubirii noastre, așa cum e martor al atîtor deziluzii, al atîtor virtuți mințite, al atîtor crime și mizerii.

Luna își ascunse în acea clipă chipul de sîdef între valurile unui nor întunecos, iar Daniel își coborî capul în piept,

îmbătat de extazul spiritual, și închise ochii legănât de valurile puternicului fluviu La Plata, somnolente și leneșe sub tăcuta și luminoasa cupolă a cerului.

CAPITOLUL VI — DOÑA MARIA JOSEFA EZCURRA

După tabloul politic schițat pînă acum; și pe care necesitatea de a creiona în linii mari epoca în care se petrec înțimplările acestei povestiri, cu oamenii, viciile și virtuțile lor, ne-a obligat să-l înfățișăm, abătîndu-l o clipă pe cititor de la personajele noastre binecunoscute, este drept să ne întoarcem înapoi cu cîteva zile în căutarea lor, apoi vom reveni la clipa de care ne despărțim acum.

Cititorul va binevoi să ne însoțească într-o casă în care a mai intrat, din strada Restauratorului, și sigur că va vedea acolo scene de care imaginația se îndoiește, dar pe care istoria le confirmă.

Cumnata Excelenței Sale Restauratorul Legilor primea în audiență în dormitorul ei, iar salonul alăturat, cu frumoasa rogojină de papură albă cu pete negre, folosea drept anticameră, înțesată de solicitanții din ziua aceea.

O mulătră bătrînă, despre a cărei curățenie nu se poate spune același lucru ca despre a stăpînei, căci dacă trebuie mereu să spunem că stăpînele se îmbracă mai curat ca servitoarele, regula poate avea uneori și excepții, era în același timp aghiotant de serviciu, maestru de ceremonii și pajul care introducea în audiență.

În picioare lîngă ușa ce dădea în dormitor, ea ținea cu o mînă clanța, semn că acolo nu se putea intra fără avizul ei, iar cu cealaltă primea monezile sau bancnotele pe care, după categorie, le dădeau cei ce se apropiau de ea, solicitînd obținerea privilegiului de a intra cît mai repede să vorbească cu *doña* Maria Josefa Ezcurra.

Niciodată vreun cabinet de audiențe n-a fost împestrit de atâtea ierarhii, de atâtea culori și rase diferite.

Se aflau acolo, adunați și amestecați, negri, mulatri, indieni și albi, clasa de jos și cea mijlocie, ticălosul și cel bun, amestecați de pasiuni, obiceiuri, preocupări și speranțe diferite.

Unul fusese tîrît acolo de teamă, altul de ură; unul pentru a se liniști, celălalt din speranță, iar alții, în sfîrșit, din disperarea de a nu fi găsit pe nimeni și nicăieri unde să poată afla o veste sau o idee despre soarta cuiva căzut în dizgrația Excelenței Sale. Însă aghiotanta acestei împărătese de tip nou, dacă nu facem cumva o scandaloașă profanare aplicînd acest imperial nume *doñei* Maria Josefa, își avea clar în minte consemnul, iar cînd ieșea din dormitor persoana pe care o introdusese, alegea alta dintre cele de acolo, în funcție de instrucțiunile stăpînei ei, fără a-i păsa prea mult de rugămintile unora și nici de reclamațiile altora care-i pusese în mîină cîte ceva pentru a obține prioritate la audiență; trebuie remarcat, de fapt, că audiența nu era acordată celor ce o solicitau, ci celor care nu spuneau și nu cereau nimic, întrucît aceștia din urmă fuseseră chemați de stăpînă, pe cînd ceilalți veniseră ei să solicite cîte ceva.

Zăvorul ușii fu mișcat dinăuntru, și pe loc bătrîna mulatră deschise ușa și-i făcu loc să iasă unei negrese de vreo șaisprezece-optsprezece ani, ce traversă salonul la fel de mîndră precum ar fi făcut-o o doamnă de la palat ce ieșea după ce primise primele zîmbete ale suveranei, în taina cabinetului ei de toaletă.

Imediat, mulatra îi făcu semn unui alb, îmbrăcat cu o haină și un pantalon albastru, cu vestă roșie, ce se afla lîngă una din ferestrele salonului, cu căciula de postav în mîină.

Omul trecu încet prin mulțime, se apropie de mulatră, vorbi ceva cu ea și intră în dormitor, a cărui ușă se închise după el.

Doña Maria Josefa Ezcurra era așezată pe o canapea mică indiană, alături de patul acoperit cu o cuvertură mare

de lână albă cu margini roșii, și bea un *mate* cu lapte pe care i-l servise, aducându-i-l din camerele interioare, o negresă tină ră.

— Intră, omule, așază-te — îi spuse celui cu căciula de postav care se așeză, stînjénit, pe un scaun de lemn din tre cele ce erau puse în fața canapelei de bambus.

— Bei *mate* amar sau dulce?

— Cum binevoicște Înălțimea voastră — răspunse omul, stînd pe marginea scaunului și învîrtindu-și căciula în mînă.

— Nu-mi spune „Înălțimea voastră“; spune-mi cum vrei și atît. Acum toți sîntem egali. S-a sfîrșit vremea sălbaticilor unioniști, cînd săracul trebuia să-i dea titlu oricui avea frac sau pălărie nouă. Acum toți sîntem egali, fiindcă toți sîntem federaliști. Ești în armată, omule?

— Nu, doamnă. Acum cinci ani generalul Pinedo m-a lăsat la vatră de bolnav și după ce m-am făcut bine am fost vizitiu.

— Ai fost soldat la Pinedo?

— Da, doamnă. Am fost rănit în luptă și m-au lăsat la vatră.

— Păi acum Juan Manuel va chema la oaste pe toată lumea.

— Așa am auzit; da, doamnă.

— Se spune că vine peste noi Lavallo și trebuie ca toți să apere Federația, căci toți sînt fiii ei. Juan Manuel va fi primul care va încăleca, fiindcă este părintele tuturor bunilor apărători ai Federației. Dar se vor face și excepții, căci nu e drept să sufere oboșelile războiului cei ce pot face servicii de alt fel cauzei.

— Păi cum!

— Eu am o listă de peste cincizeci de persoane cărora voi face să li se dea hîrtii de exceptare, pentru serviciile pe care le aduc. Căci trebuie să știi, omule, că adevărații slujitori ai cauzei sînt cei care descoperă intrigile și manevrele sălbaticilor unioniști de aici, dinăuntru, care sînt cei mai răi, nu-i așa?

— Aşa se zice, doamnă — răspunse soldatul în retragere, care dădu înapoi *mate*-ul negresei care-l servise.,

— Sînt cei mai răi, să nu te îndoieşti. Din cauza lor, a intrigilor lor, nu avem pace, iar oamenii nu pot să muncească şi să trăiască în familiile lor, aşa cum vrea Juan Manuel; nu ți se pare că asta e adevărata federație?

— Da, doamnă.

— Să trăiești fără ca nimăni să te deranjeze ca să te cheme la armată.

— Da.

— Și să fie toți egali, săracii și bogații, asta-i Federația, nu-i așa?

— Pe 5 mai... De ce în ziua aceea? Și de ce ai plecat de la casa aceea?

— Mi-a spus stăpîna că se gîdea să-și economisească oarecum cheltuielile și că de aceea îmi dă drumul, ca și bucătarului, care era spaniol. Dar înainte de a ne da drumul ne-a dat cîte o uncie de aur la fiecare, spunîndu-ne că poate mai tîrziu o să ne cheme din nou și să venim la ea de cîte ori avem nevoie de ceva.

— Ce stăpînă bună! Vrea să facă economii și dăruiește uncii de aur! — spuse *doña* Maria Josefa cu cel mai șmcheresc ton.

— Da, doamnă; *doña* Amalia a fost cea mai bună stăpînă pe care am cunoscut-o, cu excepția persoanei dumneavoastră.

Doña Maria Josefa nu auzi aceste vorbe; spiritul ei avea o aprinsă discuție cu diavolul.

— Spune-mi, omule — zise deodată — la ce oră ți-a dat drumul *doña* Amalia?

— Între șapte și opt dimineța.

— Și se scula mereu la ora aceea?

— Nu, doamnă; are obicei să se scoale foarte tîrziu.

— Tîrziu, ei?

— Da; doamnă.

— Și dumneata ai văzut ceva nou în casă?

— Nu, doamnă, nimic.

— Ai auzit ceva peste noapte?

— Nu, doamnă, nimic.

— Ce servitori au rămas la ea după ce ai plecat dumneata și cu bucătarul?

— A rămas *don* Pedro.

— Cine-i ăsta?

— Un soldat bătrîn care a luptat în războaiele trecute și care o știe pe stăpîna de cînd s-a născut.

— Și mai cine?

— O servitoare pe care a adus-o stăpîna de la Tucumán, o fetiță, și doi negri bătrîni care păzesc vila.

— Da, doamnă.

— Păi tocmai asta nu vor sălbaticii unioniști și, de aceea, oricine descoperă manevrele lor este un adevărat federalist și are tot timpul deschisă ușa la Juan Manuel și la mine, să intre și să ceară tot ce-i lipsește; căci Juan Manuel nu refuză nimic celor ce slujesc patria, adică Federația. Ai înțeles, omule?

— Da, doamnă; eu dintotdeauna am fost federalist.

— Știu, și știe și Juan Manuel; de aceea te-am chemat; sigură că n-ai să-mi ascunzi adevărul, dacă știi ceva ce poate fi folositor cauzei.

— Ce-aș putea să știu eu doamnă, dacă trăiesc numai printre federaliști?

— Cine știe! Voi, oamenii de bine, vă lăsați foarte ușor înșelați; spune-mi, unde ai slujit în ultima vreme?

— Acum sînt tocmît la grajdurile „englezului”.

— Da, știu, dar înainte să intri acolo unde ai slujit?

— Am slujit la Barracas, la casa unei doamne văduve.

— Care se numește *doña* Amalia, așa-i?

— Da, doamnă.

— Da, aici știm tot omule! Vai de cel ce încearcă să ne înșele, pe Juan Manuel și pe mine. — spuse *doña* Maria Jo-

sefa, ațintindu-și ochii de viperă pe chipul bietului om, care se dădea de ceasul morții, neștiind ce avea să-l întrebe.

— Bineînțeles — răspunse.

— Când ai început să slujești în casa aceea?

— În noiembrie anul trecut.

— Și ai plecat de acolo?

— În mai anul acesta, doamnă.

— În mai, da?

— Da, doamnă.

— În ce zi, ți-amintești?

— Da, doamnă. Am plecat pe 5 mai.

— Pe 5 mai, da? — spuse bătrîna dînd din cap și accentuînd cuvînt după cuvînt.

— Da, doamnă.

— Foarte bine; pînă acum mi-ai spus adevărul; dar bagă de seamă, am să te întreb ceva foarte important pentru Federație și pentru Juan Manuel, ai auzit?

— Eu spun întotdeauna adevărul, doamnă — răspunse omul, coborînd ochii ce nu puteau rezista privirii întunecate și rele cu care-și însoți *doña* Maria Josefa ultimele cuvinte.

— Vom vedea. În cele cinci luni în care ai fost în casa *doñei* Amalia, ce bărbați veneau în vizită în fiecare seară?

— Nici unul, doamnă!

— Cum adică, nici unul?

— Nici unul doamnă. În lunile în care am stat acolo n-am văzut pe nimeni venind în vizită seara.

— Dar erai în casă la vremea aceea?

— Nu plecam de acasă, căci de multe ori seara, cînd era lună, înhămam caii și duceam pe stăpînă la Boca, unde cobora să se plimbe pe malurile de la Riachuelo.

— Să se plimbe! Ce stăpînă plimbăreață!

— Da, doamnă, o lua pe fetiță, pe *doña* Luisa, și se plimba.

— Pe fetița *doña* Luisa! Și *doña* Amalia o iubește mult pe fetița asta?

— Da, doamnă, ca și cum ar fi din familie.
 — O fi din familie, poate?
 — Nu, doamnă, nicidecum.
 — Nu, dar gurile rele spun că i-ar fi fiică.
 — Isuse, doamnă! Păi *doña* Amalia e prea tânără, iar fetița are doisprezece ani.
 — Foarte tânără, eh? Și nu se întâlnea cu nimeni pe acolo?
 — Cu nimeni, doamnă.
 — Și în serile când nu se plimba, nu primea vizite?
 — Nu, doamnă, nu venea nimeni.
 — S-o fi rugînd?
 — Nu știu, doamnă, dar acasă nu venea nimeni — răspunse fostul vizitiu al Amaliei, care, în ciuda oricărei vocații pentru sfînta cauză, înțelegea că era vorba de ceva legat de onoarea și siguranța fostei lui stăpîne, fiind dezgustat că cineva l-ar fi putut crede în stare să vrea s-o compromită, căci era convins că pe lume nu se află o femeie mai bună și mai generoasă ca ea.

Doña Maria Josefa reflectă o vreme.

„Asta-mi face praf toate calculele” — își spuse. — Ia zi, nici ziua nu venea nimeni? — întrebă.

— Mai veneau unele doamne, din cînd în cînd.

— Nu, te întreb de bărbați.

— Mai venea domnul Daniel, un văr al stăpînei.

— În fiecare zi?

— Nu, doamnă, o dată, de două ori pe săptămînă.

— Și după ce ai plecat din casă te-ai mai întors să-ți vezi stăpîna?

— Am fost de două-trei ori.

— Să vedem, cînd ai fost, pe cine ai mai văzut în casă în afară de stăpîna?

— Pe nimeni.

— Pe nimeni, chiar?

— Nu, doamnă.

— Nu era vreun bolnav în casă?

— Nu doamnă, toți erau sănătoși.

Doña Maria Josefa se gîndea.

— Bine, omule. Juan Manuel avea unele informații despre ce se petrece în casa aceea; dar eu am să-i spun tot ce mi-ai zis dumneata și, dacă e adevărat, înseamnă că i-ai făcut un serviciu stăpînei. Dar de mi-ai ascuns ceva, știi ce le face Juan Manuel celor ce nu slujesc Federația.

— Eu sînt federalist, doamnă, și spun întotdeauna adevărul.

— Așa cred și eu; poți să pleci.

Imediat după plecarea fostului vizitiu al Amaliei, *doña Maria Josefa* o chemă pe mulatra de la ușă și-i spuse:

— E aici fata care-a venit ieri de la Barracas?

— Da, stăpînă, este.

— Să intre.

După o clipă, intră în dormitor o negresă de optsprezece-douăzeci de ani, zdrențăroasă și murdară.

Doña Maria Josefa o privi o vreme și-i spuse:

— Tu nu mi-ai spus adevărul; în casa doamnei pe care ai denunțat-o nu locuiește nici un bărbat și nici n-au fost bolnavi.

— Ba da, doamnă, jur luminății voastre că am spus adevărul. Slujesc la băcănia de pe același trotuar cu casa unionistei; și din spatele casei am văzut în multe dimineți un flăcău care nu poartă niciodată cocardă și umblă prin curtea unionistei adunînd flori. Apoi i-am văzut, pe el și pe ea, umblînd la braț prin curte, de multe ori, iar seara obișnuiesc să meargă să stea sub o salcie mare care e în curte și li se aduce acolo cafeaua.

— Și tu de unde vezi toate astea?

— Spatele casei noastre dă în spatele casei unionistei și mă duc să-i spionez de după gard, căci am ură de ei.

— De ce?

— Că sînt unioniști.

— De unde știi?

— Când *doña* Amalia vine la băcănie, niciodată nu-l salută pe patron, nici pe patroană și nici pe mine; servitorii ei nu vin niciodată să cumpere ceva la noi, știind că patronul și toți ai noștri sînt federaliști. Am văzut-o de multe ori umblînd prin casă cu rochii albastre. Când i-am văzut, în serile din urmă, pe ordonanța domnului Mariño și pe încă doi umblînd prin jurul casei, cerînd informații și la băcănie, am venit să spun luminăției voastre ce știam fiindcă sînt o bună federalistă. E unionistă, da, doamnă.

— Și ce mai știi despre ea, ca să spui că e unionistă?

— Ce mai știu?

— Da, ce mai știi?

— Să vedeți, luminăția voastră! O cumătră de-a mea a aflat că *doña* Amalia căuta o spălătoreasă; s-a dus la ea dar n-a vrut-o și i-a dat rufe unei venetice.

— Cum o cheamă?

— Nu știu, doamnă; dar dacă vrea luminăția voastră, o să întreb.

— Da, întreabă.

— Mai trebuie să spun luminăției voastre că am auzit-o cîntînd la pian și din gură la miezul nopții.

— Și ce-i cu asta?

— Eu spun că trebuie să fie cîntecul lui Lavalle.

— De ce crezi asta?

— Eu atîta vă spun.

— Nu poți să te duci noaptea, să te apropii de vilă și să auzi ce se cîntă?

— Am să mă duc, da doamnă.

— Uite ce e: dacă poți intra în casă, ascunde-te și să nu te miști de acolo pînă nu se face ziuă.

— Și ce să fac, doamnă?

— Nu spuneai că e un flăcău acolo?

— Ba da, doamnă, acum înțeleg.

— Păi!

— Cred că trebuie să vină mai devreme.

— Nu, dacă intră în camerele ei, trebuie să intre tîrziu și să plece înainte de ivirea zorilor.

— Am să-i spionez, da, doamnă.

— Vezi să nu-ți ții vorba!

— Ba da, sigur am s-o fac.

— Ce-ai mai văzut în casa aceea?

— I-am spus ieri luminăției voastre tot ce-am văzut.

Vine aproape mereu un flăcău care se spune că e văr cu unionista, și în ultimele luni venea aproape zilnic doctorul Alcorta, că de-aia i-am spus Luminăției voastre că acolo era vreun bolnav.

— Și-ți mai amintești ceva din ce mi-ai spus ieri?

— A, da, doamnă. Am spus luminăției voastre că bolnavul trebuie să fi fost flăcăul care culegea flori, căci la început îl auzeam tușind mult.

— Cînd, adică, la început? Acum cîte luni?

— Să fie vreo două luni, doamnă; pe urmă n-a mai tușit, iar acum nu mai vine medicul; acum se plimbă ore întregi cu *doña Amalia*, fără să tușască.

— Fără să tușască, eh? — spuse bătrîna cu cea mai cinică expresie pe figură.

— Da, doamnă, s-a vindecat.

— Bine, trebuie să spionezi tot ce se petrece în casa aceea și să-mi spui, fiindcă prin asta faci un mare serviciu cauzei, care este cauza voastră, a săracilor, căci în Federație nu există negri și albi, toți sîntem egali, ai înțeles?

— Da, doamnă; de aceea, eu sînt federalistă și tot ce știu trebuie să vin să spun luminăției voastre.

— Bine, poți să pleci, ajungē.

Negresa ieși foarte mulțumită că a slujit sfînta cauză a negrilor și a albilor și că vorbise cu cîmnata Excelenței Sale, părintele Federației.

Intrară apoi pe rînd în audiență la *doña Maria Josefa* diferite servitoare, mai mult sau mai puțin înrăite, să mărturisească în particular ceea ce știau sau își închipuiau că știu despre atitudinea stăpînilor lor, sau despre ceea ce veci-

nilor, lăsînd în memoria acelei hiene federaliste o nomenclatură întreagă de persoane și familii distinse, ce aveau ulterior să-și ocupe locul în martirologul acestui nefericit popor, aruncat de cel mai imoral dintre guverne în mrejele spionării reciproce, ale delațiunii și calomniei, anume preferate de Rosas pentru a institui izolarea și teroarea asupra tuturor.

După denunțatori intră în acea oficină a crimei o extrem de mică parte a celor ce veniseră în ziua aceea cu rugăminți și solicitări la guvern, la rezolvarea invizibilă a căroră doreau să ajungă prin intermediul cumnatei guvernatorului, care tuturor le oferea mijlocirea, fără ca totuși vreuna din cereri să treacă din mîna ei în cea a lui Rosas; căci ea știa bine că demnul ei cumnat îi dădea atenție doar pentru a asculta informațiile ce-l interesau despre starea poporului, a familiilor și indivizilor; aceasta n-o împiedica însă pe *doña Maria Josefa* să ia darurile pe care bogat și sărac i le dădeau pentru protecția lor, spunîndu-le tuturor că Juan Manuel va rezolva dintr-un moment în altul cererea, în mod favorabil, prin strădaniile ei.

Pana romancierului nu poate intra în profunzimile filosofice ale istoricului, dar sînt unele trăsături, ușoare și fugare, prin care poate sublinia totuși fizionomia unei întregi epoci; iar această mică schiță a imoralității la care se cobora guvernul lui Rosas în 1840 va putea explica ușor, credem, fenomenele sociale și politice ce aveau să apară după această dată, în perioada cea mai dramatică și lugubră a dictaturii.

Apărătorii dictatorului au înfățișat mereu străinilor partea vizibilă a guvernării lui și au spus: dacă generalul Rosas ar fi fost un tiran, dacă guvernul său ar fi fost așa cum îl înfățișează dușmanii, el n-ar fi fost îndurat de popor atîta vreme.

Dar, cum de a luat puterea? Cum a menținut-o, împotriva torentului voințelor tuturor? Iată întrebarea, iată studiul filosofic al acestei guvernări.

O muncă nemaipomenită, dusă cu perseverență de-a lungul multor ani pentru a slăbi toate legăturile sociale, aducînd la anarhie clasele, familiile și pe indivizi, instaurînd și răsplătind delațiunea ca virtute civică în rîndul claselor ignorante și predispuse la a face rău semenilor, acoperindu-se mereu cu cuvîntul „Federație” drept scuză pentru toate delictele, pentru toate viciile, pentru toate josniciile, acesta e sistemul lui Rosas; acestea au fost primele mijloace folosite de el pentru a slăbi puterea unită a poporului, tăind toate legăturile de comunitate și lăsînd în noroi o societate de indivizi izolați, pentru a-și exercita asupra lor barbara lui putere.

Soarta a voit totodată ca omul acesta funest să găsească în familia lui caractere potrivite pentru a-l ajuta în planul său diabolic. Printre ele, *doña* Maria Josefa Ezcurra era un izvor inepuizabil de resurse pentru atingerea scopului lui.

Istoria, mai mult decît noi, va ști s-o înfățișeze pe această femeie și pe alte persoane din familia tiranului, în culorile corespunzătoare pentru a-i scoate în evidență întreaga deformitate a inimii, a obiceiurilor și a acțiunilor sale...

CAPITOLUL VII — PERECHEA

Doña Maria Josefa se pregătea să-i facă lui Juan Manuel *al ei* a doua dintre cele trei vizite pe care i le făcea zilnic, dar în cursul cărora rar se întîmpla să-i vorbească măcar o dată, mulțumindu-se să intre în camerele interioare ale casei și să poată ieși de acolo pretinzînd că iese din Cabinetul Excelenței Sale, sub privirea servitorilor de mîna a doua ce înțesau *zaguánul* din curte, și devenind în ochii lor, prin această grosolană mistificare, agenta intermediară necesară nefericiților ce aveau ceva de solicitat sau ticăloșilor

ce aveau ceva de povestit; primind plocoane de la primii și înhămîndu-i pe ceilalți la jugul serviciului ei personal prin acea sclavie pe care prostituția și-o clădește ea însăși din clipa în care se dezvăluie în ochii unui mai mare; era deci, spuneam, pe punctul de a pleca de acasă, cînd intră, foarte familiar, comandantul Mariño, redactor al *Gazetei Comerciale*, vastă hazna care publica toate porcăriile dictaturii și ale partidului federalist; foaie zilnică în care era defăimat pînă în cele mai intime amănunte ale vieții private, orice om ce se pronunțase împotriva tiraniei lui Rosas; unde se inventau cele mai josnice calomnii pînă și asupra celor tineri ce nu aveau în viață, nici un antecedent public

Stăpîna casei nu-l făcu să aștepte mult timp pe onorabilul ei vizitator și ieși în salon să-l primească, spunîndu-i:

— Doar pe dumneata te primesc; căci plecam acasă la Juan Manuel și încep prin a-ți spune că sînt foarte supărată.

— Și eu — răspunse Mariño așezîndu-se pe canapeaua din salon, alături de ea.

— Da, dar dumneata poate n-ai motivele pe care le am eu.

— Și eu cred la fel; începe dumneata cu ale dumitale, iar eu ți le voi explica pe ale mele — îi răspunse redactorul, om căruia Natura avusese capriciul să-i acopere sufletul cu un vâl întunecat ca noaptea, țesut din cele mai rele porniri pe care le iscă patimile urite în inima degeneraților, presărîndu-i în același timp inteligența cu cîteva scînteii lucitoare de imaginație și inteligență.

— Să încep cu ale mele?

— Așa am zis.

— Ei bine, am motive să fiu supărată pe dumneata fiindcă ne slujești doar pe fîmătate.

— Ne slujești! Pe cine, *doña* Maria Josefa?

— Pe cine! Pe Juan Manuel, cauza, pe mine, pe toți

— Ah!

— Păi cum! Iar lui Juan Manuel nu-i place așa ceva.

— În privința asta mă înțeleg eu cu domnul guvernator
— răspunse Mariño privind-o pe bătrână, deși nimeni n-ar
fi crezut asta; căci el privea cruciș.

— Da, doar îl vezi în fiecare seară!

— În timp ce dumneata îl vezi de trei-patru ori pe zi,
doamnă — spuse Mariño, vrînd s-o măgulească pe *doña*
Maria Josefa, căci, chiar dacă n-o iubea (de fapt el nu iubea
pe nimeni pe lumea asta), știa cît de important este să se
aibă mereu bine cu ea, mai ales în acele momente în care
interesul personal îi recomanda să-i caute sprijinul.

— Patru? Nu, doar de trei ori mă duc să-l văd.

— E un noroc! Dar, să revenim: de ce slujesc eu doar
pe jumătate?

— Pentru că predici în *Gazetă* tăierea gîtului unioniști-
lor uitînd de unioniste, care sînt și mai rele.

— Dar trebuie să începem cu bărbații.

— Trebuie să începem și să terminăm cu toți, bărbați
și femei; iar eu aș începe cu femeile, căci sînt cele mai rele,
inclusiv prin mizerabilele lor progeneruri, cum a spus foarte
bine judecătorul de pace din Montserrat, *don* Manuel Ca-
sal Gaete¹ care e un federalist model.

— Bine, o să avem grijă la vremea lor și de unioniste,
dar acum trebuie să vă spun că sînt și unele doamne fede-
raliste care nu ne sînt bune prietene.

¹ Cu această referință comitem un anacronism; aceste cuvinte
ale judecătorului de pace Casal Gaete au fost spuse, în modul pe
care-l vom vedea mai jos, abia în martie 1841, cu ocazia felicitări-
lor adresate lui Rosas după incidentul cu mașina infernală și care se
găsesc în nr. 5277 al *Gazetei Comerciale*; dar ceea ce în martie 1841
nu ezitau să publice susținătorii Federației, ar fi putut foarte bine
să gîndească în iluzie anul anterior, căci instinctele rele și impulsul de
a le da la lumină nu sînt lucruri ce se improvizează: sînt rezultatul
unor firi predispuse și unor conștiințe de mult slăbite. De aceea
nu va părea ciudat dacă, pentru a înfățișa morala politică a ami-
cilor lui Rosas din 1840 ne servim, în această lungă lucrare, de un
document publicat la cîteva luni după momentul în care se petrecu

- A, păi, în ce mă privește pe mine...
- Tocmai la dumneata m-am referit.
- Ei zău! Glumești.
- Nu, doamnă, sînt serios. Ți-am împărtășit un secret acum cincisprezece zile, ți-amintești?
- Ăla de la Barracas?
- Da, de la Barracas; și l-ai vîrît pe dracul cu coadă cu tot în capul nevasti-mii.
- Ei, am glumit și eu cu ea!
- E o glumă care mă costă scump, căci nevastă-mea îmi scoate ochii.
- Ha, ha!
- Ce, ha, ha! Lucrul e serios.
- Ei nu!
- Foarte serios.
- Nu mai spune!
- Da, repet, foarte serios, fiindcă nu aveai de ce să faci această neplăcere nevasti-mii și nici mie.
- Păi, uite... ce întîmplare, Mariño!... Dar ea oricum ar fi aflat, pe altă cale, iar eu i-am spus doar că dumneata o găsești foarte drăguță pe văduva de la Barracas, nimic mai mult: ce întîmplare! Dar cum crezi dumneata că aș fi vrut eu să vă supăr?
- Bine, răul s-a făcut și să trecem peste asta — spuse Mariño, întorcînd privirea, propunîndu-și să profite de tră-

evenimentele ce le povestim. Într-o adresă a celui judecător de pace, adresată lui Rosas și publicată în *Gazetă* se poate găsi această oribilă dar autentică mărturisire a glumei sîngeroase cu care Rosas și partidul său l-au profanat pe Dumnezeu, religia și omenirea. „Este adevărat că sălbaticii unioniști, animale de povară, încărcate de greutatea uriașelor lor crime, mizerabilele unioniste și murdărele lor progenituri au murit cu beregata tăiată... dar îngrozitoarea grămadă pe care ar face-o osemintele însîngerate ale acestor blestемate rase infernale ar putea arăta lumii doar o răzbunare dreaptă, însă niciodată tămăduirea nemaiauzitelor rele pe care le-a provocat umbra lor perversitate” (n.a.)

darea acestei femei, pentru care nu existau pe lume nici unioniști nici unioniste, ci doar bărbați și femei cărora le voia răul.

— Bine, n-ai decît să presupui că ți-am jucat o festă, Mariño; dar trebuie să știi de asemenea că ți-am făcut și un bine.

— Cum?

— Ei na! Ce mi-ai spus?

— Ți-am spus că mă interesa să aflu cîte ceva despre doamna care locuiește la Barracas, ce fel de viață duce, cine o vizitează și mai ales cine este bărbatul care trăiește cu ea și care pare a sta ascuns, căci nu iese în stradă și nu apare nici măcar la ferestre, și ți-am mai spus că n-aveam în toate astea decît un interes politic; adică interesul cauzei noastre.

— Păi sigur, un interes politic!

— Bineînțeles.

— Ba bine că nu!

— De ce te îndoiești?

— Eu?

— Da, dumneata; zîmbești malițios.

— Așa sînt eu.

— Da, doamnă, așa ești dumneata.

— Ei ce vrei, sînt și eu cum sînt.

— Te cunosc bine.

— Și eu te cunosc pe dumneata.

— Adică ne cunoaștem?

— Continuă, Mariño.

— Asta a fost tot ce ți-am spus, crezînd că nu-mi vei refuza acest serviciu, dumneata care știi tot și poți tot.

— Ei bine, ai să afli acum tot ce-am făcut și ai să vezi dumneata dacă nu-ți sînt prietenă. De multă vreme știu că femeia aceea din Barracas trăiește foarte retrasă și, deci, trebuie să fie unionistă.

— O, cine știe!

— Unionistă, sînt sigură!

— Bine, mai departe.

— Mi-ai spus că bănuiai că acolo era un bărbat ascuns.

— Doar bănuiam.

— Nu, clar că e ascuns; eu știu ce mi-ai spus.

— Mai departe.

— Am trimis unul din oamenii din slujba mea să cerceteze prin cartier, dându-i anumite instrucțiuni. Pe același trotuar cu casa se află o băcănie, în băcănie o negresă; trimisul meu a vorbit cu ea; i-a spus că vila văduvei e suspectă; să se uite, că noaptea vin oameni să supravegheze casa.

— Și de unde știa asta emisarul dumitale?

— I-am spus eu.

— Și dumneata, de unde știi?

— Ha! Doar te cunosc, și când am văzut că ai interes „politic” în acest subiect — spuse *doña* Maria Josefa accentuând ironic ultimele cuvinte — am presupus că n-ai să te culci pe-o ureche.

— Mai departe — spuse Mariño, admirînd în gînd istețimea acelei femei.

— Trimisul meu i-a spus negresei, deci, că vila era suspectă, că era supravegheată, că dacă știe ceva s-ar putea avea foarte bine cu mine dacă ar veni să-mi spună; că după aceea ar putea spune că era mai federalistă decît multe femei albe care-i umilesc pe bieții oameni de culoare fără a face nici un serviciu Federației. Negresa nu s-a lăsat așteptată, a venit să mă vadă și, ca și cum ar fi fost ideea ei, mi-a spus tot ce știa.

— Și ce știe?

— Că acolo e ascuns un băiat tînăr și foarte chipeș — răspunse *doña* Maria Josefa, mai punînd de la ea niște calități pentru a nu pierde ocazia de a-l fierbe pe aproapele ei.

— Ei și?

— Că-i băiat chipeș; că se plimbă prin curte îmbrățișat cu văduva.

— Îmbrățișat sau de braț?

— Îmbrățișat sau de braț, nu-mi amintesc cum a zis negresa; că beau cafea împreună sub o salcie, că el însuși îi ține ceașca atunci când bea, că stau acolo pînă la căderea nopții și...

— Și mai ce? — spuse Mariño, căruia-i fierbea sîngele, injectîndu-i ochii roșii.

— Și că...

— Continuă, doamnă.

— Că vine noaptea și ..

— Și...

— Și că după aia nu-i mai vede — spuse *doña Maria Josefa* cu o expresie de mulțumire nespusă.

— Bine — spuse Mariño — dar pînă acum n-am scos la lumină decît că în casa aceea e un bărbat și asta e exact ce ți-am spus eu dumitale acum cincisprezece zile.

— Că n-am scos nimic la lumină nu e sigur deloc. De cincisprezece zile dumneata dorești să afli ceva despre casa aceea și cine e bărbatul; dumneata erai singurul interesat, dar de ieri, problema e a noastră a amîndurora; jumătate a mea, jumătate a dumitale.

— De ieri, și de ce?

— Căci de ieri am mai obținut niște informații și mi-a intrat în cap o idee; nu știu de ce mi se pare că am să dau peste o anumită pasăre; în sfîrșit, asta-i treaba mea, deci, de dragul meu, numai ca să-mi fac pofta, trebuie să aflu numaidecît.

— Dar mai mult decît să aflu cine-i bărbatul, pe mine mă interesează să știu ce relații are cu văduva, și acesta e serviciul pe care-l așteptam de la dumneata; căci trebuie să știi că acea casă e o mănăstire; nu se văd niciodată nici uși și nici ferestre deschise și, pentru o și mai mare taină, servitorii parcă-s muți. În trei săptămîni n-au intrat acolo alte persoane decît tînăra Dupasquier, de trei ori, Bello, vărul văduvei, aproape în fiecare seară și Agustina, de patru ori.

— Și de ce nu te-ai împrieteni cu Bello?

— E un băiat bun, federalist, dar foarte orgolios, nu-mi place.

— De ce nu te-ai dus la Agustina, să te ducă ea?

— Nu vreau să fac atîta publicitate acestei chestiuni. E un câștig politic pe care vreau să-l realizez doar cu dumneata.

— Politic, ai? Ah, pungașule! Dar bine faci, ai gust. Se zice că văduvioara e numai bună!

— A, doamnă, să nu vorbim despre asta!

— De ce, sînt strugurii acri?

— Oh!

— Ha! Ești dumneata un biet bărbat plin de fasoane. Să vedem: te mulțumești dacă vine peste vreo cîteva zile să-mi ceară un serviciu, iar eu ți-o recomand dumitale și ți-o trimit la tipografie sau la vreo căsuță din partea locului?

— Vorbești adevărat? — întrebă Mariño, apropiindu-se de bătrînă cu ochii sticlind.

— Ah, ticălosule, ce te-ai înveselit! Așa va fi, și nimic n-o să fie mai ușor, dacă n-am greșit eu într-o mică bănuială pe care-o am. Las' pe mine, și în trei-patru zile problema-i rezolvată: ori ieșim bine, ori ieșim prost.

— Prietenă — spuse Mariño cu un glas plin de amabilitate — eu voiam de la dumneata doar ca, prin puternica dumitale influență, cu talentul cel fără rival, să te faci necesară acestei doamne. Iar dumneata parcă mi-ai ghicit gîndul. Azi pentru mine, mâine pentru tine, cum zice proverbul.

— Uite ce e, Mariño; în problema asta mi se pare că o să fac mai puțin pentru dumneata și mai mult pentru mine; dacă se adevărește ceea ce bănuiesc eu, cred că-i voi da o lovitură de moarte lui Victorică în opinia lui Juan Manuel.

— Atunci e ceva serios? spuse Mariño oarecum neliniștit.

— S-ar putea, dar nu te teme pentru văduvioară, o s-o scoatem ca-n palmă; pînă atunci, cu ce-ai să-mi răsplătești serviciul?

— Vrei să-ți trimit de mâine o sută de exemplare ale *Gazelei* s-o difuzezi printre bunii noștri slujitori?

— Am priceput, șmechere, m-ai înțeles, ai să dai tare și în ei și în ele, așa...?

— Cred că vei fi mulțumită.

— Dacă nu, să nu-mi mulțumești.

— Altceva? fă-mi te rog serviciul să nu-i mai spui nici o vorbă nevesti-mii despre asta.

— Nu fi copil! Nu-s decît niște glume ale mele! — și scoase unul din acele hohote răsunătoare pe care i le inspiră diavolul, care se bucura de răul pe care-l făcuse.

— Bine, glume, neglume, e mai bine să nu se mai repete. Te rog foarte mult — spuse Mariño care, cu toată favoarea de care se bucura pe lângă dictator, considera foarte convenabil s-o roage pe femeia aceea, ale cărei arme erau în general irezistibile.

— Bine, hai, lasă, n-ai grijă, dacă găsesc eu un anumit lucru o să-ți afli și dumneata văduva; dar cu o condiție.

— Pune-o.

— Pe cuvînt de onoare?

— Pe cuvînt de onoare.

— Ei bine; dacă eu găsesc ceva ce n-a găsit Victorica, ți-l trimit la cazarma străjerilor, iar dumneata-l primești. Ai înțeles?

— Pe cine, pe văduvioară?

— Ei, pe dracu' pe văduvioară!

— Dar pe cine-mi trimiți la cazarmă?

— Pe acela pe care-l caut și sper să-l găsesc.

— Ah!

— Ai înțeles acum?

— Am înțeles — răspunse Mariño cu un zîmbet de nedescris, înțelegînd că era vorba de vreo victimă, căci omul care intra în cazarma străjerilor nu ieșea de acolo decît cu picioarele înainte.

— Nu ți-am spus eu? Trebuie să fim prieteni buni, Mariño.

— E ceva timp de cînd sîntem — răspunse acesta rîdîndu-se

— Da, și din toată inima. Deci, te duci?

— Și cînd să mă întorc?

— Peste vreo patru-cinci zile.

— La revedere pînă atunci.

— *Adiós*, Mariño, pînă atunci, complimente nevastei, și să nu faci mult caz de vorbele proaste ce i le spun.

— *Adiós*, doamnă — îi spuse redactorul, aproape uimit de a nu vedea ieșind de pe acele buze decît cuvinte îmbibate de vreun venin oarecare.

CAPITOLUL VIII — PREAMBULUL UNEI DRAME

După noaptea de 24 mai, cu care am încheiat a doua parte a întâmplărilor acestei povestiri, problemele individuale și întâmplările politice ale personajelor și epocii, pînă în ultimele zile ale lunii iulie, suferiseră schimbări treptate.

Cu timpul, care schimbă tot și toate, atmosfera poeticei vile din Barracas se schimbase și ea treptat, izgonind din domeniul ei înflorit incertitudinile și superstițiile și devenind un eden ale cărei porți, închise o vreme, se deschiseseră, încet, dar în sfîrșit se deschiseseră celor doi îngeri fără aripi îngenucheați în fața lor,

Taina și primejdia, firea și singurătatea uniseră cele două suflete alcătuite pentru tot ce are mai blind poezia și dragostea, unul nobil, curajos și generos, celălalt tandru, poetic și armonios. Eduardo și Amalia își legaseră soarta pentru totdeauna pe lume cu fibrele cele mai intime și tainice ale inimii; iar dacă fericirea pe pămînt nu este doar un vis despre ceruri ce stăpînește închipuirea în fugarul drum dintre leagăn și mormînt, fericirea, cu întreaga capricioasă strălucire cu care o gătește fantezia, adormise spiritele celor

doi tineri, făcându-i să vadă, să audă, să atingă, în visările poeziei și încântării, tot ceea ce mintea concepe că s-ar putea afla în visata viață a fericirii veșnice căci, în culmea norocului, Eduardo o respectase pe Amalia, iar Amalia nu vedea nici cea mai mică umbră în cristalul limpede al conștiinței ei.

Totuși, amîndoi conveniseră ca Eduardo să se întoarcă în oraș, urmînd ca în cîteva luni să se unească pentru vecie. Însă el nu se vindecase complet de rana din coapsă. Putea să umble fără greutate, dar avea încă o mare sensibilitate a rănii, iar aceasta și rugămințile lui Daniel amînaseră puțin ziua despărțirii, dacă se putea vorbi de despărțire în cazul celor doi tineri care urmau să se revadă în fiecă clipă.

Doamna Dupasquier și fiica ei nutreau pentru Amalia afecțiunea pe care ea o inspira tuturor celor ce aveau fericirea să se apropie de ea și s-o înțeleagă; însă iarna grea a lui 1840, care făcuse drumurile impracticabile, o împiedica pe doamna Dupasquier să vină la Barracas pe cît de des dorea.

Cît despre Daniel, omul pentru care nu existau piedici ridicate de natură sau de oameni, el își vedea verișoara și prietenul aproape în fiecare zi; la Barracas și acasă la Florenția lui, doar acolo inima și caracterul lui se puteau desfășura așa cum le făcuse Natura; acolo era tandru, vesel, spiritual, glumeț și uneori mușcător; în afara acestor locuri, Daniel era omul pe care-l cunoaștem în politică.

În sfîrșit, *doña* Agustina Rosas de Mansilla își repetase de patru ori vizita la Barracas, avînd indulgența de a accepta scuzele Amaliei care încă nu-i întorsese nici una din vizite. Amalia nu căuta această relație; la început nici nu-i plăcea, însă în cele din urmă își dăduse seama că Agustina era o femeie inofensivă, a cărei prietenie n-o compromitea în nici un fel, căci Agustina o distra, oferindu-i în același timp prilejul de a admira o operă aproape perfectă a Naturii, căci simțul frumosului era cel mai dezvoltat în spiritul Amaliei.

Pentru caracterul rezervat al Amaliei era o distracție s-o vadă pe Agustina răvășindu-i comodele, scoțind și privind fiecare lucrușor din ele, cerîndu-i să-i povestească istoria fiecăruia de la fabricarea lui pînă la preț, punîndu-și imediat toate pelerinele, șalurile, broderiile, podoabele și bijuteriile pe care le avea prin casete frumoasa tucumană și ducîndu-se apoi să se privească și să se învîrtească în fața marilor oglinzi din cabinetul de toaletă; pentru Amalia era o adevărată ciudățenie s-o vadă pe femeia aceea atît de frumoasă la chip și la trup dăruindu-se, ca o fetiță de opt ani, plăcerilor celor mai copilărești și mai străine de vîrsta ei, căci Agustina era cu trei-patru ani mai mare decît Amalia. Totuși aceasta o distra; fără cea mai mică reținere îi dăruia ceea ce vedea că-i atrăsese atenția. În schimbul tuturor acestora, Agustina îi trimisese Amaliei un uriaș cocoș de porțelan. Dar, la trei zile după ce i-l dăruise, îi scrisese cerîndu-i-l înapoi, sub pretext că nu se poate despărți de el.

În ce privește evenimentele politice, pînă la 16 iulie, cînd avusese loc bătălia de la Sauce Grande, situația publică nu se schimbase; expectativă din partea lui Rosas, inactivitate în provincia Entre Ríos, lente pregătiri în provinciile Cuyo, nehotărîre a agenților francezi și intrigi locale în Republica Orientală a Uruguayului.

Daniel suferise între timp o mare și tristă deziluzie. La 15 iunie, cînd trebuia să aibă loc a doua adunare a tinerilor în casa *doñei* Marcelina, descoperise că numărul participanților nu trecea de șapte. Majoritatea celor ce participaseră la prima ședință nu mai erau în Buenos Aires, ci la Montevideo sau în armata eliberatoare.

Daniel suferea mult din cauza modului în care prietenii lui își înțelegeau îndatoririle patriotice; îl lăseau singur; însă în izolarea lui, acest suflet deosebit de bine călit, departe de a se vlăgui, părea să capete noi puteri din eșecuri și lucra cu febrilitate pentru a precipita izbucnirea sîngeroasă a urii celor din *Mazorca*, reținută de stavila unui prim sem-

nal ce le lipsea. Iată ce urmărea Daniel: ca *Mazorca* să se dezlănțuie, trecînd peste voința lui Rosas, pentru a vedea dacă această prematură erupție va declanșa o reacție a poporului ce avea să simtă pumnalul cîtorva duzini de bandiți pe gîtul atîtor nevinovați. Însă Daniel n-o scotea la capăt cu acești ogari, legați cu lanțuri de fier de voința stăpînului lor, reușind doar să cîștige în opinia lor titlul de cel mai entuziast și hotărît federalist.

Tocmai în această situație, a doua zi după primirea veștii despre bătălie, Daniel se îmbarcă pentru Montevideo, unde avură loc întrevederile care se cunosc. La cîteva zile după revenirea la Buenos Aires, ne vom reîntîlni cu el în încîntătoarea vilă de la Barracas, ai cărei locuitori nu aflaseră despre călătorie nici măcar cînd Daniel se despărțise de ei pentru trei zile, aflînd totul doar cînd îi îmbrățișă, scăpat de primejdiile ce le înfruntase și de a căror chinuitoare nesiguranță dorise să-și ferească prietenii, ascunzîndu-le acest voiaj extrem de periculos. Secretul fusese dezvăluit doar Florenciei, ale cărei rugăciuni, asemeni celor ale unui înger, ajunseseră la Dumnezeu și-l însoțiseră pe iubitul inimii ei în clipele în care-și risca viața pentru patrie.

Era pe la orele cinci ale unei după-amieze reci și noroase, iar lîngă cămin, așezat pe un mic taburet la picioarele Amaliei, Eduardo îi traducea unul din cele mai frumoase pasaje din *Manfred* al lui Byron, iar Amalia, cu brațul sprijinit de umărul lui Eduardo, împletind între degete buclele de mătase ce-i împodobeau fruntea înaltă și palidă, îl asculta; transportată mai mult de glasul ce-i ajungea la inimă decît de frumoasele încîntări ale imaginației poetului; din cînd în cînd, Eduardo își ridica privirea pentru a căuta în ochii Amaliei lui o mai mare bogăție a poeziei decît cea izvodită de gîndirea vulturului poeților secolului al XIX-lea.

Ea și el înfățișau un tablou viu și desăvîrșit al celei mai depline fericiri; fericirea lor, ce se ascundea în tainele inimii, care nu costase pe nimeni nici o lacrimă și nu le lăsa în su-

flet chinuitoarea taină a remuşcărilor, pe care de atâtea ori o atrage după sine acel noroc banal sau obţinut cu preţul vreunei fapte rele între oameni.

Lumea se limita, pentru ei, numai la dragostea lor. Iar la vederea lor s-ar fi putut spune că nefericirii i-ar fi fost milă să arunce o picătură de fier în paharul limpede al fericirii de care se bucurau aceste două fiinţe ce nu făcuseră nimănui vreun rău în viaţă şi care urmau, iubindu-se, legile unci providenţe mai presus decît ei.

Deodată, o trăsură opri în faţa porţii şi după o clipă doamna Dupasquier, fiica ei şi Daniel intrară în salon.

Amalia şi Eduardo recunoscuseră trăsura prin obloanele ferestrelor şi, cum pentru noii sosiţi nimic nu era tănuat, Eduardo rămase alături de Amalia, ceea ce făcuse o singură dată la vizitele Agustinei.

Daniel intră, ca de obicei, zgomotos, vesel, drăgăstos, căci alături de Florencia sau de verişoara lui inima lăsa de-o parte celelalte necazuri şi ambiţii şi dădea frîu liber înclinaţiilor şi caracterului, în ceea ce el numea viaţa lui de familie.

— Cafea, verişoară, cafea căci murim de frig; ne-am sculat de la masă să venim la tine s-o bem; dar a fost ideea mea; nici mamei nici fiicei să nu-i mulţumeşti pentru vizită, ci numai mie — spuse.

— Ceri atît de puţin pentru serviciul ăsta, că ai merita să nu fii deloc răsplătit, fiindcă nu cunoşti importanţa a ceea ce-ai făcut — îi răspunse Amalia după ce se îmbrăţişă sincer cu prietenele ei.

— Să nu-l crezi, Amalia; eu am hotărît această plimbare; leneşul se tolănise de azi dimineaţă lângă foc — spuse doamna Dupasquier, o femeie de patruzeci-patruzeci şi doi de ani, cu un aer dintre cele mai distinse; pe chipul ei se citea însă ceva bolnăvicios şi melancolic, ceva ce în epoca terorii se vedea în general pe feţele doamnelor distinse căci, închise în casele lor şi tremurînd mereu pentru soarta fami-

liei sau a prietenilor, își stricau sănătatea cu agitația morală în care trăiau.

— Bine, bine, poate că spun mai puțin adevărul decât doamna Dupasquier, dar nu există logică umană care să concluzioneze din asta că nu trebuie să beau cafea vinerea.

— Amalia, te rog foarte mult să dai poruncă să-l servească — spuse mama Florenciei — căci dacă nu, nu ne va vorbi decât de cafea toată după-amiaza.

— Da, Amalia, dă-i cafea, dă-i tot ce cere, să vedem dacă tace măcar o clipă, fiindcă azi e absolut nesuferit — spuse Florenția, căreia Eduardo îi arăta gravurile ce ilustrau operele complete ale lordului Byron.

Între timp Amalia trăsese de cordonul clopoțelului și-i poruncise servitorului lui Eduardo să servească cafeaua.

— Ce operă e asta, Eduardo? — Întrebă Daniel.

— Opera unuia care în anumite privințe avea tot atîta minte ca și tine.

— A, Voltaire, căci acest bun domn spunea că o ceașcă de cafea valorează mai mult ca un pahar cu apă din fîntîna Hipocrene.

— Nu, nu-i Voltaire — spuse Amalia — ghicește.

— A, atunci e Rousseau, căci bunul genevez avea mare plăcere în a se opri să soarbă mirosul de cafea prăjită oriunde-l întâlnea.

— Vedeți, acum se străduiește să-și găsească asemănări cu oamenii iluștri prin intermediul cafelei — spuse doamna Dupasquier.

— Dar nu ghicește.

— Nu m-am dat încă bătut.

— Atunci, să vedem altceva.

— Napoleon, a cărui boală ereditară s-a agravat datorită butoaielor de cafea pe care le-a băut la viața lui.

— Nu, nu, n-ai ghicit.

— Bine, nu ghicesc cine e autorul cărții, dar dacă ghicesc cine nu e autorul ei?

— Să vedem — spuse Florenția de la fereastră, la lumina căreia privea gravurile.

— *Don Pedro de Angelis*¹, căci acest autor nu poate se-măna cu mine fiindcă nu bea cafea; bea doar apă de fîn-tină, cea mai indigestă din lume, motiv pentru care nimeni nu a putut încă digera primul volum al documentelor sale istorice; am ghicit?

— E Byron, trăsnițule, Byron — îi spuse Eduardo, arătându-i Florenției portretul fiicei poetului.

— A, Byron! Asta nu bea cafea, pe motiv că aceasta era băutura preferată de Napoleon; fiindcă trebuie să știi, Amalia, că Byron, nu-l ura pe Napoleon, dar îi invidia gloria, deoarece încăpăținatul englez știa că, odată cu el și cu Napoleon aveau să moară cele două mari glorii ale secolului și-ar fi dorit din tot sufletul să nu fie vorba de altă glorie decât a lui. Mi se pare că am vorbit cu judecată?

— Pentru prima oară în după-amiaza asta — răspunse Florenția.

— Lucru care nu i se întâmplă prea des acelui poet; căci, dacă în loc s-o iubească atîta pe nevastă-sa, ar fi avut înțelepciunea s-o iubească mai mult atunci cînd ea l-a luat drept nebun, n-ar fi dus după aceea viața îngrozitoare pe care a avut-o pe lumea asta.

— N-am înțeles — spuse Florenția.

— Nimeni n-a înțeles — adăugă Amalia.

— Am vrut să spun — explică Daniel legănîndu-se în fotoliul pe care stătea — dacă pe mine m-ar lua nevastă-mea drept nebun doar fiindcă s-a întîmplat să arunc pe foc un ceas într-un acces de delir poetic și ar fugi de la mine, cum

¹ Istoric napolitan (1789 — 1860) care a locuit mult timp la Buenos Aires, autor al unei *Colecții de lucrări și documente privind istoria provinciilor din Rio de la Plata*.

a făcut soția lui Byron, în loc să-i scriu scrisori cum a făcut el, aş...

— Ce-ai face? — întrebă la iuteală Florenția.

— Aş face ceea ce-ar face toți bunii fii ai Spaniei care se pricep cel mai bine în asemenea materie, dar, mai întâi să vedem, tu ce-ai face Eduardo?

— Eu?

— Da, tu. Dacă nevasta te-ar părăsi și tu ai iubi-o?

— Ce să fac? Ce-a făcut și Byron; i-aş scrie, aş vrea s-o readuc pe drumul cel bun de pe care s-a rătăcit într-o clipă de iluzie.

— Na! Asta nu face două parale!

— Și tu ce-ai face?

— Eu? M-aş urca în trăsură, dacă n-aş avea trăsură pe cal, iar dacă n-aş avea cal mi-aş lua picioarele la spinare, m-aş duce foarte liniștit la casa unde ar fi fugara, aş lua-o de braț foarte iubitor și aş spune celor ce se află acolo „Loc, domnilor, dînsa e soția mea și o duc acasă“.

— Și dacă n-ar vrea să meargă, domnule? — spuse Florenția.

— Atunci... atunci evident că aş rămîne unde e ea. Singura dificultate ar fi dacă stăpînii casei m-ar da afară, dar atunci mi-aş lua și nevasta, deci treaba-i rezolvată. Dar... iată cafeaua, iubite doamne — spuse Daniel, ridicîndu-se și arătînd cu mîna cabinetul alăturat salonului unde fusese adusă și în care intrară toți.

Aducînd cafeaua, servitorul așezase o frumoasă lampă antică pe masa rotundă din cabinet și închisese obloanele ferestrei ce dădea spre strada Lungă, căci începuse să înnopteze.

Așezați în jurul mesei, toți se amuzau văzîndu-l pe Daniel cum savura cafeaua ca un perfect cunoscător.

— E păcat — spuse doamna Dupasquier — că Daniel al nostru n-a făcut o călătorie la Constantinopol.

— Așa e, doamnă — răspunse tînărul. Acolo se bea cafeaua cu zecile de cești, dar acum cîtva timp am jurat că nu mai fac nici o călătorie toată viața.

— Mai ales dacă pentru a merge la Constantinopol ar fi nevoie să călătorești într-o balenieră — spuse Amalia.

— Și să petreci toată noaptea cu apa pînă la gît ca să vii acasă — adăugă Florenția privindu-l muștrător pe Daniel.

— Și să te expui să fii primit de vreun grănicer neoficial care să te ia drept contrabandist — observă Eduardo.

— Hei, și tu scumpule? Bineînțeles, tu, cel mai prudent dintre oameni cînd e vorba să călătorești, și capabil să te îmbraci fără să te coste nici o întepătură!

— În orice caz, ar conta pe tine! — îi răspunse Amalia vărului ei, privindu-l cu drag pe Eduardo.

— Prin intermediul Providenței, se înțelege; că dacă ar fi pe cît nu dă el de știre, sînt pățit în treburi de-astea.

— Da, are dreptate Daniel — spuse doamna Dupasquier.

— Dar, Daniel, a rămas o taină pentru noi cum ai apărut tu lingă prietenul tău în noaptea aceea groaznică — spuse Amalia.

— Hai! Azi sînt în toane bune și-am să-ți spun, fata mea. E foarte simplu.

Toți se aranjară să-l asculte pe Daniel, care urmă!

— Pe 4 mai, la cinci după-amiază, am primit o scrisoare de la acest domn în care mă anunța că în noaptea aceea urma să părăsească Buenos Aires-ul. „S-a luat după modă”, mi-am spus. Dar cum am în mine ceva de profet, m-am temut de vreo nenorocire. M-am dus acasă la el; nimic, poarta închisă. Am fost pe la vreo zece-douăsprezece case ale prietenilor noștri: tot nimic. La nouă și jumătate seara nu mai puteam sta acasă la doamna, prima dată în viața mea cînd am păcătuit împotriva bunei purtări. Am plecat deci expunîndu-mă, expunîndu-mă... etc., domnișoara va termina această frază. Am plecat deci să dau o raită pe la falezele Rezidenței unde locuiește un anume scoțian, prieten de-al meu, care se pare că s-a asociat cu Rosas vrînd să ne lase fără oameni la Buenos Aires, el ducîndu-i pe unii la Montevideo, iar Rosas trimițîndu-i pe alții pe lumea cealaltă. Dar scoțianul meu dormea ca și cum ar fi fost în munții lui, așteptînd să vină Walter

Scott să-l zugrăvească. În noaptea aceea își luase liber. Ce să fac? Am recurs la logică; nimeni nu se îmbarcă decît pe malul fluviului; tot așa se va îmbarca și Eduardo: deci, aş putea să-l găsesc pe lîngă malul rîului; și, după acest silogism pe care mi l-ar invidia domnul Garrigós, cel mai logic dintre reprezentanții noștri, am coborît faleza și am luat-o la pas pe lîngă mal.

— Singur! — exclamă Florencia, începînd să pălească.

— Hai, hai, dacă nu, tac.

— Nu, nu, spune mai departe — spuse tînăra, încercînd să zîmbească.

— Bine, m-am îndreptat la început spre Retiro și după cîteva *cuadras*, cînd începusem să mă plictisesc de singurătate și liniște, am auzit mai întîi un zgomot de arme; m-am dus în direcția aceea și după cîteva clipe am recunoscut glasul pe care-l căutam. Apoi... apoi povestea s-a sfîrșit — spuse Daniel văzînd că Amalia și Florencia erau foarte palide.

Eduardo se pregătea să dea o nouă întorsătură discuției, cînd, la zgomotul ce se auzi la ușa salonului, se întoarseră toți și, prin geamurile de cristal ce separau salonul de cabinet, le văzură intrînd pe *doña* Agustina Rosas de Mansilla și pe *doña* Maria Josefa Ezcurra, a căror trăsură nu se auzise venind pe drumul nisipos căci toți erau captivați de povestirea lui Daniel.

Eduardo nu avu deci timp să se retragă în camerele interioare, așa cum îi era obiceiul cînd venea cineva care nu făcea parte dintre cei cunoscuți.

CAPITOLUL IX — PRIMUL ACT AL UNEI DRAME

Dintre toți cîți se aflau acolo, Amalia era singura care n-o cunoștea pe *doña* Maria Josefa Ezcurra; însă cînd o văzu de aproape, trecînd în salon, cu chipul său îngust, us-

cățiv și respingător, fruntea îngustă, în al cărei păr*în dezordine se afla o enormă cocardă roșie ce se armoniza diabolic cu culoarea a aproape întregului costum al acelei femei, nu putu decît să aibă un sentiment vag de dezgust. un nu știu ce de neîncredere și teamă ce-o făcu să-i dea abia virful degetelor cînd bătrîna îi întinse mîna. Însă cînd Agustina îi spuse: — Am plăcerea să te prezint *doinei* Maria Josefa Ezcurra, un fior nervos trecu ca o lovitură electrică prin organismul Amaliei și, fără să știe de ce, ochii ei îi căutară pe-ai lui Eduardo.

— Nu mă așteptai pe vremea asta așa de rea? urmă Agustina adresîndu-se Amaliei, în timp ce toți se așezau în jurul căminului

Însă, fie întîmplător, fie cu intenție, *doña* Maria Josefa rămase așezată alături de Eduardo, care-i stătea în dreapta. Amalia se feri să-l prezinte pe Eduardo. Toți ceilalți se cunoșteau de mult.

— Într-adevăr, e o surprinză plăcută — îi răspunse Amalia doamnei de Mansilla.

— Coana Maria Josefa a ținut morțiș să ieșim; și cum știe cît de fericită sînt cînd vin în această casă, chiar ea a poruncit vizitiului să ne aducă aici.

Daniel începu să-și scarpine o ureche, privind la foc, ca și cum focul i-ar fi absorbit toată atenția.

— Dar iată că — urmă Agustina — nu sîntem singurele care și-au amintit de dumneata; uite-o pe doamna Dupasquier, care nu mă mai vizitează de peste un an; uite-o pe Florencia, care e o ingrată cu mine și, în consecință, uite-l și pe domnul Bello. În plus, am plăcerea să-l văd și pe domnul Belgrano, pe care de ani de zile nu-l mai vede nimeni pe nicăieri — spuse Agustina care cunoștea tot tineretul din Buenos Aires.

Doña Maria Josefa îl măsura pe Eduardo din cap pînă ni picioare

— E o întâmplare, prietenii mei mă vizitează foarte rar — răspunse Amalia.

— Iar dacă eu nu te văd, Agustina, cel puțin nu vei tăgădui că fiica mea îmi ține locul destul de des — spuse doamna Dupasquier.

— După bal n-am mai văzut-o decît de două ori.

— Dar trăiești aici atît de bine, încît singurătatea dumitale e de invidiat — spuse *doña* Maria Josefa adresîndu-se Amaliei.

— Trăiesc destul de bine, doamnă.

— O, Barracas e un loc minunat! — urmă bătrîna. În special pentru sănătate.

Și, arătîndu-l pe Eduardo, îi spuse Amaliei:

— Domnul probabil că e în convalescență?

Amalia se făcu roșie ca para focului.

— Doamnă, sînt perfect sănătos — îi răspunse Eduardo.

— Ah. Iartă-mă. Cum te vedeam așa palid...

— E culoarea mea naturală.

— Și pe urmă, cum te-am văzut fără emblemă și cu cravata asta înfășurată doar o dată, azi cînd e așa de frig, am crezut că locuiești în casa asta.

— Știți, doamnă — se grăbi să spună Daniel pentru a evita un răspuns care prin forța lucrurilor ar fi fost ori o minciună ori o declarație prea sinceră care trebuia evitată — în ce privește frigul, fiecare se obișnuiește în felul lui; scoțienii trăiesc într-o țară înghețată și umblă dezbrăcați pînă la jumătatea coapsei.

— Venetici; dar aici sîntem la Buenos Aires.... — răspunse *doña* Maria Josefa.

— La Buenos Aires unde iarna asta e atît de grea — adăugă doamna Dupasquier.

— Ați pus să vă facă sobe, coană Maria Josefa? — întrebă Florencia care, ca toți ceilalți, părea a se strădui s-o distragă de la ideea pe care-o avusese despre Eduardo și pe care toți păreau s-o fi ghicit.

— Prea multe am eu de făcut, fată, ca să mă ocup de lucruri de-astea; cînd n-o să mai fie unioniști care să ne dea de lucru, ne vom gîndi puțin și la comoditatea noastră.

— Eu n-am pus sobe în fiecare cameră fiindcă Mansilla răcește cînd pleacă de lîngă foc — spuse Agustina.

— Lui Mansilla trebuie că-i e prea cald azi — continuă *doña* Maria Josefa.

— Cum? Domnul general e bolnav? — întrebă Amalia.

— El nu-i niciodată sănătos — spuse Agustina — dar azi nu l-am auzit plîngîndu-se.

— Nu, nu-i e cald de boală — răspunse bătrîna — ci de entuziasm. Nu știți oare că de trei zile se sărbătorește înfrîngerca mizerabililor unioniști în Entre Ríos? Că nu-i nici un bun federalist să n-o știe.

— Tocmai despre asta vorbeam cînd ați intrat — spuse Daniel — o bătălie groaznică.

— Bine le-au făcut!

— O, da, de data asta! — spuse Daniel.

— Așa-i! adăugă Eduardo. Dacă noaptea n-ar fi fost atît de întunecoasă...

— Cum noaptea? Păi bătălia s-a dat ziua, domnule Belgrano — observă *doña* Maria Josefa.

— Chiar așa; ziua, dar prietenul meu voia să spună că dacă n-ar fi sosit noaptea, nu scăpa nici unul.

— A, bincînșeles! Ai participat la vreuna din petreceri, domnule Belgrano?

— Am fost împreună pe străzi, admirînd pavoazarea — răspunse Daniel, care se temea ca nu cumva Eduardo să mai vorbească.

— Și ce steaguri frumoase! De unde au scos atîtea, doamnă? întrebă isteța Florenția, adresîndu-se *donei* Maria Josefa.

— Se cumpără, fetițo, sau le fac bunele federaliste.

— Da, dar eu sînt o bună federalistă și m-aș feri ca de foc să-mi stric mîinile cu așa ceva. Cînd Mansilla mi-a cerut asta anul trecut am trimis să mi le dea gata făcute dom-

nul Mandeville. și de atunci le țin și le folosesc pe acelea; nici nu i le mai dau înapoi. Dumneata ai pus steaguri, Amalia?

— Nu, Agustina, casa asta e atât de retrasă!

— Bine ai făcut. Fac un zgomot blestematele astea de steaguri! Și pe lângă asta, copiii; Eduardita ați aproape a căzut de pe terasă vrînd să se suie pînă la un steag.

— O, casa asta nu e atât de retrasă! — spuse *doña* Maria Josefa.

— Dar ca acelea de la teatru nu-i niciunul. Ai fost la teatru *doña* Maria Josefa?

— Nu Florencia, eu nu mă duc la teatru. Dar am aflat că a fost mare entuziasm; ați fost, domnule Belgrano?

— Uitați, în ziua în care merg, neapărat am să vin să vă iau și mergem împreună, nu-i așa?

— Nu te deranja, fetițo, eu nu merg la teatru — răspunse bătrîna cu un gest de supărare văzînd că nimeni, și în special Florencia, n-o lăsa să vorbească cu Eduardo.

— Teatrul este locul cel mai potrivit pentru exprimarea entuziasmului popoarelor — spuse Daniel.

— Da, dar fac atîta larmă că nu te lasă să ascuți muzica — adăugă Agustina.

— Această larmă este cea mai frumoasă muzică pentru sfînta noastră cauză — spuse Daniel cu cea mai serioasă față din lume.

— Chiar așa, asta înseamnă să vorbești — spuse bătrîna.

— Florencia, nu ne cînti ceva la pian?

— Ai avut o idee bună, Amalia. Florencia, du-te la pian.

— Bine, mamă. Ce vă place, *doña* Josefa?

— Orice.

— Bine, poftiți. Eu cînt foarte prost, dar pentru dumneavoastră voi cînta în fața lumii cîntecul meu preferat care este *Aniversarea Restauratorului*. Veniți lângă pian — și Florencia se ridică în picioare în fața *doinei* Maria Josefa, pentru a da și mai multă greutate invitației.

— Dar, fata mea, mi-e așa de greu să mă ridic de unde m-am așezat!

— Haideți, că nu-i așa! Veniți!

— Ce fetiță e! — spuse bătrîna, cu un zîmbet diavolesc. Bine, hai să mergem; iartă-mă, domnule Belgrano!

Spunînd aceste vorbe și prefăcîndu-se a căuta un sprijin pentru a se scula, bătrîna își sprijini mîna osoasă și decarnată de coapsa stîngă a lui Eduardo, apăsîndu-l cu puterea întregii greutate a trupului ei. Pătruns de durere pînă în oase, căci mîna se înfipsea chiar în locul cel mai sensibil al profundeii lui rîni, Eduardo își zvîrli capul pe spate, fără a-și putea reține pe buze exclamația:

— Vai, doamnă! și rămase pe scaun aproape leșinat, palid ca un cadavru.

Daniel își duse mîna dreaptă la ochi și-și acoperi fața.

Toți, cu excepția Agustinei, înțelesesă pe loc că în gestul *doñei* Maria Josefa era o sinistră premeditare, rămînînd înfiorați și ținuiți locului.

— Ți-am făcut rău? Iartă-mă, domnule. Dacă aș fi știut că ai coapsa stîngă atît de sensibilă ți-aș fi cerut brațul să mă scol! Ce-nseamnă să fii bătrîna! Dacă ar fi fost vreo tinerică nu te-ar fi durut așa de tare coapsa stîngă. Iartă-mă băiețaș — spuse, privindu-l pe Eduardo cu o satisfacție imposibil de înfățișat de pana unui scriitor; după care se duse să se așeze lîngă pian, unde se afla Florencia.

Reacție fircască a ființei ei mîndre. Amaliei îi pieri subit orice teamă, orice concesie făcută epocii și persoanelor din familia lui Rosas ce se aflau acolo: se sculă de pe scaun, își îmbibă batista în apă de colonie, i-o dădu lui Eduardo ce începea să-și revină din amețeala ce-l copleșise o clipă și, dînd brusc la o parte scaunul pe care stătuse *doña* Maria Josefa, luă altul și ocupă locul acesteia de lîngă iubitul ei, fără a-i păsa că stătea cu spatele la cumnata și prietena tîranului.

Agustina nu pricepuse nimic și continua să discute cu doamna Dupasquier despre lucruri indiferente și copilărești, cum îi era obiceiul.

Florencia cînta la pian și din gură ceva, fără a ști ce făcea.

Doña Maria Josefa îl privea pe Eduardo și pe Amalia, zîmbea și dădea din cap.

Daniel, în picioare, cu spatele la foc, își ascuțise toate facultățile minții.

— Nu-i nimic, a trecut, nu-i nimic — spuse Eduardo la urechea Amaliei cînd își veni puțin în fire.

— Dar femeia asta-e posedată de diavol! De cînd a intrat n-a făcut decît să ne chinuie — îi răspunse Amalia, scaldînd cu privirea-i blîndă și îndrăgostită chipul lui Eduardo.

— E tare bun focul — spuse Daniel, ridicînd glasul și privind-o cu oarecare severitate pe Amalia.

— Excelent — spuse doamna Dupasquier — dar...

— Dar, iertați, doamnă, ne vom desfăta lîngă el doar pînă la zece — unsprezece — o întrerupse Daniel, dîndu-și seama că doamna Dupasquier avea de gînd să vorbească de plecare, aruncîndu-i în același timp o privire pe care inteligenta femeie o înțelegea cu ușurință.

— Tocmai asta voiam să spun — răspunse doamna — trebuie să savurăm din plin plăcerea acestei vizite, pe care ne-o îngăduim atît de rar.

— Mulțumesc, doamnă — răspunse Amalia.

— Aveți dreptate — adaugă Agustina — și aș rămîne și eu pînă la ora aceea, dacă n-ar trebui să merg în altă parte.

— Ai dreptate — spuse Amalia, schimbînd cu doamna Dupasquier o privire ce dovedea că înțelege motivul oarecum impertinent pînă care-l invoca Agustina.

— Cum a fost, am cîntat bine? o întrebă Florencia pe doña Maria Josefa, ridicîndu-se de la pian.

— O, foarte bine! V-a trecut durerea, domnule Belgrano?

— Acum da, doamnă — spuse Amalia cu promptitudine fără a-și întoarce capul pentru a o privi pe *doña* Maria Josefa.

— N-ai să-mi păstrezi supărare, ei?

— N-am nici un motiv, doamnă — spuse Eduardo, forțându-se pentru a-i adresa cuvîntul.

— Îți promit că n-am să spun la nimeni că ai coapsa stîngă atît de sensibilă, cel puțin nu fetelor, căci dacă află; or să vrea toate să te gîdile pentru a te vedea cum leșini.

— Dorîți să luați loc, doamnă? — spuse Amalia, întorcînd capul către *doña* Maria Josefa fără a-și ridica privirea și arătîndu-i un scaun în partea cealaltă a cercului ce-l formase în jurul căminului.

— Nu, nu, — spuse Agustina — plecăm; mai am de făcut o vizită și trebuie să fiu acasă înainte de nouă seara.

Și frumoasa soție a generalului Mansilla se ridică, aranjîndu-și panglicile bonetei de catifea neagră ce-i scotea și mai mult în evidență albeața și frumusețea chipului.

Zadarnic încercă Amalia să se forțeze; nu reuși să-și alunge din suflet ura ce-o stăpînea față de *doña* Maria Josefa Ezcurra; chiar dacă nu ghicise încă întreaga răutate a acțiunilor ei, îi era suficientă grosolănia purtării ei pentru ca prezența sa să-i stîrnească repulsia: niciodată un gest de rămas bun n-a fost făcut cu mai mult dezgust către acea femeie atît de puternică în acea vreme; Amalia abia dacă-i dădu vîrfurile degetelor, nu-i mulțumi pentru vizită și nici n-o invită din nou la ea acasă.

Agustina nu putu vedea nimic din toate acestea, ocupată să-și ia la revedere și să se uite pe furiș în oglinda mare de deasupra căminului, luînd imediat brațul lui Daniel, care le conduse pînă la trăsură.

Însă, chiar în ușa salonului, *doña* Maria Josefa își întoarce capul și-i spuse lui Eduardo:

— N-ai să-mi porți pică, ei? Dar să nu-ți pui apă de colonie pe coapsă, că-ți face rău.

Trăsura Agustinei plecase, dar în salonul Amaliei încă mai domnea tăcerea ce urmasse ieşirii acesteia şi a însoţitoarei ei.

Amalia fu prima care o întrerupse, privindu-i pe toţi şi întrebînd aproape cu admiraţie:

— Dar ce soi de femeie e asta?

— E unică în felul ei — spuse doamna Dupasquier.

— Dar ce i-am făcut? — întrebă Amalia. De ce-a venit în casa asta dacă n-a făcut decît să-i chinuie pe toţi cei aflaţi aici, iar asta fără să mă cunoască, fără să-l cunoască pe Eduardo?

— Ah, verişoară! Toată strădania noastră s-a dus pe apa sîmbetei, femeia asta a venit intenţionat în casa ta, probabil că a avut vreo bănuială, vreo delaţiune despre Eduardo şi, din nenorocire, a descoperit totul!

— Dar ce-a descoperit?

— Totul, Amalia; crezi că din întîmplare i-a apăsât coapsa stîngă lui Eduardo?

— Ah — exclamă Florencia — da, da, ea ştia de un rănit la coapsa stîngă!

Doamnele şi Eduardo se priviră cu îngrijorare.

Daniel urmă liniştit şi grav:

— Desigur, acesta era unicul indiciu pe care-l avea despre cel scăpat asasinatelor din noaptea de 4 mai. Ea n-a putut veni în casa asta decît cu un scop sinistru. Din clipa sosirii l-a examinat pe Eduardo din cap pînă în picioare, doar cu el a vorbit şi, cînd a înţeles că toţi îi tăiau vorba, a vrut, dintr-o lovitură, să descopere adevărul şi a căutat locul rănit pentru a descoperi pe chipul lui Eduardo rezultatul apăsării mîinii ei. Doar diavolul i-a putut inspira această idee, iar acum ea este perfect convinsă că doar apăsînd o rană încă prost închisă i-a putut provoca lui Eduardo această reacţie pe care a observat-o cu plăcere.

— Dar cine i-a putut spune?

— Să nu mai vorbim despre asta, biata mea Amalia.

Eu știu perfect de bine tot ce v-am spus, și mai știu că acum sîntem toți pe marginea prăpastiei. Deocamdată însă, trebuie să facem ceva.

— Ce? — întrebară toate doamnele, agățate de vorbele lui Daniel.

— Eduardo să părăsească imediat casa asta și să vină cu mine.

— O, nu! exclamă Eduardo ridicîndu-se, cu ochii strălucind de mîndrie și venind alături de prietenul său lîngă cămin. Nu, — urmă — acum îmi dau seama de întreaga răutate a acțiunilor acestei femei, dar tocmai fiindcă mă cred descoperit, trebuie să rămîn în această casă.

— Nici un minut — îi răspunse Daniel, cu aplombul său obișnuit în împrejurări grele.

— Dar ea, Daniel? — îi replică nervos Eduardo.

— Ea nu te va putea salva.

— Da, dar eu pot s-o scap de o insultă.

— O scapi și vă pierdeți amîndoi.

— Nu, mă pierd doar eu.

— De ca mă voi îngriji eu.

— Dar au să vină aici? — întrebă Amalia, neliniștită, privindu-l pe Daniel.

— În două ore, poate chiar într-o oră.

— Dumnezeu! Da, Eduardo, pleacă imediat, te rog eu! spuse Amalia, seulîndu-se și apropiindu-se de tînăr, act pe care, instinctiv, îl urmă și Florenția.

— Da, vino la noi, Eduardo — spuse frumoasa și blînda ființă.

— Casa mea e a dumitale, Eduardo, fiica mea a vorbit și pentru mine — adăugă doamna Dupasquier.

— Pentru Dumnezeu, doamnelor! Nu, nu. Chiar dacă numai din onoare, aceasta-mi poruncește să rămîn alături de Amalia.

— Eu nu pot să vă asigur — spuse Daniel — că se va întîmpla ceva nou în noaptea asta, dar mă tem de asta și, în

acest caz, Amalia nu va fi singură, fiindcă într-o oră eu mă voi întoarce lângă ea.

— Dar Amalia poate veni cu noi — spuse Florencia.

— Nu, ea trebuie să rămână aici, iar eu cu ea — răspunse Daniel. Dacă trece noaptea fără să se întâmple nimic, mâine voi lucra eu, dacă azi a lucrat atîta *doña* Maria Josefa. Ori-cum, să nu ne pierdem timpul. Eduardo, ia-ți pelerina și pălăria și vino cu noi.

— Nu.

— Eduardo! Este primul lucru pe care ți-l cer pe lumea asta; încredințează-te conducerii lui Daniel în noaptea asta, iar mâine... mâine ne vom vedea, oricare ar fi soarta ce ne-o va da Dumnezeu.

În timp ce rostea aceste vorbe, ochii Amaliei, umezi de fluidul sensibilității ei, aveau o expresie rugătoare, atît de blîndă, de melancolică, încît energia lui Eduardo cedă, iar buzele sale abia schițară două cuvinte.

— Bine. Plec.

Florencia bătu din palme de veselie și fugi prin salon să-și ia din cabinet pălăria și șalul, repetînd la întoarcere:

— Acasă, acasă, Eduardo!

Daniel o privi, încîntat de spontaneitatea sufletului ei și cu un zîmbet plin de dragoste și blîndețe îi spuse:

— Nu, înger de bunătate, nici acasă la voi nici la el. Peste tot ar putea fi căutat. Va merge în altă parte; asta e treaba mea.

Florencia se întristă.

— Bine — spuse Eduardo — dar într-o oră vei fi alături de Amalia!

— Da, într-o oră.

— Amalia, este primul sacrificiu pe care-l fac pentru dume-neata în viață, dar, te rog să mă crezi, pe memoria mamei, că este cel mai mare pe care l-aș putea face pe lumea asta.

— Mulțumesc, mulțumesc Eduardo! Oare ar putea cineva crede că în inima dumitale își are loc teama? În plus, dacă

e nevoie de un braț să mă apere, nu te poți îndoi că Daniel va ști să-ți țină locul.

Din fericire, Florencia nu auzi aceste vorbe, căci plecase în cabinet să ia pelerina mamei ei.

Cîteva minute mai tîrziu, ușa casei Amaliei era perfect închisă, iar bătrînul Pedro, căruia Daniel îi dăduse cîteva porunci înainte de a pleca, se plimba între *zaguán* și curtea interioară. Lîngă zidul acesteia erau bine aranjate puștile cu două țevi ale lui Eduardo și o flintă de cavalerie, în timp ce la brîul veteranului Independenței atîrna un frumos pumnal.

Servitorul lui Eduardo, la rîndul său, se așezase în pragul porților curții interioare, așteptînd ordinele soldatului care, conform instrucțiunilor lui Daniel, nu trebuia să deschidă ușa de la stradă nimănui pînă la întoarcerea sa.

CAPITOLUL X — O NOAPTE ALBĂ

Oricît de repede ar fi mers Daniel, îi era imposibil să se întoarcă la Barracas în răstimp de o oră, căci trebuia să meargă cu trăsura s-o lase pe doamna Dupasquier și pe fiica ei; să-l conducă pe Eduardo cît mai departe de strada Reconquista; aceasta pe jos, pentru a nu-i împărtăși vizitiului taina ascunzătorii lui; să se întoarcă acasă, să dea cîteva porunci servitorului său; să pună șeaua pe cal și să vină înapoi la Barracas.

Astfel, abia la nouă și jumătate seara, adică la o oră și jumătate după ce-și părăsise verișoara, el cobora faleza Balcarce, gîndindu-se și convingîndu-se că vizita *doñei* Maria Josefa fusese rezultatul vreunui denunț despre ceea ce atîta timp fusese învăluit în taină, și că bătrîna, spioană a cumnatului ei, căpătase convingerea privind adevărul celor ce i se spusese.

„Pe Eduardo este interesat să-l piardă Rosas, căci a fost primul care a nesocotit o hotărîre a lui în această epocă — își spunea Daniel. — E interesat Cuitiño, deci și *Mazorca*, dat fiind că, luîndu-i capul lui Eduardo, își dovedesc zelul care le-a fost batjocorit de curajul lui.

E interesată *doña* Maria Josefa, prin spiritul drăcesc ce-i însufletește acțiunile, atunci cînd se încapățînează să pricinuiască un rău.

Pentru toți, deci, Eduardo este un răufăcător scos în afara legii.

Acest răufăcător are însă complicități lui. Acești complicități sînt Amalia și cei din jurul Amaliei: eu, poate doamna Dupasquier și Florencia.

Cum să înlătur, Dumnezeuule, această furtună!“ — exclama Daniel în sinea lui, neliniștit și temător pentru prima dată în viață, știind în primejdie ființele cele mai iubite inimii lui.

Printr-un original contrast al Naturii, sufletele cu voință puternică, de neclintit, capabile de mari acte de curaj în arena politicii sau a războiului sînt îndeobște slabe în ne-cazurile vieții intime, timide pînă la efeminare cînd e vorba de primejdii ce amenință ființele legate de viața lor prin fibrele iubirii sau ale prieteniei. Astfel Daniel, suflet călit pentru a înfrunta senin toate peripețiile vieții politice într-o epocă de revoluții singeroase ori focul gloanțelor pe un cîmp de luptă, îndura în acele clipe neliniștea și teama pentru cei a căror soartă sau existență era în primejdie.

— Dar, în sfîrșit, să lăsăm să vină evenimentele și voi scăpăra la lovitura lor, căci, dacă ele sînt de oțel, eu voi fi de cremene — spuse și, scuturînd parcă noile emoții ce-l asaltau, dădu pîtenii vioiului său armăsar în direcția vilei, în deplinătatea uncia dintre acele nopți reci, noroase, în care norii par să aibă în ei ceva profetic ce înfioară spiritul.

Ajungînd însă la drumul ce vine dinspre Boca ducînd spre Santa Lucia, văzu dînd colțul spre strada Lungă șase bărbați ce goneau în galopul cailor.

Un presentiment secret îi dădu parcă de știre că acci bărbați aveau o oarecare legătură cu problemele lui; cu gândul iute ca fulgerul, trase de friul calului și-i lăsă să treacă exact în clipa când ar fi dat peste ei. Abia se îndepărtară însă la vreo cincizeci de pași, că el își reluă galopul, păstrînd aceeași distanță față de ei.

Era de văzut și de admirat acel tînăr gonind pe pustia stradă Lungă sub întunecata mantie a nopții luminată brusc din cînd în cînd de un fulger fără altă apărare decît pistoalele, să răpească, poate, o victimă puternicului tiran asasin pe care Federația îl avea în frunte, iar federaliștii în spatele lor.

— A, nu m-am înșelat — exclamă, văzîndu-i pe cei șase călăreți oprindu-și caii în poarta Amaliei, descălecînd și dînd în ea puternice lovituri cu ciocănelul și cu cozile cra-vașelor.

Nu avură însă timp să-și repete loviturile, că Daniel trecu prin grupul călăreților și întrebă, cu un glas plin și hotărît:

— Ce e, domnilor?

— Ce e? Dar dumneata cine ești?

— Sînt cel ce vă poate pune dumneavoastră această întrebare. Veniți în misiune, nu-i așa?

— Da, domnule, în misiune — spuse unul dintre ei, apropiindu-se de Daniel și privindu-l din cap pînă în picioare, în clipa cînd tînărul coborî hotărît de pe cal și strigă cu glas poruncitor:

— Pedro, deschide!

Cei șase oameni îl înconjurau pe Daniel, fără a ști ce să facă, așteptînd fiecare ca altul să ia inițiativa.

Poarta se deschise imediat, și, dîndu-i la o parte pe cei doi ce se aflau lîngă ea, Daniel trecu hotărît, spunîndu-le:

— Veniți, domnilor.

Toți intrară deodată după el.

Daniel deschise ușa salonului și intră înăuntru.

Cei șase intrară și ei, tîrîndu-și săbiile pe covorul somptuos, pe care lăsau dîre cu roțițele pintenilor.

Amalia, în picioare lîngă masa rotundă, palidă cînd se deschisese ușa salonului, se făcu imediat roșie ca focul, văzînd apropiindu-se de ea oamenii aceia cu pălăriile în cap, iar pe chip avînd întipărită respingătoarea pecete a obrăzniciei vulgare; o privire iute a lui Daniel o făcu însă să înțeleagă că trebuia să păstreze cea mai deplină tăcere.

Tînărul își scoase *poncho*-ul, îl aruncă pe un scaun și, arătîndu-și cu ostentație vesta stacojie care în acea vreme începuse să fie purtată de cei mai entuziaști federaliști și emblema uriașă pe care o avea în piept, le spuse celor șase oameni care încă nu-și puteau forma o idee deplină despre ceea ce aveau de făcut:

— Cine comandă această patrulă?

— Eu o comand — spuse unul dintre ei apropiindu-se de Daniel.

— Ofițer?

— Ordonanța maiorului Cuitiño.

— Veniți să arestați un om din casa aceasta?

— Da, domnule. Am venit să percheziționăm casa și să-l luăm.

— Bine; citește dumneata asta — îi spuse Daniel ordonanței lui Cuitiño, scoțînd o hîrtie din buzunar și dîndu-i-o.

Soldatul despături hîrtia, o privi, văzu peste tot o ștampilă pusă pe ea și, dînd-o unui alt soldat îi spuse:

— Citește tu, că știi carte.

Soldatul se apropie de lampă, și, buchisînd silabă cu silabă, citi în sfîrșit:

„Trăiască Federația!

Trăiască Ilustrul Restaurator al Legilor!

Moarte mizerabililor și sălbaticilor unioniști!

Moarte cioroiului de Rivera și mizerabililor francezi!

ASOCIAȚIA POPULARĂ RESTAURATOARE

Purtătorul prezentei, *don* Daniel Bello, se află în serviciul Asociației Populare Restauratoare și tot ceea ce face

trebuie să fie în favoarea sfintei cauze a Federației, căci este unul dintre cei mai buni slujitori ai acesteia.

Buenos Aires, iunie 10, 1840

JULIAN GONZALEZ SALOMÓN

Președinte

BONEO

Secretar

— Acum, — spuse Daniel, privind-i pe soldații lui Cuitiño, aflați în culmea nehotărârii, — ce om căutați în această casă care este ca și cum ar fi a mea și în care niciodată nu s-au ascuns sălbatici unioniști?

Ordonanța lui Cuitiño urma să răspundă, când toți înțoarseră capetele ascultând zarva pe care o făceau patru sau șase cai ce intrară pe neașteptate în *zaguan*-ul pietruit, producând un răpăit infernal cu potcoavele și cu săbiile și pintenii călăreților ce descălecară și pătrunseră de-a valma în salon.

Mașinal, Amalia veni să se alăture lui Daniel, iar mica Luisa se agăță de brațul stăpînei ei.

— Viu sau mort! — strigă, intrînd în salon cel ce venea în fața celorlalți.

— Nici viu, nici mort, domnule maior Cuitiño — răspunse Daniel.

— A fugit?

— Nu; cei care fug, domnule maior, — răspunse Daniel — sînt unioniștii care, neputînd să ni se arate din față, lucrează pentru a ne încurca și a ne face să ne supărăm unii pe alții. Cu lîgile și manevrele lor, pe care le învață de la venetici, acum nici măcar casa unui federalist nu mai e sigură; iar în ritmul în care mergem, mîine au să-l informeze pe Restaurator că și în casa maiorului Cuitiño, cea mai bună sabie a Federației, se ascunde vreun sălbatic unionist. Asta este casa mea, domnule maior, iar doamna aceasta îmi este verișoară. Eu locuiesc aici în cea mai mare parte a timpului, și n-am nevoie să mă jur pentru a fi crezut că acolo unde sînt eu nu se pot afla unioniști ascunși. Pedro,

condu-i pe toți acești domni să percheziționeze casa pe unde vor ei.

— Unul să nu miște! strigă Cuitiño soldaților care se pregăteau să-l urmeze pe Pedro. Casa unui federalist nu se percheziționează! — și continuă: Dumneata ești la fel de bun federalist ca și mine, *don* Daniel. Dar, spune-mi, cum se face că *doña* Maria Josefa m-a înșelat?

— *Doña* Maria Josefa? — spuse Daniel prefăcându-se că nu pricepe nici un cuvânt.

— Da, *doña* Maria Josefa.

— Dar ce ți-a spus, domnule maior?

— Tocmai a trimis să-mi spună că aici se ascunde unionistul care ne-a scăpat în noaptea de 4 mai, că l-a văzut chiar ea și că se numește Belgrano.

— Belgrano!

— Da, Eduardo Belgrano.

— Așa e. Eduardo Belgrano a fost aici în vizită azi după amiază, căci din când în când obișnuiește s-o viziteze pe verișoara mea; dar pe băiatul ăsta, pe care eu îl cunosc foarte bine, l-am văzut prin oraș bine sănătos în tot acest timp; iar cel din noaptea aceea nu cred că a rămas în stare să umble atât de mulțumit — spuse Daniel cu un oarecare zîmbet, foarte semnificativ pentru Cuitiño.

— Atunci cum dracu' vine asta? Ce, sînt eu om să-și bată joc de mine?

— Unioniștii, domnule maior; vor să ne învrăjbească pe noi, federaliștii; și trebuie să s-au dus cu vreo poveste la *doña* Maria Josefa, căci femeile nu-i cunosc așa ca noi, care trebuie să ne batem cu ei zi de zi. Dar n-are importanță, caută-l dumneata pe băiatul acela, care locuiește pe strada Primăriei, iar dacă el e unionistul din noaptea cu pricina, n-ai cum să nu-l recunoști. Între timp, eu am să mă duc să văd pe *doña* Maria Josefa, ba chiar și pe *don* Juan Manuel, ca să aflu dacă am ajuns să ne percheziționăm casele unii altora.

— Nu, *don* Daniel, să nu faceți nici un pas. Așa e, sînt unioniștii, așa cum ați zis — îi răspunse Cuitiño, care-l credea pe Daniel om de mare influență în casa lui Rosas.

— Ce bei, domnule maior?

— Nimic, *don* Daniel. Aș vrea numai ca doamna să nu se supere pe mine, căci noi nu știam ce fel de casă e asta. Amalia abia schiță un gest ușor din cap, căci era complet zăpăcită, nu atît de prezența lui Cuitiño, cît de îndrăzneala nemaipomenită a lui Daniel.

— Atunci te retragi, domnule maior?

— Da, *don* Daniel, și nici măcar raportul n-am să i-l mai duc *doñei* Maria Josefa.

— Bine faci. Astea-s daraveri femeiești și nimic altceva.

— Doamnă, vă urez noapte bună — spuse Cuitiño salutînd-o pe Amalia și plecînd cu toți însoțitorii lui, conduși de Daniel, să-și ia caii.

CAPITOLUL XI — CONTINUAREA CELUI ANTERIOR

Amalia rămăsese încă în picioare, lîngă masă, cînd Daniel, după ce se retrase Cuitiño, intră în salon rîzînd ca un copil și adresîndu-se verișoarei lui pe care o îmbrățișă cu o dragoste de frate:

— Iartă-mă, scumpă Amalia, — îi spuse — sînt erezii politice și morale pe care trebuie să le comit la fiecare pas în această vreme de comedie universală în care eu joc unul dintre cele mai extraordinare roluri. Bieții oameni! Au ei întreaga forță a brutei, dar eu am de partea mea inteligența omului. Acum sînt rătăciți, Amalia, și mai ales se află în anarhie; Cuitiño nu-i va mai face caz *doñei* Maria Josefa despre această întîmplare, iar bătrîna se va supăra pe Cuitiño.

— Dar unde e Eduardo?

- În perfectă siguranță.
- Dar au să-l caute acasă?
- Bineînțeles c-au să-l caute.
- Are ceva acte?
- Nici unul.
- Iar tu și cu mine cum stăm?

— Prost.

— Prost?

— Prost, cum nu se poate mai prost, și asta încă de azi după-amiază. Dar ce putem face decât să așteptăm evenimentele și să căutăm în ele însele mijloacele de a ne salva de orice primejdie?

— Bine, și când am să-l văd pe Eduardo?

— În câteva zile.

— Câteva zile! Dar am stabilit ca mâine să ne vedem!

— Dar n-am stabilit că primim și vizita lui Cuitiño în seara asta.

— N-are importanță, dacă el nu vine aici, vreau eu să mă duc acolo unde e el.

— Încetîșor! Nu pot să-ți promit și nici să-ți refuz nimic. Totul va depinde de rezultatele pe care le va avea vizita diavolului pe care l-am primit în seara asta. Să nu-ți închipui că bătrîna se va mulțumi cu ceea ce i s-a întîmplat lui Cuitiño: dimpotrivă, se va înfuria mai tare și ne va încurca pe toți. E totuși un lucru care mă liniștește.

— Care, Daniel?

— Acela că la ora asta au prea multe la care să se gîndească Rosas și ciracii lui.

— La ce? Nu sfîrșești o dată, pentru Dumnezeu?

— Nimic, o bagatelă, scumpă Amalia — spuse Daniel netezind părul de pe fruntea verișoarei lui, care se așezase alături de el, lîngă cămin.

— Dar ce e? Hai, că ești nesuferit.

— Mulțumesc.

— O meriți. Rîzi de mine.

— Fiindcă sînt mulțumit.

— Mulțumit?

— Da.

— Și ai curajul să mi-o spui?

— Da.

— Mulțumit de ce? Fiindcă stăm cu toții pe un vulcan?

— Nu; sînt mulțumit... ascultă bine ce am să-ți spun.

— Te ascult.

— Bine, dar mai întîi, Luisa, spune-i servitorului lui Eduardo că, fiindcă stăpînul lui nu mai e aici, am să beau cu în locul lui o ceașcă de ceai.

— Încă o dată îți repet: ești nesuferit — spuse Amalia după ce ieși Luisa.

— Asta știu, dar ți-am spus că sînt mulțumit și rămăsese să-ți spun și de ce, nu-i așa?

— Nu știu — spuse Amalia cu un gest plictisit.

— Ei, bine, mai întîi sînt mulțumit că Eduardo e ascuns într-o casă bună; și în al doilea rînd, pentru că Lavalle se află la vederea și așteptarea tuturor, în bunul oraș San Pedro.

— Deja! — exclamă Amalia cu ochii strălucind de bucurie, luînd între mîini mîna vărului ei.

— Da, deja. A intrat în provincia Buenos Aires armată eliberatoare. Se află doar la treizeci de leghe de tiran, și mi se pare că acesta este un subiect suficient de important pentru a-i atrage atenția Restauratorului nostru.

— A, dar atunci vom fi liberi! — exclamă Amalia scuturînd mîna vărului ei.

— Cine știe, fata mea, cine știe! Asta va depinde de felul în care acționăm.

— O, Dumnezeu! Cînd te gîndești că în cîteva zile n-o să mai fie nici o primădie pentru Eduardo! E adevărat, Daniel, că în trei zile Lavalle poate ajunge la Buenos Aires?

— Nu, nu chiar așa curînd. Dar poate ajunge în opt, în șase zile. Poate însă la fel de bine să nu ajungă niciodată, scumpă Amalia.

— O, nu, Doamne ferește!

— Ba da, Amalia, ba da. Dacă se profită de emoția acestui moment, iar orașul e invadat din oricare punct al lui, Rosas nu iese la luptă pentru a se pune în fruntea pușinelor trupe care-l sprijină. Nu; dacă orașul e atacat, Rosas se imbarcă și fuge. Dar, dacă generalul Lavalle întârzie în operațiuni în provincie, atunci soarta îi poate fi potrivnică. Vrei să ascuți câteva fragmente din ordinul de luptă?

— Da, da — exclamă Amalia plină de entuziasm.
Daniel scoase o hîrtie din portmoneu și citi:

„Cartierul general din San Pedro

Armata va hotărî în aceste zile soarta tuturor popoarelor Republicii; va rezolva marea problemă a libertății a douăzeci de popoare, ale căror nerăbdătoare priviri se îndreaptă spre lăncile bravilor ei soldați.

Generalul comandant cere tuturor comandanților, ofițerilor și soldaților armatei să fie pătrunși de importanța și glorioasa misiune pe care sînt chemați s-o îndeplinească în patrie.

Domnilor comandanți, ofițeri și soldați ai armatei eliberatoare, în aceste zile se va hotărî soarta Republicii. Nu peste mult timp ne vom vedea binecuvîntați de șase sute de mii de argentinieni, vom fi acoperiți de glorie sau vom muri pe eșafodele tiranului ori vom îndura o viață nefericită în țară străină, în timp ce turbarea despotului va fi satisfăcută de părinții, soțiile și copiii noștri. Alegeți, bravi mei tovarăși! O jumătate de oră de curaj este de ajuns pentru gloria și fericirea Republicii.

În viitoarea bătălie dușmanul ne va opune, probabil, o armată numeroasă. Nu trebuie să vă lăsați surprinși.

Dacă generalul comandant cere să se atace, victoria e sigură. Pentru aceasta e nevoie ca toți eliberatorii să dea dovadă de întregul lor curaj. Cavaleria să șarjeze împetuos, lovindu-l pe dușman, care nu va rezista. Unitățile desemnate

de generalul comandant se vor replea după ce inamicul va părăsi lupta; ceilalți îl vor urmări.

Generalul comandant are deplină încredere în armata sa.

Juan Lavalle

— Sublim, sublim! — exclamă entuziasta Amalia după ce Daniel sfinși de citit ordinul de luptă.

— Da, Amalia scumpă; întotdeauna am fost de părere că toate proclamațiile și ordinele armatei seamănă mult între ele și că sînt sublime; dar ceea ce aș vrea eu întotdeauna să văd este sublimul faptelor; sublimă va fi acțiunea generalului Lavalle dacă vine cu escadroanele sale pe străzile Buenos Aires-ului.

— Dar va veni!

— Să dea Dumnezeu!

— Ia spune-mi, imprudentule, cum de ții o asemenea hîrtie în buzunar?

— Tocmai am primit-o în casa unde l-am lăsat pe Eduardo.

— Dar ce casă e aceea?

— O, nici mai mult nici mai puțin decît casa unui funcționar.

— Dumnezeu! în casa unui funcționar al lui Rosas l-ai dus tu pe Eduardo?

— Nu, doamnă, în casa unui funcționar de-al meu.

— De-al tău?

— Da, dar taci! s-a oprit un cal în poartă... Pedro! strigă Daniel ieșind în *zaguan*.

— Da, domnule — răspunse bătrînul veteran al Independenței.

— E cineva la poartă.

— Să deschid, domnule?

— Da, uite că bate; deschide — și Daniel se duse și se așeză alături de verișoara lui.

Amalia păli.

Daniel, liniștit, încrezător în sine ca întotdeauna, aștepta noua întîmplare ce părea să vină pentru a complica situația

prietenilor lui și chiar pe a lui; căci la acele ore, deja apropiate de miezul nopții, nimeni nu putea veni în casa aceea decât în legătură cu întâmplările ce-l nelinișteau.

Credinciosul Pedro intră în salon cu o scrisoare în mână.

— Un soldat a adus această scrisoare pentru doamna — spuse.

— E singur?

— Singur.

— Te-ai uitat de-a lungul străzii?

— Nu e nimeni.

— Bine, du-te înapoi și fii atent.

— Deschide-o — spuse Amalia, dînd scrisoarea vărului ei.

— A! — exclamă Daniel după ce-o deschise. Uite semnătura unui personaj de vază, cunoscut de-al tău.

— Mariño! — exclamă Amalia roșind ca focul.

— Da, Mariño. Tot mai trebuie s-o citesc?

— Citește, citește.

Daniel citi:

„Doamnă, tocmai am aflat că sînteți implicată într-o problemă foarte neplăcută și, într-o oarecare măsură periculoasă pentru liniștea dumneavoastră. Autoritățile au luat la cunoștință că ați ascuns în casă, multă vreme, pe un dușman al guvernului, urmărit de justiție.

Se știe că această persoană nu se mai află în casă la dumneavoastră; dar, întrucît este de presupus că dumneavoastră îi cunoașteți ascunzătoarea, nu mi-e dificil să cred că veți face obiectul unor serioase somații din partea autorităților.

Într-o asemenea dificilă situație, nu mă îndoiesc că veți avea nevoie de un prieten; și cum, în poziția mea, am cîțiva prieteni importanți, mă grăbesc să vă ofer serviciile mele, cu deplina încredere că, odată acceptate, nu veți mai înfrunta nici o primejdie.

Pentru a reuși aceasta, va fi de ajuns să-mi acordați încrederea dumneavoastră, binevoind a-mi spune la ce oră

îmi veți face mâine onoarea de a mă primi pentru a combina împreună ceea ce trebuie să facem în acest caz. Subliniindu-vă că scrisoarea dumneavoastră, ca și vizita mea și cele pe care le voi face după aceea vor fi acoperite de cea mai deplină taină...”

— Ajunge, ajunge! — exclamă Amalia încercînd să smulgă scrisoarea.

— Nu, nu, așteaptă! Mai e ceva.

Daniel continuă:

„De cîtăva vreme, motive foarte puternice, pe care cu inteligența dumneavoastră poate că le-ați înțeles, m-au determinat să caut, însă în zadar, ocazia ce mi se prezintă astăzi de a vă putea face servicii cu cea mai profundă supunere și respect și cu prietenia cu care vă salută al dumneavoastră preasupus servitor — Nicolás Mariño.”

— Asta-i tot — spuse Daniel, privindu-și verișoara cu cea mai glumeață expresie ce se poate întipări pe un chip omînesc.

— Și atît e prea mult pentru a-ți spune că omul ăsta e un insolent! exclamă Amalia.

— Așa o fi. Dar cum orice scrisoare necesită un răspuns, ar fi bine de știut ce se va răspunde acestui om.

— Ce se răspunde? Ia dă-mi încoace scrisoarea.

— Nu.

— Ba dă-mi-o!

— Pentru ce?

— Pentru a-i răspunde trimițîndu-i-o înapoi bucățele!

— Ha, ha!

— O, Dumnezeule, să mă și insulte! Să-mi ceară mie vizite și scrisori secrete! — exclamă Amalia acoperindu-și ochii cu frumoasele ei mîini.

Daniel se sculă de pe scaun, trecu în cabinetul de lîngă salon și după cîteva minute, reveni lîngă Amalia și-i spuse:

— Uite ce trebuie să facem! Ascultă:

„Domnule: autorizat de verișoara mea, *doña* Amalia Saënz de Ollabarrieta, să vă răspund la scrisoare, îmi rezerv

plăcerea de a vă spune că toate temerile dumneavoastră privind siguranța verișoarei mele nu trebuie să vă mai alarmeze de acum înainte, întrucât dumneaei este străină de tot ceea ce i se atribuie; totodată, are deplină încredere în justiția Excelenței Sale domnul guvernator, căruia eu voi avea onoarea de a-i împărtăși mâine tot ce s-a întâmplat în această noapte, fără a-i ascunde nici un amănunt, în caz că se dă curs mai departe acestei neplăcute întâmplări.

Profit de ocazie pentru a vă saluta afectuos, al dvs...."

— Dar scrisoarea asta...

— Scrisoarea asta îl va lăsa fără somn tot restul nopții; tremurînd de teamă că mâine va ajunge pe mîna lui Rosas; iar pentru a evita acest lucru, va acționa mâine pentru ca nimeni să nu se mai ocupe de această afacere. Așa, tocmai dușmanii noștri ni se vor transforma în cei mai buni servitori.

— A, așa da! Trimite scrisoarea.

Daniel închise biletul și-l trimise soldatului care aștepta în poartă.

Peste o jumătate de oră, Daniel se culca fără a se dezbrăca în camera lui Eduardo; iar Amalia se ruga în genunchi în fața crucifixului de aur încrustat în abanos, implorîndu-l pe Dumnezeu veșnicei bunătăți pentru siguranța celor pe care-i iubea și pentru libertatea patriei ei.

CAPITOLUL XII — CUM SE CITESC LUCRURILE CARE NU SÎNT SCRISE

În dimineața următoare nopții în care se petrecuseră întâmplările ce s-au aflat, adică în dimineața zilei de 6 august; locuința dictatotrului era invadată de o mulțime de curieri din țară, care se succedau fără întrerupere.

Niciunul din ei nu era ținut să aștepte „în anticameră”. Generalul Corvalán avea ordin să-i introducă pe toți în bi-

roul lui Rosas. Iar aghiotantul Exce'nteî Sale, cu eșarfa pe burtă, cu epoleții dați pe spate și sabia printre picioare, umbla încoace și încolo prin curtea mare a casei, căzînd din picioare de somn și oboseală.

Chipul dictatorului era înnegurat asemenea nopții întune-coase din sufletul lui. El citea rapoartele autorităților din provincie, care-i anunțau debarcarea generalului Lavalle, că fermierii îi ieșeau în întîmpinare cu herghelii întregi, și dădea ordinele pe care le credea potrivite pentru campanie, pentru cartierul lui general de la Santos Lugares și pentru oraș. Dar neîncrederea, această viperă ce roade neconținut inima tiranilor, îi strecura nesiguranța și teama în toate hotărîrile, în fiecare clipă ce-i umplea viața.

Expedia un ordin generalului Pacheco să se replieze la sud, iar după o jumătate de oră, punea să fie întors din drum curierul și trimitea un ordin opus.

Ordonă ca Maza să mărșăluiească cu batalionul lui în sprîjinul lui Pacheco, iar peste zece minute hotăra ca Maza să meargă cu toată artileria la Santos Lugares.

Numea comandanți zi de zi la conducerea trupelor din oraș, iar fiecare numire era ștearsă și înlocuită de douăzeci de ori într-o singură zi; și toate se petreceau la fel.

Biata Manuela, care veghease toată noaptea, se arăta din cînd în cînd în ușa cabinetului tatălui ei, să vadă dacă putea ghici pe chipul său vreo veste bună care să-i înlătore proasta dispoziție ce-l stăpînea de atîtea ore.

Viguá își arătase și el de vreo două ori capul diform pe ușa cabinetului ce dădea în camera alăturată coridorului îngust ce străpungea zidul în dreapta *zaguán*-ului casei; bufonul Exce'nteî Sale aflase după chipul copiștilor că nu era o zi de glumit cu stăpînul; se mulțumea să stea pe jos în coridor, mîncînd boabele de porumb ce săreau pînă la el din piulița cea mare în care bucătăreasa mulătră a dictatorului pisa mălăiul pentru *mazamorra*¹, care era din cînd în cînd una

¹ Un fel de terci din mălăi, lapte și zahăr ori sare,

din mâncărurile gustoase cu care răsfăța cumplita poftă de mâncare a stăpînului.

Rosas scria o scrisoare, iar copiştiile multe altele, cînd Corvalán intră şi spuse:

— Excelența Voastră dorește să-l primească pe domnul Mandeville?

— Da, să intre.

Un minut mai tîrziu, ministrul Majestății Sale britanice intră făcînd profunde reverențe dictatorului din Buenos Aires, care, fără a se sinchisi să-i răspundă, se ridică de pe scaun şi spuse:

— Vino încoace — trecînd din cabinet în dormitor.

Rosas se așeză pe pat, iar Mandeville pe un scaun în stînga lui.

— Cu sănătatea o duce bine Excelența Voastră? întrebă ministrul.

— Nu de sănătate îmi arde mie acum, domnule Mandeville.

— Și totuși e lucrul cel mai important — îi răspunse diplomatul trecînd cu mîna peste borul pălăricii.

— Nu, domnule Mandeville; cel mai important este ca guvernele și miniștrii lor să îndeplinească ceea ce promet.

— Fără îndoială.

— Fără îndoială? Păi guvernul dumitale și dumneata n-ai făcut decît să mințiți și să-mi compromiteți cauza.

— O, Excelentissim domn, asta e prea tare!

— Meriți să ți-o spun, domnule Mandeville.

— Merit?

— Da, domnule, meriți. De un an și jumătate îmi tot promiți, în numele guvernului dumitale, că va media sau va interveni în blestemata asta de problemă cu francezii. Și ori guvernul dumitale, ori dumneata, m-ați înșelat.

— Excelentissim domn, dar am arătat excelenței voastre depeșele originale ale guvernului meu.

— Atunci înseamnă că guvernul dumitale m-a mințit. Sigur este că dumneavoastră n-ați mișcat nici un deget

pentru cauza mea; și că, din vina francezilor, azi Lavallee la douăzeci de leghe de aici și întreaga republică a luat armele împotriva guvernului meu.

— O, conduita francezilor este nemaipomenită!

— Nu fi tont! Francezii fac ceea ce trebuie, doar sînt în război cu mine. Dumneavoastră, englezii, sînteți cei care m-ați trădat. La ce sînteți dușmani ai francezilor? La ce mai țineți aici atîtea vase și atîția bani, dacă atunci cînd vine vorba să apărați un prieten vă temeți de ei?

— De temut nu ne temem, Excelentissim domn; e vorba de acordurile privind pacea în Europa, de principiile echilibrului continental...

— Echilibru, pe dracu'! Dumneata și compatrioții dumitale vă pierdeți mereu echilibrul și nimeni nu vă zice nimic. Trădare și nimic altceva decît trădare, căci toți sînteți una, sau poate pentru că dumneata și toți compatrioții dumitale sînteți tot unioniști ca și francezii.

— Asta nu, asta nu, Excelentissim domn. Eu sînt un prieten credincios al Excelenței Voastre și al cauzei sale, iar dovida o are Excelența Voastră prin întreaga mea conduită.

— Ce conduită, domnule Mandeville?

— Conduita mea din acest moment.

— Dar ce-i în acest moment?

— În acest moment mă aflu în fața Excelenței Voastre pentru a-i oferi serviciile mele personale, în caz că veți avea nevoie de ele.

— Și ce-ai face în caz că aș pierde?

— Aș pune să debarce trupe de pe vasele Maiestății Sale britanice pentru a proteja persoana și familia Excelenței Voastre.

— Ha! Și dumneata crezi că treizeci-patruzeci de englezi care vor debarca vor fi respectați de popor dacă s-ar ridica împotriva mea?

— Dacă n-ar fi respectați, urmările ar fi cumplete.

— Da! Iar mie mi-ar păsa tare mult că englezii vor bombardă orașul după ce eu voi fi împușcat! Nu așa se apără prietenii, domnule Mandeville.

— Totuși...

— Totuși, dacă eu aș fi ministrul englez, dacă aș fi Mandeville iar dumneata ai fi Juan Manuel de Rosas, ceea ce aș face eu ar fi să pregătesc o balenieră, gata la orice oră, ancorată la malul casei în care locuiesc, pentru ca atunci cînd prietenul meu Rosas ar veni la mine, să-l pot îmbarca foarte ușor.

— A, bine, așa am să fac!

— Ba nu, eu nu-ți spun dumitale ce să faci. Eu n-am în nici un fel nevoie de dumneata. Eu spun doar ce-aș face în locul dumitale.

— Bine, Excelentissim domn. Prietenii Excelenței Voastre vor veghea pentru siguranța dumneavoastră, în timp ce geniul și curajul Excelenței Voastre vor veghea pentru destinul acestei frumoase țări și al cauzei atât de dreptă ce-o susțineți. Excelența Voastră a primit vești din provinciile din interior?

— Ce-mi pasă mie de provincii, domnule Mandeville?

— Totuși, ceea ce se petrece acolo...

— Ceca ce se petrece acolo nu mă interesează chiar deloc. Dumneata crezi că dacă eu îl înving pe Lavalle și-l gonesc, înfrînt, în provinciile din interior, am de ce să mă tem de uniuniștii care s-au răsculat acolo?

— De ce să vă temeți, nu; dar prelungirea războiului...

— Tocmai asta îmi va aduce victoria, domnule Mandeville; sistemul meu nu e amenințat de alte pericole decît cele care mă amenință personal; cele care sînt departe și durează, acestea dimpotrivă, îmi fac bine, și nici pe departe rău.

— Excelența Voastră e un geniu.

— Măcar fac ceva mai mult decît diplomații Europei. Vai de Federație dacă ar fi să fie apărată de oameni ca dumneavoastră! Dumneata știi de ce i-a luat dracul pe uniuniști?

- Cred că da, Excelentissim domn.
- Nu, domnule, nu știi.
- Se poate să greșesc.
- Dă, domnule, greșești. I-a luat dracul pentru că au făcut ca francezii și englezii.
- A, războaiele locale!
- Zi mai bine, războaiele noastre.
- Păi da, războaiele americane.
- Nu, războaiele argentinienne.
- Bine, războaiele argentinienne.
- Aici e nevoie de oameni ca mine.
- Fără îndoială.
- Dacă eu îl înving pe Lavalle aici, nici nu-mi-mai pasă de restul Republicii.
- Excelența Voastră știe că generalul Paz s-a îndreptat spre Corrientes?
- Păi vezi? Nu vezi ce tonți sînt unioniștii?
- Desigur, generalul Paz nu va face nimic.
- Nu, nu că nu va face nimic. Poate face chiar foarte mult. Sînt tonți din alt motiv. Sînt tonți fiindcă unul merge într-o parte, altul în alta, iar toți sînt dezbinați și se ceartă în loc să se unească și să vină împotriva mea cum a făcut Lavalle.
- E voia Providenței, Excelentissim domn.
- Sau a dracului. Dar voi ai să-mi spui ceva despre provincii.
- Așa e, Excelentissim domn.
- Ce voi ai să zici?
- Excelența voastră nu trebuie să-și piardă timpul cu astfel de lucruri.
- Dar cu ce fel de lucruri, domnule Mandeville?
- Excelența Voastră n-a primit vești despre Lamadrid și nici despre Brizuela?
- Cele pe care le am eu sînt vechi.
- Eu am primit ceva prin Montevideo.
- Cînd?

— Azi noapte.
— Și vii acum, la ora amiezii, să mi le aduci?
— Nu, domnule. E ora zece.
— Bine, la zece.
— Sînt întotdeauna leneș pentru ceea ce nu are legătură
cu prosperitatea Excelenței Voastre.
— Atunci, vestile sînt proaste?
— Exagerări ale unioniștilor.
— Și ce e? Spune o dată — zise Rosas cu o nerăbdare
cum nu se poate mai prost disimulată pe chip.
— Într-o corespondență particulară mi se spun următoarele — spuse Mandeville scoțînd niște hîrtii din buzunar
— Dar, mai întîi, doriți să citesc eu? — adăugă.

— Citește, citește.

Domnul Mandeville citi:

„La începutul lui iulie generalul Lamadrid a intrat pe teritoriul provinciei Córdoba.

O scrisoare datată 9 iulie din Córdoba face următorul rezumat al operațiunilor armatei unioniștilor.

Lamadrid vine în fruntea a 3500 oameni și a zece piese de artilerie.

Colonelul Acha, în fruntea a 900 de oameni din Catamarca și-a stabilit tabăra la Loma Blanca, moșia răposatului Reynafé, la granița cu Catamarca.

Colonelul Casanova s-a ridicat cu milițiile din Rio Seco și din Chanar.

Colonelul Sosa, cu cîirasierii din Santa Catalina, a făcut o mișcare asemănătoare.

— Pînă aici e în scrisoare ceea ce se referă la provincii.

— E destul. Dar sînt foarte departe — răspunse Rosas pe care, într-adevăr, întîmplările din provincie îl nelinișteau foarte puțin, căci în acele clipe avea o primejdie mai mare care-i bătea la ușa.

— O, foarte departe — răspunse domnul Mandeville.

— Și ce ți se mai scrie dumitale?

— Mi se mai trimite această proclamație a lui Brizuela.

— Să vedem, citește.

„DUMNEZEU ȘI LIBERTATEA!

„Guvernatorul și comandantul general al provinciei La Rioja, general de brigadă D.T. Brizuela, către compatrioții săi:

Frați și compatrioți! Eroicele provincii Tucumán, Salta, Jujuy și Catamarca, miniate de relele cu care tiranul de la Buenos Aires asuprește întreaga Republică, și dorind s-o apere pentru totdeauna de perfidiile și uneltirile acestuia, și-au înălțat glasul tunător și au spus: Trăiască libertatea argentiniană!

Moarte uzurpatorului Rosas! Acest strigăt, atât de drag inimilor celor din La Rioja, a fost scînteia electrică ce l-a aprins; iar la 5 ale acestei luni, prin organul lor reprezentativ, ei au răspuns jurînd să nu permită ca nelegiuirii să-și pună mizerabilul picior pe altarul sfînt al patriei.

Compatrioți! Uzurpatorul J.M. Rosas, în sîngerosul laborator al unui suflet decăzut, decretase exterminarea Republicii: toate provinciile trebuiau să fie transformate în hoarde de sălbatici locuitori ai deșertului. Apărătorii libertății, cei ce au dat o patrie atîtor popoare cu sabia și știința lor, cei ce au făcut nemuritor tărîmul soarelui, ar fi oferit un admirabil spectacol vechii lumi: datorită perfidiei lui Rosas, ei ar fi rămas niște vagabonzi fără adăpost; iar acolo unde se găsește din belșug hrană pentru fiare și păsări de pradă, vitejii noștri, soțiile și copiii lor n-ar mai fi găsit nici măcar un arbore care să-i mîngîie cu umbra. În schimb, uitați-vă la tiran: rîde cînd natura și omenirea plîng lîngă el. El doarme liniștit căci nedreptatea și pumnalul trădător îi fac de strajă; în sfîrșit, el se distrează și face haz, creînd podoabe și cocarde din chiar singele pe care-l varsă. Acest tablou e îngrozitor, dar exact.

Cetățeni! Să nu permitem ca soarele, care în alte vremuri i-a fost zeu Americii, să ne spună din înaltul zenitului: „Pleați de pe acest pămînt pe care nu trebuie să-l mai călcați;

nu meritați să vă luminez; mormintele pe care le-ați deschis în urmă cu peste trei sute de ani sînt mai demne decît voi de lumina și splendoarea mea". Nu, prieteni, nu e posibil; să facem astfel încît să nu merităm o mustrare pe cît de umilitoare pe atît de dreaptă; să începem prin a fi liberi, să deschidem porțile tuturor nefericiților, să stăvilim lacrimile atîtor mame și soții lăsate orfane, în nenorocire, să le alinăm plînsul amar; dar să ne aruncăm lăncile împotriva denaturaților ce vor să înăbușe în inimile noastre un sentiment atît de blind. Să nu mai încredințăm soarta patriei noastre capriciilor unui singur om, să luăm chiar pe umerii noștri povara grea a destinelor noastre. Ne mai trebuie mult, e adevărat; dar să știți că sinceritatea și buna credință sînt preferabile stratagemelor frauduloase și filosofiei armelor; împodobiți cu aceste calități, să ne încumetăm a planta arborele sfînt al libertății, garantată prin Constituție, în fața căreia cel mare și cel mic, cel puternic și cel slab își văd asigurate drepturile și proprietățile.

Acestea sînt gîndurile ce-l însuflețesc pe compatriotul și prietenul vostru TOMAS BRIZUELA". Pt. conformitate, Ersilvengoa".

— Ha, vorbe frumoase de-ale unioniștilor!

— A, atît și nimic mai mult! — răspunse docil ministrul Marii Britanii.

— Mai știi ceva?

— Divergențele dintre Rivera și emigranții argentinieni, dintre Rivera și Lavalle, dintre prietenii guvernului delegat și Rivera, dintre jumătate din omenire și cealaltă jumătate continuă să facă ravagii în republica vecină.

— Asta știi. Ceva despre Europa?

— Despre Europa?

— Da, doar nu vorbesc grecește.

— Cred, Excelentissim domn, că problema Orientului s-a mai complicat și că oficialitățile guvernului suveranei mele vor da o rezolvare urgentă și favorabilă nedreptei sancțiun. impuse de francezi împotriva guvernului Excelenței Voastre

— Chiar asta îmi spuneai dumneata acum un an.
 — Dar acum am date concrete.
 — Cele dintotdeauna.
 — Problema Orientului...
 — Nu-mi mai vorbi despre asta, domnule Mandeville.
 — Bine Excelentissim domn.
 — Să-i ia dracu' pe toți, asta vreau eu.
 — Afacerile s-au complicat în mod foarte grav.
 — Da, bine. Altceva mai știi?
 — Deocamdată nimic, Excelentissim domn. Aștept cu-
 rierul.

— Atunci te rog să mă lași singur, căci am de lucru —
 spuse Rosas ridicându-se.

— N-aș vrea ca Excelența Voastră să piardă nici un minut
 din timpul său prețios.

— Da, domnule Mandeville, am multe de făcut, căci
 prietenii mei nu sînt în stare să mă ajute cu nimic.

Rosas ieși din cameră, iar domnul Mandeville se luă după
 el, mai slab, mai supus și mai umilit decît cel din urmă la-
 cheu al Federației.

Mai mult ca să se amuze decît din politete, Rosas îl însoți
 pe ministru pînă la ușa anticamerei care dădea în coridor,
 unde o găsiră pe Manuela dînd porunci bucătăresei mulatre
 ce-și continua treaba la măcinatul porumbului.

Mandeville se dezlănțuise în politeturi și complimente
 către fiica Restauratorului, cînd Rosas, printr-una din inspi-
 rațiile bruște ale firii lui, jumătate de tigru și jumătate de
 vulpoi, jumătate tragică și jumătate comică, începu să facă
 din ochi și din mâini semne către fiica lui, care cu greu putu
 înțelege într-un sfîrșit pantomima tatălui ei.

Uimirea se zugrăvi însă pe chipul tinerei cînd își dădu
 seama de ceea ce i se poruncea să facă. Nu mai știa nici ce
 să-i răspundă domnului Mandeville și nici dacă să îndepli-
 nească sau nu dorința tatălui ei. Totuși, o privire a acestuia,
 intimidă spiritul supus al Manelei; iar această primă vic-
 timă a tatălui ei luă din mîinile mulatrei pisălogul cu care

pisa porumbul și, cu fața înroșită și mâinile tremurând, continuă operațiunea începută de servitoare.

— Dumneata știi la ce folosește porumbul acesta pe care îl pisează fata mea, domnule Mandeville?

— Nu, Excelentissim domn — răspunse ministrul, trecându-și privirea de la Manuela la tatăl ei și de la bucătăreasă la Viguá, care stătea pe jos sub piuliță.

— Folosește la făcut *mazamorra*.

— A!

— Dumneata n-ai mâncat *mazamorra*?

— Nu, Excelentissim domn.

— Dar fata asta n-are putere. Toată dimineața n-a făcut altceva, iar porumbul tot întreg e. Uite la ea, nu mai poate de obosită. Hai, scoală-te sfinția ta, părinte Viguá, și ajută puțin pe Manuela, căci domnul Mandeville are mâinile prea delicate și mai e și ministru.

— O, nu, domnule guvernator! O ajută cu multă plăcere pe domnișoara Manuelita — spuse Mandeville apropiindu-se de piuliță și luând pisălogul din mâinile Manuellei care, la un semn al tatălui ei, i-l dădu fără să șovăie, înțelegând abia atunci ideea care-i venise și care-o făcu să zîmbească.

Ministrul Maiestății Sale britanice, cavalerul Mandeville, își suflecă manșetele de batist ale cămășii și începu să piseze porumbul cu lovituri grele.

— Așa! Nimeni n-ar zice că ești englez, ci creol. Așa se pisează, vezi, Manuela? Învață — spunea Rosas, hohotind de râs din toți rărunchii.

— O, e o ocupație prea grea pentru o domnișoară! exclamă domnul Mandeville, pisând mereu și făcând să sară o sumedenie de fărîme de porumb peste părintele Viguá, care le devora cu mare plăcere.

— Mai tare, domnule Mandeville, mai tare! Dacă porumbul nu e bine pisat, *mazamorra* iese prea tare.

Ministrul plenipotențiar, trimis extraordinar al Maiestății sale regina Marii Britanii și Irlandei, continua să piseze porumbul pentru *mazamorra* dictatorului argentinian.

— Tăticule!

Rosas o trase de rochie să tacă din gură și urmă:

— Dacă obosești, lasă-te, nu-i nimic.

— O, nu, domnule guvernator, nu! îi răspunse Mandeville, lovind tot mai tare și începînd să transpire prin toți porii.

— Să vedem! Stai puțin — spuse Rosas apropiindu-se de piuliță și amestecînd grăunțele cu mîna.

— Acum e bine! urmă, după ce examină porumbul — Asta înseamnă să știi cum să faci treaba.

Tocmai cînd sfîrși aceste cuvinte, apărură în scenă *doña Maria Josefa Ezcurra*.

— Excelenței Voastre i se pare că e bine? — întrebă Mandeville desfăcîndu-și manșetele de batist, după ce o salută pe noua venită.

— Foarte bine, domnule ministru. Manuela, însoțește-l pe domnul Mandeville sau condu-l în salon, dacă vrei. Acestea fiind zise, la revedere, prietene. Sînt foarte ocupat, după cum știi, dar rămîn întotdeauna prietenul dumitale.

— Mă onorează foarte mult ce-mi spuneți, Excelentissim domn, și nu voi uita ce ar face Excelența Voastră în locul meu dacă eu aș fi în locul Excelenței Voastre — spuse ministrul, apăsînd vorbele pentru a-i aminti lui Rosas că nu uitase planul lui cu baleniera.

— Fă ce vrei. La revedere.

Rosas se întoarse în cabinet însoțit de cumnata lui, în timp ce Mandeville îi dădea brațul Manuelei și trecea cu ea în salonul cel mare al casei.

— Vești bune — îi spuse intrînd *doña Maria Josefa*.

— Despre cine?

— Despre cel care ne-a scăpat în noaptea de 4 mai.

— L-au „agățat“? — întrebă Rosas cu ochii strălucind.

— Nu.

— Nu?

— Dar o să-l „agățăm“ noi; Cuitiño e un prost.

— Dar unde e?
— Hai mai întâi să stăm jos — spuse bătrîna, trecînd cu Rosas din cabinet în dormitor.

CAPITOLUL XIII — CUM AFLĂM LÎMPEDE CĂ DON
CÂNDIDO RODRIGUEZ ÎI SEMĂNA LUI DON JUAN
MANUEL DE ROSAS

În aceeași dimineață în care domnia sa ministrul plenipotențiar al Maiestății Sale britanice pisa porumbul pentru *mazamorra* lui Rosas, vechiul nostru prieten *don Cândido Rodriguez* se plimba prin *zaguán*-ul casei lui din apropiere de Piața Nouă, înfășurat în halatul de culoarea stafidei ce-l întovărășise în spaimele anului 1820. Mai avea o căciulă albă trasă pînă peste urechi, cu două frunze mari de portocal lipite cu seu de tîmple, o pereche de pantofi de postav ce-i serveau drept papuci de casă, și se plimba cu mîinile în buzunarele halatului.

Mersul său precipitat, cearcănele ce-i înconjurau pleoapele și schimbările bruște ale fizionomiei dădeau de înțeles că petrecuse o noapte proastă și că în acele clipe se afla într-un elocvent dialog cu sine însuși!

Două lovituri în poartă îl opriră brusc din plimbare.

Se apropie, se uită pe gaura cheii înainte de a întreba cine e și, nevăzînd decît pieptul cuiva, îndrăzni să întrebe cu un glas foarte tremurat:

— Cine e?

— Eu sînt, scumpe maestre.

— Daniel!

— Da, Daniel; deschide-mi.

— Să deschid?

— Da, pe toți sfinții!

— Ești într-adevăr tu, Daniel?

— Cred că da; fă-mi serviciul de a-mi deschide și mă vei vedea.

— Ascultă, pune-te cu fața în linie dreaptă, orizontală, în dreptul găurii cheii, dar la o treime sau o jumătate de *vara* mai departe, pentru ca eu să te pot vedea.

O clipă, Daniel vru să dea o lovitură în poartă pentru a-i zbură clanța, dar nu trecu de faza intenției, trebuind să facă ceea ce-i poruncea intransigentul său învățător.

— A, într-adevăr ești chiar tu — spuse *don Cândido* deschizînd poarta.

— Da, domnule, eu sînt, eu care deja am avut destulă răbdare cu dumneata.

— Așteaptă, oprește-te, Daniel, nu merge mai departe — exclamă *don Cândido* luînd mîna elevului său.

— Ce dracu' înseamnă asta, *don Cândido*? De ce să nu merg mai departe?

— Fiindcă vreau să intri aici, în camera asta a Nicolasei — răspunse *don Cândido*, arătînd ușa unei camere ce dădea în *zaguan*.

— Mai înainte de toate, s-a întîmplat ceva?

— Nimic, dar vino în cameră la Nicolasa.

— Dumneata vrei să-mi spui ceva aici?

— Chiar așa.

— Rău.

— Lucruri foarte serioase.

— Și mai rău.

— Hai, Daniel.

— Cu o condiție.

— Poruncă!

— Discuția să nu dureze mai mult de două-trei minute.

— Vino, Daniel.

— Accepți condiția?

— Accept, hai.

— Hai și acolo.

Daniel, dus de mînă de fostul lui învățător, intră în camera țărăncii ce-i era servitoare și se așază pe un fotoliu vechi de piele.

Don Cândido se opri lîngă el și, întinzînd brațul, spuse:
— Ia-mi pulsul, Daniel.

— Eu?

— Da, tu.

— Ce dracu' vrei să fac eu cu pulsul dumitale?

— Să vezi febra ce mă devorează, mă consumă, mă arde de azi noapte. Ce vrei să faci din mine, Daniel? Ce fel de om e cel pe care mi l-ai băgat în casă?

— Iar îmi vii cu din astea! Ce, nu-l cunoști?

— L-am cunoscut cînd era copil, așa cum te-am cunoscut pe tine și pe atîția alții, cînd era doar un prunc, blînd și inocent asemenea tuturor copiilor. Dar știu eu oare care e viața lui de acum, care-i sînt părerile, care-i este apartenența politică? Pot eu să cred că e un nevinovat cînd mi-l aduci în întunecimea nopții și-mi poruncești să nu-l vadă nimeni și să nu vorbească nimănui despre asta? Pot eu să cred că e vreun prieten al guvernului cînd îl văd fără măcar unul din însemnele federale ci cu o cravată albă cu albastru? Nu trebuie oare să deduc din toate acestea, concluzionînd logic, că e aici o oarecare intrigă politică, vreo conspirație, vreun complot, vreo revoluție, la care iau și eu parte fără să știu și fără să vreau, eu, un om pașnic, liniștit și potolit, eu, care prin delicata și grava mea poziție actuală de secretar al excelenței sale domnul ministru Arana, care e un om excelent, ca de altfel și doamna, întreaga sa respectabilă familie, pînă și servitorii, ar trebui să fiu, din obligație, din necesitate, conștiincios și loial față de funcția mea oficială? Ți se pare...

— Mi se pare că dumneata ți-ai pierdut mințile, don Cândido, și cum eu nu vreau să-mi pierd nici mințile și nici timpul, ar fi bine să declarăm închisă conferința noastră și să-mi dai voie să trec să-l văd pe Eduardo.

— Dar pînă cînd va sta la mine în casă?

— Pînă cînd o vrea Dumnezeu.

- Dar asta nu se poate!
- Și totuși se va putea.
- Daniel!
- Domnule Cândido, distinsul meu magistru, să recapitulăm în două cuvinte poziția noastră a tuturor.
- Da, să recapitulăm.
- Ascultă-mă: pentru a evita primejdiile pe care Federația te-ar putea face să le riști la ora actuală, te-am pus secretar particular al domnului Arana, nu-i așa?
- Exact.
- Ei bine, e foarte probabil ca domnul Arana și toți secretarii lui să fie spânzurați într-o bună zi, nu din ordinul autorităților, ci din porunca poporului, care se poate răscula împotriva lui Rosas dintr-o clipă în alta.
- O! — exclamă *don Cândido* deschizînd ochii mari.
- Spânzurați, da, domnule! repetă Daniel.
- Și secretarii?
- Și ei.
- Fără ca asta să fie din greșeală?
- Fără ca asta să fie din greșeală.
- E îngrozitor!
- Secretarii împreună cu ministrul.
- Astfel încît, dacă-mi părăsesc slujba de secretar, îmi taie gîtul *Mazorca*; iar dacă n-o părăsesc, poporul mă spînzură și în plus, de asta, în oricare din aceste cazuri mi se poate întîmpla o nenorocire din greșeală.
- Exact. Asta da, logică.
- Logică infernală, Daniel, logică ce mă va costa viața din cauza ta!
- Nu, domnule, nu te va costa nimic dacă dumneata faci tot ceea ce vreau eu.
- Și ce am de făcut? Vorbește.
- Am să pun această dilemă într-un alt mod; sîntem într-un moment de criză; fie Rosas îl învinge pe Lavalles, fie Lavalles îl învinge pe Rosas, nu-i așa?
- Sigur, așa e.

— Ei bine: în primul caz, dumneata ai în *don Felipe Arana* un sprijin pentru a-ți continua cariera prosperă; iar în al doilea, ai în persoana lui *Eduardo* cea mai bună foarfecă pentru a tăia funia poporului.

— În *Eduardo*?

— Da, dar nu trebuie să mai vorbim despre asta, și nici s-o spunem la alții.

— Astfel încît...

— Astfel încît dumneata trebuie să-l ții pe *Eduardo* în casă pînă cînd voi hotărî eu.

— Dar...

— Un altul, mai puțin generos ca mine, ți-ar cumpăra taina, zicîndu-ți: domnule *Cándido*, a fost foarte bun ordinul armatei lui *Lavalle* pe care mi l-ai dat ascară copiat de mîna dumitale. La cea mai mică indiscreție acest document va ajunge în mîinile lui *Rosas*, domnule *Cándido*...

— Ajunge, ajunge, *Daniel*!

— Bine, ajunge. Atunci, sîntem de acord?

— De acord. O, doamne *Dumnezeule*, eu sînt ca și *Rosas*, sînt la fel cu el ca ființă, asta e limpede! — exclamă *don Cándido* umblînd precipitat prin camera *Nicolasei* și apăsîndu-și pe tîmple frunzele de portocal.

— Adică ești la fel cu *Rosas* ca ființă?

— Da, *Daniel*, identic.

— Drace! Îmi faci serviciul să-mi explici, *don Cándido*? Căci dacă e așa, eu și cu *Eduardo* am putea face chiar acum un mare bine omenirii.

— Da, *Daniel*, la fel — spuse *don Cándido* fără a înțelege gluma lui *Daniel*.

— În ce privință la fel?

— În aceea că mi-e frică, *Daniel*, frică de tot ce mă înconjoară.

— Ei, na! Știi dumneata că domnului guvernator îi e frică?

— Da, știu. Ieri, la ora rugăciunii, în timp ce scriam, adică în timp ce copiam documentele pe care ți le-am arătat, căci,

urmîndu-ți porunca, fac întotdeauna o copie în plus, domnul ministru vorbea foarte tainic cu domnul Garrigós și știi ce-i spunea?

— Dacă nu-mi spui dumneata, nu cred că pot să ghicesc.

— Îi spunea că domnul guvernator pusese să se încarce la bordul vasului *Acteon* patru lădițe cu monezi de aur și că va veni clipa cînd Excelența Sa se va îmbarca la rîndul său fiindcă îi e frică de situația în care se află.

— Ei, na!

— Acestea sînt vorbele textuale ale domnului ministru.

— Drace!

— Și tocmai asta e ceea ce simt eu; frica de situația în care mă aflu.

— Și dumneata, ei?

— Da, și eu. De aceea am zis că semăn cu Excelența Sa, căci e cum nu se poate mai evident, mai elocvent și mai clar că, în momente asemănătoare, el și cu mine avem aceleași senzații.

— Da, sigur — spuse Daniel, gîndindu-se la vorbele lui don Cándido.

— Iar acest fenomen nu s-ar petrece dacă el și cu mine n-am avea ființe identice, la fel de impresionabile.

— Ziceai de patru lădițe cu aur pe *Acteon*?

— Patru lădițe.

— Și că-i e frică?

— Da, frică, asta am zis.

— Domnul Arana n-a zis ceva și cu privire la el?

— Bineînțeles că a spus, căci domnul ministru are o logică la fel de concludivă ca și mine; „Trebuie să ne gîndim și la noi, prietene, — i-a spus lui Garrigós — Noi n-am făcut rău nimănui, dimpotrivă, am făcut bine cît am putut, dar ar fi preferabil să încercăm să ne îmbarcăm imediat ce o va face domnul guvernator“. Asta e logic, Daniel; dar cu îți spun că dacă domnul ministru se îmbarcă, mă îmbarc și eu, fie pentru Riachuelo, fie pentru insula Casajema.

— Garrigós a zis ceva? '

— El a fost de altă părere.

— Zicea că e mai bine să rămână?

— Nu; a încercat să-i demonstreze lui *don Felipe*, vreau să spun domnului ministru, că este mai prudent să nu se aștepte imbarcarea domnului guvernator, în caz că situația ar deveni mai periculoasă. Dar în ultima parte au continuat să vorbească atât de încet că n-am mai putut auzi nimic.

— Va trebui ca altă dată să ai auzul mai ascuțit.

— Ești supărat, iubite și stimat Daniel?

— Nu, domnule, nu. Dar așa cum eu îți ofer din belșug garanții prezente și viitoare, doresc de la dumneata prudență și servicii active.

— Tot ce am să pot, Daniel. Dar crezi că în prezent mă paște vreo primejdie?

— Nici una.

— Eduardo va sta multe zile aici?

— Dumneata ai încredere deplină în Nicolasa?

— Ca în mine însumi. Îi urăște pe toți acești oameni de când i-au ucis fiul, pe bunul, credinciosul, blîndul ei fiu; și, de când a bănuît că Eduardo se ascunde, îl servește cu mai mare zel decît pe mine, cu mai multă grijă, cu punctualitate, cu...

— Hai să-l vedem pe Eduardo, *don Cândido*.

— Haidem, iubite și stimat Daniel; e în cabinetul meu.

CAPITOLUL XIV — CEI DOI PRIETENI

— Haidem, dar numai pînă la ușa cabinetului, căci eu sînt medicul sufletesc al acestui om, iar dumneata știi că medicii întotdeauna trebuie să discute singuri cu bolnavii lor.

— Ah, Daniel!

— Ce-i, domnule?

— Nimic, intră, treci înainte; eu mă duc în salon — spuse *don Cândido*, întorcându-se din drum, în timp ce Daniel intra în camera denumită cabinet.

— Bună ziua, iubite Eduardo — îi spuse Daniel prietenului său, așezat în vechiul fotoliu al lui *don Cândido*, la masa de scris a acestuia.

— Bine că nu m-ai ținut pînă mîine în blestemata asta de carceră, fără să știu nimic despre nimeni — spuse Eduardo.

— A, începem cu muștrările?

— Mi se pare că am dreptate; e ora zece dimineața.

— Sigur, e zece.

— Ei bine, ce-i cu Amalia?

— E foarte bine, mulțumesc lui Dumnezeu, dar nu mulțumită ție, care faci tot posibilul ca ea s-o ducă rău.

— Eu?

— Da, tu; și iată dovada — spuse Daniel, arătînd spre opt sau zece petice de hîrtie risipite pe masă, avînd pe fiecare numele Amaliei, scris de douăzeci-treizeci de ori pe lung, pe lat, de-a curmezișul, în toate felurile și formele de scris.

— A! — exclamă Eduardo, înroșindu-se și adunînd toate hîrțiile.

— Tu te distrayi în acest fel, iubite Eduardo, nimic mai firesc; dar în situația ta e nevoie ca utilul să ia locul firescului; și cum nu e deloc util ca cineva să afle că porți atîta dragoste acestui nume, ar fi mai bine să faci așa — spuse Daniel, luînd hîrțiile din mîna lui Eduardo, răsucindu-le și aruncîndu-le într-un cămin vechi, ce era aprins de zece-douăzeci de ori pe iarnă în cabinetul lui *don Cândido*, pentru a scoate umezeala din pereți, după cum spunea el, căci focul continuu îi făcea rău; în acea zi fusese aprins din considerație pentru oaspetele său nedorit.

— Bine, recunosc că ai dreptate, Daniel, dar vreau să merg la Barracas acum, pe loc.

— Te înțeleg că vrei.

— Chiar am s-o fac.

— Ba nu, n-ai s-o faci,

— Și cîc mă va împiedica?

— Eu.

— Domnule, asta înseamnă să abuzezi prea mult de prietenie.

— Dacă dumneata crezi așa, domnule Belgrano, atunci nimic mai simplu.

— Cum adică?

— Dumneata n-ai decît să te duci la Barracas cînd vrei, dar trebuie să te previn că o dată ajuns, te vei găsi singur în casă, căci verișoara mea nu va mai fi acolo.

— Pentru Dumnezeu, Daniel, pentru Dumnezeu, nu mă mai chinui și tu! Nici nu mai știu ce spun.

— Ha! În sfîrșit ai spus și tu un lucru rezonabil, așa că, fiindcă ai început să-ți vii în fire, ascultă despre ce-i vorba.

Daniel îi povesti pe scurt lui Eduardo toate întîmplările din noaptea anterioară, precum și despre invazia generalului Lavalle.

— Sigur, sigur! Nu mai pot să locuiesc la Barracas fără s-o compromit! — spuse Eduardo punîndu-și cotul pe masă și sprijinindu-și în palmă fruntea.

— Asta înseamnă să vorbești cu judecată, Eduardo. Nu există alt mijloc de a o salva pe Amalia decît punîndu-te la adăpost de mîna lui Rosas, căci, chiar dacă eu aș putea s-o salvez de insultele celor din *Mazorca* sau de vreo măsură grosolană de-a tiranului, n-aș avea nici o putere s-o eliberez de rigorile impuse de propria ei ființă în caz că ți s-ar întîmpla o nenorocire. Amalia e o fire pasionată. Fîrea ei sensibilă și imaginația exaltată ar duce-o la cea din urmă limită a vieții sau a nenorocirii dacă la sufletul ei ar ajunge chiar și o picătură din sîngele tău.

— Și ce să fac, Daniel, ce să fac?

— Să renunți la ideea de a o vedea timp de cîteva zile.

— Imposibil.

— O vei pierde, atunci.

— Eu?

— Tu.

— O, nu, nu pot.

— Atunci n-o iubești.

— N-o iubesc! O, da! N-o iubesc așa cum merită ea să fie iubită, căci pentru Amalia e nevoie de un zeu, iar eu nu sînt decît un om; ea merită dragostea cerului și a pămîntului, iar eu nu-i pot da decît iubirea sufletului meu. Ah, Daniel, de azi-noapte mi se pare că-mi lipsește lumina, căci ochii ei n-o mai revarsă în ai mei; mi se pare că-mi lipsește aerul vieții, căci nu-l mai respir în suflarea ei. N-o iubesc! Doamne, dumnezeule! — exclamă Eduardo ascunzîndu-și fruntea în mîini

O clipă de tăcere se așternu între cei doi tineri. Daniel se aștepta înalta pasiune a dragostei, lucrare dumnezeiască pentru sufletele generoase și mari, pe care și el o simțea, deși fără exaltarea prietenului său; căci dragostea lui pentru Florenția nu avusese piedici care să-l supere, iar spiritul său nu se înstrăina astfel nici de alte sentimente nobile și mărețe ce-l atrăgeau; nu avea nici firea concentrată a lui Eduardo, asupra căruia, dată fiind sensibilitatea lui, pasiunile, fericirea și nenorocirea, aveau efecte și mai puternice.

— Dar nu; asta înseamnă să fii prea slab. Ce spuneați că trebuie să fac, Daniel? — spuse Eduardo, scuturîndu-și capul și dîndu-și pe spate pletele de abanos ce-i cădeau pe templele palide, privindu-și liniștit prietenul.

— Să n-o vezi pe Amalia cîteva zile.

— Bine.

— Dacă evenimentele politice ajung repede la dezno-dămîntul pe care-l dorim noi, tu nu ai decît de cîștigat.

— Da, sigur.

— Dacă, dimpotrivă, evenimentele nu ajung la acest sfîrșit, atunci va fi nevoie să emigrezi.

— Singur?

— Nu, nu vei pleca singur.

— Va merge și Amalia? Crezi că va dori să mă urmeze?

— Da, sînt chiar sigur. Iar în afară de Amalia, vor mai pleca și alte persoane cunoscute de tine.

— O, da! Să plecăm în străinătate, Daniel! Aerul patriei îi ucide pe fiii ei, azi ne sufocă.

— N-are importanță; e necesar să-l respirăm cum vom putea, pînă vom pierde ultima speranță.

— Dar dacă evenimentele durează mai mult timp?

— Nu se poate.

— Totuși, nimic nu e mai ușor. Un contratimp oarecare îl poate opri pe Lavallo din acțiune și atunci...

— Atunci totul va fi pierdut; căci întîrzierea, în actuala stare de lucruri, înseamnă înfrîngerea lui Lavallo.

— Ba nu, prietene, nu va fi pierdut; și fiindcă nu va fi, vom aștepta cu toții în fiecare zi ca a doua zi să vină Lavallo.

— Să-l aștepte alții, dar eu nu, Eduardo. Efectivul armatei eliberatoare este cu mult inferior trupelor lui Rosas. Iar resursele acestuia sînt de o mică la unu în comparație cu ale bravului nostru general. Căci în favoarea acestuia nu există altceva decît emoția pe care a provocat-o neașteptata lui prezență în provincie și faptele aproape legendare ale curajului său personal și ale entuziasmului tinerilor lui soldați. Dar, dacă momentul acestei emoții se pierde, toate probabilitățile sînt împotriva cruciadei lui.

— Bine atunci, să presupunem o prelungire în timp a războiului. Cum să trăiesc eu atunci, Daniel, despărțit atîta vreme de Amalia?

— Dacă s-ar întîmpla așa, ai vedea-o, însă nu la Barracas.

— Pot intra o clipă, iubiții și stimații mei discipoli? — spuse *don Cândido*, ivindu-se cu ciucurașul căciulii albe pe ușa cabinetului pe care o întredeschise.

— Intră, iubite și stimate maestre — spuse Daniel.

— E o veste, Daniel, o întîmplare, un lucru...

— Îmi vei face serviciul să mi-l spui o dată, domnule Cândido?

— De fapt, eu mă plimbam prin *zagún*, căci atunci când mă doare puțin capul, ca acum, îmi face bine să mă plimb, ca de altfel și să-mi pun niște plasturi din frunze de portocal. Căci, trebuie să știți, fiii mei, că frunzele de portocal cu seu au asupra organismului meu puterea specifică...

— Să-ți faci bine duminică și să-i îmbolnăvească pe ceilalți. Ce s-a întâmplat? — întreabă nerăbdătorul Daniel.

— Acolo vreau să ajung.

— Dar ajungi o dată, pe toți sfinții!

— Ajung, geniu scăpăător, ajung. Mă plimbam prin *zagún*, cum vă spuneam, când am auzit că cineva s-a oprit în fața porții. M-am apropiat, nehotărît, ezitant, bănuitor. Am întrebat cine e. M-am convins de identitatea persoanei care mi-a răspuns, și atunci am deschis; cine crezi că era, Daniel?

— Nu știu, dar bine mi-ar părea să fi fost dracul, domnule Cândido — spuse Daniel stăpînindu-și nerăbdarea după cum îi era obiceiul.

— Nu, nu era dracul, căci acesta pare că de o vreme nu vrea să se mai desprindă de haina mea. Era Fermín, credinciosul tău, fidelul tău...

— Fermín e aici?

— Da, e în *zagún*, zice că vrea să-ți vorbească.

— Nu mai termini o dată, mîi de bombe! — exclamă Daniel ieșind în grabă din cabinet.

— Ce diavol! O să se distrugă, destinul îl va izbi. Ascultă tu, Eduardo, tu care pari mai circumspect, deși după ce ai plecat de la școală, unde erai tăcut, liniștit, studios, n-am avut plăcerea de a te mai frecventa; e nevoie ca în situația actuală să fii foarte prudent. Spune-mi, de ce nu intri chiar de azi să studiezi la iezuiți și să începi cariera ecleziastică?

— Domnule, îmi faceți serviciul să-mi lăsați sufletul în pace?

— A! Rău! Ești și tu oare ca prietenul tău? Și ce vrei voi, tineri rătăciți, de la goana întortocheată pe panta abruptă pe care v-ați aventurat?

— Vrem să ne lăși singuri un moment, domnule Cândido — spuse Daniel care intra în cabinet în timp ce respectabilul lui învățător își începuse fraza întreruptă a curajoasei lui muștrări.

— Ne amenință vreo primejdie, Daniel? — întrebă *don Cândido* privindu-și timid discipolul.

— Absolut nici una. Sînt probleme de-ale mele și de-ale lui Eduardo.

— Dar astăzi noi trei formăm un singur trup indivizibil.

— N-are importanță, pentru moment o să-l divizăm. Fă-ne favoarea să ne lăși singuri.

— Rămîneți — spuse *don Cândido* întinzînd mîna în aer către cei doi tineri și ieșind tacticos din cabinet.

— Afacerile se încurcă, Eduardo.

— Ce e?

— Ceva cu Amalia.

— O!

— Da, cu Amalia. A primit aviz că într-o oră poliția îi va face o vizită la domiciliu și-mi trimite vorbă prin Fermín, pe care l-am trimis la Barracas înainte de a veni să te văd.

— Și ce facem, Daniel? O! Dar cum de mai întreb ce să facem! Daniel, plec la Barracas.

— Eduardo, nu e momentul să faci nebunii. O stimez prea mult pe verișoara mea pentru a permite oricui să arunce o nenorocire asupra ei — spuse Daniel cu un ton și o privire atît de serioase încît lăsară o puternică impresie în inima lui Eduardo.

— Dar cu sînt cauza insultelor la care se vede expusă această doamnă, deci eu sînt, domnule, cel ce trebuie s-o protejeze — răspunse Eduardo sec.

— Eduardo, să nu facem nebunii — repetă Daniel revenind la blîndețea naturală cu care-l trata pe prietenul său — să nu facem nebunii. Dacă ar fi vorba de a o apăra de un

bărbat, de doi, de oricîți ar fi, cu spada în mînă, ți-aș lăsa foarte liniștit plăcerea de a te măsura cu ei. Dar noi trebuie s-o apărăm de un tiran și de toți partizanii lui, iar împotriva lor curajul tău e neputincios; prezența ta le-ar da arme și mai tari împotriva Amaliei, și n-ai reuși nici să scapi tu și nici să-i dai liniștea verișoarei mele.

— Ai dreptate.

— Lasă-mă pe mine să lucrez. Mă duc imediat la Barracas, iar forței fi voi opune violența, încercînd să abat instinctul bestiei prin inteligența omului.

— Bine, du-te, du-te repede.

— Voi întîrzia doar zece minute, pînă mă duc acasă să-mi iau calul, iar într-un sfert de oră sînt la Barracas.

— Bine, și te vei întoarce?

— În seara asta.

— Spune-i...

— Că te păstrezi pentru ea.

— Spune-i ce vrei, Daniel — adăugă Eduardo, întorcîndu-se cu spatele, căci în ochii lui era fără îndoială ceva ce dorea să ascundă privirii prietenului. Niciodată un om pasionat ca Eduardo, cu curajul și generozitatea sa, nu s-ar fi putut afla într-o situație mai dificilă; s-o vadă în primejdie pe iubită inimii lui, în primejdie din cauza lui și să n-o poată apăra fără a-i spori nenorocirea.

Cînd reveni din primul tur pe care-l făcuse prin cameră, nu-l mai găsi pe Daniel în cabinet.

Era ora unsprezece, iar *don Cândido* începuse să se îmbrace pentru a merge la secretariatul particular al domnului ministru Felipe.

CAPITOLUL XV — AMALIA ÎN PREZENȚA POLIȚIEI

Daniel ajunse acasă, încăleacă pe splendidul lui alezan, o porni în galop spre Barracas, luînd-o pe cele mai proaste străzi ale orașului pentru a nu întîlni cine știe ce piedici care

să-l întârzie, căci de cele ale drumului îl salva, mereu cu ușurință, calul de rasă pe care-l luase; totul era însă zadarnic, căci avea să sosească prea târziu la vilă.

Cînd, la ora nouă dimineața, Daniel se despărțise de verișoara lui pentru a pleca spre oraș, îi poruncise lui Fermín să-l aștepte la Barracas, spunîndu-i și casele unde-l va putea găsi, în caz că va apărea ceva nou.

Ceva se întîmplă, într-adevăr. La puțină vreme după plecarea lui ajunsese la vilă o scrisoare pentru Amalia, în care i se anunța o descindere a poliției, iar tinăra îi trimise veste lui Daniel despre acest lucru, căci nu avea încredere că va putea fi prudentă în fața insultei ce avea să i se aducă în propria ei casă.

Trecu imediat în camera ocupată de Eduardo. Luă de pe o masă cîteva traduceri din engleză cu care tinăru obișnuia să-și petreacă timpul și, convinsă că nu exista în acea cameră nici măcar un singur obiect care să dezvăluie ceea ce ar fi putut căuta poliția, se întoarse în salon, aruncă hirtiiile în focul căminului și începu să se plimbe cu îngrijorarea firească a celor care așteaptă din clipă în clipă să devină actorii unei scene neplăcute, cînd auzi mai mulți cai oprindu-se în poarta vilei. Aceasta se petrecu însă doar la cinci-șase minute după plecarea lui Fermín, adică mult mai repede decît crezuse ea.

Femeie, singură, înconjurată de primejdii ce planau asupra ei și a ființei iubite, firea i se dezvălui cu sinceritate pe chip: palidă și slăbită, se aruncă într-un fotoliu, făcînd totuși eforturi pentru a se stăpîni.

Don Bernardo Victorica, un comisar de politic și Nicolás Mariño se prezentară în salon introduși de Pedro.

Victorica, omul urît și temut de toți cei din Buenos Aires care nu erau părtași la decăderea acelei vremi, era totuși mai puțin rău decît se credea în general. Fără a-i lipsi niciodată severitatea pe care i-o impuneau ordinele dictatorului se purta, de cîte ori o putea face fără a se compromite, cu o oarecare politețe, cu un fel de semitoleranță care în

ochii lui Rosas ar fi constituit un delict, dar pe care șeful poliției o folosea în special atunci când era obligat să-și exercite atribuțiile asupra unor persoane pe care le considera compromise prin vreun denunț răuvoitor sau printr-un gest arbitrar al guvernului¹.

Cu pălăria în mână, după ce făcu o adâncă plecăciune, el îi spuse Amaliei:

— Doamnă, sînt șeful poliției; am neplăcuta datorie să fac o percheziție amănunțită în această casă; este un ordin expres al domnului guvernator.

— Și acești doi domni au venit tot pentru a-mi percheziționa casa? — întrebă Amalia arătînd spre Mariño și spre comisarul de poliție.

— Domnul, nu — răspunse Victorica arătîndu-l pe Mariño — celălalt domn este comisar de poliție.

— Aș putea ști și eu pe cine sau ce se caută în casa mea, din ordinul domnului guvernator?

— Vă voi spune imediat — răspunse Victorica foarte serios, căci atît el cît și însoțitorii lui stăteau în picioare, fără a fi primit de la Amalia nici cel mai mic semn să se așeze.

Aceasta trase de cordonul clopoțelului și-i spuse Luisei care apărău imediat:

¹ Cînd, în 1839, am primit, în închisoare și în fiarele lui Rosas, botezul civic pe care el l-a destinat tuturor argentinienilor ce refuzau să se prostitueze în lupanarul de sînge și vicii unde se bălăceau prietenii lui, *don* Bernardo Victorica a avut față de mine unele atenții ce erau absolut interzise.

Singur, îngropat într-o celulă în care abia intra lumina zilei printr-o mică fereastră rotundă, n-am să uit niciodată bucuria pe care am simțit-o cînd șeful poliției a consimțit să mi se aducă luminări și cîteva cărți. La flacăra acestor luminări am ars cîteva bețișoare de *mate* pentru a scrie cu ele, pe pereții celei, primele versuri împotriva lui Rosas și primele jurăminte ale sufletului meu de nouăsprezece ani de a face, împotriva tiranului și pentru libertatea patriei mele, tot ceea ce am făcut și continui să fac în îndelungata perioadă a înstrăinării mele (n.a.)

— Însoțește-l pe acest domn și deschide-i toate ușile pe care ți le va arăta.

Victorica îi făcu o reverență Amaliei și o urmă pe Luisa în camerele interioare.

Însoțit de comisarul de poliție, trecu în cabinetul de lectură, apoi în dormitorul splendid al tinerei. Șeful poliției nu era un om de mare gust care să poată observa toate splendorile cuprinse în altarul secret unde nu o dată pătrunsesse privirea îndrăgostită a lui Eduardo prin aburii fini de tul și batist ce acopereau geamurile. Dar în același timp, Victorica avea ochi prea buni pentru a nu vedea că tot ce se afla acolo dezvăluia puțină dragoste pe care o nutreau stăpîni acelei case față de sfînta cauză a Federației.

Covoare, tapiserii, porțelanuri, totul se înfățișa privirii șefului poliției doar în culorile alb și azuriu, alb și albastru, azuriu sau albastru. Sprîncenele stufoase ale intransigentului federalist începură să se încrunte.

„S-ar putea foarte bine să nu fie nimeni ascuns aici, așa cum mă asigură Mariño, dar nu din cauză că în casa asta nu s-ar găsi unioniști“ — își spuse el.

Trecu apoi în cabinetul de toaletă al Amaliei, iar privirea îi fu orbită de minunăția ce i se arăta.

— Ia, fată, deschide dulapurile astea — îi spuse Luisei.

— Și ce vrei să vezi în dulapurile stăpînici? — întrebă mica Luisa, deschizînd ușile acestora cu o iuteală și o supărare care ar fi stîrnit risul oricui s-ar fi aflat în locul înspăimîntătorului personaj ce-o privea.

— Hai, hai! Deschide-le, ți-am zis.

— Ce curiozitate! Poftim, sînt deschise — spuse Luisa.

— Bine, închide-le.

— Vrei să vă uitați dacă nu e cineva ascuns în ceșcuțele păsărelelor? — spuse Luisa arătînd spre coliviile aurite ale sticleților.

— Fetițo, ești foarte obraznică, dar te iert din cauza vîrstei tale. Ia, deschide-mi ușa asta.

— Asta?

— Da.

— Ușa asta dă în camera mea.

— Bine, deschide-o.

— Nu-i nimeni înăuntru.

— N-are importanță, deschide-o.

— Eu? Nu, domnule, n-o deschid. Deschideți-o, dacă nu mă credeți pe cuvânt.

Victorica o privi lung pe fetița de zece-unsprezece ani care îndrăznea să-i vorbească astfel și imediat apăsă pe clanța ușii, intrând în dormitorul Luisei.

— Vino, fetiço — îi spuse, văzînd că rămăsese în camera de toaletă.

— Am să vin dacă îi spunei domnului să vină și el cu noi — spuse Luisa arătînd spre comisarul care examina afumătoarele de aur.

Comisarul îi aruncă o privire zdrobitoare care nu reuși totuși s-o copleșească pe isteața Luisa și, așezînd afumătorea înapoi pe etajera din colț, îl urmă pe Victorica.

— Domnule, nu-mi răscoliți patul. După aceea iar o să vă supărați dacă vreau să vă arăt ceșcuțele păsărelelor — îi spuse lui Victorica, văzîndu-l că ridică pătura de pe pat și se uită dedesubt.

— Unde dă ușa asta?

— În curte.

— Deschide-o.

— Trageți; e deschisă.

Ajuns în curte, Victorica îi făcu un semn comisarului care se duse pe lîngă grilajul de fier înapoi în vilă, iar el cu Luisa se îndreptară în partea clădirii unde se aflau camerele lui Eduardo și sufrageria.

— Cine locuiește în camera asta? — întrebă Victorica intrînd în locuința lui Eduardo.

— Domnul Daniel, cînd rămîne mai mult — răspunse Luisa fără cel mai mic semn de tulburare.

— Și de cîte ori pe săptămînă se întîmplă asta?

— Stăpîna mi-a poruncit să vă arăt casa, nu să vă dau raportul despre ce se petrece aici. O puteţi întreba pe stăpîină.

Victorica îşi muşcă buzele, neştiind ce să se facă cu fata, şi trecu în cealaltă cameră, apoi în sufragerie, fără să fi găsit nici un lucru care să-i ofere indicii despre ce căuta.

În timpul executării acestei investigaţii poliţiste, în modul şi forma adoptate de dictatură, o scenă cu totul diferită, dar nu mai puţin interesantă, avea loc în salon.

După ce Victorica şi comisarul plecară în camerele interioare, Amalia, fără a-şi ridica ochii pentru a onora cu privirea chipul lui Mariño, îi spuse:

— Puteţi lua loc, dacă intenţionaţi să-l aşteptaţi pe domnul Victorica.

În clipa aceea, Amalia nu era îmbujorată, era stacojie. Mariño, dimpotrivă, era palid şi descompus în prezenţa acelei femei a cărei frumuseţe fascina şi ale cărei maniere, imperiale şi aristocratice, putem spune că impuneau.

— Intenţia mea — spuse Mariño, aşezîndu-se la cîţiva paşi de Amalia — intenţia mea a fost de a vă face un serviciu, doamnă, un mare serviciu în aceste împrejurări.

— Mii de mulţumiri — îi răspunse sec Amalia.

— Aţi primit scrisoarea mea de azi dimineaţă?

— Am primit o hîrtie semnată de Nicolás Mariño, care presupun că sînteţi dumneavoastră.

— Bine — răspunse comandantul străjerilor, stăpînindu-şi reacţia pe care i-o provocase dispreţuitorul răspuns al tinerei. — În acea scrisoare, în hîrtia aceea, cum o numiţi dumneavoastră, mă grăbeam să vă avertizez de ceea ce urma să se întîmple.

— Aş putea şti cu ce scop v-aţi deranjat în acest fel, domnule?

— În scopul ca dumneavoastră să luaţi măsurile recomandate pentru siguranţa dumneavoastră.

— Sinteți prea bun cu mine, dar în același timp prea rău cu prietenii dumneavoastră politici, avînd în vedere că îi trădați.

— Îi trădez!

— Mi se pare că da.

— Asta e prea mult, doamnă!

— Totuși așa se cheamă ceea ce faceți.

— Eu încerc mereu să fac tot binele care-mi stă în putință. În plus, știam că încă de aseară nu se mai putea afla nici un bărbat în această casă, după vizita lui Cuitiño. Totuși, *doña* Maria Josefa Ezcurra, care depune o strădanie deosebită în a persecuta această casă, așa cum depun eu pentru a o apăra; a fost azi-dimineață să-i aducă la cunoștință domnului guvernator că aici se ascunde o persoană de multă vreme căutată de autorități. Excelența Sa a trimis după domnul Victorica, i-a dat ordinul pe care-l îndeplinește acum, iar eu, care am avut norocul să aflu ce se întîmpla, n-am pierdut nici o clipă pentru a vă pune la curent, hotărîndu-mă totodată să-l însoțesc pe domnul Victorica, în eventualitatea că voi avea norocul să vă apăr de vreun necaz. Aceasta e purtarea mea, doamnă; iar dacă voi comite o trădare față de prietenii mei, cauza pentru care procedez astfel o justifică pe deplin. Această cauză e sfîntă; ea izvorăște dintr-o simpatie instantanee pe care am simțit-o față de dumneavoastră de cînd am avut fericirea să vă cunosc. De atunci, întreaga mea viață a fost consacrată găsirii mijloacelor de a mă apropia de această casă; iar poziția, situația, influența mea...

— Poziția și influența dumneavoastră nu mă vor împiedica să vă las singur, întrucît nu vă dați seama că prezența dumneavoastră mă deranjează — spuse Amalia, ridicîndu-se, dînd la o parte scaunul pe care stătuse și trecînd în cabinetul de lectură și de acolo în dormitor, unde se așeză pe canapea strălucind de frumusețe și de mîndrie.

— A, am să mă răzbun, cățea unionistă! — exclamă Mariño palid de furie.

Trecuseră câteva clipe de când mîndra tucumană se afla singură în dormitorul ei pentru a nu mai suporta obrazniciile lui Mariño, când Victorica, întorcîndu-se cu Luisa pe același drum pe care se dusese, se întîlni din nou cu Amalia.

— Doamnă — îi spuse — am îndeplinit prima parte din ordinul primit; și, din fericire pentru dumneavoastră, voi putea spune Excelenței Sale că nu am găsit în această casă persoana pe care am venit s-o caut.

— Aș putea ști despre ce persoană e vorba, domnule șef al Poliției? Aș putea ști pentru ce mi se aduce afrontul de a mi se percheziționa casa?

— Vreți să porunciți acestei fete să se retragă?

Amalia îi făcu un semn Luisei care se retrase, nu fără a se strîmba din ochi către Victorica.

— Doamnă, trebuie să vă iau o declarație, dar aș dori să evit cu dumneavoastră formalitățile, avînd mai degrabă o discuție cinstită și sinceră.

— Vorbiți, domnule.

— Îl cunoașteți pe *don* Eduardo Belgrano?

— Da, îl cunosc.

— De cîtă vreme?

— Să fie vreo două — trei săptămîni — răspunse Amalia, îmbujorată ca un trandafir proaspăt și plecînd capul, rușinată că trebuise să mintă pentru prima dată în viață.

— Totuși, e mai multă vreme de cînd a fost văzut în această casă.

— Eu v-am răspuns, domnule.

— Ați putea dovedi că *don* Eduardo Belgrano nu a fost ascuns în această casă din luna mai pînă în prezent?

— Nici nu m-aș strădui să dovedesc așa ceva.

— Atunci e sigur?

— N-am spus asta.

— Dar ați spus totuși că n-ați dovedi că n-a fost.

— Pentru că dumneavoastră, domnule, sînteți cel care trebuie să dovediți contrariul.

— Și știți cumva unde se găsește el în prezent?

— Cine?

— Belgrano.

— Nu știu, domnule, dar chiar dacă aș ști nu v-aș spune — răspuse Amalia, ridicându-și capul, mândră și mulțumită că avea ocazia de a spune adevărul.

— Dumneavoastră nu țineți seama că eu îndeplinesc un ordin al domnului guvernator? — spuse Victorica, începând să regrete indulgența pe care-o avusese față de Amalia.

— Mi-ați mai spus-o.

— Atunci ar trebui să dați dovadă de mai mult respect în răspunsuri, doamnă.

— Domnule, cunosc foarte bine respectul pe care-l datorez celorlalți, după cum îl cunosc și pe cel ce mi se datorează. Iar dacă domnul guvernator sau domnul Victorica doresc denunțatori, cu siguranță că nu în această casă îi vor putea găsi.

— Dumneavoastră nu-i denunțați pe alții, însă vă denunțați pe dumneavoastră înșivă.

— Cum?

— Când uitați că vorbiți cu șeful poliției, căruia îi dezvăluiți cu toată sinceritatea exaltarea dumneavoastră unionistă.

— O, domnule, și ce mare lucru dacă aș fi, într-o țară în care sînt atîtea mii de unioniști!

— Din nenorocire pentru țară și pentru ei înșiși! spuse Victorica, ridicându-se furios — dar va veni o zi în care nu vor mai fi atîția; asta v-o jur.

— Sau vor fi și mai mulți.

— Doamnă! — exclamă Victorica privind-o amenințător pe Amalia.

— Ce este, domnule?

— Abuzați de sexul dumneavoastră.

— Așa cum și dumneavoastră de funcția dumneavoastră.

— Nu vă temeți de vorbele dumneavoastră, doamnă?

— Nu, domnule. În Buenos Aires doar bărbații se tem; noi, femeile știm însă să apărăm o demnitate pe care ei au uitat-o.

„Asta așa e, mai rele sînt femeile“ — își spuse Victorica.

— Să terminăm, totuși — continuă, către Amalia — aveți bunătatea să deschideți acest sertar.

— Pentru ce, domnule?

— Trebuie să îndeplinesc o ultimă sarcină; deschideți-l.

— Ce sarcină?

— Am ordin să vă cercetez hîrțiile.

— O! Asta e prea mult, domnule; ați venit să căutați în casa mea un bărbat; acest bărbat nu este aici, iar eu vă voi spune că nu consimt să se facă nimic mai mult.

Victorica zîmbi și spuse:

— Deschideți, doamnă, deschideți de bună voie.

— Nu.

— Nu deschideți?

— Nu, nu.

Victorica se îndrepta către birou, care avea cheia în broască în clipa în care Mariño, care ascultase interogatoriul din cabinet, se precipită în cameră pentru a încerca, printr-o lovitură decisivă, să cucerească inima mîndrei Amalia.

— Scumpe prieten — îi spuse lui Victorica — eu mă pun garant că printre hîrțiile acestei doamne nu există nimic care să compromită sfînta noastră cauză; nici ziar, nici scrisori ale mizerabililor unioniști.

Victorica își retrăgea mîna de pe cheia biroului, iar Mariño începuse deja să creadă că-și cucerise dreptul la recunoștința acelei inimi rebele la mîngîierile lui, cînd Amalia se precipită asupra biroului, îl deschise cu zgomot, scoase din patru casete mici ceea ce aveau, cîteva scrisori, bijuterii și bani, și cu o expresie pe care se citea disprețul, se întoarse spre Victorica, și cu spatele la Mariño, și-i spuse:

— Iată tot ce conține acest birou; cercetați totul.

Mariño își mușcă buzele pînă la sînge.

Victorica trecu privirea peste obiectele pe care i le arăta-se Amalia și, fără a se atinge de nimic, spuse:

— Am terminat, doamnă.

Amalia abia dacă îi răspunse printr-o mișcare a capului și se întoarse pe canapea, căci simțea, după efortul violent pe care-l făcuse, că un fel de vîrtej îi înnoiră vederea.

Victorica și Mariño făcură cîte o plecăciune adîncă și ieșiră prin cabinet să-l găsească pe comisar care îi aștepta.

Tocmai în clipa cînd cu toții își încălecau caii, Daniel descăleca de pe al său și, după un salut politicos către Victorica și Mariño, intră în casa verișoarei lui, spunîndu-și:

„Rău. Încep să ajung tîrziu, și asta nu-i a bună“.

La rîndul lui, Mariño îi spunea lui Victorica:

— Asta trebuie că știe tot. E unionist, în ciuda tatălui pe care-l are și a tot ceea ce face.

— Da, trebuie să fim cu ochii pe el.

— Și cu pumnalul — adăugă Mariño, iar cei doi porniră în galop spre oraș.

CAPITOLUL XVI — CU TOȚI COMPROMIȘI

O oră mai tîrziu, mîndrul alezan ce venise spre vilă în galop, mergea la pas către oraș, ducîndu-și stăpînul, nu cu fruntea sus și cu privirea vioaie ci cu capul în piept iar ochii frumoși aproape închiși.

Văzîndu-l astfel, oricine ar fi crezut că era un tînar indolent, a cărui leneșă ființă ieșise să se bucure de mîngîietoarele raze ale soarelui de august, în aspra iarnă a anului 1840, preferînd plimbării pe jos calul pentru a nu-și osteni delicatele picioare prin nisipul ud de la Barracas.

Sigur însă era că Daniel nici nu-și mai dădea seama dacă era iarnă sau vară, și nici de vreo plăcere nu se bucurau simțurile și nici spiritul lui.

Pradă propriilor lui idei, Daniel umbla făcînd cu totul, abstracție de ceea ce-l înconjura; meditănd asupra oricărui fel de mijloc pe care i-l sugera fecunda lui imaginație, doar-doar îl va găsi pe acela care să-l facă stăpîn pe difi-cilă situație, în care se aflau oamenii a cărui soartă îi era aproape pe de-plin încredințată. Situație care-l copleșea, cu atît mai mult cu cît din cauza ei se vedea îndepărtat în fiecă clipă de eve-nimentele publice cărora dorea să le consacre întreaga lui, activitate spirituală. În plus, Daniel era superstițios ca și verișoara lui, sau mai bine zis, chiar mai superstițios, căci imaginația îi era mai exaltată iar convingerile despre fatalis-mul tuturor lucrurilor mai profunde. O vagă neliniște pusese stăpînire pe mintea lui din clipa în care văzuse că nu ajun-sese la timp pentru a fi de față la vizita domiciliară a lui Victorica, ocazie din care își propusese să scoată un imens avantaj în favoarea Amaliei.

Cu toate acestea, el se arătase mulțumit față de verișoara lui, inspirîndu-i pe cît putea încredere în soarta lui Eduardo pentru a-i da liniștea sufletească. Totodată, convenise cu ea că, dacă evenimentele s-ar fi prelungit mai mult de opt zile, să-i caute o casă mică și singuratică pe coasta San Isidro ori în orice loc mai depărtat, unde să poată locui retrasă fără a se muta cu totul din casa de la Barracas; asigurîndu-i în același timp fericirea de a-l vedea pe Eduardo și pe cea de a se putea îmbarca în orice moment. În sfîrșit, ajunsese s-o facă să rîdă, după cum obișnuia, atunci cînd el suferea și se ascun-dea de ceilalți.

Meditînd, acceptînd și respingînd idei, ajunse, în sfîrșit, la faleza Generalului Brown și, luînd-o pe strada Reconquista, acasă la Florencia lui, pentru a respira puțin parfum de dra-goste și fericire în boarea acelei sublime flori căzute din cer pe pămîntul argentinian pentru a fi vegheată de dragoste, în friguroasa noapte a nenorocirilor acestui necăjit popor.

Acea zi însă era fatală.

Intrînd în salon, o găsi pe doamna Dupasquier leșinată într-un fotoliu și pe Florenția lîngă ea, ținînd cu mîna stîngă capul mamei și umezindu-i tîmplele cu apă de colonie.

— Daniel, vino! — exclamă tînăra.

— Dar ce e, dumnezeule? — întrebă Daniel apropiindu-se de acel tablou al durerii și dragostei filiale.

— Mai încet, nu vorbi tare. A leșinat.

Daniel îngenunche în fața fotoliului și luă mîna palidă și rece a doamnei Dupasquier.

— Nu-i nimic, o să-și revină — spuse, după ce-i luă pulsul.

— Da, începe să transpire. Du-te în dormitor și ia o pelearină, un batic, orice, Daniel.

Tînărul se supuse și, după ce o înveli chiar el pe viitoarea lui soacră, apoi îngenunche în fața ei împreună cu Florenția, fiecare ținîndu-i cîte o mîna, cu ochii ațintiți spre cea a cărei primă privire o așteptau cu nerăbdare, Daniel îndrăzni s-o întrebe pe Florenția lui, aproape în șoaptă:

— Dar ce s-a întîmplat? N-a putut leșina decît din cauza vreunui necaz.

— Așa s-a și întîmplat.

— Azi?

— Chiar adineauri. L-ai întîlnit pe Victorie?

— Nu.

— Tocmai a plecat de aici.

— De aici?

— Da. A venit cu un comisar și doi soldați și a percheziționat toată casa.

— Dar pe cine căuta?

— N-a spus, dar cred că pe Eduardo, căci a vrut să-i pună mamei cîteva întrebări despre el.

— Și?

— Mama a refuzat să-i răspundă.

— Bine.

— A mai refuzat să deschidă ușa unei camere care era întîmplător încuiată, iar Victorie a dat ordin s-o spargă.

— Dar de ce n-a deschis?

— Fiindcă mama i-a spus de la început lui Victorica că nu se va înjosi să-l conducă prin casă; că el n-avea decît să procedeze cum dorea, întrucît are de partea lui forța. Mama a rezistat cu o putere și un curaj care-i sînt proprii. Dar după ce a rămas singură, mi-a vorbit mult de căsătoria noastră, mi-a spus că e nevoie să plecăm din țară pentru totdeauna. În brațele mele am simțit cum suferă, cum îi vine leșinul. Uite, pare să-și revină... da...da.

Florencia se ridică brusc, luă capul mamei și acoperi de sărutări ochii care avuseseră pentru ea prima privire.

Doamna Dupasquier își revenise din leșin.

Această femeie, perfectă reprezentantă a tot ce era mai delicat, mai cult în societatea din Buenos Aires, avea în ea întreg orgoliul, toată mîndria, întreg spiritul nobililor urmași ai eroilor independenței noastre care, avînd sentimentul originii lor, au fost mereu necruțători cu tot ce nu era glorie, inteligență sau noblețe în Republică; era dintre acele femei care sufereau mai mult decît bărbații din cauza umilințelor la care dictatura supunea patria; mai mult decît bărbații, ele aveau curajul de a înfrunța furiile tiranului și ale plebei înarmate și obrăznicite de el.

Paginile însîngerate ale guvernării lui Rosas numără victimele tiraniei lui care au căzut sub pumnalul sau gloanțele asasinilor dictaturii. Alături de numele lui Rosas, ale lui Maza, Oribe, ale tuturor acestor faimoși călăi ai poporului argentinian se înscrie de atunci martirologul celor ce au refuzat să participe la ruina sau decăderea patriei lor. Dar Dumnezeu singur poate să fi scris, în sfintele pagini ale eternei cărți a dreptății, imensa listă a celor care au murit datorită actelor de cruzime comise de acești bandiți împotriva firii și moralului. Doar Dumnezeu știe cîte mame au coborît în morminte, în valurile singelui fiilor lor, cîte soții s-au urcat la ceruri, căutîndu-și tovarășii de viață răpiți de lîngă ele de plumbul lui Rosas sau de cuțitul vîntorului de putere care, zvîrlit din patria lui, s-a dus să-și vîndă mîna și sufletul unui tiran străin pentru a-și sătura în sîngele poporului nevino-

vat instinctul înnăscut al crimei, și pe al cărui cap posteritatea va ști să-și pună pecetea de neconfundat a oprobiului și disprețului!

Da, numai Dumnezeu știe câte nobile femei argentinieni au coborât spre mormînt pas cu pas, duse de mîna acelei epoci singeroase și de grelele necazuri abătute asupra inimilor simțitoare!

— Daniel — spuse doamna Dupasquier — trebuie ncăpărat să plecăm din țară; dumneata și Eduardo chiar mîine, dacă e posibil. Amalia, eu și fiica mea vă vom urma cît de curînd.

— Bine, bine, doamnă. Acum să nu mai vorbim despre asta. Aveți nevoie de odihnă.

— Crezi oare că e posibil să mă odihnesc în țara asta? Nu mă crezi că în fiecare clipă tremur pentru siguranța dumatăle? În plus, o dată ațintite bănuielele lui Rosas asupra acestei case, ea va fi condamnată la toate insultele; și orice persoană care vine aici va fi la rîndul ei spionată și persecutată.

— În opt zile, poate, vom fi eliberați.

— Nu, Daniel, nu. Privirea lui Dumnezeu s-a abătut de la patria noastră și nu trebuie să ne așteptăm decît la nenorociri. Nu mai vreau ca Amalia să intre măcar în casa asta.

— Amalia tocmai a îndurat și ea o vizită asemănătoare.

— Și ea?

— Acum două ore.

— Asta-i *doña* Maria Josefa, mamă.

Doamna Dupasquier făcu un gest ca și cum ar fi auzit numindu-se cea mai respingătoare ființă de pe pămînt.

Daniel povesti apoi tot ce se petrecuse la vila din Barracas de la ora zece a serii trecute.

— Dar în toate astea — adăugă — încă nu există nici o primejdie reală. Nimeni nu-l va putea găsi pe Eduardo, răs-pund eu de asta. Eu am să acționez pentru a-l influența pe Victorica să nu dea crezare falselor denunțuri pe care le-a primit Rosas de la cumnata lui, care nu vrea decît să-i stîrneas-

că disprețul față de eforturile poliției. În acest fel, vă pun în siguranță pe voi și pe Amalia. Cît despre mine, n-am absolut nimic de ce mă teme — spuse Daniel, dorind să inspire iubitei și mamei ei o încredere care lui începuse să-i lipsească.

— Mamă — spuse Florenția — acum că nu mai e nici un motiv ca Amalia să nu vină, aș vrea să trimit după ea să ia masa cu noi; la fel va face și Daniel, așa că vom petrece toată ziua împreună.

— Da, da! spuse Daniel — Aș vrea să fim toți împreună, să nu ne despărțim niciodată.

Un fel de presimțire groaznică începu să-i apese inima lui Daniel.

— Bine, așa să faci — îi răspunse doamna Dupasquier.

Florenția ieși în zbor, îi scrisese câteva rânduri Amaliei și dădu poruncă să înhame caii la trăsură pentru a o trimite să-i aducă prietena.

Florenția tocmai intra în salon din camerele interioare cînd cineva bătu la ușa exterioară a acestuia.

Cu toții încremeniră.

Daniel se ridică, deschise și spuse:

— E Fermín. Ce e? — își întrebă servitorul fără a-i da voie să intre în salon, pentru ca femeile să nu audă dacă se întîmplase vreo nenorocire, în accea zi în care totul părea să completeze împotriva lor.

— A venit domnul Cándido — răspunse Fermín.

— Unde e?

— În *zaguan*.

Daniel ajunsese dintr-un salt lângă fostul lui învățător.

— Ce-i cu Eduardo? — îl întrebă cu glasul, cu ochii și cu chipul.

— Nimic.

Daniel răsufli.

— Nimic — continuă *don Cándido* — este bine, liniștit, împăcat; dar e ceva în legătură cu tine.

— Cu mine?

— Da, cu tine, tînăr imprudent, care te arunzi într-un...

— Într-un infern, bine, bine. Dar ce e?

— Ascultă.

— Repede.

— Încet, ascultă: Victorica a vorbit cu Mariño.

— Bine.

— Mariño a vorbit cu Beláustegui.

— Mai departe.

— Beláustegui a vorbit cu Arana.

— Mai departe.

— Iar eu i-am auzit pe Beláustegui și pe Arana.

— Și de aici?

— De aici rezultă că Beláustegui i-a spus lui Arana că Mariño i-a spus lui că Victorica i-a spus lui Mariño la poliție că a cerut comisarului de la sectorul tău ca din noaptea asta să-ți supravegheze casa și să te urmărească, fiindcă sînt bănușeli grave împotriva ta.

— Așa, foarte bine. Ei, și?

— Ei și! Ți se pare puțin lucru enormul, monstruosul pericol care apasă asupra capului tău și, firese, și asupra capului meu, dat fiind că toți cunosc relațiile noastre strînse, intime, filiale? Vrei...

— Vreau să mă aștepti aici o clipă, după care ne vom continua discuția în trăsura care se oprește în acest moment la poartă, pe drum către casa mea.

— Eu la tine acasă, nesăbuitule?

— Așteaptă-mă puțin, iubite prietene — spuse Daniel, lăsîndu-l în *zaguin*.

— Fermîn, încalecă pe calul meu și mergi acasă — îi spuse servitorului său care-l aștepta în curtea interioară.

— Ce e? — întrebară mama și fiica văzîndu-l intrînd pe Daniel în salon.

— Nimic. Vești de la Eduardo. E nerăbdător. E nebun să lasă din ascunzătoare și să zboare la Barracas. Dar mă duc eu acasă, să-i scriu și să-l fac să-și vină în fire.

— Da, nu te duce dumneata la el — spuse doamna Dupasquier.

— Daniel, promite-mi — spuse Florencia, ridicându-se și venind în fața iubitului ei.

— Promit — spuse Daniel zâmbind și strângând mâinile Florenciei.

— Pleci acum?

— Da, plec cu trăsură care e pregătită să meargă după Amalia, căci eu mi-am trimis calul.

— Și te întorci?

— La trei.

— Bine, la trei — spuse Florencia, strângând tare între mâinile ei fragede mâna pe care avea s-o primească mai târziu în fața altarului.

Daniel sărută mâna doamnei Dupasquier și ieși din salon având aerul unei mulțumiri care din nefericire începea să se depărteze de sufletul lui.

— Știi ceva, Daniel? — spuse *don Cândido* care se plimba prin *zaguán*, așteptându-l.

— Mai încolo, mai încolo, hai la trăsură.

Daniel plecă atât de precipitat încât, ieșind pe poartă, îl lovi tare cu umărul pe un om gras, care se plimba tihnit, cu pasul măsurat și capul foarte drept, cu pălăria dată pe ceafă.

— Scuzați-mă, vă rog, domnule — spuse Daniel, fără a-l privi în față, apropiindu-se de portița trăsurii, deschizînd-o chiar el și spunîndu-i vizitiului:

— Acasă la mine.

— Hei, glasul ăsta!... — spuse personajul cu pălăria pe ceafă oprindu-se și privindu-l pe Daniel, care urca treapta.

— Domnule, îmi faceți favoarea de a mă asculta o clipă? — urmă necunoscutul, adresîndu-i-se lui Daniel.

— Cîte doriți, domnul meu — spuse tînărul, cu un picior pe prag și celălalt pe pămînt, întorcîndu-se spre cel al cărui chip încă nu-l văzuse; în timp ce *don Cândido*, palid ca un cadavru, se strecură în trăsură printre picioarele lui Daniel și se ghemui într-un colț al banchetei, făcîndu-se că-și șterge fața cu batista, dar evident căutînd să și-o ascundă.

— Mă cunoașteți?

— Mi se pare că de domnul paroh Gaete am avut nefericirea să mă împiedic — răspunse Daniel cu cea mai mare naturalețe.

— Eu cred că v-am auzit glasul undeva. Și celălalt domn care e în trăsură nu cumva e... Ce mai faceți, domnule?

Don Cândido făcu trei-patru saluturi din cap fără a-și dezlipi buzele și fără a fi terminat să-și șteargă fața cu batista.

— A, e mut — urmă călugărul.

— Doriți ceva, domnule Gaete?

— Aș dori mult să vă aud glasul, domnule... îmi puteți spune?...

— Că am treabă, domnule — spuse Daniel, urcând în trăsură și făcându-i semn vizitiului, care îndemnă caii la trap întins către piața Victoriei, în timp ce sfinția-sa parohul Gaete rămase zîmbind, cu expresia unei bucurii drăcești pe chip, și privind numărul casei doamnei Dupasquier.

PARTEA A PATRA

CAPITOLUL I — 16 AUGUST

La unsprezece zile după întâmplările anterioare, adică la 16 august, soarta oraşului Buenos Aires se afla în vârful unui munte de neguri, de pe care privirea omenească se rătăcea şi se îngrozea în faţa perspectivei.

Era abia ora cinci a dimineţii acelei zile. Nu se vedea nici măcar un astru pe firmament; răsăritul, înfăşurat în mantia groasă a nopţii, încă nu voia să ridice uşoarele margini ale vălului sidefiu al zorilor.

Trei siluete, aidoma cu tot atâtea plâsmuiri ale imaginaţiei lui Hoffmann păreau, din când în când, că se risipesc pe zidul şi ferestrele ce despărţeau camerele tinerei văduve din Barracas de curtea mare a vilei, tăiată în două de un grilaj de fier, după cum se ştie, şi a cărei poartă era deschisă, ceea ce nu se mai întâmplase niciodată la asemenea ore, după noaptea îngrozitoare cu care am început această povestire.

— Da, nu-i nimeni; chiar dacă înălţimea voastră stă aici pînă mâine, n-o să vadă nici lumină nici om — spuse, fără taina ce părea s-o impună ora aceea, o voce răsunătoare de femeie.

— Dar când, unde au plecat? — exclamă cu un accent de nerăbdare şi furie persoana căreia i se adresase femeia.

— I-am mai spus înălţimii voastre că au plecat alaltăieri şi că trebuie că nu se află prea departe. I-am văzut eu plecînd. *Doña Amalia* a suit în trăsură, avîndu-l drept vizitiu

pe bătrînul Pedro, iar drept lacheu pe servitorul mulatru. Împreună cu *doña* Amalia a urcat și fetița Luisa. Apoi, *doña* Amalia a coborît din trăsură, a deschis din nou casa, pe urmă a ieșit, urcînd în trăsură cu două colivii de păsărele. Nimic n-au luat cu ei; iar aici nu mai sînt decît doi negri bătrîni care dorm în vilă.

Fu din nou liniște, iar unul din cele trei misterioase personaje trecu din nou în fugă, de la ușă la ușă, de la fereastră la fereastră, să vadă dacă descoperă vreo lumină, dacă aude vreun zgomot care să-i indice prezența cuiva în acea casă pustie și tainică.

Totul era însă zadarnic: nu 'auzea decît ecoul propriilor lui pași și șoapta plopilor uriași ai vilei, mîngîiați de briza răcoroasă a nopții întunecoase de iarnă.

O clipă, acest soi de fantasmă își ridică mîna ca și cum ar fi vrut să lovească cu putere geamurile de la ferestrele dormitorului Amaliei, dar renunță și se întoarce la locul unde se aflau tovarășul lui și persoana ce-i dăduse informațiile pe care le știm.

— Domnule comandant, știți că escorta începe marșul astăzi foarte devreme, și s-au ivit deja zorii.

— Bine, locotenente, să mergem. M-ai însoțit în calitate de prieten și nu vreau să te mai deranjez. Să mergem, și du-te la cazarmă.

— Domnule Mariño, să știe luminăția voastră că tot ce mi-ați dat am cheltuit cu cheia falsă și nu mai am nimic ce să le dau la oamenii din casă.

— Bine, mîine.

— Adică cum, mîine?

— Hai, ia de aici și lasă-mă în pace.

— Cît e acolo?

— Nu știu. Dar probabil că nu puțin.

— Cel mult vreo cinci *pesos* — spuse femeia cu cheia falsă mergînd înaintea comandantului Mariño și a locotenentului din escadronul de escortă, ieșind pe porțița grilajului de fier pe care Mariño o încuie, păstrînd cheia în buzunar.

O clipă mai târziu, cele două personalități ale Federației o lăsau pe tovarăsa lor singură în băcănia alăturată casei Amaliei, satisfăcută că, deși era negresă, aducea importante servicii sfintei cauze a bogaților și săracilor deopotrivă. Comandantul și locotenentul o luară în galop spre oraș, primul îndreptându-se spre cazarma străjerilor, iar celălalt spre cea a escortei Excelenței Sale.

II

Depart, la orizontul marelui fluviu, abia se vedea o ușoară licărire peste valuri, ca un slab suris al speranței în noaptea grea a nenorocirii. Dimineța se apropia.

Totul, mai puțin omul, avea să se armonizeze acolo, în acea legătură eterică dintre Natură și creatorul ei care este lumina. Mîndrii mînji din pampasul nostru aveau să-și scuture în clipele acelea capetele orgolioase, făcînd să se cutremure singurătatea cu nechezatul lor sălbatic. Neîmblînzitul nostru taur avea să alege, arcuindu-și grumazul puternic, să-și astîmpere setea, niciodată saturată, în apele aproape înghețate ale izvoarelor noastre. Păsările noastre meridionale, mai puțin strălucitoare decît cele de la tropice, dar unele mai puternice iar altele mai blînde, aveau să salte din cuiburi către cupele din bătrînii arbori *ombu*¹ sau către cactușii înalți, pentru a saluta primii aburi ai zilei; iar modestele noastre margarete, pierdute prin trifoiul și lucerna smălțuită cu picăturile de zăpadă ale nopții, aveau să încapă a-și desface petalele, albe, roșii sau galbene pentru a avea plăcerea, ca și curajul, de a se privi în lumina cerului, căci cea a pămîntului nu ajunge nici la unele nici la cealaltă. Da, întreaga natură, mai puțin omul! Căci se ivise clipa în care lumina soarelui nu mai folosea, în nefericitul oraș Buenos Aires, decît pentru a face și mai vizibilă sumbra și crunta noapte a vieții sale, tenebrele în care se zvîrcoleau în haos

¹ Arbore argentinian din familia fitotacaceelor.

speranțele și deziluziile, virtutea și crima, suferința și disperarea!...

Tăcerea din oraș era mormintală.

Zgomotul monoton al căruțelor grele ce se îndreptau spre piețe, pasul lucrătorului, cîntecul lăptarului, clopoțelul sacagiu lui, izbiturile pîinii ridicate cu scripetii; toate aceste zgomote specifice și caracteristice orașului Buenos Aires în zori nu se mai auzeau de vreo patru-cinci dimineți. Era un oraș pustiu; un cimitir de oameni vii, ale căror suflete se aflu, unele în cerurile speranței, așteptînd victoria lui Lavalle, iar altele în iadul crimei, sperînd în cea a lui Rosas.

Doar pe drumul spre San José de Flores, care pleacă din oraș; pe acel drum celebru, glorie a Federației și rușine a tuturor cetățenilor orașului, pe care Rosas pusese să-l construiască în onoarea generalului Quiroga¹; doar pe acel drum, spune-mi, răsună zgomotul potcoavelor cîtorva cai. Era *don Juan Manuel de Rosas* care mergea să se închidă în tabăra sa de la Santos Lugares, în zorii zilei de 16 august 1840, plecînd din oraș, ascuns de umbrele nopții și socotînd, totuși, că va ajunge pe zi în fața soldaților lui pe care, pentru prima oară în viața lui, îi putea numi *țărîși*.

Escorta lui avea poruncă să plece o oră mai tîrziu.

Nimic mai lugubru, nimic mai dramatic, mai nehotărît și violent decît tabloul politic pe care-l alcătuiau întîmplările acelor momente pe întreg orizontul zbuciumat al Republicii Argentina.

Era un duel pe viață și pe moarte între libertate și despotism, între civilizație și barbarie; se aflau deja pe cîmpul de luptă, cu spada în mînă, cei doi rivali, gata să-și străpungă inimile, avînd drept mărtori ai groazniciei lor lupte omenirea și posteritatea.

Privirea tuturor era așintită asupra uriașei arene a luptei. În ce loc? În întreaga republică.

¹ Juan Facundo Quiroga (1793—1835), militar argentinian, federalist, erou al studiului *Facundo* de Faustino Sarmiento.

Generalul Paz¹ mărșăluia la Corrientes, către acel Anteu al libertății care căzuse și se ridicase, luptînd de la egal la egal cu dictatura lui Rosas și care pe atunci își proclama victoria, reeditînd nobilele fapte ale lui Belgrano.

Lamadrid, acest mușchetar din vremea lui Ludovic al XIII-lea reînviat în Republica Argentina a veacului al XIX-lea, cobora către Córdoba, pentru a extinde puternica Ligă a Nordului.

Lavalle, adevărat cavaler din secolul al XI-lea, Tancred² al nostru, cruciatul argentinian, mărșăluia către orașul Buenos Aires în fruntea celor trei mii de soldați ai lui, tari ca oțelul, înflăcărați precum libertatea, entuziaști ca poezia și nobili precum sfînta cauză pentru care își părăsiseră patria, lăsînd în străinătate plăceri și lux pentru a reveni în țară cu privațiunile și aspra tunică a soldatului.

Oaste formată din tot ce avea mai cult și mai distins tineretul argentinian, comandată de tot ce avea mai ales ofițerimea noastră, trupă ce reprezenta prin ea însăși întreaga poezie dramatică și melancolică a epocii. Soldați tineri ce alegeau viața de militar nu ca pe o carieră, ci ca pe o menire; care porneau la război vorbind despre primejdiile morții nu cu poezia imaginației, ci cu expresia conștiinței în cea mai pură stare a ei; care vorbeau despre martiriu ca despre un omagiu datorat umbrelor bătrînilor noștri părinți și viitoareii libertăți a patriei.

„Insula Libertății, 31 august 1839

Dragă mamă,

Am vărsat lacrimi citind scrisoarea dumitale, atît de plină de dragoste maternă. Îți împărtășesc la rîndul meu aceleași afectuoase sentimente pe care mi le arăți din toată inima. Am încredere că cerul va avea grijă de soarta noastră și că voi avea bucuria de a te îmbrățișa, pe dumneata și pe iubitele mele surori, pe pămîntul adoratei noastre patrii. Zece ani

¹ José Maria Paz (1791—1854) general unionist argentinian.

² Principe al Siciliei, erou al primei cruciade, mort în 1112.

au durat suferințele roâstre, iar speranța de a le vedea terminate mă umple de ardoare și entuziasm. Aruncă orice idee tristă: Dumnezeu hotărăște soarta oamenilor. Dacă mor, îți cer iertare și uitare.

Eduardo Alvarez“

Astfel erau soldații ca acest tânăr de nouăsprezece ani, fiu al unuia din bătrînii noștri generali, care se despărțea de mama lui pentru a merge să-și dea viața pentru libertatea patriei, și care a căzut pentru ea în ziua bătăliei de la Sauce Grande, după ce se acoperise de glorie în cele de la Yerúa și Don Cristobal; căzînd, pentru a-și da ultima suflare, în brațele fratelui său, el i-a trimis o sărutare mamei și l-a pus pe frate să jure că nu va lăsa sabia din mînă decît odată cu libertatea argentiniană sau cu moartea!...

De partea tiraniei, Echagiie în Entre Ríos, Lopez în Santa Fé, Aldao în Mendoza și Rosas în Buenos Aires erau cele patru coloane de rezistență în fața asalturilor libertății.

În străinătate, din partea Franței nu venise decît noutatea numirii viceamiralului Baudin ca șef al unei expediții militare către Rio de la Plata, care părea să fi fost trimisă în scopul rezolvării tuturor problemelor în suspensie. Din partea Republicii Orientale, generalul Rivera, ocupat să danseze și să dea serbări la cartierul lui general de la San José del Uruguay, desfătat cu versuri ale maiorului Pacheco, contribuia cu toasturi la cruciada argentiniană; ridicînd paharul pentru ca „Republica Argentina, lichidîndu-l pe tiranul ce o înșingerează, să urmeze exemplul nostru și să înțeleagă că singura bază a fericirii popoarelor este cea aflată în legi drepte și conforme cu necesitățile sale“; dar și cea dată de guverne morale, prevăzătoare și active, mai trebuia să spună președintele Rivera.

Cît despre poporul din Buenos Aires, în acele clipe el avea trăsături cu totul deosebite; era chipul specific al îngrijorării, fizionomia groazei. Fiecare minut apăsa îngrozitor asupra spiritului său.

Lavalle se îndrepta către oraş.

Rosas îi încredinţa guvernarea lui *don* Felipe Arana şi pleca să-l aştepte pe Lavalle, sau mai degrabă fugea din oraş la tabăra lui din Santos Lugares, aflată la două leghe depărtare.

Batalionul lui Maza, cel al lui Revelo, nr. 1 cavaleric, cele două escadroane de aprovizionare, escadronul de escortă şi câteva unităţi care se aflau dinainte acolo alcătuiau, ajungînd la vreo 5 000 de oameni, armata lui Rosas de la Santos Lugares, un fel de redută uriaşă înconjurată în toate părţile cu tranşee şi piese de artilerie.

Oraşul era apărat într-un alt fel.

În fort era încartiruit jumătate din corpul de străjeri, iar noaptea se adunau acolo statul major activ şi cel de rezervă: judecătorii de pace, primarii şi locţiitorii lor, în total vreo 400—500 de oameni.

În căzarma de la Retiro se afla colonelul Rolón cu 250 de veterani.

Colonelul Ramírez comanda vreo 80 de negri bătrîni şi invalizi.

Al patrulea batalion de veterani era comandat din întîmplare de *don* Pedro Jimeno.

Colonelul Vidal comanda şi el o mică trupă.

Puţinii cetăţeni care mai rămăseseră în Buenos Aires nu erau organizaţi şi nici măcar înscrişi pe liste.

Efectivele din *Mazorca*, formate din vreo optzeci — o sută de scleraţi, se împărţeau, imediat după rugăciunea de seară, în grupe de şase-opt oameni, care băteau oraşul toată noaptea, fără a face nimic altceva totuşi în acele zile decît să-i percheziţioneze în amănunt pe toţi cei pe care-i găseau pe stradă, să-i ducă la Salomón, dacă aveau arme, sau să-i insulte grosolan dacă nu purtau cocarde mari sau o adeverinţă de „asociat popular restaurator“.

Inspectorul, generalul Pinedo, făcea numirile de „comandanţi de zi“, sarcină ce revenea mereu unuia dintre generalii care, neavînd altă misiune, rămîneau în oraş.

Acești comandanți, însoțiți de cîtiva aghiotanți, băteau orașul toată noaptea, inspectînd cazărmiile pentru a vedea dacă erau respectate ordinele primite.

Nici o altă epocă a Federației nu i-a făcut însă pe fiii ei mai îngăduitori ca zilele pe care le înfățișăm; adică acelea cînd generalul Lavalles mărșăluia apropiindu-se de oraș.

După cum am mai spus, *Mazorca* nu-și mai folosea armele.

În cursul plimbărilor lor nocturne, comandanții de zi obișnuiau să mai bată la cîte-o poartă, de multă vreme însemnată, întrebînd cu cea mai mare politețe dacă apăruse ceva, dacă era vreo veste nouă, ori asigurau pe cei dinăuntru că nu aveau de ce să se teamă și așa mai departe.

Guvernatorul delegat trimitea indirect indicații, la anumite case, privind asigurările sau unele garanții ce nu se aflau niciodată.

În cazărmi, cei mai mari entuziaști de pe vremea „parohialelor” își demonstrau unii altora, cu o logică decisivă, cît de îngrozitor era să nu se poată trăi în pace și să fie nevoie să lupte împotriva „fraților”... Ah, Lavalles, Lavalles, de ce n-ai trimis atunci un escadron să strige: Trăiască patria în pața Victoriei?

Dar să continuăm.

De partea cealaltă, familiile dușmanilor tiranului, adică patru cincimi din societatea cultă și morală, așteptau și tremurau, doreau să ridă dar simțeau o strîngere de inimă; Lavalles se apropia, dar fiecare din ele avea un fiu, iar un glonț dușman și-ar fi putut croi drum prin pieptul lui; Lavalles se apropia, dar *Mazorca* era mai aproape de ei decît sabia prietenilor lor.

Încuiate în camerele lor, tinerele împleteau coroane, brodau panglici, căutau în fundul cufereleor vreun costum azuriu, de multă vreme ascuns, pentru a-i primi pe elibera-

tori; iar mamele doreau să-i ascundă în aceleași cufere pe fiii care mai rămăseseră în Buenos Aires, pentru a nu fi înhățați pe stradă de arcelele celor din *Mazorca*.

Fiecare familie, fiecare om era, în sfârșit, o imagine vie și palpitantă a îngrijorării, a celei mai grele și groaznice nesiguranțe.

Așa arăta uriașul tablou pe care abia dacă îl schițăm, la sfârșitul primei jumătăți a lui august, moment în care ne vom întâlni din nou cu personajele acestei povestiri.

Inimile patrioților zvicneau cu teamă și speranță. Cele ale eroilor „parohialelor”, cu groază și frică.

Înainte însă de a încheia acest capitol, vom explica acest cuvânt „parohiale”, prin care în această carte a fost adesea denumită o etapă căreia încă nu i-a fost dat un nume specific.

III

La căderea nopții, din 27 iunie 1839, a fost asasinat, în anticamera Adunării Reprezentanților, președintele acesteia, *don Manuel Vicente Maza*¹.

Să dăm cuvîntul documentelor, căci acestea, prin ele însele, trebuie să oglindească în fața cititorului tot ceea ce este îngrozitor și respingător din faptele pe care le vom arăta că au alcătuit elementele acelei orgii publice care a fost denumită „petrecerea parohialelor”.

„În Buenos Aires, la 27 iunie 1839, la șase și jumătate seara, s-a prezentat la locuința domnului prim vicepreședinte al onorabilei adunări cetățeanul general *don Agustín Pinedo*, ordonanța sus-zisei adunări, *Anastasio Ramírez*, care anunță sus- numitului vicepreședinte decesul prin violență al domnului președinte al onorabilei adunări, doctor *don Manuel Vicente Maza*, al cărui cadavru vestitorul îl găsisse în sala președinției”.

¹ Manuel Vicente Maza (1779-- 1839), politician argentinian, fost guvernator al provinciei Buenos Aires în 1834.

Comisia permanentă se reuni. Se făcu recunoaşterea facultativă a cadavrului, descoperindu-se că avea două răni făcute de cuţit sau pumnal.

Adunarea se reuni a doua zi! Se reunise oare pentru a delibera asupra nemaipomenitei fapte ce se petrecuse în incinta ei? Nu; se reunise pentru a asculta un discurs al deputatului Garrigós. Iată şi un mic fragment din acest discurs „...s-a vrut să se contrazică fidelitatea pură a trupelor noastre. Dar peste tot, domnilor, viciul s-a lovit de rezistenţa pe care i-a opus-o virtutea. Aceşti credincioşi federalişti ce urăsc bandele unioniste, ba chiar mai mult, pe trădătorii care dezertează de la cauza naţională a Confederaţiei Argentinene, au zburat în mare grabă să vestească guvernul despre duşmănosul atentat, aducînd în acelaşi timp dovezi de netăgăduit privind adevărul spuselor lor. Ei bine, domnilor, principalul autor al unei crime atît de execrabile a fost fiul preşedintelui nostru şi, fără nici o îndoială, date exacte şi elemente foarte bine fundamentate au dovedit participarea tatălui la complotul fiului; aceste grave acuzaţii ce planau asupra preşedintelui, împrăştiate în rîndul populaţiei, s-au întins cu iuţeala fulgerului; cetăţeni din toate clasele au privit cu oroare asemenea crimă nemaiauzită şi s-au grăbit să se adreseze onorabilei legislaturi, exercitîndu-şi dreptul la petiţionare. Au pregătit în acest scop o solicitare prin care se cerea să fie scos din înalta funcţie de preşedinte al Adunării Reprezentanţilor provinciei, ba chiar din rîndul deputaţilor acest cetăţean asupra căruia apăsau grave acuzaţii, împotriva căruia opinia publică luase atitudine cea mai severă şi care, ca urmare, trebuia înlăturat din funcţie pentru ca verdictul legii să se pronunţe împotriva purtării lui. Iar asta n-a fost tot, domnilor: pînă la această măsură aversiunea publică s-a manifestat chiar mai concret. Casa preşedintelui a fost atacată joi noaptea, în aşa fel încît s-a cunoscut că poporul se opunea rămîinerii preşedintelui în funcţia pe care o mai ocupa încă în această dimineaţă.

Aceste circumstanțe l-au determinat pe președinte să-și prezinte demisia, nu numai din funcția pe care o ocupa în această incintă, ci și din cea de președinte al Tribunalului de justiție. Imediat apoi și-a dat seama că trebuia să se îndepărteze de această țară, pentru a nu supune la o încercare atât de grea mînia poporului și poziția ilustrului șef al statului, care ar fi oscilat între severa datorie a justiției și amintirea crudă a unei vechi prietenii...

În această situație, prietenii, ce mai rămîne onorabilei adunări decît să dea seamă de această tragică întîmplare președintelui țării, informîndu-l cu toate elementele problemei, pentru ca, luîndu-le în considerație, el să hotărască măsurile pe care i le recomandă înțelepciunea sa?"

A doua zi, adică în 28, cînd a avut loc ședința, fiul președintelui Adunării, locotenentul colonel *don Ramón Maza*, a fost împușcat în închisoare.

Cadavrul bătrînului se afla la poartă, într-o căruță a gunoierilor; tot acolo a fost pus și cel al fiului lui, ambele fiind aruncate în șanțul cimitirului.

După acest oribil asasinat al președintelui legislaturii și al tribunalului, ce s-a mai întîmplat în rîndul poporului din Buenos Aires? S-a întîmplat că un glas unanim s-a ridicat în jurul lui Rosas, de la toate corporațiile și de la toți funcționarii publici, dînd binecuvîntarea acestui asasinat. „Avînd în vedere descoperirea odiosului, sălbaticului și dușmănosului plan de asasinare premeditat de paricizii, criminalii de Ies-America, trădătorii Manuel Vicente și bastardul său fiu Remón Maza, vînduți murdarului aur al francezilor“, zicea unul. Altul îi ținea isonul, repetînd: „Excelența Voastră poate fi convinsă că Dumnezeuul armatei apără cauza dreptății, scoțînd la lumină infernalele planuri ale trădătorilor mituiți de interese josnice, așa cum s-a întîmplat cu murdarul, scîrbosul și ferocele trădător Manuel Vicente Maza și bastardul său fiu“.

Felicitările, toate întocmite după modelul celor de mai sus, se revărsau din uriașa *Mazorca* a Federației; sute de

pagini nu puteau cuprinde, cu milioanele lor de litere, întreaga josnică vorbărie a acelei epoci; de aceea a fost nevoie să se deschidă supape în fiecare parohie a oraşului pentru ca entuziasmul cetăţenesc să nu spargă piepturile federaliştilor; de aici denumirea de serbări parohiale, adevărate bacanale care urmau să se celebreze în biserici.

Asasinul a fost zeificat, iar asasinatul binecuvîntat nu numai în oraş, ci şi la ţară.

Despre ziua delictului se spunea în amvonul bisericii Sfîntului Duh: „Nu voi face altceva în scurtă mea alocuţiune decît să vă îndemn cu vorbele regescului profet să consfinţim această zi pînă şi în altar: *Constituile die solemnem in condensis usque ad cornu altaris*. Numesc această zi solemnă datorită fericitei descoperiri a îngrozitorului complot urzit împotriva vieţii Ilustrului nostru Restaurator al Legilor; numesc solemnă această zi pentru exemplara pedeapsă pe care divina Providenţă a dat-o duşmanilor libertăţii şi independenţei noastre... Divina Providenţă... Ea a dorit ca această pedeapsă... Cu adevărat, Dumnezeu veghează şi pe cei buni şi pe cei răi; pe cei buni pentru a le da la vremea cuvenită răsplata în ceruri, iar pe cei răi pentru a le da la vremea potrivită pedeapsa pe pămînt.”

Judecătorul de pace din fiecare parohie îi chema pe cetăţeni şi scotea, dinainte, de la fiecare, cu ce putea sau cu ce nu putea să contribuie la petrecere. Apoi se numea comisia, se stabilea data şi se făceau invitaţii prin intermediul ziarelor.

Întreaga parohie se îmbrăca în costum federalist... dar să lăsăm documentele să vorbească.

„Biserica întreagă era împodobită cu ramuri de măsline şi drapele frumoase, care fură luate de locuitori şi înclinate deodată la trecerea portretului, ei îndoină genunchii, într-un spectacol cu adevărat impunător prin dangătele clopotelor, petardele de tot felul şi uralele poporului care se adunase acolo; ajungîndu-se la intrare, domnul judecător de pace şi magistrul luară portretul şi intrară cu el în biserică, în poarta

căreia domnul paroh și șase preoți, în odăjdii, însoțiră portretul pînă fu așezat la locul destinat și, cum alaiul se retrase, deoarece slujba nu începuse încă, au fost lăsați acolo doi locotenenți ai primarului, cîte unul de fiecare parte a portretului, pentru a face de gardă... pînă cînd, după terminarea slujbei, însoțitorii au luat loc așteptînd pe domnul paroh și pe preoți care, în odăjdii, au ieșit să însoțească portretul care a fost scos pînă în piață, unde l-a primit domnul judecător al instanței I, *don* Lucas González Peña...

O mare parte din cetățeni s-au adunat în casa alăturată celei a judecătorului de pace, unde s-a servit din belsug carne cu șorici; după ce s-a terminat masa, s-a pornit, din mulțumirea generală, cea mai federalistă și mai republicană horă în curtea casei judecătorului de pace, adoptîndu-se drept dans vesela noastră *cana*¹, cîntată de muzica restauratoare; în acest dans, acceptat cu veselie de către toți, nu a rămas nimeni pe dinafară, căci, amestecați cu toții, nu se mai făcea nici o diferență. Domnișoara Manuclita Rosas, demna fiică a Ilustrului nostru Restaurator și respectabila familie a Excelenței Sale au dat strălucire prin prezență, etc., etc.²

Documentele epocii merg însă și mai departe: inepuizabile izvoare ale celei mai disperate filosofii a slăbiciunii rasei omenești atunci cînd asupra ei apasă mîna grea a despotismului, fiecare pagină, fiecare zi a acelei funeste epoci ne arată treptat degradarea poporului supus lui Rosas. Inspirațiile acestuia erau cele care impulsiau acțiunile; se acționa cu supunere oarbă; însă impunerea era atît de bine deghizată încît, chiar după zece ani, scriitorul se găsește în dilemă dacă vrea să afle unde începea porunca și unde se termina actul spontan în aceste conștiințe pe care frica le pervertise.

¹ Dans popular argentinian.

² Descrierea petrecerii din parohia Montserrat publicată în nr. 4834 din *Gazeta Comercială* din 10 august 1839 (n.a.)

Descrierea petrecerii de la San Miguel, publicată în nr. 4891 al „Gazetei“, „strălucește“ cu un și mai mare lux al degradării, al prostituției și batjocurii.

Mai mult încă, iată un fragment din petrecerea de la catedrală, pe care o înfățișează „Gazeta“ nr. 4866.

„La intrarea în templu se adunase un numeros popor și, după ce conducerea clericală a ieșit la poartă, portretul Excelenței Sale a fost introdus în biserică de către aceiași generali care-l primiseră. Slujba fu celebrată cu o maiestuoasă solemnitate. Venerabilul și demnul nostru compatriot, preailustrul episcop al diocesei Buenos Aires, doctor *don* Mariano Medrano, înconjurat de toată splendoarea și pompă cu care se înfățișează cultul bisericii catolice în augustele sale sărbători, oficie importantă slujbă de mulțumire. O orchestră magnifică acompania cântecul mai multor profesioniști și amatori. După terminarea liturghiei a fost intonat un *Te Deum* de către ilustrisimul preot, care a fost repetat publicului în dangătul clopotelor și însoțit de o salvă de artilerie din bastioanele fortăreței. Imediat apoi, portretul Excelenței Sale a fost readus la carul alegoric. S-a format coloana de cavalerie.

După ce domnul inspector general a dispus retragerea portretului, a început marșul în aceeași ordine, coloana urmînd drumul sub arcu de triumf menționat, iar de la acesta prin strada Reconquista pînă la casa Excelenței Sale. La ieșirea cortegiului din fortăreață, doamnele se grăbiră să ducă ele portretul Excelenței Sale, trăgînd la carul la care trăsese cu schimbul generalii și șefii comitetelor pentru a-l aduce în biserică. Doamnele au dat dovadă de cel mai delicat și viu entuziasm, și am văzut cu imensă plăcere pe distinsele doamne *doña...* etc.¹

După cum se vede, deci, aceste celebre serbări au avut la origine o crimă; și, demne succesoare ale acesteia, serbările

¹ Conform documentului pe care l-am citat, carul alegoric era înalt de două *varas*, lung de cinci și lat de trei (n.a.).

prin ele însele erau o crimă și aveau să genereze mii de alte crime.

În starea normală a unei societăți, orice adunare publică este o competiție a culturii, talentului, a eleganței ori a luxului.

În orice adunare publică fie este vorba de mulțumiri, fie de muștrări.

La celebrele serbări ale „parohialelor“, totul era întors cu susul în jos, căci întreaga ființă morală a societății fusese deja pervertită.

Fiecare parohie devenise un imens concurs de barbarie, de grosolanie, de vulgaritate și imoralitate, de paricid și erezie.

Profanării templului îi urmăse profanarea bunului gust, a conveniențelor, a manierelor, a limbajului, pînă și profanarea femeii în așa-numitul bufet federalist, a cărui masă era amplasată fie în sacristie, uneori în vreun coridor, iar alteori chiar în casa judecătorului de pace al parohiei.

Primul loc era rezervat Manuelei și, ca și cum această biată ființă ar fi fost conductorul electric ce trebuia să ducă tatălui ei gîndurile tuturor celor de față, fiecare se folosea de întreaga forță a oratoriei specifice epocii pentru a trece în ochii fetei drept puternic și mare apărător al tatălui.

Oratoria acelei epoci își avea vigoarea, strălucirea, amprenta ei federalistă în abundența celor mai extravagante, cinice și barbare adjective.

Dușmanul trebuia să fie mizerabil, murdar, scîrbos, porc, mulătru, vîndut, asasin, trădător, sălbatic. Iar eroul Federației, în gura eleganților federaliști, pentru care aurul francez era murdar, dar cel argentinian foarte curat și lustruit, motiv pentru care furau din el cu amîndouă mîinile, era ilustru, mare, erou; după cum iluștri, mari și eroi erau și ei cu toții, în prostituția și viciul pe care le reprezentau.

După beția federalistă venea dansul federalist. Iar tinăra inocentă și castă, dusă acolo de frica ori de degradarea tatălui; soția onorată, adesea purtată la acele infernale orgii cu lacrimile în ochi, trebuia să se frece, să se atingă, să se strângă în dans cu tot ce avea mai josnic și criminal *Mazorca*.

Aceste scene au fost temporar întrerupte de Revoluția din sud, din luna octombrie a aceluiași an 1839, dar au fost reluate imediat ce acea eroică mișcare a fost înăbușită. Aceste scene aveau să genereze epoca de sânge ce avea să înceapă în 1840. Căci, deși capetele unor Zelarayán, Castelli și ale altora dăduseră deja de lucru cuțitelor, toate acestea nu constituiau totuși decât preludiul execuțiilor în masă ce urmau să fie comise.

Teroarea a fost declanșată gradat, la rece și sistematic de către dictator.

Procurările.

Bicele.

Cocardele lipite cu catran în părul femeilor.

Cîte un asasinat, din cînd în cînd; iată doar cîteva trepte succesive pe care Rosas a tîrît spiritul individual și pe cel public în abisul disperării și al groazei, în al cărui adînc de nepătruns avea să-i afunde cu mîini de demon în Noaptea Sfîntului Bartolomeu a anul 1840.

Astfel, societatea acelei epoci era împărțită în victime și așasini; iar aceștia din urmă, care-și cuceriseră de multă vreme aceste titluri, curajoși cu pumnalul împotriva victimei fără apărare, eroi în a-și arăta cinismul, tremurau totuși, în timp ce pașii armatei eliberatoare făceau să vibreze pămîntul provinciei Buenos Aires, în ultima jumătate a lunii august 1840, în ale cărei zile am ajuns cu povestirea noastră; în timp ce partea asuprită a poporului îndura de asemenea greaua nesiguranță privind apropiatul succes al cruciadei.

Tocmai pentru a putea înfățișa mai clar filosofia acestei concluzii, romanul a trebuit să istorisească pe scurt ceea ce s-a citit pînă acum.

CAPITOLUL II — GUVERNATORUL DELEGAT

După ce se trecea prin *zagudă*-ul ce separa prima de cea de-a doua curte interioară a casei lui *don Felipe Arana*, din strada Reprezentanților nr. 153, se afla, în stînga, o cameră pătrată, cu o masă mare de scris în centru, una mai mică într-unul din colțuri și o etajeră pe care se găseau mai multe lucrări teologice, *Partidele*, un dicționar lingvistic ediția 1764, o gravură reprezentîndu-l pe sfîntul Anton, o butelcă de apă, cîteva cești de faianță și un joc de-dame; altceva nu mai avea biblioteca lui *don Felipe*, căci ceea ce am văzut era chiar cabinetul domnului ministru, ajuns la înaltul rang de guvernator delegat.

La masa cea mică, făcea o copie după o foarte lungă adresă distinsul nostru prieten *don Cândido Rodriguez*. Iar la masa cea mare, pe care se vedeau din belșug delegații, plicuri de corespondență și adrese, precum și o călimară mare de cositor, se aflau așezați *don Felipe Arana*, ministrul maiestății sale britanice, cavalerul *Henry Mandeville*, și „intermediarul” nostru *Daniel*.

— Dar n-a existat declarație de război, domnule *Mandeville*! spunea *don Felipe* în clipa cînd intrăm cu cititorul în cabinetul său. Spunea aceste vorbe cu mîinile încrucișate pe stomac, așa cum le țin de obicei femeile care așteaptă un copil.

— Așa e, n-a existat declarație de război — răspunse domnul *Mandeville*, mișcîndu-și mereu vîrfurile degetelor lui trandafirii.

— Iar dumneavoastră știți, domnule ministru — urmă *don Felipe* — că, în conformitate cu dreptul ginților și practica națiunilor culte și civilizate, nu se poate duce un război fără ca acesta să fie precedat de o declarație solemnă și motivată.

— Păi cum!

— Și cum dreptul ginților ne cuprinde pe noi toți deopotrivă... nu-i așa, domnule Bello, zic bine?

— Perfect, domnule ministru.

— Deci, dacă ne cuprinde și pe noi dreptul ginților — urmă *don Felipe* — avem dreptul ca Franța să ne declare război înainte de a trimite o expediție. Și, întrucît nu face acest lucru, Anglia ar trebui să împiedice trimiterea sus-zisei expediții; căci, dacă țara ne este cucerită de Franța, Anglia va pierde toate privilegiile pe care le are în Confederația Argentiniană. De aceea, concluzionez prin a repeta domnului ministru cu care am onoarea să vorbesc, că Anglia trebuie să se opună trecerii peste ocean a sus-zisei expediții care e pe cale să plece din Franța ori se află deja pe drum.

— Eu voi transmite guvernului meu serioasele observații ale domnului guvernator delegat — răspunse domnul Mandeville, al cărui spirit, nefiind subjugat de *don Felipe* așa cum era de Rosas, putea măsura pe de-a-ntregul diplomația și elocvența fostului clopotar al mănăstirii Rosario.

— Dacă ar fi posibil să iau și eu parte la această discuție, i-aș spune domnului guvernator care este, după părerea mea, politică pe care guvernul de la Saint James a considerat-o recomandabilă de urmat în problema din Rio de la Plata — spuse Daniel, cu un ton atît de umil și supus, încît sfîrși prin a-l încînta pe *don Felipe*, care nu dorea altceva decît să vorbească altcineva atunci cînd ar fi trebuit s-o facă el.

— Opiniile unui tînăr atît de dotat ca domnul Bello trebuie întotdeauna ascultate.

— Mii de mulțumiri, domnule Arana.

Domnul Mandeville își aținti ochii pe chipul celui tînăr al cărui nume îi era cunoscut și se pregăti să-l asculte cu toată atenția.

— Este foarte probabil că la data la care ne aflăm, domnul Palmerston să se afle deja în posesia unui document de gravă importanță pentru momentul actual: mă refer la protocolul unei înțelegeri stabilite la ședința din 22 iunie anul

curent între comisia argentiniană și trimisul francez Martigny. Domnul Mandeville cunoaște oare acest document?

— Absolut deloc — răspunse ministrul englez — și mă îndoiesc că guvernul meu îl deține, întrucît nu i-a fost trimis prin intermediul meu.

— Atunci înseamnă că am avut norocul să fi ținut locul domnului ministru.

— E posibil?

— Da, domnule: la 22 iunie a fost semnat acest document, iar la 26 se afla în drum spre Londra, trimis de mine ministrului Palmerston. Deci astăzi este de cincizeci și două de zile pe drum.

— Dar acest document? — spuse domnul Mandeville oarecum intrigat.

— Iată-l aici, domnule ministru. Să-l citim și după aceea îl vom studia — spuse Daniel scoțînd din servietă o hîrtie foarte subțire, îndoită, din care citi:

„PROTOCOL

al convorbirii dintre domnul Buchet de Martigny, consul general, însărcinat cu afaceri și plenipotențiar al Majestății Sale regele francezilor, și Comisia argentiniană cu sediul la Montevideo, ce a avut drept scop de a stabili unele fapte referitoare la problemele aflate în suspensie în Rio de la Plata.

Evenimentele ce au avut loc în zona Rio de la Plata începînd din 28 martie 1838, dată la care forțele navale ale Majestății Sale regele francezilor au instituit blocada litoralului argentinian, au realizat o alianță de fapt între comandanții forței respective și reprezentanții Majestății Sale pe de o parte, și provinciile și cetățenii argentinieni care au luat armele împotriva tiranului lor, actualul guvernator din Buenos Aires, pe de altă parte.

Această alianță a devenit tot mai strînsă și a căpătat un caracter de regularitate după ce domnul general Lavalle, în iunie 1839, s-a pus de acord cu sus-numiții șefi și repre-

zentanți să organizeze pe insula Martín García prima trupă argentiniană cu scopul de a acționa împotriva Guvernatorului din Buenos Aires, și după ce guvernul provinciei Corrientes a inițiat legături cu aceștia în octombrie același an.

De atunci, domnii reprezentanți diplomatici și comandanți ai forțelor navale franceze au adus în mod repetat servicii cauzei argentinienilor, oriunde ar fi luat armele împotriva tiranului lor, și au primit, la rîndul lor, dovezi ale unei sincere simpatii a acestora față de Franța, oriunde nu a fost dominantă influența acestui tiran. Toate acestea au făcut ca menționata alianță de fapt să devină pe zi ce trece tot mai strînsă.

În prezent, ultimele ziare franceze care au fost primite în această capitală au făcut cunoscut discursul ținut în Camera Deputaților la 27 aprilie trecut de domnul Thiers, președintele Consiliului de miniștri al Majestății Sale, în cursul căruia Excelența Sa a recunoscut în mod public și solemn drept aliați ai Franței acele provincii și cetățeni din Republica Argentina care au luat armele împotriva tiranului de la Buenos Aires, dînd astfel o anumită confirmare acestei alianțe care exista numai de fapt.

Această împrejurare a determinat ca părțile interesate în problemă să considere, așa cum de fapt consideră, că a sosit momentul să se pună la punct unele aspecte care să confere alianței un caracter cît mai reglementar posibil și să stabilească în același timp urmările sale cele mai firești.

În acest scop, mai jos semnații, și anume:

Pe de o parte, domnul Claude Juste Henri Buchet de Martigny, consul general, însărcinat cu afaceri și ministru plenipotențiar al Majestății Sale Regele francezilor;

și, pe de altă parte, domnii doctor Julian Segundo de Agüero, doctor Juan José Cernadas, Gregorio Gómez, doctor Irineo Portela, doctor Valentin Alsina, doctor Florencio Varela, membri componenți ai Comisiei argentinienne cu sediul la Montevideo, special delegați de domnul general

Lavalle care, în calitate de şef al tuturor forţelor argentine opuse dictatorului Rosas, reprezintă de fapt interesele şi afacerile provinciei Buenos Aires, reprezentare pe care a delegat-o membrilor sus-zisei Comisii,

s-au reunit azi, la data menţionată, în locuinţa domnului Buchet de Martigny şi, după ce au acordat acestei probleme cea mai serioasă atenţie, au recunoscut, de comun acord, ca fiind de cea mai mare importanţă ca neînţelegerile dintre Franţa şi provincia Buenos Aires, cărora le-au dat naştere cruzimile şi actele arbitrare comise de actualul Guvernator al acestei provincii împotriva unor cetăţeni francezi, precum şi blocada care a constituit urmarea acestora, să înceteze în chiar momentul în care autoritatea sus-zisului guvern va dispărea, fiind înlocuită cu o alta, conformă cu dorinţele ţării, aşa cum actualele împrejurări ne fac să sperăm.

Considerînd necesar să ajungă la o înţelegere prealabilă cu privire la cele mai bune mijloace ce trebuie folosite pentru a se realiza acest rezultat într-un mod onorabil pentru ambele ţări, părţile au discutat cu maturitate problema, convenind, la sfîrşit, asupra următoarelor:

Imediat ce se va instala la Buenos Aires o nouă administraţie în locul despotismului ce stăpîneşte în prezent, aceasta va anunţa ea însăşi acest eveniment domnului Buchet de Martigny, solicitîndu-i să se deplaseze pînă acolo. Domnul Buchet de Martigny va accepta imediat această invitaţie şi se va prezenta noii administraţii în calitate de consul general, însărcinat cu afaceri şi ministru al Franţei.

Primul său act, ca răspuns la nota primită, va fi cel de a da noii administraţii o declaraţie după cum urmează:

Blocada instituită asupra litoralului oraşului Buenos Aires şi actele ostile care au însoţit-o nu au fost niciodată îndreptate împotriva cetăţenilor Republicii Argentina; ceea ce nu o dată au demonstrat măsurile luate în favoarea acelorasi cetăţeni de către reprezentanţii Majestăţii Sale şi comandantii forţelor navale franceze din Rio de la Plata. Toate aceste acte nu au avut nici un alt scop decît cel de

a-l obliga pe tiranul, sub al cărui jug gemea întreaga Republică, să pună capăt cruzimilor împotriva cetățenilor francezi, să acorde îndemnizațiile datorate celor care au avut de suferit și să respecte autoritatea lucrului judecat. Guvernul regelui a regretat din plin că s-a văzut obligat să facă uz de măsuri de natură să producă mari necazuri poporului argentinian, dar niciodată nu a crezut că acest popor ar fi participat în vreun fel la respectivele excese și nici că le-ar fi aprobat.

Astăzi, întrucât monstruoasa putere împotriva căreia s-au îndreptat cu hotărîre actele de ostilitate ale Franței a dispărut, iar poporul argentinian a revenit la exercitarea drepturilor și libertăților, nu mai există nici un fel de motiv pentru continuarea divergențelor dintre cele două țări și nici a blocadei determinate de acestea; atît guvernul Majestății Sale cît și subsemnatul, conținînd pozitiv pe faptul că poporul argentinian și administrația nou instituită la Buenos Aires vor face dreptate națiunii franceze și vor rezolva îndreptățitele sale solicitări.

În consecință, domnul Buchet de Martigny va scrie cît mai repede contraamiralului comandant al forțelor navale franceze din Rio de la Plata pentru a-i aduce la cunoștință evenimentele și pentru a-l ruga să declare blocada ridicată și să dea ordinele necesare pentru retragerea trupelor franceze ce se află în insula Martîn Garcîa; iar la părăsirea acesteia să încredințeze comandantului militar și garizoanei ce va fi trimisă de către guvernul de la Buenos Aires pentru a-i lua locul artileria și toate obiectele ce existau pe insulă înaintea ocupării acesteia de către francezi.

În schimbul acestei note, noua administrație de la Buenos Aires va transmite domnului Buchet de Martigny o declarație elaborată în aproximativ următorii termeni, care va avea o dată fixată la șase-opt zile ulterior:

„Guvernul provizoriu de la Buenos Aires, în dorința de a răspunde generozității declarației date în... de către domnul

însărcinat cu afaceri și plenipotențiar al Franței, dorind de asemenea să dea acestei națiuni o dovadă de prietenie și recunoștință pentru eficientele servicii pe care le-a adus în ultimele împrejurări cauzei argentinene;

Luînd în considerație totodată justetea cu care guvernul Majestății Sale regele francezilor a solicitat îndemnizații în favoarea aceloră dintre conaționalii săi care au fost victime ale unor acte crude și arbitrare din partea tiranului din Buenos Aires *don Juan Manuel de Rosas*,

A declarat următoarele:

Art. 1. Pînă la încheierea unei convenții de prietenie, comerț și navigație între Majestatea Sa regele francezilor și provincia Buenos Aires, cetățenii francezi stabiliți pe teritoriul provinciei vor fi tratați, atît în ce privește persoana cît și proprietățile, drept cetățeni ai națiunii celei mai favorizate.

Art. 2. Se recunoaște principiul îndemnizațiilor solicitate de Majestatea Sa regele francezilor în favoarea aceloră din conaționalii săi care au suferit, înainte și după instituirea blocadei, din cauza măsurilor nedrepte și arbitrare ale fostului guvernator din Buenos Aires, *don Juan Manuel de Rosas* ori ale delegaților acestuia.

Guvernul îl va invita pe domnul Buchet de Martigny să trateze cu privire la stabilirea în cel mai scurt termen a sumelor necesare acestor îndemnizații, prin intermediul unor arbitri aleși de ambele părți în număr egal; iar în caz de neînțelegere vor avea posibilitatea de a apela la serviciile unui terț, numit pe baza majorității de voturi.

Se recunoaște de asemenea justetea creditului domnului Dupuy față de guvernul de la Buenos Aires. Aceiași arbitri îi vor fixa valoarea pe baza unor documente autentice.

Domnul Martigny, ca răspuns la notificarea primită privind această rezoluție, va mulțumi guvernului de la Buenos Aires pentru această dovadă de prietenie și dreptate și va accepta în numele guvernului Majestății Sale.

Domnii membri ai Comisiei argentinienne, recunoscători serviciilor pe care Franța le-a adus Republicii în lupta pe care o susține împotriva tiranului, se angajează în mod cel mai formal, atât în numele lor cât și în cel al generalului Lavalle, ai cărui delegați sînt, să depună toate eforturile și să se folosească de întreaga lor influență pentru ca noul guvern de la Buenos Aires, legal constituit, să încheie cât mai repede cu Însărcinatul cu afaceri plenipotențiar al Franței o convenție de prietenie, comerț și navigație, în termeni asemănători cu cea încheiată la Montevideo la 8 aprilie 1836 între Franța și Republica Orientală a Uruguayului, ceea ce va constitui de asemenea o nouă dovadă a moderației și intențiilor Franței; căci aceasta nu cere și nu dorește nimic altceva de la Republica Argentina decît tot ceea ce a propus, în ce privește pacea și prietenia, statului oriental Uruguay.

Încheindu-se astfel subiectul prezentei ședințe, a fost adoptat prezentul protocol, care va rămîne secret și va fi semnat de toți participanții, în două exemplare, unul în franceză și celălalt în spaniolă, la Montevideo, 22 iunie 1840 — Buchet de Martigny, Julian S. de Agüero, Juan J. Cernadas, Gregorio Gomez, Valentin Alsina, Ireneo Portela, Florencio Varela“.

Domnul Mandeville era complet absorbit. Prin capul lui Arana nu trecu însă decît ideea care-l stăpînea mereu, și sub inspirația ei spuse:

— Dar ce va zice domnul guvernator dacă va afla că acest document s-a aflat în mîinile dumitale atîta timp fără ca el să-l fi cunoscut?

— Domnul guvernator cunoaște acest document din aceeași zi în care el mi-a ajuns în mînă.

— A!

— Da, domnule Arana; îl cunoaște, pentru că era de datoria mea să i-l arăt, mai întîi pentru a-i dovedi zelul meu pentru cauză, și în al doilea rînd pentru ca el să nu renunțe la eroica sa rezistență împotriva pretențiilor franceze.

— E o minune acest tânăr — spuse *don Felipe* privindu-l pe Mandeville, în timp ce *don Cândido* își făcea cruce, crezînd că Daniel făcuse legămînt cu diavolul și că era și el asociat acestui pact.

— Ei bine, deci — continuă Daniel — la prima vedere, această alianță ar trebui să inspire resentimente cabinetului britanic față de influența comercială pe care o va căpăta Franța în aceste țări, în cazul că unioniștii ar ieși victorioși. Dar aceștia fac totuși să dispară astfel de temeri printr-o politică abilă și atrăgătoare. Ei dau de înțeles că nu oferă Franței privilegii speciale, ci stabilesc un program general pentru viitor în relațiile politice și comerciale cu celelalte state, că sistemul de ordine și garanții va fi extins în cazul tuturor străinilor rezidenți pe teritoriul Republicii. Ei anunță navigația liberă pe râurile interioare. Proclamă emigrația europeană drept o necesitate pentru aceste țări și abat interesele politice prin perspectivele comerciale pe care le oferă, din momentul în care partidul lor ar ieși victorios.

— Asta-i trădare! — exclamă *don Felipe*, care nu pricepea o vorbă din tot ce auzise.

— Continuați, vă rog — spuse Mandeville, profund interesat de cuvintele lui Daniel.

— În prezența unui astfel de program — urmă tânărul — ministerul englez va lua în considerare, pe de o parte, inconvenientele unei ostilități directe față de Franța în problema Rio de la Plata; iar pe de altă parte, avantajele pe care le-ar putea avea în viitor, dacă Anglia s-ar menține măcar pe o poziție neutră într-o problemă al cărei rezultat poate fi victoria unui partid care instituie un astfel de program politic... și a cărui prietenie va trebui, poate, mai târziu, să fie obținută în orice eventualitate, pentru a echilibra influența pe care și-a câștigat-o anterior Franța.

— Dar asta-i o ticăloșie! — exclamă domnul Felipe — o trădare, un atac la adresa independenței și suveranității naționale.

— Bineînțeles că așa este — spuse Daniel — e. o adevărată ticăloșie a unioniștilor. Dar asta nu împiedică Anglia să-și poată face iluzii cu ea; iar în acest caz, întreaga noastră speranță se bazează pe abilitatea dumneavoastră, domnule Arana, de a-l face să înțeleagă pe domnul Mandeville în ce chip nemaivăzut trădează interesele americane și europene această uneltire a unioniștilor.

— Da... sigur... deci... eu trebuie să vorbesc cu domnul Mandeville.

— Da, trebuie să vorbim — răspunse ministrul englez, schimbînd o privire semnificativă cu Daniel, în care descoperise tot ceea ce-i lipsea lui *don Felipe*.

— Mi-ați putea pune la dispoziție o copie a acestui document? — continuă Mandeville adresîndu-i-se lui Daniel.

— Din păcate, nu pot — răspunse tînărul, făcîndu-i în același timp din cap un semn afirmativ lui Mandeville, care-l înțelese pe loc. Nu pot — urmă — căci i-am dat o copie domnului guvernator, care s-a arătat foarte nemulțumit că ministrul său de externe n-a știut nimic despre această afacere.

— Dar chiar că n-am știut nimic! — exclamă *don Felipe*, făcînd ochii mari.

— Tocmai de asta e vorba, că n-ați știut și nici nu știți, iar dacă-i veți vorbi vreodată despre această problemă, atunci veți afla cît de nemulțumit este Excelența Sa de această neștiință.

— O, eu nu-i vorbesc niciodată domnului guvernator decît de problemele pe care mi le propune el.

— În aceasta se și vede talentul dumneavoastră, domnule Arana.

— Iar despre acest subiect mă voi feri să-i spun vreun cuvînt.

— Bine faceți.

— Nu sînteți de aceeași părere, domnule Mandeville?

— Sînt de aceeași părere cu domnul Bello.

— O, noi ne înțelegem la perfecție, — spuse Arana răsucindu-se în fotoliu.

— Și ne-am putea înțelege și în problema care m-a adus să salut pe Excelența Voastră? — întreabă Mandeville.

— Despre reclamația supusului englez?

— Chiar despre aceea.

— Da, am putea, dar...

— Dar ce, domnule? E o problemă foarte ușoară.

— Dar cum domnul guvernator lipsește...

— Dar Excelența Voastră este guvernator delegat, iar subiectul e atât de simplu...

— Da, domnule, dar... dar eu nu pot s-o rezolv fără să-l consult.

— Dar aceasta nu e o problemă politică; este o problemă de drept comun; să i se dea înapoi unui supus al majestății sale o proprietate pe care i-a luat-o un judecător de pacc.

— Îl voi consulta.

— Doamne ferește!

— Îl voi consulta.

— Domnul Arana poate face ceea ce dorește.

— Îl voi consulta cu prima ocazie.

— Bine, domnule — spuse Mandeville, ridicându-se și luându-și pălăria.

— Plecați?

— Da, domnule ministru.

— Și dumneata, domnule Bello?

— Spre marea mea părere de rău.

— Dar vei mai veni să mă vezi?

— În orice clipă, numai să nu-l deranjez pe domnul guvernator delegat.

— Să mă deranjezi! Dimpotrivă, am multe probleme pe care vreau să le discut cu dumneata.

— Întotdeauna sînt dispus și fericit să fiu onorat în acest mod.

— Mergeți atunci, mergeți cu bine!

Domnul Mandeville și Daniel plecară împreună, rîzînd și compătîmîndu-l amîndoi în sinea lor pe acel biet om intitulat ministru și guvernator delegat.

— Doriți să bem un pahar de vin la mine, domnule Bello?
— Întrebă ministrul englez ajuns la trăsură.

— Cu multă plăcere — răspunse Daniel și amândoi urcară în caleașcă, în aceeași clipă în care pe strada lui Arana dădeau colțul, către el, Victorica pe un trotuar și parohul Gaete pe celălalt.

• Imediat ce Daniel și Mandeville ajunseră la frumoasa vilă a ministrului britanic, discuția lor revin din nou la documentul despre care tocmai au aflat cititorii noștri.

Acest document istoric are în el însuși pecetea a două adevăruri de necontestat care aveau să constituie subiectul unor îndelungi meditații pentru istoricul acestor țări, după cum îi vor servi și drept dovadă pentru a justifica lealitatea și calitatea morală a emigranților argentinieni, de atâtea ori acuzați de a fi *vîndut* și sacrificat interesele și drepturile țării lor în relațiile cu străinătatea.

Studiind acest document nu se poate să nu se compătimească această sfîntă nenorocire a emigrației, dintre efectele căreia autoiluzionarea pe care exilul o provoacă chiar celor mai serioase spirite, nu este nici cel mai puțin remarcabil și nici cel mai puțin nefericit.

• Pare de necrezut că oamenii de statura unor Agüero și Varêla să fi ajuns să creadă că protocolul pe care îl semnavă la 22 august 1840 ar fi putut servi vreodată vreunui din cele două scopuri propuse prin acest pas ce era, fără îndoială, foarte important pentru ei.

Cu o naivitate uluitoare, Comisia argentiniană a crezut că prin acest protocol se va ajunge la o obligativitate perfectă, la o alianță formală între Franța și cei ce emigraseră de la Rosas.

Semnătura Comisiei argentinienne, obligațiile pe care le-a contractat astfel, ar fi putut fi, fără îndoială, realizabile și respectate de către noul guvern care i-ar fi succedat lui Rosas la Buenos Aires. Dar, dacă Franța refuza să respecte alianța de fapt, consfințită prin jertfe de sînge, cum puteau

spera ca ea să respecte o obligație extraoficială, contractată de un agent al său cu o entitate care nu reprezenta absolut nimic nici în dreptul public, nici ca putere și nici ca urmări, în caz că ar fi fost învinsă de către Rosas forța armată pe care o reprezenta această entitate? În ce calitate, unde și cum s-ar fi putut reclama de la Franța îndeplinirea datoriilor impuse de alianță, dacă Franța ar fi tranșat chestiunea, așa cum a făcut-o, ori dacă ar fi dat politicii sale în zona Rio de la Plata orice cale i-ar fi convenit?

Pe de altă parte, dacă generalul Lavalle l-ar fi învins pe Rosas, revoluția nu putea să nu-l pună în fruntea guvernului, iar Comisia argentiniană, prin calitatea membrilor săi, ar fi urmat să se afle și ea în sferele înalte ale puterii; atunci, promisiunile din 22 iunie, chiar dacă nu constituiau o obligație absolută pentru Buenos Aires, erau obligatorii pentru cei care le semnaseră și care, ajunși în situația de a le onora, n-ar fi dorit și nici n-ar fi putut să refuze îndeplinirea lor. De aici rezultă că această convenție era întrutotul concretă pentru Franța, constituind doar o iluzie pentru Comisia argentiniană.

Comisia avea însă și un alt scop prin acest pas, și dacă, din întâmplare, acesta nu a figurat în ședințele ei, trebuie să ne felicităm că el apare totuși în realitate.

Alianța cu străinătatea era calul de bătaie al lui *don* Juan Manuel de Rosas și al partidului său pentru a-i stigmatiza pe opozanți; și, multă vreme după perioada la care se referă această lucrare, ea a continuat să fie tema favorită a celor mai puternice reproșuri, a celor mai nefondate și mai arbitrare suspiciuni.

În probleme atât de grave însă, în care istoria nu este mai puțin interesată decât onoarea indivizilor și a partidelor, nu se discută decât pe baza faptelor și a documentelor.

Pentru a-l acuza pe Rosas și partea activă a partidului lui, în fiecare moment vom aduce în proces acte oficiale chiar de la ei și vom expune faptele care s-au petrecut în fața oamenilor sau care există întipărite în memoria a sute de mii de martori.

Pentru a acuza emigrația argentiniană de a fi sacrificat măcar unul dintre drepturile permanente ale țării, de a fi renunțat măcar la unul din interesele ei prezente sau viitoare în politică, în comerț, în teritoriu, ori de a-și fi asumat obligații de orice alt fel; pentru a acuza pe unul singur dintre respectabilii membri ai acestei emigrații că ar fi primit de la străini măcar un *peso*, măcar un avantaj, o promisiune în schimbul celei mai mici concesi, nu se va găsi nici măcar un singur document, nici măcar un martor de către cei mai înrâcnenați adversari ai acestei emigrații. Iar dacă vor găsi vreun document, el va trebui să fie de natura și în termenii celui care a fost înfățișat aici.

Tot ceea ce se oferea aici Franței nu era nici un rînd mai mult decît ceea ce ea ceruse încă de la instituirea blocadei. I se oferea însă mult mai puțin decît ce avea să-i dea Rosas mai târziu, prin convenția din 29 octombrie, după ce va fi făcut țara să sufere și să se umilească în îndelungata perioadă a primei blocade.

CAPITOLUL III — DESPRE CUM ERA ȘI NU ERA DON FELIPE GUVERNATOR DELEGAT

Oricît și-ar fi grăbit pașii parohul Gaete pentru a intra acasă la Arana înaintea șefului poliției, din nefericire pentru el nu reuși; acesta din urmă traversă curtea interioară și

intră în cabinetul guvernatorului delegat, iar parohul dela biserica Pietății, care avea motivele lui să nu vorbească cu Arana de față cu Victorica, intră în salon să-și prezinte omagiile federaliste doamnei Pascuala Arana, o femeie bună și simplă care nu pricepea nimic din treburile publice și care era federalistă fiindcă așa era soțul ei.

— Ce noutăți mai sînt, domnule Victorica? — îl întrebă Arana pe șeful poliției, după ce schimbă complimentele de rigoare și-i făcu semn lui *don* Cândida să-și continue scrisul căci prietenul nostru lăsase pana și scaunul și se pierdea în politețuri către Victorica.

— Nici una în oraș, *don* Felipe — răspunse Victorica, scoțînd și răsucindu-și o țigară de foi, fără să-i pese de respectul datorat excelenței sale guvernatorul delegat.

— Ce părere ai de Lavalles?

— Eu?

— Da. Ce părere ai de înaintarea lui?

— Ciudat ar fi dacă s-ar retrage, *don* Felipe.

— Dar omul ăsta al lui Dumnezeu nu-și dă seama că întoarce pe dos o țară întreagă?

— Păi de asta a și venit.

— Dar ce rău i-am făcut? N-a trăit el liniștit în Republica Orientală fără să ne fi dus măcar să-l deranjăm? Crezi dumneata că o acțiune ca a lui va fi iertată de Dumnezeu?

— Nu știu, *don* Felipe; dar, în orice caz, eu aș prefera să nu fie iertată de oameni, căci Dumnezeu e foarte departe, iar Lavalles foarte aproape.

— Da, mai aproape decît ar trebui.

— Cumoști jurnalul marșurilor pe care le-a făcut pînă acum?

— Nu, domnule.

— Să vezi. Domnule Cândido, ai scos o copie după jurnalul marșurilor?

— E gata, Excelentissim domn guvernator delegat — răspunse secretarul particular, făcînd o profundă reverență.

— Citește-l, te rog.

• Don Cândido se dădu pe spate în fotoliu, aduse o hîrtie la înălțimea ochilor și citi:

„Marșul armatei trădătorilor și mizerabililor unioniști începînd din ziua de 11 a acestei luni.

11 — Întreaga armată a mărșăluit către Arrecifes; am ajuns la moșia Dávila la trei și jumătate după-amiază, unde am stabilit tabăra, iar trupa a tăiat carne.

• 12 — La opt și un sfert dimineața am început marșul și am pus tabără la douăsprezece și un sfert în aceeași zi, la moșia Sosa. De la patru după-amiază, ora la care s-a terminat tăiatul cărnii și masa, am mărșăluit pînă la opt seara, cînd am pus tabără. În această zi și în cele dinainte s-au prezentat circa o sută cincizeci de localnici pentru a se alătura ca voluntari armatei.

13 — La nouă și jumătate am pornit și am pus tabără la moșia Pérez Millán, unde armata a luat masa. În această zi, armatei i s-a alăturat Sotelo cu o sută patruzeci de săteni din Arrecifes, care au venit să facă serviciul în această trupă.

14 — La cinci după-amiază am plecat și am poposit, la șapte și jumătate seara, la altă moșie a lui Pérez Millán“

— Vezi dumneata ce face omul ăsta? — spuse *don Felipe*, îndreptîndu-se spre Victorica și încrucișîndu-și mîinile pe stomac după cum obișnuia.

— Dar, domnule, văd cu plăcere că nu înaintează nici atît de drept și nici atît de repede cum i-ar conveni.

— Da, dar înaintează și cînd ne așteptăm mai puțin o să ajungă pînă în oraș.

— Și ce-i de făcut? — răspunse Victorica rîzînd în sinea lui de frica pe care o observa la *don Felipe*.

— Ce-i de făcut? De trei nopți nu mai dorm, domnule Victorica, iar atunci cînd mă prinde somnul, suspin mereu, după cum îmi spune Pascualita.

— Poate ești bolnav, *don Felipe*?

— Trupește nu, mulțumesc lui Dumnezeu, căci duc o viață foarte regulată; dar sînt bolnav sufletește.

— A, sufletește!

— Păi, da! Astea nu-s lucruri pentru mine. Adevăr spun că n-am făcut rău la nimeni.

— Unioniștii nu-s de aceeași părere.

— Adică, n-am trimis pe nici unul la execuție. Știu că, dacă sînt drepti, mă vor lăsa să trăiesc în pace. Căci ceea ce vreau eu e să trăiesc creștinește, educîndu-mi copiii, și să-mi sfîrșesc lucrarea despre Fecioara din Rosario pe care am început-o în 1804 și pe care după aceea treburile nu mi-au permis s-o termin. Așa că, dacă Lavallo e un om drept, nu va avea de ce să se îndârjească împotriva mea și...

— Scuză-mă, *don Felipe*, dar mi se pare că dumneata îi jignești pe Ilustrul Restaurator și pe toți apărătorii Federației.

— Eu?

— Mi se pare că da.
— Ce spui, domnule Bernardo?
— Spun că este o ofensă adusă Restauratorului și federa-
liștilor presupunerea că șeful de bandiți Lavalles ar putea
învinge.

— Și cine spune că nu poate învinge?
— Excelența sa Restauratorul Legilor.
— A, așa spune!
— Și mi se pare că n-ar trebui să-l dezmințā tocmai gu-
vernatorul delegat.

— Cum să-l dezminț, omul lui Dumnezeu! Dimpotrivă,
doar știu foarte bine că Lavalles își va găsi mormîntul aici.
Eu doar presupuneam așa, la un caz...

— Că ar învinge?

— Păi cum?

— A! Asta-i altceva — spuse Victorica amuzîndu-se,
deși temperamentul său sec și morocănos nu se preta ușor
la astfel de comedii.

— Da, așa e, chiar așa! Așa ne înțelegem, între bărbați!

— Dacă s-ar putea să ne înțelegem și în unele probleme
de serviciu, atunci mi-aș îndeplini scopul vizitei.

— Vorbește, domnule Bernardo.

— Comisarul sectorului al treilea e grav bolnav și trebuie
să știu dacă sarcinile lui pot fi preluate temporar de comisa-
rul sectorului al doilea.

— Altceva, domnule Victorica?

— Asociația Populară trimite patrulē înarmate în fiecare
noapte, fără știrea poliției.

— Notează toate astea, *don Cândido*.

— Imediat, Excelentissim domn guvernator delegat —
răspunse secretarul.

— Aceste patru le nu-și iau parola de la poliție și în fiecare noapte apar conflicte între ele și cele ale Departamentului.

— Notează și acest amănunt, *don Cândido*.

— Imediat, Excelentissim domn.

— Una din patru lele Asociației Populare i-a arestat azi noapte pe doi paznici ai poliției fiindcă nu aveau la ei dovezi de „asociați restauratori”.

— Nu uita asta, *don Cândido*.

— În nici un caz, respectabil și Excelentissim domn.

— Patru brutari s-au prezentat la biroul meu anunțînd că nu mai pot continua să facă pîine dacă nu li se permite să reducă din greutate, întrucît plătesc lefuri mult prea mari lucrătorilor străini, căci cei autohtoni au fost luați în armată.

— Să facă pîinea mai mare, și amendă dacă nu muncesc.

— Doamna Maria Josefa Ezcurra solicită să se facă o nouă percheziție într-o casă care a fost inspectată deja, la Barracas, și a cărei stăpîină nu mai e acolo de cîteva zile.

— O cere din ordinul domnului guvernator?

— Nu, domnule. Din ordinul ei.

— Atunci să se mai lase de percheziții! Ce manie să se pună rău cu toată lumea! Gata cu compromiterile, că avem destule pe cap, *don Bernardo*. Dacă n-ai ordin de la domnul guvernator, să nu faci nimic.

— Totuși, există suspiciuni asupra unei rude a stăpîinei casei.

— Cine e ruda?

— *Don Daniel Bello*.

— Dumnezeuule! Ce tot spui?

— Am eu unele bănuiri.

— Nu mai vorbi prostii! Răspund pentru el ca pentru Fecioara din Rosario. Nici nu știi dumneata, și nici *doña* Maria Josefa tot ce datorează Federația acestui tânăr. Întrigi, calomnii. Nimic, nimic împotriva lui Bello, dacă nu e ordin de la domnul guvernator.

— Voi face ce-mi ordonă domnul Arana, căci nu am ordin special de la Excelența Sa, dar nu-l voi pierde din ochi pe flăcăul ăsta.

— Mai e ceva?

— Nimic.

— Atunci ai terminat?

— Încă nu, *don* Felipe.

— Ce mai e?

— Nu mi-ați răspuns, nici nu mi-ați aprobat nimic în ce privește patrulele, nici pentru a opri acțiunile Asociației Populare care-i ia prizonieri pe funcționarii poliției.

— Mă voi consulta.

— Dar nu ești dumneata guvernator delegat?

— Sînt.

— Și atunci?

— N-are importanță, îl voi consulta pe domnul guvernator.

— Dar domnul guvernator nu e aici azi pentru a se ocupa de probleme de serviciu intern.

— N-are importanță, îl voi consulta.

— Doamne ferește, *don* Felipe! Păi dumneata ești guvernator delegat și nu știu ca problemele astea să nu intre în atribuțiile dumatiale!

— Da, omule, da; sînt guvernator delegat, dar asta numai de formă, înțelegi dumneata?

— Cred că înțeleg — răspunse Victorica. De fapt, știa bine acest lucru, dar crezuse că ar putea scoate de la Arana ceva care să-l apere de *Mazorca*.

— Asta doar de formă — continuă *don Felipe*, pentru ca unioniștii să nu spună că nu ținem la formă, dar nimic mai mult.

— Da.

— Dar rămîne între noi, nu-i așa?

— Cu toate astea, e un secret pe care-l știu toți.

— Care secret?

— Asta cu forma.

— Și...

— Și unioniștii mor de rîs.

— Trădători!

— Și spun că dumneata ești și nu ești guvernator delegat.

— Vînduți!

— Și mai zic că ți-e frică.

— Mie?

— Da, așa zic.

— Frică de cine?

— De domnul guvernator, să nu cumva să faci ceva ce nu-i place, și de Lavalles, dacă faci ceva pe placul domnului guvernator.

— Așa zic ei?

— Așa.

— Și dumneata ce faci, domnule șef al poliției?

— Eu?

— Da, dumneata.

— Nimic.

— Păi rău faci, căci acești defăimători ar trebui băgați la închisoare.

— Dar nu spuneai dumneata că sîntem destul de compromiși, să nu mai prigonim și pe alții?

— Da, dar nu pe cei ce ne defăimează.

— Nu da și dumneata importanță!

— Crede-mă că doresc din tot sufletul să las ministerul, *don Bernardo*.

— Da, te cred; să te duci să stai la moșie, nu-i așa?

— Ce moșie, domnule, e numai o ruină!

— Unioniștii nu spun așa.

— Ce, vorbesc pînă și de moșia mea?

— De moșiile dumitale.

— Doamne, Dumnezeu! Eu și moșii!

— Ba încă foarte populate, și care au fost achiziționate pe căi necurate, că ar trebui să ți le ia pe toate, căci au fost cumpărate cu fondurile statului; știu și eu cîte mai zic!

— Păi atunci trebuie băgați la închisoare.

— Cine?

— Cei care zic așa ceva.

— Da, dar aceia sînt la Montevideo, domnule Arana!

— A, la Montevideo!

— Păi, cum!

— Trădătorii!

— Bineînțeles!

— Stai să vezi: pînă și un crucifix de argint pe care l-am primit cadou de la părintele stareț de la mănăstirea Sfintul Francisc după intrarea englezilor, adică după ce au plecat, a trebuit să-l dau băcanului Rejas în contul cheltuielilor pe care le-am făcut.

— I-auzi!

— Astea sînt moșiile mele! Trădătorii!

— Deci mă autorizezi să pun capăt exceselor Asociației Populare?

— Nu-mi stă mie capul la chestii de-astea. În altă zi mă voi consulta.

— Bine, am să-i scriu domnului guvernator — spuse Victorica ridicîndu-se, hotărît să nu-i scrie nici un cuvînt despre asta lui Rosas; dorea doar să-l sperie și mai mult pe bietul *don Felipe*, pe care se răzbunase spre deplina lui satisfacție.

— Pleci?

— Da, domnule.

— Așa că ești autorizat.

— Autorizat pentru ce?

— Pentru treaba cu pîinea.

— A, uitasem.

— S-o facă mai mare.

— Chiar dacă brutarii pierd?

— Chiar dacă pierd.

— Foarte bine.

— Și din făină fină, cum fac călugărițele.

— Bună ziua, *don Felipe*.

— Bună să-ți fie, domnule Victorica. Să mă consulți în tot ce mai apare.

— O, negreșit! Doar dumneata ești guvernator delegat!

— N-au decît să turbeze unioniștii, asta sînt! Da, domnule, asta sînt!

— Bună ziua.

Victorica ieși, trimițîndu-l la dracu' pe domnul guvernator delegat.

Printre lucrurile ciudate și de mirare pe care le oferă spre studiu sistemul de guvernare al lui *don Juan Manuel* de Rosas, sau mai bine zis epoca lui, se numără și piesa înșelătoare pe care o jucau toți cei ce primiseră un rol pe imensa scenă a politicii. Fiecare asemenea personaj era un actor; rege în ochii spectatorilor, un biet om necăjit în realitate.

Un ministru de stat, un șef de instituție, un deputat, un general comandant, erau orice altceva, numai ministru, judecător, deputat ori general nu; dar își jucau de minune rolurile. Jucau adică aceste roluri față de alții; între ai lor însă, nu era nici unul care să nu știe că diadema lui era de carton aurit, iar mantia imperială doar de flanelă.

Luxoși, căci banii nu le lipseau niciodată, dacă băteau la ușa unui magnat al lui Rosas intrai într-adevăr în casa unui ministru, general sau înalt magistrat.

Ajuns în prezența lui, figura acestuia îți spunea cu cine stai de vorbă. Un ministru, un favorit al eroului, trebuia să fie, prin forța lucrurilor, un om serios, grav, auster, fidel reprezentant al celei mai serioase cauze.

Cum toți se îmbrăcau după moda diavolului, culorile de foc ale hainelor lor le dădeau un oarecare aer impunător, pe care vorbele lor măsurate și reticente îl făceau și mai solemn.

Cît timp se vorbea de lucruri obișnuite, totul era floare la ureche pentru ei. Într-un fel sau altul, discuția ajungea obligatoriu la Excelența Sa ori la Manuelita cu care, negreșit, se vorbise în ziua dinainte, sau cel mult cu două zile în urmă.

Fiecare cuvînt de pe buzele federaliste era, în ochii celui care-l pronunța, un soi de monedă de aur cu efigia Restauratorului, pe care cel care-l asculta vorbind despre relațiile lui cu sfînta familie trebuia s-o ridice și s-o pună în

buzunar admirînd puterea și influența personajului ministru, judecător sau deputat.

Dar sabia lui Damocles era la locul ei și, imediat ce discuția ajungea la vreo problemă specifică ce intra în atribuțiile oficiale ale personajului, îi dădea mîncărimi de conștiință și-l făcea să se rușineze de sine însuși, înțelegînd că era doar un biet gîndac pe care-l călca Rosas, un biet clown care-și făcea numărul, îmbrăcat doar cu zorzoane de tinichea.

Nici unul din ei nu îndrăznea să-și mărturisească situația, să spună deschis că din rangul lui nu avea decît titlul și că orice hotărîre, orice acțiune îi aparținea autorului comediei ce o reprezenta și nu amărîtei trupe de actori închiriați fără alte răsplăți decît lefurile, hainele lor de principii și regi și, din cînd în cînd, cîte un alt avantaj, cu obligația de a nu se supăra dacă posteritatea va arunca în ei cu pietre.

CAPITOLUL IV — CUM EXPLICA DON FELIPE ARANA FENOMENELE DE MAGNETISM

Nu trecu bine prin curte domnul șef al Poliției, cînd parohul Gaete, care-l văzu printre geamurile de la ușa salo-nului, se despărți de doamne și se duse drept la cabinetul ministrului guvernator, care, republican din principiu, pri-mea pe oricine venea la el, fără ceremonii și aghiotanți.

Capul Meduzei, ori apariția fantomei tatălui lui n-ar fi produs asupra prietenului nostru, *don Cándido Rodríguez*, emoția pe care i-o dădu vederea parohului Gaete; căci spiritul lui, atît de copleșit de impresii nefericite de la o vreme încoace, suferi o asemenea lovitură, încît era cît pe ce să-și

întorcă scaunul cu spatele la guvernator și la parohul bisericii Pietății.

Însă, din haosul de idei ce-i trecură prin minte la acea nenorocită apariție, o adoptă în sfârșit pe aceea de a-și apleca fruntea pînă atinse hîrtia și de a scrie cu o rapiditate uimitoare; deși, pentru a respecta adevărul, trebuie să spunem nu că scria, ci mîzgălea hîrtia.

Don Felipe Arana era prietenul tuturor oamenilor bisericii; însă cu parohul *Gaete don Felipe* avea o altă legătură, nu mai slabă, ci poate chiar mai puternică decît prietenia sau oricare alta care leagă sufletele omenești, căci această legătură era frica; frica îngrozitoare, căci *Gaete* era nu numai un mare bîrfitor, ci și unul din acoliții de marcă din *Mazorca*.

Astfel încît, văzîndu-l că intră, fi ieși în întîmpinare cu brațele întinse, ca și cum mai mult s-ar fi împiedicat de el decît ar fi vrut să-l salute. Căci, urmare logică a sistemului lui *Rosas*, cei mai buni servitori ai săi tremurau mereu unul de frica celoralți și cu toții se temeau de însuși omul pe care-l slujeau și-l sprijineau.

— Ce minune, părinte, ce minune! — exclamă *don Felipe*, așezîndu-se alături de el; din nefericire însă, parohul *Gaete* ajunsese chiar față în față cu *don Cândido*.

— Vin pentru două lucruri.

— Spune, părinte. Știi că-ți sînt unul din cei mai vechi prieteni.

— Asta o să vedem azi.

— N-ai altceva de făcut decît să vorbești.

— Primul lucru pentru care vin e să te felicit.

— Mulțumesc, mulțumesc mult! Toți trebuie să ne spunem ordinelor pe care le dă domnul guvernator!

— Chiar așa. În sfârșit, noi rămânem aici, în timp ce el e acolo să le tragă o mamă de bătaie trădătorilor.

— Și al doilea lucru, părinte?

— Al doilea este un ordin pe care aş vrea să-l dai dumneata pentru a-i aresta pe niște păgâni unioniști care m-au jignit.

— Nu zău!

— Pe mine și întreaga Federație.

— Da?

— Până și pe Restaurator.

— Și pe el?

— Pe toți.

— Ce neobrăzare!

— Am fost de peste zece ori să-l văd pe guvernator înainte să plece, dar n-am putut să-i vorbesc.

— A fost tare ocupat în ultimele zile!

— Dar Victorica nu e ocupat și, totuși, n-a vrut să-i aresteze pe cei de care ți-am spus, fiindcă zice că n-are ordin.

— Dar dacă e un caz excepțional trebuie s-o facă.

— N-o face pentru că niciodată n-a vrut să facă nimic din ceea ce i-am cerut eu sau ceilalți asociați.

— Poate că treburile lui...

— Nu, domnule, ce treburi, nici o treabă! N-o face pentru că nu e la fel de bun federalist ca noi.

— Hai, omule, hai, liniștește-te!

— Nu vreau să mă liniștesc, nu vreau, domnule! Iar dacă dumneata nu-mi dai acest ordin, eu nu răspund de ce s-ar putea întâmpla.

— Dar ce e, de fapt? — întrebă *don Felipe*, care blestema clipa în care îi căzuse pe cap o asemenea vizită.

— Ce e?

— Da, să vedem ce e, dacă lucrul merită osteneala...

— Ai să vezi dumneata dacă merită. Ascultă, domnule Felipe...

— Spune, dar în liniște.

— Ascultă; am în cartierul Reședinței niște prietene vechi care-mi îngrijesc rufăria. Într-o scară, să fie acum vreo două luni, m-am dus să le văd; am tras zăvorul, am intrat și m-am întors să închid poarta. *Zaguan*-ul era întunecat și...

Parohul Gaete se ridică, întredeschise ușa cabinetului care dădea spre *zaguán* și-i spuse lui *don Cándido*:

— Vino încoa', omule; stai aici — arătându-i un loc lângă ușă.

Don Cándido tremura din cap pînă în picioare, vorba i se sugrumase și, pierzîndu-și elasticitatea mușchilor gîtului, nu-și mai întorcea capul nici într-o parte nici în alta.

— Hei, cu dumneata vorbesc — continuă Gaete — vino, fă-mi serviciul să stai puțin aici, că doar nu ți-o cere un cîine.

— Du-te, *don Cándido*, du-te — spuse Arana.

Don Cándido se ridică și merse, țeapăn și drept, pînă la locul indicat de Gaete, nici mai mult nici mai puțin decît ca și cum ar fi fost *Invitatul de P'iatră*¹.

— Așa, chiar acolo — spuse Gaete — Am intrat, deci, în *zaguán*, care era întunecat și pac! mă împiedic de un om.

Gaete merse spre *don Cándido* și se lovi de el.

— Pe loc mi-am scos pumnalul; pumnalul ăsta federalist, domnule Arana — spuse Gaete, scoțînd de la brîu un

¹ Statuia comandorului care, „invitată” în batjocură la masă de *Don Juan*, l-a pedepsit pe acesta pentru viața sa imorală.

cuțit mare — pe care patria mi l-a dat, ca și tuturor fiilor ei, pentru a apăra sfînta ei cauză: Cine-i acolo? am întreb, și i-am și pus vîrfu pumnalului în piept.

Gaete chiar puse pumnalul în pieptul lui *don Cándido*.

— Mi-a răspuns că era un prieten; dar eu, care nu pricep ce fel de prieteni se pot afla într-un *zaguán* întunecat, l-am tras spre mine și l-am apucat de gîtlej.

Gaete se agăță de cravata lui *don Cándido* cu mîna stîngă.

Don Cándido era cît pe ce să vorbească, dar se opri; căci mai important decît orice era să tacă; așa că fu nevoit să îndure, mut, pantomima lui Gaete, jurînd în sinea lui că aceea va fi ultima zi a șederii lui la Buenos Aires, dacă va avea norocul să nu fie ultima a existenței lui pe această lume.

Gaete continuă:

— Dar, cînd să-l ating, mi-a căzut cuțitul. Am dat să-l ridic și, chiar cînd mă aplecam, un altul s-a aruncat asupra mea și mi-a pus un pistol la tîmplă; și acolo, eu fiind dezarmat și amenințat cu moartea, s-a apucat să mă insulte și să-l insulte pe Restaurator și Federația. După ce ăsta a spus tot ce i-a venit la gură, cei doi m-au dus în salon, m-au închis, fiindcă din întîmplare femeile ieșiseră de acasă, apoi au plecat.

— O, ce obraznicie nemaiauzită! — exclamă *don Felipe*.

— Nu ți-am spus?

— Și cine erau?

— Aici e-aici. N-am putut afla nimic, căci intraseră cu o cheie falsă și mă așteptau, cînd au văzut că femeile plecaseră; dar după aceea am dat de unul; l-am recunoscut după glas.

— Ai mai auzit așa lucru ciudat, *don Cándido*?

Don Cândido făcu o figură ca și cum ar fi spus: uimitor!
— Dar ce-ai omule? Ești palid ca un mort.

Don Cândido își duse mâna la cap și se lovi peste frunte.
— A, te doare capul?

Don Cândido răspunse, cu un semn afirmativ.

— Bine, notează te rog reclamația domnului paroh Gaete și apoi te poți retrage.

Don Cândido se întoarse la masă și se apucă de scris.
Gaete urmă;

— Întîmplarea asta era să mă coste viața, căci tocmai mă sculasem din somnul de după-amiază, după ce luasem masa cu patru prieteni; în noaptea aceea aproape că m-a lovit apoplexia.

— O, păi chiar că a fost ceva îngrozitor!

— Dar l-am aflat pe unul din ei, după cum ți-am spus, și dacă nimeni nu-mi face dreptate, am eu aici cu ce să mi-o fac singur. — spuse Gaete arătîndu-și locul de la brîu unde-și pusese cuțitul, ascuns de haina mare roșie.

— Știi cine e?

— Nu, domnule. Dă-mi ordinul de arest cu numele în alb, și-l completez eu.

— Păi, domnule...

— Eu asta vreau de la dumneata.

— Ai terminat, *don Cândido*? — spuse *don Felipe*, care nu știa cum să mai iasă din acel labirint.

Don Cândido răspunse afirmativ, tot printr-un semn.

— Să vedem, citește și pentru domnul paroh Gaete.

Don Cândido ezită.

— Citește, domnule, ce dumnezeu, doar dumneata ai scris-o.

Don Cândido își înălță ruga la Dumnezeu, luă hîrtia și citi:

„Reclamație către excelența sa domnul guvernator delegat de la demnul și respectabilul, luminatul patriot federalist, reverend...

— Ce? — exclamă Gaete făcînd niște ochi cît cepele și întinzînd brațul către *don Cândido*.

— Ce e? — întrebă Arana.

— Țsta-i celălalt.

— Cine?

— Țsta, ăsta. Țsta e celălalt din *zaguán*.

— Dumneata nu ești în toate mințile! — exclamă Arana.

— Îi am acum pe amîndoi — spuse Gaete frecîndu-și mîinile.

— Dar, omule!...

— Da, domnule Felipe. Țsta e, ăsta e celălalt.

— Eu? Eu să vreau să-l asasinez pe demnul și respectabilul paroh al bisericii Pietății?! — exclamă *don Cândido*, arătînd o strășnicie pe care el ar fi denumit-o uimitoare, ieșită din comun, nemaiauzită.

— Hai, hai, ia mai vorbește un pic.

— Faceți o greșală, respectatul și stimatul meu domn. Înfierbîntarea, iritarea...

— Cum te numești dumneata?

— *Cándido Rodriguez*, pentru a vă servi, pe dumneavoastră și întreaga dumneavoastră respectabilă familie.

— Familie? Țsta-i! Am pus mîna pe-amîndoi!

— Domnule paroh Gaete, ia loc, te rog — spuse *don Felipe* — Aici trebuie să fie vorba de ceva extraordinar.

— Asta așa e, Excelentissim domn — spuse *don Cândido*, venindu-i inima la loc. — Chiar mă face să cred că acest respectabil domn paroh a avut vreun vis care i-a fost inspirat de dușmanul cel rău.

— Am să-ți arăt eu vis!

— Mai încet, domnule Gaete. Acest domn este un bărbat în vîrstă, de a cărui probitate și judecată am avut neînumărate și repetate dovezi.

— Asta-i bună!

— Ascultă-mă. Vorba *vis* pe care tocmai a rostit-o secretarul meu mi-a inspirat o idee luminoasă.

— N-am eu treabă cu ideile, *don Felipe*. Asta e unul, din ei, iar celălalt e cel pe care-l știu eu.

— Ascultă, omule, ascultă-mă.

— Să vedem, te ascult.

— Dumneata ai mîncat cu niște prieteni în ziua aceea?

— Da, domnule, am mîncat.

— Și ți-ai făcut siesta?

— Da, am dormit.

— Atunci n-ar fi nimic nefiresc ca tot ce povestești să fie o scenă de somnambulism.

— Asta ce dracu' mai e?

— Am să-ți explic eu; somnambulismul e ceva descoperit în vremurile moderne, nu-mi mai aduc aminte de cine. Dar s-a dovedit că există multe persoane care vorbesc prin somn, care se scoală din pat, se îmbracă, încălecă, ies la plimbare, toate astea în timp ce dorm; discută, văd și vorbesc cu oameni care nu sînt de față, ba chiar au fost și din cei care s-au bătut și s-au dat cu capetele de pereți, crezînd că se luptă cu dușmanii; și la toate acestea li se dă numele de somnambulism sau magnetism.

— Foarte bine zice Excelentissimul domn guvernator. În Germania se lucrează cu cea mai mare perseverență pentru a se descoperi aceste fenomene intime, secrete, misterioase ale spiritului uman. Și tocmai la demnele persoane

cum e respectabilul paroh Gaete, cu un temperament nervos, arzător, impresionabil, se petrec cu mai mare frecvență aceste puternice miracole ale naturii. Fapt pentru care inteligența Excelentisimului domn guvernator deduce în mod foarte corect că stimabilul paroh Gaete a trecut printr-un moment de somnambulism.

— Dumneata îți bați joc de mine?

— Eu, respectabile domn?

— Domnule Felipe, nu ești dumneata guvernator delegat?

— Da, omule, da, dar în acest caz.

— În acest caz ai să-mi faci dreptate, iar dacă nu pui să-l aresteze pe acest om și pe știu eu mai cine, mâine dimineață eu mă duc la Santos Lugares să-mi prezint reclamația domnului Restaurator.

— N-ai decît să faci ce vrei, eu nu pun să aresteze pe nimeni fără ordin de la Excelența Sa.

— Nici măcar pe omul ăsta?

— Încă și mai puțin. Dă-mi dovezi, domnule Gaete, dovezi.

— Dar dacă ăsta e, chiar el!

— L-ai văzut?

— Nu, dar l-am auzit.

— Vis, somnambulism, iubite domn — spuse *don Cândido*.

— Am să te adorm eu pe dumneata, și pentru toată viața.

— Dar, domnule Gaete, un preot! — spuse Arana — Un om de condiția dumitale să facă astfel de acuzații fără dovezi; să vrea să abată atenția guvernului în clipele în care cu toții sîntem extrem de ocupați cu invazia căpeteniei Lavalie!

— Da? Păi și eu sînt extrem de ocupat cu invazia pe care mi-au făcut-o omul ăsta și tovarășul lui!

— N-a fost omul ăsta, nu poate fi, n-a fost el.

— El a fost, domnule ministru Arana.

— N-am fost eu, domnule paroh de la Pietate — spuse *don* Cândido ridicînd pentru prima oară glasul, văzîndu-se sub puternica protecție a guvernatorului delegat.

— Dumneata ai fost, ți-o spun verde în față!

— Nu.

— Dumneata!

— Îți repet că nu; și protestez o dată, de două și de trei ori împotriva acestei ofense pe care mi-o aduce puterea ecleziastică, o ofensă gratuită, umilitoare și calomnioasă.

— Mai încet, liniște, liniște! — spuse *don* Felipe.

— Am să-ți arăt eu pe stradă ce înseamnă să ridici glasul la mine — continuă Gaete aruncîndu-i o privire zdrobitoare lui *don* Cândido.

— Nu accept această sfidare, dar ne vom măsura corp la corp în arena tribunalelor.

— Pace, pentru numele lui Dumnezeu, pace — exclamă *don* Felipe.

— Domnule ministru, eu plec și am să merg la domnul guvernator.

— Faceți ce vreți.

— Ne mai vedem, domnul meu — spuse Gaete, privindu-l pe *don* Cândido și dînd mîna cu *don* Felipe.

— Mergi în pace, biet somnambul!

— Somnadracu'! Ai să vezi dumneata!

— Mergi în pace, vizionarule.

— Am să...

— Hai, hai, plecați, părinte, plecați!

Împingându-l ușor pe Gaete, *don Felipe* îl scoase din cabinet, în timp ce *don Cândido* nu-și mai încăpea în vestonul lui alb după eroismul cu care se comportase.

— Datorez Excelenței voastre cele mai adânci mulțumiri, Excelentissim domn, pentru nobila și dreapta apărare cu care ați onorat cauza celui mai credincios și supus dintre servitorii dumneavoastră. Omul acesta e posedat de diavol, Excelentissim domn! — spuse *don Cândido*, văzându-l intrând pe *don Felipe*.

— Pe naiba! De fapt, știi ce-a fost, *don Cândido*?

— Talentul înăscut, profund și cultivat al Excelenței voastre mă va lumina.

— Faptul este că acest paroh Gaete, care nu e chiar atât de măsurat pe cât ar trebui să fie, a băut prea mult vin cu amicii despre care vorbea și apoi a avut vreo păruială pe acolo; nu-și mai aduce aminte cu cine s-a bătut și și-a băgat în cap că ești dumneata.

— O, cât admir și venerez inteligența Excelenței voastre, care găsește mereu și cu atîta ușurință cauzele oculte ale fenomenelor vizibile!

— Obişnuința, prietene, obişnuința de a avea de-a face cu atîția oameni!

— Nu, ci inteligența, geniul!

— Poate că e și așa ceva, dar nu atât cât mi se atribuie — spuse *don Felipe*, plecînd, modest, privirea.

— Trebuie să facem dreptate meritului!

— În plus, ne aflăm într-o epocă de toleranță, de uitare a greșelilor trecutului și doresc ca guvernarea mea delegată să fie inspirată de o politică de fină bunăvoință față de toți. Mîine, cine știe, evenimentele s-ar putea schimba, iar eu

vreau să se amintească cu plăcere de programul trecutului meu guvern!

— Sublim program!

— Creștin, asta vreau să fiu. Dar acum trebuie să te duci la călugărițe și să faci ceea ce ți-am cerut.

— Chiar acum?

— Da, nu trebuie pierdut timp.

— Nu crede Excelența voastră că acest preot renegat mă așteaptă la colțul străzii?

— Nu cred, pentru că ar fi o gravă insultă adusă autorității. Totuși, în orice caz, ia-ți măsuri de precauție.

— O, voi lua! Voi fi cu ochii în zece, să n-aveți nici o grijă!

— Nu vreau vărsări de sînge.

— Sînge! Jur Excelenței voastre că voi face tot ce depinde de mine pentru ca să nu fie vărsată nici o picătură.

— Asta vreau și eu. Mergi la călugărițe și întoarce-te la căderea nopții.

— La căderea nopții?

— Da.

— E ora crimelor, Excelentissim domn!

— Nu, n-o să se întîmple nimic, du-te că eu mă culc un pic, pînă ce Pascualita va pune masa.

CAPITOLUL V — AȘA A FOST

În cataclismul, declanșat de mîna lui Rosas, în care se prăbușiseră toate principiile ființei morale, sociale și politice argentiniene, religia nu putea scăpa de această uni-

versală zguduire, căci reprezentanții ei pe pământ sînt, din nefericire, făcuți din aceeași ceară maleabilă ca și profanii.

O dată secate limpezile fîntîni ale creștinismului, dreptatea, pacea, fraternitatea, toleranța, divina religie nu mai afla alți fii demni de severul său apostolat decît pe părinții din „Compania lui Isus”.¹

O dată dezlănțuite patimile josnice în inima unei plebe neștiutoare, la inspirația instigatoare a tiranului, o dată subminată morala, pierdut echilibrul claselor, în sfîrșit, o dată rupte zăgazarile instinctelor rele ale unei mulțimi fără credință, educată de fanatismul spaniol, ai cărui călugări făceau să se deschidă ochii trupului către superstiție și să se închidă cei ai sufletului pentru adorarea sinceră a Divinității și pentru înțelegerea celei mai luminate dintre religii, Federația asista, fără durere, la profanarea templelor, la prostituarea clerului și la insultarea altarelor și amvonului de unde se predica Evanghelia, și fără a simți în conștiință remușcarea secretă pentru crimă.

Rosas voise să despoaie conștiința celor care-l sprijineau de orice credință care nu era credința în puterea lui; de orice teamă care nu era teama de persoana lui; de orice speranță care nu era promisă de gura lui; de orice consolare în afară de cea pe care o dă crimei repetarea ei. Iar pentru aceasta, era nevoie să-l insulte pe Dumnezeu, religia și practicarea acesteia, față de mulțimea fanatică și împătimită ale cărei emoții rudimentare le exploata.

¹ Ordinul iezuiților, înființat în 1540, desființat în 1773 și reînființat de papa Pius al VII-lea în 1814.

Preoți nedemni de misiunea lor evanghelică au consimțit la acest plan răzvrătit al nelegiuitului, începînd, odată cu faimoasele „parohiale“, primele insulte aduse lui Dumnezeu, lui Isus și sfîntului lor lăcaș.

Cînd împăratul Teodosie¹, scăldat în sîngele masacrului de la Salonic, a vrut să intre în templu, Sfîntul Ambrozie a ieșit în poartă și, întinzîndu-și mîna, i-a spus: „Aici nu intră fărădelegea; du-te și spală-te, apoi întoarce-te curat“.

Dar la Buenos Aires nu mai avea cine să vegheze la sfințenia templului.

Pe brațele federaliștilor, ale acelor federaliști înnobilați cu tunicile generalilor noștri sau cu baghetele magistraților noștri, însă rămași plebei cu inimile corupte, portretul dictatorului a fost dus pînă la biserici și primit în poarta acestora de preoți în odăjdii; dus prin naos, sub sfîntul polog, și așezat în altar alături de Dumnezeu crucificat de oameni...

În amvonul Sfîntului Duh se înălța în acel timp glasul misionarului blestemat al sfintei legi evanghelice, care își căuta inspirația pentru vorbele lui nu în tabernacolul sfînt unde se află închisă prima ofrandă pe care o face sufletului sublimul legat al catolicismului, ci în imaginea însîngerată a celui renegat de Dumnezeu lui, în doctrina pămîntească, predicînd poporului ignorant și orb ce umplea bisericile nu iubirea și pacea, abnegația și virtutea, sacrificiul și frăția ce i-o dictase Dumnezeu-Omul din culmea Calvarului, ci ura lui Cain, batjocura celui ce-i dădea oțet și fiere Aceluia care cerea de pe cruce un strop de apă pentru buzele lui arse...

¹ Teodosie cel Mare, împărat roman (379—395 e.n.); în timpul acestuia creștinismul s-a impus definitiv asupra vechilor credințe.

Pe dalele acestor temple, în tinda lor, cei din *Mazorca*, înflăcărați de cuvintele predicatorilor lor, își agitau cuțitele jurînd să le tocească pe gîtul unioniștilor.

Confesionalul fusese transformat într-un alt amvon al propagandei federaliste, în care conștiința penitentului, era abătută de la drumul drept, căci Rosas era înfățișat ca protejat al lui Dumnezeu pe pămînt, iar unioniștii ca fiind condamnați de către Dumnezeu să fie persecutați de creștini...

Întreg acest scandal, adus la nivel de propagandă zilnică, se răspîndea, ca o epidemie, prin aer, și avea să infesteze și să corupă clerul și noțiunile de morală și sfințenie, pînă în cele mai îndepărtate colțuri ale Republicii.

Iată una dintre curajoasele unități ale armatei eliberatoare, despărțită și trecută prin sabie de trupele federaliste. Are în spate moartea sub cuțitele lui Rosas. Are în față moartea în zăpezile Anzilor.

Această pătrundere în inima Naturii, tocmai în anotimpul în care e mînioasă și cînd omul, printre ghețuri, nu mai are alt adăpost decît pe Dumnezeu, ce uneori pare să-l mustre pentru nesăbuita lui vanitate, călăuzind piciorul muritorului acolo unde pare că doar raza soarelui și aripa vîntului pot ajunge, oferea un uluitor spectacol.

Cu toate acestea, vitejii noștri înfruntă zăpezile.

Nenumărați dintre ei pier în groaznica luptă cu Natura. Rămîn îngropați pentru totdeauna sub ghețarii enormi care se prăbușesc peste capetele lor. Și chiar cînd aerul, lumina, gheața și muntele uriaș păstrau, poate, tăcerea admirației față de acea minunată îndrăzneală, față de cumplita lor nenorocire, la poalele Anzilor, provinciile Cuyo răcneau, făcîndu-se ecoul glasului episcopului José Manuel Eufrazio, ce-și ridicase cîrja, incitînd mulțimea să-i urmărească pe acei

nefericiți, predicînd urmărirea lor pînă la moartea prin exterminare!

Iar Rosas, barbarul, mulțumit să-și vadă sistemul dînd rezultatele pe care le calculase, îi scria episcopului din Cuyo:

„Slobozind dreptă anatemă împotriva sălbaticilor unioniști, eretici dușmani ai lui Dumnezeu și ai oamenilor, Senioria Voastră Ilustrisimă oferă un luminos și eminent exemplu. Din el rezultă adevărata milă creștinească, ce, energică și sublimă pentru binele poporului, *dorește exterminarea* unei bande de păgîni, feroce și barbară... Profund satisfăcut de splendidele succese cu care Divina Providență a binevoit să împodobească armele libertății și onoarei noastre, căci *exterminați au fost* îngrozitorii și sălbaticii unioniști, subsemnatul resimt aceeași pură satisfacție în a întoarce Ilustrissimei Voastre Seniorii binevoitoarele sale felicitări — Juan Manuel de Rosas”¹.

Deci, clerul se prostitua.

Sentimentul religios se pervertea în întreaga societate.

Copilăria deschidea ochii asupra unui cult al singelui.

Iar Rosas, fiul Federației și conducătorul ei, întreținea acest scandal și se întreținea în același timp cu ajutorul lui.

Da. În acest nume de Federație a fost încrustată tradiția întregii nenorociri ce poate biciui numele și soarta unui întreg popor!

Nu există listă de fărădelegi, nu există soi de criminali care să nu se fi ivit din nucleele ce acceptaseră ca denumire cuvîntul „Federație”.

Quiroga, acest bandit care odată va fi crezut drept vreo creație a legendelor noastre tradiționale; Quiroga, care a dat

¹ Scrisoare trimisă episcopului de Cuyo și publicată în numărul 5483 al „Gazetei” (n.a.)

fec oraşului unde s-a născut; care trecea ca o cometă de sînge şi crime peste sate; care, de la profanarea fecioarelor şi pînă la înjunghierea copiilor şi bătrînilor, arată prin viaţa lui o gradare de nedescris a fărădelegilor; care, batjocorindu-l pe Dumnezeu după ce obosiise să batjocorească oamenii, scria pe un steag negru „Religie sau moarte”; Quiroga, spuneam, se declara federalist; iar în numele Federaţiei, el a lăsat posterităţii o nemaiauzită istorie de fărădelegi.

López¹, a cărui viaţă a fost doar jaf sălbatic şi făţarnicie.

Ibarra, care-şi vindea prietenii, aruncîndu-i de pe acoperişurile caselor lor, în mîinile călăului care-i cerea.

Aldao², călugărul Aldao, care invidia viaţa criminală a lui Quiroga şi, dintr-o înfierbîntată ambiţie a fărădelegii, se străduia să-l depăsească şi să-i eclipseze numele.

Rosas, care a preluat toate inspiraţiile acestora şi a sistematizat cu ele guvernarea lui bazată pe crimă, întreprinsă de ea, condusă spre crimă; cu toţii şi-au primit botezul public în marea baltă de sînge care s-a numit Federaţia în Republică.

Istoria argentiniană nu va folosi acest cuvînt decît pentru a reprezenta ceva fără lege, ca un semu convenţional al vreunei rebeliuni, ori partid, al vreunei lovituri pregătite împotriva progresului şi libertăţii ţării.

Federaţia ca sistem n-a fost niciodată practică în Republică şi nici poporul n-a cerut-o niciodată. O singură dată acesta a fost consultat, atunci cînd a acceptat Constituţia unionistă...

¹ Estanislao López (1786 – 1838) – guvernator federalist al provinciei Santa Fe.

² José Felix Aldao (1785 – 1845). – călugăr şi militar, renumit pentru cruzimea lui.

„Unioniștii sînt prea luminați pentru poporul nostru — spuneau federaliștii în timpul dezbaterilor privind Constituția — și nu-l pot conduce fiindcă poporul n-ar înțelege gradul lor de civilizație“.

Însă federaliștii cereau, pe de altă parte, ca acest popor să guverneze și să-și elaboreze el însuși legile..

Ca și cum poporul, prea înapoiat pentru a înțelege iluminismul străin, ar fi putut fi în același timp suficient de civilizat pentru a formula el însuși tot ce e mai dificil din existența publică: legislația și principiile de guvernare!

Federația n-a fost niciodată în Republică decît un defect organic pe care au vrut să-l introducă niște *caudillos* apăruți datorită ignoranței generale... Iată care este întreaga tradiție a acestui popor. Încă din 1811¹ războaiele civile, crima oficială, înapoierea, stagnarea tuturor elementelor de progres pe care le avea țara, într-un cuvînt ruina patriei, toate se datorează celor care au ridicat steagul Federației. Iar întreaga tradiție de onoare a Republicii, în armată, în constituționalism, în morală, în știință, în literatură, este legată de numele celor ce au alcătuit martirologul argentinian sub pumnalele federaliștilor.

Cu cît istoria se depărtează de viața desfrînată a acelor *caudillos* ai Federației, cu cît se apropie de primele noastre zile politice, cu atît mai bine se văd ideile unioniste în gîndirea primilor noștri patrioți.

Moreno² era unionist; el dorea un centru de putere unic în Republică.

¹ Anul formării primului Triumvirat, care a condus țara după cucerirea independenței.

² Mariano Moreno (1778—1811) — politician, unul din conducătorii Revoluției din mai 1810.

Belgrano era mai mult decât unionist: era monarhist. El considera Republica o ironie impusă de evenimente, dar a susținut-o cu spadă și a propagat-o pe continent; în convingerile lui personale însă, monarhia constituțională ar fi reprezentat îndeplinirea celor mai vii dorințe ale inimii. Monarhia, unicul sistem de guvernare pentru care ne-a lăsat pregătiți metropola. Constituția, expresia superioară a revoluției americane.

O doreau de asemenea mulți alții.

Aceștia știau că nu ruperea de principiul monarhic era necesară pentru nevoile sociale ale popoarelor din America. Pentru a-și împlini măreția destinului lor în lume, ele aveau nevoie să rupă legăturile seculare ce le uneau de o monarhie străină și înapoiată. Dar aceste necesități nu cereau renunțarea la principiul monarhic de către popoarele implicate.

Rasa, educația, obiceiurile, intențiile și starea societății, totul impunea păstrarea acestui principiu. Geografia, însuși pământul, își alătura glasul de cel al oamenilor.

Dar revoluția degeneră, se rătăci, și, după dărîmarea tronului iberic, dădu cu toporul și în rădăcina monarhică, iar de la suprafața pământului se înalță, fără rădăcini, dar fascinantă și seducătoare, frumoasa imagine a poeziei politice numită „republică”.

Mai rămînea un mijloc de a recuceri ceva din marea pierdere a celui principiu, iar acest mijloc era unitatea de guvernare a republicii.

Această unitate a fost însă făcută bucăți de acei Atila argentinieni care, iviți din depărtarea deșerturilor noastre barbare, au venit să sfărîme sub potcoavele armăsarilor lor

tablele aceluia occident american în care începuseră a fi săpate primele cuvinte ale revoluției noastre sociale.

Și-au însușit numele poporului. Au înțeles că Federația însemna că fiecare putea să facă tot ce avea chef; și fiecare făcu la fel ca Artigas, López, Bustos, Ibarra, Aldao, Quiroga și Rosas.

În tot ce au făcut, puțini au fost cei care n-au transformat religia în instrument al ambiției lor personale.

Rosas a fost ultimul care s-a folosit de ea, dar fără în-
doială primul în ce privește „măreția” crimei lui.

Iezuiții au fost singurii preoți care au îndrăznit să opună integritatea celui drept — puterea celui ce împlinește pe lume o misiune de sacrificiu și virtute — profanării aduse altarului de înfumurarea oarbă a tiranului.

Biserica Sfântului Ignățiu, întemeiată de iezuiți în timpul stăpînirii spaniole și de unde au fost apoi izgoniți, a fost apărută de ei în 1839, iar porțile ei au fost închise imaginii profane cu care se încerca batjocorirea altarului. Au plătit mai târziu dictatorului această rezistență, demnă de propagatorii martiri ai creștinismului în America; dar și-au primit răsplata în conștiința lor; iar mai târziu, o vor primi în ceruri.

Ce aveau de-a face templul și preoții lui Cristos cu victoriile politice ale lui Rosas, ori cu imaginea unui profan în casa icoanelor cerești? „Hotărît este de către Isus Cristos scopul misiunii ecleziastice și limitele funcționării ei. Însărcinată să pască și să ducă turma pe calea către viața eternă, conducătoare de pelerini și ea însăși peregrină; biserica nu se îngrijește și nici nu dorește altceva decât permisiunea de trecere pentru a călători pe tărîm străin”.

Însă, în afară de pămîntii Companiei lui Isus, religia s-a văzut batjocorită chiar de către cuvîntătorii ei pe pămînt.

Comunitățile de la Sfântul Dominic, Sfântul Francisc și călugărițele Cataline și Capucine au făcut declarații politice complet opuse spiritului de caritate, sentimentului de pace și fraternitate ce trebuie să-i anime pe cel care îmbracă rasa pentru a trăi departe de pafimile acestei lumi.

Victoria de la Sauce Grande a fost celebrată de acești călugări și călugărițe, deși doar singele fraților, singele lui Abel cursese în acea luptă...

Isus Cristos nu s-a amestecat niciodată în afacerile politice ale Iudeii; și nici o tradiție nu dezvăluie că apostolii l-ar fi felicitat, în această calitate, pe vreunul din Cezarii romani pentru victoriile asupra altor popoare. Iar acești călugări și călugărițe trimiteau felicitări, prin mijlocirea presei, celui mai necredincios și sîngeros dintre tirani. Buzele nelegiuite se ofereau să ducă spre Dumnezeu rugăciunile lor pentru continuarea victoriilor asupra unioniștilor.

„Le e frică“, se spunea pentru a-i dezvinovăți. Frică! Cel care îmbracă sfântul veșmînt al credinței nu cunoaște acest simțămînt! Cînd simte că fortăreața sufletului lui e pe cale să cedeze, îngenunchează în biserică ori sub eterna boltă a cerului și cere lui Dumnezeu să-i dea inspirația divină care a adus resemnarea în spiritul Fiului său.

Frica este o crimă pentru apostol, atunci cînd e vorba de apărarea religiei și a moralei, atunci cînd e vorba de a rezista fărădelegii ori ispitei diavolului. Fiul bisericii trebuie să moară înainte de a se abate de la sfintele principii pe care le profesează. Cînd îi lipsește curajul trupului, inspirația Celui de Sus i-l strecoară în conștiință, dacă aceasta se înalță pînă la El în sfințenie și rugăciune. În Conchinchina, în Tibet, în deșerturile africane, în pădurile Indiei, printre șerpi boa și reptile, preotul lui Cristos nu cunoaște frica. Acolo pleacă zece și mai vine înapoi unul, povestind că ceilalți frați ai

tablele aceluia occident american în care începuseră a fi săpate primele cuvinte ale revoluției noastre sociale.

Și-au însușit numele poporului. Au înțeles că Federația însemna că fiecare putea să facă tot ce avea chef; și fiecare făcu la fel ca Artigas, López, Bustos, Ibarra, Aldao, Quiroga și Rosas.

În tot ce au făcut, puțini au fost cei care n-au transformat religia în instrument al ambiției lor personale.

Rosas a fost ultimul care s-a folosit de ea, dar fără în-
doială primul în ce privește „măreția” crimei lui.

Iezuiții au fost singurii preoți care au îndrăznit să opună integritatea celui drept — puterea celui ce împlinește pe lume o misiune de sacrificiu și virtute — profanării aduse altarului de înfumurarea oarbă a tiranului.

Biserica Sfântului Ignățiu, întemeiată de iezuiți în timpul stăpînirii spaniole și de unde au fost apoi izgoniți, a fost apărută de ei în 1839, iar porțile ei au fost închise imaginii profane cu care se încerca batjocorirea altarului. Au plătit mai târziu dictatorului această rezistență, demnă de propagatorii martiri ai creștinismului în America; dar și-au primit răsplata în conștiința lor; iar mai târziu, o vor primi în ceruri.

Ce aveau de-a face templul și preoții lui Cristos cu victoriile politice ale lui Rosas, ori cu imaginea unui profan în casa icoanelor cerești? „Hotărît este de către Isus Cristos scopul misiunii ecleziastice și limitele funcționării ei. Însărcinată să pască și să ducă turma pe calea către viața eternă, conducătoare de pelerini și ea însăși peregrină; biserica nu se îngrijește și nici nu dorește altceva decît permisiunea de trecere pentru a călători pe tărîm străin”.

Însă, în afară de pămîntii Companiei lui Isus, religia s-a văzut batjocorită chiar de către cuvîntătorii ei pe pămînt.

Comunitățile de la Sfântul Dominic, Sfântul Francisc și călugărițele Cataline și Capucine au făcut declarații politice complet opuse spiritului de caritate, sentimentului de pace și fraternitate ce trebuie să-i anime pe cel care îmbracă rasa pentru a trăi departe de pafimile acestei lumi.

Victoria de la Sauce Grande a fost celebrată de acești călugări și călugărițe, deși doar singele fraților, singele lui Abel cursese în acea luptă...

Isus Cristos nu s-a amestecat niciodată în afacerile politice ale Iudeii; și nici o tradiție nu dezvăluie că apostolii l-ar fi felicitat, în această calitate, pe vreunul din Cezarii romani pentru victoriile asupra altor popoare. Iar acești călugări și călugărițe trimiteau felicitări, prin mijlocirea presei, celui mai necredincios și sîngeros dintre tirani. Buzele nelegiuite se ofereau să ducă spre Dumnezeu rugăciunile lor pentru continuarea victoriilor asupra unioniștilor.

„Le e frică“, se spunea pentru a-i dezvinovăți. Frică! Cel care îmbracă sfântul veșmînt al credinței nu cunoaște acest simțămînt! Cînd simte că fortăreața sufletului lui e pe cale să cedeze, îngenunchează în biserică ori sub eterna boltă a cerului și cere lui Dumnezeu să-i dea inspirația divină care a adus resemnarea în spiritul Fiului său.

Frica este o crimă pentru apostol, atunci cînd e vorba de apărarea religiei și a moralei, atunci cînd e vorba de a rezista fărădelegii ori ispitei diavolului. Fiul bisericii trebuie să moară înainte de a se abate de la sfintele principii pe care le profesează. Cînd îi lipsește curajul trupului, inspirația Celui de Sus i-l strecoară în conștiință, dacă aceasta se înalță pînă la El în sfîntenie și rugăciune. În Conchinchina, în Tibet, în deșerturile africane, în pădurile Indiei, printre șerpi boa și reptile, preotul lui Cristos nu cunoaște frica. Acolo pleacă zece și mai vine înapoi unul, povestind că ceilalți frați ai

ce alte maici se plimbau prin grădina dinspre zidul mănăstirii ce dădea în strada Tacuari.

Sora Maria del Pilar citea cu multă atenție o hîrtie și, după ce sfîrși lectura, îi spuse maicii starețe:

— E scrisă ca de mîna unui maestru, soră Marta.

— Dumnezeu ne luminează, soră Maria, cînd trebuie să-i împlinim voia — îi răspunse maica stareță — Dar aş vrea s-o citești cu glas tare. S-ar putea să fi uitat ceva.

Sora Maria desfăcu din nou hîrtia și citi:

„Excelentissim domn:

Aducem laude lui Dumnezeu cel Atotputernic pentru oștile ale căror puternice brațe le sprijină, dînd virtute armatelor Excelenței Voastre să cucerească atîtea și atîtea victorii; în numele bunului nostru Dumnezeu și al acestei sfînte comunități, aduc cele mai bune urări Excelenței Voastre, rugîndu-ne în continuare la Domnul nostru să-i dea Excelenței Voastre investitura suveranelor atribute ale bună-tății, echității și mizericordiei, pentru alinarea acestui popor care îl iubește atît de mult și pentru ca gloria Excelenței Voastre să fie veșnică împreună cu cea a sfinților și chiar a bunului Dumnezeu.

Doresc ca Excelența Voastră să se bucure de deplină sănătate și de dragostea divină, pe atît de fierbinte pe cît se roagă tot mereu cea mai umilă și iubitoare fiică a lui, în această mănăstire a Fecioarei din Pilar a bietelor capucine, la Buenos Aires, în 31 iulie 1840, sora Marta del Rosario, nedemnă stareță”.¹

¹ Nu e nevoie să mai spunem că toate documentele publicate în această lucrare sînt autentice (n.a.).

— Nu cred să lipsească nimic — spuse sora Maria după ce termină de citit.

— Am cîntărit-o și m-am sfătuit multe zile cu conștiința mea — răspunse maica stareță.

— Sfinția voastră crede că întreaga comunitate gîndește la fel?

— Comunitatea trebuie să gîndească la fel cu stareța; căci dacă nu, n-ar însemna doar o lipsă de respect față de mine, ci și o ingraturitudine, o erezie, nerecunoștință față de serviciile pe care ni le-a făcut domnul Restaurator. El ne a dăruit grilajul de fier din pridvorul bisericii. Lui îi datorăm rezolvarea afacerii noastre cu sindicul; iar de la el și de la familia lui primim zilnic daruri; ce ne-am face dacă n-ar fi el? În plus, comunitățile de la Sfîntul Dominic, de la Sfîntul Francisc și călugărițele Cataline ne-au dat exemplul, iar dacă noi nu trimitem această felicitare, neîndoielnic am cădea în dizgrația Excelenței Sale. Așa, cu aceste felicitări pentru bătaia de la Sauce Grande, deși trimise după atîta vreme și întîrziate, măcar ne punem la adăpost de neplăcerea Excelenței Sale. Însă în altă problemă o vom lua înaintea tuturor, mai precis într-o altă scrisoare pe care o să i-o trimitem, și a cărei ciornă trebuie s-o vadă mai întîi *don Felipe*.

— Mi se pare bine gîndit, căci nimeni nu ne poate da sfaturi mai bune decît acest pios bărbat.

— Trebuie să vină cineva aici din clipă în alta și prin el trebuie să-i trimit lui *don Felipe* ceea ce vreau să vadă.

Sora Marta del Rosario nu sfîrși bine aceste cuvinte, cînd clopoțelul de la poartă răsună, iar o călugăriță veni în grădină anunțînd că cineva întreba de maica stareță.

Aceasta se ridică imediat și se duse la vorbitor.

Era domnul Cândido Rodriguez care, după formulele de introducere și un Ave Maria, îi spuse stareței:

— Excelentissimul domn guvernator delegat, deputat în Cameră doctor *don* Felipe Arana, mă trimite să salut în numele său pe sfinția sa maica stareță și întreaga sfântă comunitate a mănăstirii, precum și să mă interesez de sănătatea sfinției voastre și a întregii comunități.

— Prin bunătatea lui Dumnezeu, toate ne bucurăm de deplină sănătate și ne rugăm pentru cea a domnului Felipe și a tuturor celor aflați în grația Sfântului Duh — răspunse sora Marta care, datorită legilor ordinului ei, nu putea vorbi decât din partea interioară a vorbitorului unde erau primiți străinii.

— Excelentissimul domn guvernator delegat mi-a poruncit să aduc sfinției voastre cele mai deosebite și binevoitoare mulțumiri pentru pateuri și pentru dulceața de grefrut.

— Pateurile n-au ieșit prea bune.

— I-am auzit pe Excelența Sa zicînd că au fost foarte bune și că a mâncat trei.

— Mîine îi vom trimite domnului Felipe niște tarte.

— Tartele îi plac cel mai mult excelenței sale.

— O să vă trimitem și dumneavoastră una; locuiți acasă la domnul Felipe?

— Nu, maică stareță. Am locuința mea. Eu sînt umilul secretar al domnului Felipe. Însă în loc de tartă, aș fi vesnic recunoscător sfinției voastre și întregii sfinte comunități dacă ați binevoi să ridicați spre Dumnezeu pioasele dumneavoastră rugi pentru siguranța și liniștea vieții mele, în acest haos de răsturnări prin care trecem.

— Dar dumneavoastră nu sînteți federalist și secretar al Excelenței Sale?

— Da, maică, sînt, dar mă tem de intrigile dușmanilor lui Dumnezeu și ai oamenilor și mai ales, maică stareță, mă tem mult de confuzii.

— Fiți fără grijă, o vom face. Cum vă numiți, frate?

— Cândido Rodriguez, născut la Buenos Aires, în vîrstă de 45 de ani, burlac, în prezent secretar particular al Excelenței Sale guvernatorul delegat, umil rob al lui Dumnezeu și servitor al sfinției voastre și al întregii sfinte comunități.

— Și domnul Felipe nu v-a mai dat nici o altă însărcinare, domnule Cândido?

— Ba da, maică stareță. M-a însărcinat să primesc de la sfinția voastră o scrisoare pentru Excelența Sa Restauratorul tuturor Legilor, eroul tuturor deșerturilor și al Federației, precum și ciorna alteia, pe care o va trimite sfinția voastră în numele său și al întregii comunități.

— Asta e, totul e gata. Uite scrisoarea — spuse stareța, învîrtind placa de la ghișeu vorbitorului, unde pusese o scrisoare pe care *don* Cândido o luă spunînd:

— E în mîinile mele, maică stareță.

— Foarte bine. Vă trimit acum și ciorna celeilalte.

— O am și pe aceasta.

— Rugați-l pe *don* Felipe să citească ciorna cu toată atenția și să-i aducă toate corecturile pe care le consideră de cuviință.

— Va avea foarte puține de făcut, căci lucrul sfinției voastre trebuie să fie complet, desăvîrșit, perfect.

— Dacă doriți să citiți ciorna...

— Cu cea mai mare plăcere, maică stareță.

— Dar citiți-o cu glas tare, îmi place mult să ascult citindu-se ceea ce scriu.

— Aceasta e plăcerea tuturor înțelepților și înțeleptelor arestei lumi — spuse *don Cândido*, desfăcînd hîrtia pe care citi:

„Excelentissim domn:

Ne rugăm la Dumnezeu cerurilor și al pămîntului, Domnul cel atotstăpînitor, să dea putere brațului victorios al Excelenței Voastre pentru a cuceri noi victorii asupra singeroșilor dușmani care au invadat țara, pentru ca ei să fie făcuți pulbere de Excelența Voastră sub protecția divinei Providențe.

În toate rugăciunile noastre, aducem rugă Ființei Supreme să desăvîrșească toate gloriile Excelenței Voastre fără a vă pune în primejdie viața și nici prețioasa și importanta sănătate, și pentru ca, îmbrățișat de arzătoarea dragoste divină, să trăiți veșnic pentru fericirea poporului dumneavoastră.

Acestea sînt rugile pe care le face cerului, în numele întregii comunități a bietelor capucine, și urările pe care le transmite Excelenței Voastre, la Buenos Aires, în... august 1840 — Sora Marta del Rosario, nedemnă stareță”.

— E magnifică, maică stareță!

— Vi se pare frumoasă?

— Mai bine n-ar face nici domnul Felipe, cu toată imensa lui înțelepciune și elocvență!

— Vai, vă mulțumesc, domnule Cândido.

— Atunci, sfinția voastră nu mai are nimic de poruncit?

— Nimic.

— După ce domnul guvernator delegat va lua cunoștință de acest sfînt document, chiar eu îl voi aduce sfinției voastre pentru a pune să-l treacă pe curat.

— Chiar așa.

— Între timp însă, rog din nou pe sfinția voastră să nu mă uite în sfintele sale rugăciuni.

— N-aveți nici o teamă.

— Atunci îmi iau rămas bun de la sfinția voastră și de la întreaga sfântă comunitate.

— Mergi cu Dumnezeu, frate.

— Da, maică, să vină Dumnezeu cu mine peste tot — spuse *don Cândido* și ieși din mănăstire, meditativ și cu pași rari.

CAPITOLUL VII — CUM DON CANDIDO SE HOTĂRÎ SĂ EMIGREZE ȘI CARE AU FOST URMĂRILE PRIMEI LUI ÎNCERCĂRI

Nu-și puse bine însă unul dintre picioare pe trotuar secretarul nostru particular, căci, pe cînd celălalt picior al său mai era pe scara mănăstirii, o femeie, cu pletele negre în completă dezordine și al cărei șal mare de lînă albă cu tiv roșu își tîra vîrfurile la vreo cinci-șase degete mai jos de fustă, îl luă de braț exclamînd:

— Ah, ce noroc! Zeii din Olimp m-au condus pe drumul ăsta! O! Nu mai trebuie să mă tem de Hades dacă te-am întîlnit pe dumneata.

— Doamnă, vă înșelați — spuse *don Cândido* stupefiat — eu n-am onoarea să vă cunosc și nici nu cred că dumneavoastră mă cunoașteți, cu tot Hadesul și zeii din Olimp.

— Cum să nu vă cunosc! Sînteți Pilade.

— Eu sînt *don Cândido Rodríguez*, doamnă.

— Nu; sînteți Pilade; așa cum Daniel e Ulise.

— Daniel?

— Da. Acuma te mai faci că nu mă cunoști? Sînt doamna Marcêlina, în a cărei casă ai luat parte la acea uimitoare tragedie în care...

— Doamnă, pentru numele tuturor sfinților, tăceți, sîntem în stradă!

— Dar vorbesc foarte încet, abia dacă mă auzi chiar și dumneata.

— Dar vă înșelați! Eu nu sînt... nu sînt...

— Ce nu ești? O! Mai ușor i-ar fi fost lui Oreste să nu-și recunoască patria, decît mie să nu-mi recunosc prietenii; și mai ales cînd se află în primejdie.

— În primejdie?

— Da, în primejdie; vor să vă omoare într-o hecatombă, pe dumneata și pe domnul Daniel! — exclamă *doña* Marcelina ridicîndu-și arătătorul la înălțimea ochilor lui *don* Cândido, care se plimbau de la cer la pămînt și de la *doña* Marcelina la vestibulul de la poar a mănăstirii.

— Intrați, doamnă — îi spuse *don* Cândido ducînd-o de mîna și așezîndu-se lîngă ea pe o bancă.

— Ce e? — continuă el — Ce soi de profeții înspăimîntătoare și terorizante sînt cele ce-ți ies atît de repede și de tumultuos, din gură? Unde te-am cunoscut eu pe dumneata?

— Voi răspunde mai întîi că ne-am cunoscut într-o dimineată acasă la protectorul meu Daniel și într-o altă ocazie te-am văzut ieșind din *zaguán*-ul casei mele în seara aceea în care...

— Mai încet!

— Bine. Voi mai adăuga că în această clipă parohul Gaete își face siesta la mine acasă.

— În infern ar trebui să doarmă!

— Mai încet!

— Continuă, bună doamnă, continuă!

— În timpul mesei v-a blestemat, pe dumneata și pe Daniel. A făcut să-i scînteieze în mîna un pumnal mai mare decît cel al lui Brutus; și, furios precum Oreste, a jurat să vă urmărească pe amîndoi cu mai multă înverșunare decît *Montegon* pe Capulet.

— Ce oroare!

— Dar mai e ceva.

— Mai mult decît să ne omoare?

— Da, mai mult; s-a jurat că încă din noaptea asta el și încă patru au să vă spioneze, pe dumneata și pe Daniel și să vă asasineze oriunde vă întîlnesc.

— Încă din noaptea asta!

— O! Pe lîngă gîndurile lui Gaete nu fac două parole versurile lui Creon!

*„Voi pieri, veți pieri, vor pieri chiar și ei
Vor pieri chiar cu toții...”*

Cunoști *Argia*, domnule Cândido?

— Lasă-mă în pace cu comediile, doamnă! — spuse *don Cândido* trecîndu-și mîna peste fruntea scaldată în sudoare.

— Nu-i nici o comedie, e o tragedie îngrozitoare.

— Ce tragedie mai mare poate fi decît ce se petrece acum, sfințe dumnezeule! — exclamă *don Cândido*.

— Și cel mai rău e că Daniel și dumneata veți fi niște nevinovate victime jertfite lui Jupiter.

— Nevinovate? Eu, cel puțin sînt nevinovat. Dar văd că în destinul meu există ceva neobișnuit, ciudat, fenomenal. Plutesc printre evenimente ca o bărcuță slabă în voia

valurilor. O, soartă, soartă! Nu tu ești de vină ci eu, eu care mi-am părăsit profesia, care azi mi-ar fi putut folosi pentru a avea o posibilitate de salvare prin discipolii mei! Căci trebuie să știi, doamnă, eu am fost învățător de școală primară și adoptasem cele mai bune metode; la opt se intra în clasă, la zece copiii ieșeau în recreație în timp ce eu mîncam; prînzul meu consta de obicei dintr-o tocană, ouă și cafea cu lapte, bineînțeles fără vin căci această băutură slăbește facultățile mintale, motiv pentru care englezii n-au putere de înțelegere; apoi orele țineau pînă la unu, oră la care copiii se duceau acasă, iar eu dormeam puțin, nu ca acest infernal paroh Gaete, al cărui somn trebuie să fie agitat de un cuib de șerpi veninoși.

— Mai încet. Putem fi auziți chiar și aici. Trăim pe un vulcan iar eu, deși femeie, sînt poate ființa cea mai compromisă ca urmare a vechilor mele relații și a opiniilor mele politice. Mă recunoști?

— Nu, doamnă, și nici nu vreau să te cunosc.

— Dar sînt compromisă de multă vreme.

— Dumneata?

— Eu. Toți prietenii mei au căzut victime. Apropierea de mine sau cuțitul îngerului exterminator deasupra capului e unul și același lucru. Eu, prietenii mei și nenorocirea formăm cele trei unități ale tragediei clasice, după cum a explicat de atîtea ori celebrul poet Lafinur, care știa că nimic nu-mi place mai mult decît să-mi dea lecții de literatură. Nu pot nici măcar să vorbesc cu o persoană fără ca ea să cadă imediat în dizgrație.

— Și îmi spui asta abia acum? — spuse *don Cândido* luîndu-și pălăria și bastonul de bambus pe care-l pusese pe bancă alături de el, pregătindu-se să plece în grabă.

— Oprește-te, victimă sigură!

— Eu? Lîngă dumneata?

— Ce s-ar fi ales de viața dumitale și de a lui Daniel dacă n-aș fi zburat eu să vă previn despre imensa primejdie care-o aveți de înfruntat?

— Și ce se va alege de mine dacă mai vorbesc cu dumneata?

— În orice caz vei muri. Hadesul e implacabil.

— Ba pe dumneata ar trebui să te ia diavolul, doamnă.

— Oprește-te, temerare? dacă nu vorbești cu mine vei muri de mîna lui Gaete; iar dacă vorbești, vei muri de mina autorităților.

— Doamne ferește! — exclamă *don Cândido*, privind-o pe Marcelina cu ochi înspăimîntați și încrucișîndu-și degetele de la mînă.

— „Ah, cînd oare n-ați văzut

Cum binefacerea iscă ingrați?...” — răspunse *doña Marcelina* cu aceste versuri ale unui poet spaniol.

— Adio, doamnă!

— Oprește-te! Doar nevoia mă obligă să ajung acasă la *don Daniel*; zeii m-au făcut să te întîlnesc; îmi juri că vei zbura către el pentru a-i comunica despre catastrofa ce vă amenință pe amîndoi?

— Da, doamnă, am să-l văd peste o oră. Dar, la rîndul dumitale îmi juri că nu mă vei mai opri din drum, orice mi s-ar întîmpla?

— Jur pe mormîntul strămoșilor mei! — exclamă *doña Marcelina* întinzîndu-și brațul, cu o voce cavernoasă ale cărei ecouri se pierdură sub bolțile micului portal al mănăstirii capucinelor.

Puțin după aceea, *don Cândido* cobora cu pași mari pe strada Potosí, dădu colțul pe Florida, apoi pe strada Victoriei și coborî în Vale prin piața 25 Mai, lăsînd în drăapta fortăreața.

Se făcuse ora trei după-amiază; oră la care, iarna, cei din Buenos Aires nu-și părăsesc niciodată obiceiul tradițional de a ieși la soare, oricare ar fi evenimentele politice pe care le luminează razele lui.

Aleea de ploi era înțesată de oameni. Cinci salve de tun trase de bateria care fusese instalată de la începutul blocadei în Valea Retiro, în spatele magnificului palat al domnului Laprida unde pe atunci locuia *mister Slade*, consulul Statelor Unite, îi abătuseră din drum pe toți trecătorii din acel moment, atrăgîndu-i pentru a vedea care era motivul salvelor.

Acest motiv nu era totuși altul decît cel ce dădea ocazie în fiecare zi la astfel de detunături; adică, apropierea de coastă a vreunei baleniere franceze care cerceta malul sau venea să recunoască un anumit loc unde urma să acosteze în întunericul nopții pentru a lua emigranți. Dintre aceste baleniere totuși, nici una nu fusese scufundată de cele trei baterii de coastă, iar artileriștii lui Rosas se mulțumeau să admire valurile ce le făceau proiecțiile lor pe agitatele unde ale marelui fluviu.

De data aceasta, ambarcațiunea franceză asupra căreia bateria de la Retiro trăsese cele cinci salve, fie datorită unei glume a ofițerului ce o comanda, fie pentru că așa avea ordin, se apropiase, profitînd de creșterea fluviului, pînă la o bătaie de pușcă de căpitănia portului, rămînînd în raza proiectilelor trase de la fortăreață și de la bateria de la Retiro.

Toți oamenii se aplecară pe balustradele debarcaderului, cel mai prost de pe lume fiindcă nimeni nu voise să facă unul bun.

— Vin încoace — spuneau unii.

— Să li se tăie beregata imediat ce coboară! exclamă Larrazábal.

— Luneta! striga Jimeno de pe chei ofițerilor de la Căpitănia portului.

— E o debarcare! — strigau alții.

— Loc, au să tragă bateriile — spunea, de pe cal, un „asociat popular“, care domina cu înălțimea lui întreaga mulțime de pe jos, de pe cai și din trăsură.

Între timp, baleniera își deschise vela tiriană la două sute de *varas* de malul apei și rămase cu ramele la nivelul apei.

Toți erau în așteptare.

Nu numai baleniera era însă ținta tuturor privirilor. La cincizeci de *varas* de plajă ieșea din apă suprafața neagră și lucitoare a unui ponton mare, unde nu se putea ajunge fără a fi traversat această distanță, apa ajungând cel puțin pînă la pulpe. În picioare, pe acest soi de insulă, locul cel mai apropiat de balenieră, atrase deodată atenția tuturor un bărbat îmbrăcat cu o redingotă lungă albă, cu pălăria într-o mînă iar în cealaltă cu un baston de bambus care, fără îndoială, traversase, fără a fi fost observat, cele patruzeci de *varas* prin apă, căci doar prin apă se putea ajunge la acea stîncă.

Era, după cum cititorul nostru a și ghicit, prietenul nostru *don* Cándido Rodríguez, care, ieșind din mănăstire, concepu proiectul de a emigra, chiar dacă ar fi fost s-o facă într-o cadă de baie, după cum chiar el spunea în îndelungata discuție pe care o purtase cu sine însuși.

„Asta e ziua ta, Cândido — își spunea el pe stîncă — Providența te-a adus pînă aici. Hai, curaj! Dacă această ambarcațiune se va mai apropia, fugi, precipită-te, zboară peste fluviu și pune-te sub puternica protecție a acestui steag“.

Teama, care este cel mai rău sfătuitor pe această lume, îl inspira astfel pe nenorocosul nostru prieten, care nu observa că avea în spate peste o sută de călăreți federaliști, care, cu cîteva cravașe bune date cailor ar fi ajuns pînă la el în două minute, la primul pas pe care l-ar fi făcut în direcția ambarcațiunii, ceea ce de fapt se și întîmplă.

Ofițerul de pe balenieră își plimba luneta, observînd mulțimea de peste o mie de persoane aflate pe chei toate privirile erau împărțite între el și *don Cândido*, cînd bubuitul tunului îi făcu pe toți să simtă acel șoc electric, tresărirea ce urmează mereu unui zgomot neașteptat și violent. Patru ridicări succesive de apă, la cîteva *varas* de vas, abătură privirile tuturor, apoi izbucniră zgomotoase aplauze pentru tirul celor din fortăreață.

În acel moment, baleniera își înălță vela, iar pentru a primi vîntul din sud trebui să se întoarcă puțin spre vest. De aceea, toți crezură, că vine spre chei, iar primul care avu acest gînd fu, din nefericire, *don Cândido* al nostru. Desfășurarea velei, coborîrea lui de pe ponton, intrarea în apă și primii pași, cu apa pînă la briu, totul a fost treabă de o clipă.

Nu apucă însă bine să-și înmoaie picioarele în acea baie improvizată, cînd baleniera făcu o voltă și se îndreptă spre est, mai mult zburînd decît plutind, împinsă de briza de sud. În același moment, pe cînd *don Cândido* făcea ochii mari și-și încrucișa mîinile, patru cai ridicau nori de apă venind în galop spre el.

Don Cândido întoarse capul cînd era deja înconjurat de patru strașnici federaliști, pe ale căror chipuri bietul nostru prieten nu putu ghici decît că-i sosise ceasul de pe urmă.

— Dumneata plecai — îi spuse unul din ei ridicînd deasupra capului lui *don Cândido* măciulia de fier a unei imense cravașe.

— Nu, domnule, veneam — răspunse *don Cândido*, făcînd mașinal reverențe călăreților și cailor, sau mai bine zis, cailor și călăreților, pentru a păstra ordinea unei riguroase cronologii morale.

— Cum, adică, veneai, dacă mergeai spre mijlocul rîului?

— Da, distinși prieteni federaliști; veneam de acasă de la domnul guvernator delegat al cărui secretar sînt.

— Dar voiai să ajungi la balenieră? — îl întrebă altul.

— Nu, domnule, doamne ferește; voiam doar să mă apropii cît mai mult posibil, să văd dacă baleniera avea echipaj pentru debarcare, căci trebuia să mă întorc să-i vestesc pe eroii apărători ai Federației și să-i îndemn să biruiască ori să moară pentru tatăl tuturor fiilor pe care-i are Buenos Aires și pentru domnul Felipe și respectabila lui familie.

Un strigăt zgomotos împotriva francezilor, spre lauda Federației și a federaliștilor, urmă discursului lui *don Cândido*, scos din mulțimea marinarilor din port și a căruțașilor ce se apropiaseră, cu apa pînă la genunchi, de locul acelei scene pe care toți se așteptau s-o vadă sfîrșindu-se tragic.

Colonelul Crespo, maiorul Jimeno, Larrazábal și toți cîți se aflau pe mica faleză a Căpităniei, neștiind și dorind să afle cît mai repede ce se petrece, strigară atît de tare și făcură atîtea semne celor de pe cai, că unul din ei îl luă pe erupă pe *don Cândido*, care fusese asaltat pe jumătate

de câțiva din entuziaștii aflați acolo. Așa se făcu că aceștia îl duseră în triumf pînă la alee pe neînfricatul secretar al Excelenței Sale, care se aruncase în apă să observe cala balenierei franceze.

Inutil să mai spunem cîte felicitări a primit *don Cândido*. Dar nu putem trece sub tăcere că, sub pretextul că se udase, învățătorul lui Daniel se despărți foarte repede de noii lui prieteni și că, printr-o reacție firească a organismului lui, slăbiciunea urma curajului artificial cu care reușise să se salveze din premejdia prin care trecuse și trebui să intre să bea o ceașcă de cafea într-o cîrciumă de lîngă Căpitănie, pentru a putea ajunge apoi acasă la Daniel, căruia dorea să-i spună verde în față consecințele pe care le îndura ca urmare a vieții politice în care-l tîrșise, și să-l prevină că viața lor era expusă a fi sacrificată în hecatombă, după cum spusese *doña Marcelina*.

CAPITOLUL VIII — GARDA DIN LUJAN ȘI SANTOS LUGARES

Era în 21 august.

Strălucitorul rege al universului cobora, cu mantia lui de sîdef și aur, departe, la marginea orizontului ce ținea întinsul smălțuit al cîmpiilor, plate ca suprafața unei mări liniștite. Fruntea lui nu purta coroana de rubine cu care cerul tropical îl încununează magnific în momentul de rămas bun, iar în jurul lui nu se deschideau dintr-o dată splendidele grădini de lumină ce radiază fosforescent pe latitudinile Crucii Sudului, unde cocheta Natură se amuză să inventeze perspective la ivirea zorilor ori la apus.

Soarele nostru meridional cobora, fără altă frumusețe decît a lui proprie, peste deșerturile pampasului.

Stoluri de păsări sălbatice zburau către vest, ca și cum ar fi vrut să ajungă din urmă soarele.

Briza sudului făcea să se unduiască suprafața verde a cîmpului, agitînd coama cîte vreunui mînz pierdut în deșert, cu privirea spre soarele ce asfințea.

Întreaga Natură avea acel aspect melancolic, în același timp rustic și impunător, ce impresionează spiritul argentinian, părăind să participe la construirea unui templu pentru pasiunile lui profunde și pentru ideile lui îndrăznețe.

Natură caracteristică Americii, Natură mamă și creatoare de *gaucho*.

Această ființă care prin instincte se apropie de omul naturii iar prin religie și limbă își dă mîna cu societatea civilizată.

Prin obiceiuri, el nu seamănă cu nimeni, decît cu el însuși; căci *gaucho* argentinian nu are alt seamăn pe lume, oricît de mult s-ar fi străduit să-l compare, unii cu arabul, alții cu țiganul, iar alții cu indigenul din deșerturile noastre.

Natura îl educă. De la naștere vede spectacolele ei cele mai sălbatice și crește luptîndu-se cu ea și învățînd de la ea.

Imensitatea, intemperiiile, singurătatea și zbuciumul climei noastre meridionale sînt impresiile care încă din copilărie încep să-i populeze spiritul și nervii, să-i formeze conștiința propriului curaj și a mijloacelor lui. Singur, doar cu sine, izolat, am putea spune, de mediul societății civilizate; mereu în luptă cu elementele, cu necesitățile și cu pericolele, spiritul său capătă mîndrie pe măsură ce el își învinge soarta. Ideile îi devin melancolice; viața lui se adună în sine în loc

să se deschidă. Singurătatea și Natura au acționat asupra spiritului său cu legile lor invariabile și veșnice, iar libertatea și independența instinctelor umane se transformă în condiții indispensabile ale vieții de *gaucho*.

Calul desăvârșește opera Naturii; este elementul material care contribuie la acțiunea celui moral. Crescut în șea, imensitatea deșertului se limitează, împuținându-se pentru cel care-l traversează în zborul calului. Crescut pe cal, acesta îi devine în același timp despot și prieten. Pe cal, nu se teme nici de oameni nici de Natură; pe cal, *gaucho* e un model de grație și dezinvoltură, care nu are nimic nici din indianul american, nici din călărețul european.

Muncile păstorești, cărora li se dedică din necesitate și vocație, îi completează apoi educația fizică și morală. Muncind, el devine puternic, îndemânic și îndrăzneț, dar tot de la aceste munci el capătă acea nefericită indiferență față de spectacolele singeroase care influențează atât de mult moralul unui *gaucho*.

Între om și animal există o simpatie intimă, o legătură ce-și are originea în circulația sanguină. *Gaucho* le pierde pe amândouă prin obișnuința de a vărsa sânge, care la el se transformă din ocupație în necesitate și din necesitate în distracție.

Această viață și această educație îi dau o asemenea idee a superiorității lui față de omul orașului, încât, în mod firesc și fără efort, *gaucho* simte față de el un foarte profund dispreț.

Omul de la oraș călărește prost; nu este în stare să se descurce singur prin câmpiile deșerte; e încă și mai puțin capabil să procure din câmpie ceea ce-i satisface necesitățile și, în sfârșit, omul orașului nu știe să prindă taurul cu lasoul sigur al unui *gaucho* și îi e frică să înfunde un cuțit pînă în

plăsele în gîtul animalului, ba nu poate nici să privească fără emoție brațul lui ud de broboanele de sînge.

Îl disprețuiește, disprețuind în același timp acțiunea justiției, căci justiția vine de la oraș, iar un *gaucho* are calul, cuțitul, lasoul și deșerturile unde poate merge să trăiască fără alt sprijin decît în el însuși și fără teama de a fi ajuns din urmă de nimeni.

Această clasă de oameni constituie poporul argentinian propriu-zis care înconjoară mereu, ca o furtună, orizontul orașelor.

Această clasă totuși își acordă cu ușurință respectul și admirația anumitor oameni care sînt cei ce ies în evidență prin caracteristicile unui *gaucho*.

Nimic nu e mai obișnuit în societățile civilizate decît existența unor generali slabi în fruntea unor armate numeroase și a unor șefi de partide ignoranți în fruntea a mii de adepți; dar, printre *gauchos*, o astfel de aberație e imposibilă.

Căpetenia de *gauchos* e întotdeauna cel mai bun *gaucho*. El trebuie să-și cucerească acest loc prin dovezi concrete, continue și publice. Trebuie să-și cucerească prestigiul pe cal, cu lasoul în mînă, printre băltoacele de sînge, dormind sub furtuni, cunoscînd palmă cu palmă, toate cîmpiile noastre, permanent nesupus autorităților civile și militare, bătîndu-și joc și urînd zi de zi orice îmbunătățire industrială, orice dispoziție și orice om ar veni de la oraș către țară.

Fără aceste principale condiții e inutil chiar și gîndul de a-i comanda pe *gauchos*; dar cel care le întrunește și știe să le arate la timp, acela e un *caudillo*, îi conduce și face din ei tot ce-i place!

Iată ce este un *gancho*, iar importanța lui socială și politică în revoluția noastră poate fi înțeleasă doar printr-o trecere a privirii măcar fulgerătoare asupra imensului tablou al istoriei noastre.

Provinciile din Rio de la Plata ajunseseră să ocupe în America o asemenea extindere și importanță încât, când Carol al III-lea¹ se văzu nevoit să reprime din nou, cu armele, pretențiile portughezilor asupra lor, el fu sfătuit să numească șef al expediției ce trebuia să plece din Cádiz pe generalul locotenent *don Pedro Cevallos*. Regele consideră atunci necesar și convenient să-și pună sigiliul regal și pe hîrtia ce ridica la rang de viceregal provinciile din Rio de la Plata, Paraguay, Tucumán, Potosí, Santa Cruz de la Sierra, Charcas și teritoriile limitrofe Mendoza și San Juan, numindu-i vicerege pe același general locotenent Cevallos, care primit respectiva hîrtie de numire dată de San Idelfonso la 1 august 1777.

Iată deci descoperită, cucerită, populată și constituită în viceregal spaniol această frumoasă regiune a Americii meridionale unde Providența a decretat începerea și desăvîrșirea marii opere pe care o imaginase în gîndul ei de nespus, pentru a fi revendicată de omenirea insultată și de magnificul destin al unei lumi pe care ambiția, ignoranța și superstiția o sufocau.

Sclavia Americii, care a început încă din prima clipă a descoperirii ei, s-a îngemănat cu o revoluție profundă în Europa; și, printr-una din acele uimitoare repetiții ce se petrec în istoria omenirii, libertatea ei s-a îngemănat cu o altă revoluție europeană, nu mai puțin vastă.

¹ Rege al Spaniei (1716—1788).

Marile mișcări sociale pot fi opera unui singur om, rezultatul unui singur cuvânt; dar urmările lor nu pot fi calculate și adesea nici limitate la o generație sau chiar la un secol. Iar Adunarea Statelor Generale din Franța a fost foarte departe de a prevedea că ea va fi cauză generatoare a decapitării unei familii apărute de Dumnezeu, a dărîmării unui tron întărit de secole, a întemeierii unei republici, a unui imperiu, a cataclismului universal al Europei, a canonizării filosofiei secolului al XVIII-lea și, indirect, cauza eliberării coloniilor spaniole din America, asupra de puterea de necontestat a metropolei; dar, totuși, așa s-a întîmplat.

Rasa americană era deja conștientă de nefericita ei situație. Natura meridională nu-și dezmințise generozitatea cu inteligența americanilor; iar sîngele spaniol, arzător dar și mîndru, curgea în venele lor.

Evenimentele din Europa ajungeau greu, dar pînă la urmă ajungeau pînă la ei. Unele cărți din secolul al XVIII-lea, unele dezbateri din Convenția franceză, unele ziare din Republică se strecurau, prin contrabandă, printre mărfurile cu care mama Spanie se îngrijea de necesitățile primare ale fiilor ei; iar ideile, primele seminte ale revoluțiilor, formau și ofereau noțiuni exacte oamenilor, capabili desigur, dar nepregătiți, ai coloniilor.

Conștiința se formase; convingerile se formaseră; instinctele erau acolo; nu mai lipsea decît hotărîrea și ocazia.

Revoluția franceză și-a luat această sarcină.

Fernando al VII-lea¹ fu înlăturat de popor. Tronul spaniol rămase gol. Provinciile regatului își formează propriile

¹ Rege al Spaniei (1784—1833), obligat să abdice, apoi repus pe tron de Napoleon, a fost obligat să restabilească Constituția, în 1820, reluînd domnia în 1823.

guverne, sau mai bine zis se guvernează cum pot în furtuna celor scutura; capitala viceregatului Buenos Aires voi să-și numească și ea proprii ei guvernatori; și, sub acest pretext pe care i-l ofereau împrejurările, pronunță primul cuvânt al libertății la 25 mai 1810.

Această mișcare a declanșat Revoluția; și, odată cu ea, Revoluția pe Continent.

Buenos Aires își dezvoltă gîndirea revoluționară; întreaga Americă se electrizează de la ea; și după primul fulger, iată, sub cercurile americane, acea furtună de bătălii și glorie, în care au explodat salve de tun și idei, în izbirea violentă a două lumi, a două credințe, a două veacuri.

Spania își apără palmă cu palmă dominația; și tot palmă cu palmă America își susține, își apără și-și duse la victorie libertatea pe parcursul a 15 ani.

Buenos Aires a fost, în timpul luptei, în toată această perioadă, ceea ce e Dumnezeu în Univers: este și străluminează pretutindeni. Spada sa dădu libertate sau contribui la cucerirea ei peste tot: ideile sale, oamenii săi, comorile sale, nu lipsesc de nicăieri; iar războinica și încăpățînata Spanie, unde nu dădea de un om dădea de un principiu; unde nu dădea de un principiu dădea de o imitație de Buenos Aires. Provinciile din Rio de la Plata deveniră îngerul ei rău, a cărui nefastă influență o urmărea ca o umbră.

Spania rezistă cu curaj; sîngele cerca sînge în bătălii, dar revoluția era prea imensă și puternică pentru ca Spania să poată înăbuși în secolul al XIX-lea, iar o dată Spania învinsă în America, America deveni independentă pentru totdeauna.

- Gîndirea din mai își sorbise însă inspirația dintr-un izvor mult prea bogat pentru a se resemna să fixeze revoluția

doar limitele unei independențe politice și ale unei libertăți cetățenești. Ea a inițiat mai mult decît atît și pentru mult mai mult s-au bătut fiii ei.

Era nevoie de o revoluție socială. O revoluție care să reformeze societatea educată de Spania Inchiziției, a absolutismului și a preocupărilor vechi de trei secole în politică, legislație, filosofie și obiceiuri. În fumul bătăliilor ce înnegrea cerul american, Buenos Aires mergea cu pași din nefericire prea repezi, pe calea îndrăzneței, dar sublimei sale idei.

Oameni din Buenos Aires luptau cu brațul pe întreg continentul, iar inteligența orașului formula, în același timp, noua existență a acestuia.

Liberă pe plan politic, dar colonie în ce privește tradițiile sociale, legislative și filosofice, ar fi fost o monstruoasă anomalie.

Ruperea de vechile tradiții spaniole în politică, în comerț, în literatură, ba chiar și în obiceiuri, atunci cînd poporul și le însușise deja, însemna să se confere revoluției tendința reformatoare a secolului; însemna ridicarea la înălțimea ideilor epocii; însemna să se înfăptuiască, în sfîrșit, tot ceea ce însăși Spania avea să încerce mai tîrziu, sub domnia Isabellei a II-a.¹

„A rămîne lipit de bunici și străbunici“ pentru ca, prin această solidaritate a tradiției paterne, să ne dăm mîna cu civilizația europeană, așa cum a pretins nu știu ce slab cunoscător european al istoriei noastre care a scris nu știu ce cu titlul de „Noua Troie“, era exact ce trebuia pentru

¹ Regină a Spaniei născută în 1803, a domnit între 1833—1870, cînd a abdicat în favoarea fiului ei. A murit în Franța în 1904.

a nu fi niciodată mai mult decît au fost bunicul și străbunicul pe vremea lui Carlos al III-lea și al predecesorului lui. Reproducție pe care, din fericire, revoluția a avut bunul simț să n-o dorească niciodată.

Nici cel mai bun soldat al Sfîntului Oficiu n-ar fi fost de altă părere; ar fi jurat că e o adevărată erezie să nu fii nepot a ceea ce a fost bunicul. Dar să urmărim în fugă tabloul marilor evenimente pe care le povestim; astfel vor reieși în mod clar și evident trăsăturile strămoșului și ale bunicului apărute la nepot în mod firesc, precum și cele care au rezultat din abaterile de la aceste pestilențiale tradiții.

În plin zăngănit de arme, Buenos Aires, această capitală unde se reuneau toate contingentele de idei pe care le trimiteau provinciile Uniunii, așa cum trimiteau în luptă contingentele de lăncieri, mergea cu pași mari pe calea revoluției sociale, toate tradițiile coloniei fiind răsturnate de mîna Republicii. Marile principii sînt în același timp fundamentate și aplicate. Republica, guvernul reprezentativ, ministeriatul responsabil, sistemul electoral, libertatea conștiinței, a gîndirii, a comerțului; egalitatea democratică, inviolabilitatea drepturilor, în sfîrșit tot ceea ce avea revoluția europeană mai sfînt pe plan social, este sfînțit pentru sine de revoluția din Rio de la Plata. La lumina acestei strălucitoare zile ce se ridică din valuri, se ivesc din revoluție acele minți strălucitoare, de geniu, ce au făcut onoarea și gloria Republicii, nu mai mici decît onoarea și gloria cucerite cu armele pe cîmpul de luptă.

Două puternice elemente de rezistență aveau însă să stînjenească reforma socială, iar acestea au apărut încă din primele zile, chiar dacă erau mascate sub diferite forme.

Pe de o parte, sistemul de guvernămînt republican pe care-l improviza revoluția avea să sufere de pe urma obicei-

înrilor monarhice ale unei societăți născută și educată în cadrul monarhiei absolutiste.

Pe de altă parte, inovația civilizatoare avea să trezească susceptibilitățile poporului colonial, înapoiat, ignorant și legat de tradițiile lui seculare.

Ca urmare a acestei reacții sincere, directe, inevitabile ce urmează marilor inovații sociale, atunci cînd acestea se petrec în cazul unor popoare nepregătite pentru ele, era inevitabilă distrugerea, și într-adevăr Republica s-a distrus.

Pe de altă parte revoluția își crease, la toate clasele, reprezentanții ei, expresia și interesele ei, iar reacția la Revoluție s-a făcut simțită, mai întîi prin răzvrătiri parțiale, apoi prin diferite pretenții ale provinciilor și, în sfîrșit, prin lovitura spontană și sinceră a poporului semisălbatic al pădurilor, care a restaurat absolutismul și ignoranța bunicului și străbunicului împotriva clasei luminate a orașelor ce reprezenta principiul civilizator.

Ibarra, Bustos, López, Quiroga, pe de o parte; Rivadavia și congresiștii pe de altă parte, nu erau decît episoade ale acestui război surd dar uriaș ce-și disputa în Republică victoria între două principii și lucruri diametral opuse cum erau tradiția colonială și inovația revoluționară.

Istoria revoluțiilor sociale în lume este cel mai perfect tratat de logică; anumitor cauze trebuie să le urmeze anumite efecte. Iar marea răsturnare pe care o suferea aici principiul monarhic, improvizarea unei republici, acolo unde nu existau nici învățătură și nici virtuți care s-o păstreze, și implantarea subită de idei și obiceiuri civilizate la popoare obișnuite cu comoda inerție a ignoranței, erau o utopie magnifică dar impracticabilă, cu care barbaria avea să dea de pămînt, pînă cînd o învățătură mai vie, în însăși școala nenorocirilor

publice, avea să creeze o generație care să ridice ideea utopică și s-o pună în aplicare; un astfel de lucru trebuia să se întâmple și din nefericire s-a și întâmplat.

În timp ce ideile și oamenii își disputau interese locale și tranzitorii în epoca în care se constituia Republica și în paralel cu războaiele civile ce i-au urmat, reacțiunea socială tuna, ca o furtună înspăimântătoare, la orizontul La Platei; iar în clipa în care anumite evenimente, nefericite și atât de dramatice ale istoriei noastre, au lăsat scena pustie, toate principiile reacționare față de revoluție au apărut la lumină, personificate cum nu se poate mai bine într-un singur om, așa cum se întâmplă întotdeauna la marile mișcări sociale, favorabile sau adverse omenirii, când, Dumnezeu sau diavolul fac din toate ideile și instinctele o singură masă în formă umană, al cărei destin este de a reprezenta binele sau răul în funcție de elementele din care și-a întrupat viața.

Omul acesta este Rosas.

Rosas, care era cel mai desăvârșit *gauchó* în toate sensurile, care alături educației și înclinațiilor sale sălbatice toate viciile civilizației, căci știa să vorbească, să mintă, să înșele.

Reacțiunea izbucnise; și, personificată în el, acesta trebuia să-i fie credincios, căci în ziua în care ar fi trădat-o, preoții ar fi sacrificat idolul. Fidel originii și misiunii pe care o acceptase, el îi dădu lui *gauchó*, ideilor și obiceiurilor acestuia, dominația în societatea din Buenos Aires, după ce asigurase, prin victorie, dominația reacțiunii.

Surprins, Buenos Aires trebui să îndure această impunere cumplită a forței. Nu mai era vorba de uniونيști și federaliști: civilizația și barbaria erau cele care rămăseseră să-și dispute hegemonia. Între timp, odată cu înfrângerea uniونيștilor, civilizația a fost temporar învinsă, căci însuși partidul federalist, ca reprezentant al unui principiu politic, a fost umilit

prin victoria acestui *caudillo gaucho* care, luînd drept pretext Federația, a distrus atît Federația cît și Uniunea. Cu toate acestea, partidul federalist zîmbea, crezîndu-se învingător, deși lăsa moștenire istoriei dreptul de a-l acuza, pe drept și cumplit cuvînt, într-o bună zi, că a dorit să cumpere victoria asupra adversarilor săi politici cu libertatea și onoarea patriei, dînd-o pe mîna unui bandit ce avea, mai tîrziu, să calce sub potcoavele cailor drepturile însele pe care le cerea acest partid prin sistemul federal. Este o minciună că federaliștii au căzut în greșală; e minciună că ei nu l-ar fi cunoscut pe Rosas; Rosas era cunoscut de cînd avea 15 ani. Chiar la vîrsta aceea fusese un fiu insolent; la șaisprezece era un fiu fugit de acasă; mai tîrziu a fost un *gaucho* nerecunoscător față de binefăcătorii lui; după aceea, mereu, un bandit, răzvrătit împotriva autorităților din țara lui.

Acesta era bărbatul care în 1840 se închidea în redutele de la Santos Lugares, căci asupra orașului venea o trupă mică de eliberatori pe care-i conducea generalul Lavalle.

Să ridicăm privirea pînă la cîmpiile Luján și vom găsi acolo această cruciadă de viteji, în lumina nehotărîtă a apusului, asemănătoare nehotărîtei soarte pe care o înfruntau; cu toții erau călare, iar mica armată era împărțită în două corpuri: primul condus de generalul Lavalle, celălalt comandat de colonelul Videla.

Pentru o vreme, cele două corpuri aveau să se despartă; primul avea să se îndrepte spre sud, al doilea să rămînă la Luján.

Generalul Lavalle dorea să cunoască mai întîi starea de spirit din cîmpia de sud înainte să se îndrepte spre capitală. În nord nu se alăturaseră armatei lui decît cîteva grupuri nesemnificative de țărani, însă milițiile și trupele de linie rămăseseră fidele tiranului.

Cele două corpuri de armată se despărțiră în urale pentru libertatea patriei; a acestei patrii atît de dragi bunilor ei fii și ale cărei cîmpii aveau să fie stropite în curînd cu nobilul lor sînge.

Escadroanele se despărteau, dar soldații își luau încă rămas bun făcînd semne cu lăncile și spadele.

Escadronul Mayo, care aparținea celui de-al doilea corp, intonă atunci Imnul Național, cînt de victorie al vechii noastre armate, ale cărui cuvinte ieșeau o dată cu viața de pe buzele celui ce cădea sub lovitura ascuțitelor lănci spaniole. Și pînă cînd departe, la orizont, acoperite cu vălul întunecat al nopții, umbrele generalului Lavalle și ale vitejilor lui se pierdură, soldații din al doilea corp rămaseră pe cai.

Apoi, soldații libertății aprinseră focurile pentru a-și încălzi trupul amortit de gerul iernii grele, în timp ce căldura sufletelor, entuziasmate, izvora din credință, din speranță și din sfintele amintiri ale patriei.

Noaptea își desfășura mantia de stele peste romantica tabără, unde nu bătea nici o inimă care să nu fie pură și demnă de privirea protectoare a Providenței. Doar aceste stele ne-ar putea dezvălui suspinele de dragoste înălțate pînă la ele, din blînde piepturi ale acelor soldați, smulși pentru libertate de lîngă mîngîierile materne și zîmbetele femeii iubite, la vîrsta la care viața omului deschide grădina celor mai pure simțămînte ale sufletului.

Cumplită antiteză! La douăsprezece leghe de acel loc, în care libertatea veghea cu mantia ei de hermină asupra somnului liniștit al fiilor ei, o armată de scalvi dormea visînd la crime, în umbra mîinii de fier a unui tiran!

Șase mii de soldați, întinși prin redutele de la Santos Lugares, așteptau glasul asasinului patriei lor pentru a-și în-

drepta armele chiar împotriva celor ce le aduceau libertatea. Trădători față de mama lor comună, ei îl puteau trăda la fel și pe omul căruia îi vînduseră drepturile lor; iar în liniștea nopții, taberele erau patrulate de cîte trei ori de echipe ce se schimbau la fiecare două ore. Unii vegheau în partea exterioară a redutelor, alții treceau prin jurul taberelor, iar alții patrulau printre corturile militarilor. Se afla printre ele și cortul tiranului? Vreun steag ori vîrfurile lăncii lui îl făcea vizibil pe undeva? Nu. Rosas nu avea cort. Ziua scria într-o căruță, iar noaptea nu i s-a aflat niciodată un loc stabil. Se prefăcea că-și lasă lucrurile într-un loc oarecare pentru a petrece noaptea, iar după o jumătate de oră lucrurile erau părăsite, doar cu vreun soldat ce le păzea. Veghea? Nu, fugea; își schimba locul și escorta pentru ca nimeni să nu știe unde se afla.

Între timp, generalul Lavallo dormea printre tinerii lui soldați cu aceeași încredere cu care dormise în patul lui Rosas, cu unsprezece ani mai înainte, cînd fusese, doar el și aghiotanții lui, să poarte negocieri chiar în tabăra dușmanului lui.

CUPRINS

PARTEA A DOUA (continuare)

Capitolul VIII — Daniel Bello	5
Capitolul IX — Promisiunii ale închipuirii	20
Capitolul X — Unde continuă scenele de la bal	27
Capitolul XI — Scene de la masă	85
Capitolul XII — După bal	44

PARTEA A TREIA

Capitolul I — La Montevideo	53
Capitolul II — Discuții	57
Capitolul III — Continuarea celui anterior	67
Capitolul IV — Indiscreții	86
Capitolul V — Monolog pe mare	91
Capitolul VI — Doña María Josefa Ezcurra	96
Capitolul VII — Perechea	107
Capitolul VIII — Preambulul unei drame	116
Capitolul IX — Primul act al unei drame	125
Capitolul X — O noapte albă	136
Capitolul XI — Continuarea celui anterior	142
Capitolul XII — Cum se citesc lucrurile care nu sînt scrise	149
Capitolul XIII — Cum aflăm limpede că <i>don Cándido</i> Rodríguez îi semăna lui <i>don Manuel de Rosas</i>	161

Capitolul XIV — Cei doi prieteni	167
Capitolul XV — Amalia în prezența poliției	174
Capitolul XVI — Cu toții compromiși	184

PARTEA A PATRA

Capitolul I — 16 august	193
Capitolul II — Guvernatorul delegat	209
Capitolul III — Despre cum era și nu era <i>don Felipe</i> , gu- vernatorul delegat	222
Capitolul IV — Cum explică <i>don Felipe Arana</i> fenomenele de magnetism	233
Capitolul V Așa a fost	244
Capitolul VI — Sora Marta del Rosario	255
Capitolul VII — Cum <i>don Cândido</i> se hotărăi să emigreze și care au fost urmările primei lui încercări	261
Capitolul VIII — Garda din Lujan și Santos Lugares	270

— Urmează volumul 3 —

Lector : ECATERINA TARALUNGA
Tehnoredactor : GEORGETA CIRSTEA

Bun de tipar : 25.07.1990
Coli ed. 14,47 Coli tipar 9

Comanda nr. 17
Combinatul Poligrafic București
Plăța Presei Libere Nr. 1
BUCUREȘTI - ROMANIA

Scanare și prelucrare digitală

de

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2025

